

FÖRSTAINSTANSRÄTTENS DOM (femte avdelningen)

den 26 april 2007 *

I de förenade målen T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 och T-136/02,

Bolloré SA, Puteaux (Frankrike), företrätt av advokaterna R. Saint-Esteben och H. Calvet,

sökande i mål T-109/02,

Arjo Wiggins Appleton Ltd, Basingstoke (Förenade kungariket), företrätt av advokaten F. Brunet, J. Temple Lang, solicitor, och J. Grierson, barrister,

sökande i mål T-118/02,

med stöd av

Konungariket Belgien, företrätt av A. Snoecx och M. Wimmer, båda i egenskap av ombud,

intervenient i mål T-118/02,

* Rättegångsspråk: spanska, tyska, engelska och franska.

Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld GmbH, tidigare Stora Carbonless Paper GmbH, Bielefeld (Tyskland), företrätt av advokaten I. van Bael, och A. Kmiecik, solicitor,

sökande i mål T-122/02,

Papierfabrik August Koehler AG, Oberkirch (Tyskland), företrätt av advokaterna I. Brinker och S. Hirsbrunner,

sökande i mål T-125/02,

M-real Zanders GmbH, tidigare Zanders Feinpapiere AG, Bergisch Gladbach (Tyskland), företrätt av advokaterna J. Burrichter och M. Wirtz,

sökande i mål T-126/02,

Papeteries Mougéot SA, Laval-sur-Vologne (Frankrike), inledningsvis företrätt av advokaterna G. Barsi, J. Baumgartner och J.-P. Hordies, därefter av G. Barsi och Baumgartner,

sökande i mål T-128/02,

Torraspapel, SA, Barcelona (Spanien), företrätt av advokaterna O. Brouwer, F. Cantos och C. Schillemans,

sökande i mål T-129/02,

Distribuidora Vizcaína de Papeles, SL, Derio (Spanien), företrätt av advokaterna E. Pérez Medrano och I. Delgado González,

sökande i mål T-132/02,

Papelera Guipuzcoana de Zicuñaga, SA, Hernani (Spanien), företrätt av advokaten I. Quintana Aguirre,

sökande i mål T-136/02,

mot

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd, i målen T-109/02 och T-128/02, av W. Mölls och F. Castillo de la Torre, båda i egenskap av ombud, biträdda av advokaten N. Coutrelis, i målen T-118/02 och T-129/02, av W. Mölls och A. Whelan, båda i egenskap av ombud, biträdda av advokaten M. van der Woude, i mål T-122/02, inledningsvis av R. Wainwright och W. Mölls, därefter av R. Wainwright och A. Whelan, båda i egenskap av ombud, i målen T-125/02 och

T-126/02, av W. Mölls och F. Castillo de la Torre, biträdda av advokaten H.-J. Freund, i målen T-132/02 och T-136/02, av W. Mölls och F. Castillo de la Torre, biträdda av advokaterna J. Rivas Andrés och J. Gutiérrez Gisbert,

svarande,

angående en talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut av den 20 december 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.212 – Självkopierande papper) (EUT L 115, 2004, s. 1), eller i andra hand om nedsättning av de böter som sökandena ålagts i detta beslut,

meddelar

FÖRSTAINSTANSRÄTTEN (femte avdelningen)

sammansatt av ordföranden M. Vilaras, samt domarna F. Dehousse och D. Sváby,

justitiesekreterare: förste handläggaren J. Palacio González,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingarna den 2 juni 2005 (T-132/02 och T-136/02), den 7 juni 2005 (T-109/02 och T-128/02), den 14 juni 2005 (T-122/02), den 16 juni 2005 (T-118/02 och T-129/02) och den 21 juni 2005 (T-125/02 och T-126/02),

följande

Dom

Bakgrund till tvisten

- 1 Hösten 1996 lämnade pappersproduktkoncernen Sappi, vars moderbolag är Sappi Ltd, upplysningar och handlingar till kommissionen som gav denna orsak att misstänka att det fanns eller hade funnits en hemlig priskartell inom sektorn för självkopierande papper, där Sappi var verksamt som tillverkare.

- 2 Mot bakgrund av de upplysningar som Sappi lämnat genomförde kommissionen undersökningar hos ett flertal tillverkare av självkopierande papper med stöd av artikel 14.2 och 14.3 i rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962, Första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar [81] och [82] (EGT 1962, 13, s. 204; svensk specialutgåva, område 8, volym 1, s. 8). Undersökningar i enlighet med artikel 14.3 i förordning nr 17 genomfördes sålunda den 18 och den 19 februari 1997 hos Arjo Wiggins Belgium SA, Papeteries Mougeot SA (nedan kallat Mougeot), Torraspapel, SA, Sarriopapel y Celulosa, SA (nedan kallat Sarrió) och hos Grupo Torras, SA. Dessutom genomfördes undersökningar i enlighet med artikel 14.2 i förordning nr 17 mellan juli och december 1997 hos Sappi, Arjo Wiggins Appleton plc (nedan kallat AWA), Arjo Wiggins Europe Holdings Ltd, Arjo Wiggins SA och dess dotterbolag Guérimand SA, Mougeot, Torraspapel, Sarrió, Unipapel, Sociedade Comercial de Celulose e Papel L^{da}, Stora Carbonless Paper GmbH (nedan kallat Stora) (tidigare Stora-Feldmühle AG) och hos Papierfabrik August Koehler AG (nedan kallat Koehler).

- 3 År 1999 riktade kommissionen med stöd av artikel 11 i förordning nr 17 även en begäran om upplysningar till AWA, Mougeot, Torraspapel, Cartiere Sottrici Binda SpA (nedan kallat Binda), Carrs Paper Ltd (nedan kallat Carrs), Distribuidora Vizcaína de Papeles, SL (nedan kallat Divipa), Ekman Iberica, SA (nedan kallat Ekman), Papelera Guipuzcoana de Zicuñaga, SA (nedan kallat Zicuñaga), Koehler, Stora, Zanders Feinpapier AG (nedan kallat Zanders) och till Copigraph SA. I denna begäran anmodades företagen att lämna upplysningar om sina tillkännagivanden om prishöjningar, försäljningsvolym, kunder, omsättning och möten med konkurrenter.
- 4 AWA, Stora och Copigraph medgav i sina svar på begäran om upplysningar att de deltagit i multilaterala kartellmöten som hållits mellan tillverkare av självkopierande papper. De sände olika handlingar och upplysningar till kommissionen.
- 5 Mougeot kontaktade kommissionen den 14 april 1999 och uppgav att företaget var villigt att samarbeta i utredningen enligt kommissionens meddelande om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 207, 1996, s. 4) (nedan kallat meddelandet om samarbete). Mougeot medgav att det fanns en priskartell för självkopierande papper och lämnade upplysningar till kommissionen om kartellens struktur och uppgav särskilt i vilka möten som företagets företrädare deltagit.
- 6 Den 26 juli 2000 inledde kommissionen ett förfarande i förevarande ärende och antog ett meddelande om invändningar som institutionen riktade mot 17 företag, däribland AWA, Bolloré SA och dess dotterbolag Copigraph, Carrs, Zicuñaga, Divipa, Mitsubishi HiTech Paper Bielefeld GmbH (nedan kallat MHTP), tidigare Stora, Mougeot, Koehler, Sappi, Torraspapel och Zanders. Företagen fick tillgång till akten i kommissionens utredning genom en cd-romkopia av denna, som sändes till dem den 1 augusti 2000.

- 7 Alla företag till vilka meddelandet om invändningar riktades, utom Binda, International Paper och Mitsubishi Paper Mills Ltd, lämnade skriftliga synpunkter som svar på kommissionens invändningar.
- 8 En hearing hölls den 8 och den 9 mars 2001.
- 9 Efter samråd med rådgivande kommittén för kartell- och monopolfrågor och med beaktande av förhørsombudets slutrapport antog kommissionen den 20 december 2001 beslut 2004/337/EG om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.212 – Självkopierande papper) (EUT L 115, 2004, s. 1) (nedan kallat beslutet).
- 10 Kommissionen konstaterade i artikel 1 första stycket i beslutet att elva företag hade brutit mot artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i EES-avtalet genom att ha deltagit i ett komplex av avtal och samordnade förfaranden inom sektorn för självkopierande papper.
- 11 I artikel 1 andra stycket i beslutet konstaterade kommissionen att AWA, Bolloré, MHTP, Koehler, Sappi, Torraspapel och Zanders var delaktiga i överträdelsen från januari 1992–september 1995, Carrs från januari 1993–september 1995, Divipa från mars 1992–januari 1995, Zicuñaga från oktober 1993–januari 1995 och Mougeot från maj 1992–september 1995.
- 12 I artikel 2 i beslutet anmodades de företag som nämnts i artikel 1 att upphöra med den överträdelse som anges i den sistnämnda artikeln, om de inte redan har gjort det, och att i sin verksamhet på området för självkopierande papper avstå från alla avtal eller samordnade förfaranden som kan ha samma eller liknande syfte eller verkan som överträdelsen.

13 Enligt artikel 3 i beslutet åläggs de berörda företagen följande böter:

- AWA: 184,27 miljoner euro,
- Bolloré: 22,68 miljoner euro,
- Carrs. 1,57 miljoner euro,
- Divipa: 1,75 miljoner euro,
- MHTP: 21,24 miljoner euro,
- Zicuñaga: 1,54 miljoner euro,
- Mougeot: 3,64 miljoner euro,
- Koehler: 33,07 miljoner euro,
- Sappi Ltd: 0 euro,
- Torraspapel: 14,17 miljoner euro,
- Zanders. 29,76 miljoner euro.

- 14 I artikel 3 andra stycket i beslutet föreskrivs att böterna skall betalas inom tre månader från dagen för offentliggörandet av beslutet. I artikel 3 tredje stycket i beslutet föreskrivs att ränta efter utgången av denna period automatiskt börjar löpa enligt den räntesats som Europeiska centralbanken tillämpade på sina huvudsakliga återfinansieringstransaktioner den 1 december 2001, med tillägg av 3,5 procentenheter, det vill säga 6,77 procent.
- 15 Beslutet riktar sig till de elva företag som nämns i artiklarna 1 och 2 i nämnda beslut.
- 16 Det framgår av beslutet (skäl 77) att parterna i kartellen enades om en övergripande konkurrenshämmande plan som framför allt syftade till att förbättra deltagarnas lönsamhet genom kollektiva prishöjningar. Inom ramen för denna övergripande plan var det enligt beslutet kartellens huvudsakliga mål att enas om prishöjningar och även om tidsplanen för prishöjningarna.
- 17 I detta syfte hölls kartellmöten på olika nivåer – allmänna och nationella eller regionala kartellmöten. Enligt skäl 89 i beslutet följdes de allmänna kartellmötena av ett antal nationella eller regionala kartellmöten som syftade till att säkerställa att de prishöjningar man tidigare enats om på de allmänna kartellmötena genomfördes marknadsomfattande. Under dessa kartellmöten utbytte deltagarna detaljerade och individuella upplysningar om sina priser och försäljningsvolymerna (skäl 97). På vissa av de nationella kartellmötena tilldelades varje deltagare försäljningskvoter, och marknadsandelar fastställdes för att säkerställa att de avtalade prishöjningarna genomfördes (skäl 81).
- 18 Kommissionen fann att kartellarrangemangen omfattade alla stora aktörer inom EES och att de planerades, leddes och uppmuntrades på hög nivå i samtliga deltagande företag. Genomförandet av denna typ av kartell är enligt kommissionen av sådan art

att det automatiskt leder till en betydande snedvridning av konkurrensen (skäl 377). Med beaktande av det undersökta beteendets art, dess faktiska inverkan på marknaden för självkopierande papper och det faktum att det omfattade hela den gemensamma marknaden och senare hela EES efter dess tillkomst, ansåg kommissionen att de företag som berörs av detta beslut hade gjort sig skyldiga till en mycket allvarlig överträdelse av artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i EES-avtalet (skäl 404).

- 19 Vid fastställelsen av böternas utgångsbelopp [*] på grundval av överträdelsens allvar placerade kommissionen företagen i fem kategorier beroende på deras relativa betydelse på den relevanta marknaden (skälen 406–409). [* I kommissionens beslut används uttrycket ”grundbelopp” avseende det bötesbelopp som fastställs på grundval av överträdelsens allvar. Nedan används i stället uttrycket ”utgångsbelopp”. *Övers. anm.*] För att säkerställa att böterna har en tillräckligt avskräckande effekt beslutade kommissionen att höja utgångsbeloppet med 100 procent i fråga om AWA, Bolloré och Sappi (skälen 410–412). För att fastställa böternas grundbelopp beaktade kommissionen därefter överträdelsens varaktighet för vart och ett av företagen (skälen 413–417).
- 20 Grundbeloppet för AWA höjdes med 50 procent på grund av försvårande omständigheter. Anledningen var att detta företag varit ledare för kartellen (skälen 418–424). Kommissionen fann att det inte förelåg några förmildrande omständigheter i förevarande fall.
- 21 Kommissionen anpassade de slutliga bötesbeloppen med iakttagande av bestämmelserna i artikel 15.2 i förordning nr 17 (skäl 434) och tillämpade därefter meddelandet om samarbete, enligt vilket det var motiverat att sätta ned bötesbeloppet med 50 procent för Mougeot, 35 procent för AWA, 20 procent för ”Bolloré (Copigraph)” och med 10 procent för Carrs, MHTP och Zanders (skälen 435–458).

Förfarande och parternas yrkanden

- 22 Genom separata ansökningar som inkom till förstainstansrättens kansli mellan den 11 och den 18 april 2002 väcktes talan i förevarande mål av Bolloré (T-109/02), AWA (T-118/02), MHTP (T-122/02), Koehler (T-125/02), Zanders (T-126/02), Mougeot (T-128/02), Torraspapel (T-129/02), Divipa (T-132/02) och Zicuñaga (T-136/02).
- 23 Bolloré har yrkat att förstainstansrätten skall
- i första hand ogiltigförklara artiklarna 1, 2 och 3 i beslutet i den mån de avser företaget,
 - i andra hand, i väsentlig mån sätta ned de böter som företaget ålagts enligt artikel 3 i beslutet,
 - förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.
- 24 AWA har yrkat att förstainstansrätten skall
- upphäva, eller i andra hand, i väsentlig mån sätta ned de böter som företaget ålagts enligt beslutet,
 - förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna,
 - förordna om de övriga åtgärder som förstainstansrätten finner lämpliga.

25 Konungariket Belgien, som har intervenerat till stöd för AWA:s yrkanden, har yrkat att förstainstansrätten i väsentlig mån skall sätta ned de böter som företaget ålagts.

26 MHTP har yrkat att förstainstansrätten skall

- ogiltigförklara artikel 1 i beslutet, i den mån som det där konstateras att företaget deltagit i en överträdelse före den 1 januari 1993,
- sätta ned de böter som företaget ålagts,
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

27 Koehler har yrkat att förstainstansrätten skall

- ogiltigförklara beslutet,
- i andra hand sätta ned de böter som företaget ålagts enligt artikel 3 i beslutet,
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

28 Zanders har yrkat att förstainstansrätten skall

- ogiltigförklara artikel 3 i beslutet i det att företaget enligt denna artikel ålagts böter med 29,76 miljoner euro,
- i andra hand i väsentlig mån sätta ned de böter som företaget ålagts enligt artikel 3 i beslutet,
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

29 Mougéot har yrkat att förstainstansrätten skall

- i första hand ogiltigförklara beslutet,
- i andra hand i väsentlig mån sätta ned de böter som kommissionen ålagt,
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

30 Torraspapel har yrkat att förstainstansrätten skall

- ogiltigförklara artikel 1 i beslutet i det att det där konstateras att företaget har brutit mot artikel 81.1 EG under tiden mellan den 1 januari 1992 och september 1993, och sätta ned bötesbeloppet i motsvarande mån,

- i väsentlig mån sätta ned de böter som företaget ålagts enligt artikel 3 i beslutet,
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna, däribland kostnader och räntor som sammanhänger med ställandet av bankgaranti eller med betalningen av hela eller delar av bötesbeloppet.

31 Divipa har yrkat att förstainstansrätten skall

- ogiltigförklara beslutet i den mån det där konstateras att företaget förutom att ha deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan avseende den spanska marknaden även har deltagit i en kartell som omfattar marknaden i hela EES och, i andra hand, sätta ned de böter som företaget ålagts enligt nämnda beslut,
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

32 Zicuñaga ha yrkat att förstainstansrätten skall

- i första hand ogiltigförklara artiklarna 1, 3 och 4 i beslutet i den del dessa artiklar berör företaget,
- i andra hand sätta de böter som kommissionen ålagt på följande sätt:
 - upphäva ökningen av bötesbeloppet med 10 procent, eftersom företaget deltagit i överträdelsen under kortare tid än ett år,

— i väsentlig mån, det vill säga med minst 60 procent, sätta ned böternas grundbelopp, eftersom det föreligger förmildrande omständigheter,

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

33 Kommissionen har i samtliga dessa mål yrkat att talan skall ogillas och att sökanden skall förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna.

34 Förstainstansrätten ställde skriftliga frågor i mål T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-128/02, T-132/02 et T-136/02, vilka berörda parter besvarade inom föreskriven tid.

35 I skrivelse daterad den 14 juni 2005, vilken även innehöll yttrande över förhandlingsrapportern, underrättade sökanden i mål T-126/02 förstainstansrätten om att företagets firma och bolagsform hade ändrats. Zanders Feinpapiere AG hade blivit M-real Zanders GmbH (likaså kallat Zanders).

36 Parterna utvecklade sin talan och svarade på förstainstansrättens frågor vid separata förhandlingar den 2, 7, 14, 16, och den 21 juni 2005.

37 Förstainstansrätten anmodade parterna vid förhandlingen i vart och ett av målen att inkomma med yttrande över en eventuell förening av målen vad gäller domen. Parterna har inte motsatt sig en sådan förening och förstainstansrätten finner följaktligen att förevarande mål skall förenas vad gäller domen i enlighet med artikel 50 i rättegångsreglerna.

Rättslig bedömning

- 38 Sökandena har yrkat att förstainstansrätten skall ogiltigförklara beslutet och/eller upphäva eller sätta ned böterna.

I — *Grunderna för yrkandet om ogiltigförklaring av beslutet*

- 39 Sökandena har yrkat antingen ogiltigförklaring av beslutet i dess helhet eller av vissa bestämmelser i detta som berör dem. Till stöd för dessa yrkanden om ogiltigförklaring har sökandena åberopat dels formella grunder angående det administrativa förfarandets förlopp, dels materiella grunder som avser kommissionens konstate-
randen och bedömningar angående vissa företags deltagande i överträdelsen.

A — *Grunderna angående det administrativa förfarandets förlopp*

1. Den första grunden avseende ett åsidosättande av rätten att yttra sig, vilket var en följd av att kommissionen under det administrativa förfarandet inte lämnade ut handlingar som institutionen ansett vara konfidentiella

a) Parternas argument

- 40 Zicuñaga har gjort gällande att det följer såväl av doktrinen som av artikel 19 i förordning nr 17 att rätten att få tillgång till samtliga handlingar i utredningen utgör en processrättslig skyddsregel som syftar till att säkerställa att rätten till försvar,

särskilt rätten att yttra sig, kan utövas på ett effektivt sätt. Företaget har understrukit att denna skyddsregel har till syfte att göra det möjligt för den berörda parten inte bara att förebbringa motbevisning mot de handlingar som kommissionen anfört till dennes nackdel men även att få tillgång till handlingar som är till partens fördel och som kan vara av vikt för dennes försvar.

- 41 Vad gäller konfidentiella handlingar åligger det enligt Zicuñaga kommissionen att göra en avvägning mellan dels det berörda företags berättigade intresse av att konfidentialiteten upprätthålls, dels rätten till försvar. Kommissionen får emellertid inte grunda sitt slutliga beslut på handlingar som det företag som är föremål för utredning inte getts tillfälle att yttra sig över. Kommissionens beslut att inte lämna ut en handling under det administrativa förfarandet innebär dessutom ett åsidosättande av rätten till försvar, eftersom det finns en möjlighet att det administrativa förfarandet skulle ha fått en annan utgång om nämnda handling hade lämnats ut till den berörde. Av detta följer enligt Zicuñaga att kommissionen åsidosatt företags rätt till försvar genom att inte lämna ut handlingar som institutionen ansett vara konfidentiella.

- 42 Kommissionen har betonat att den vid sin handläggning iakttog alla skyddsregler och inte åsidosatte någon rättsprincip. Kommissionen anser dessutom att Ziguñagas argument skall avvisas, eftersom företaget inte har preciserat vilka handlingar till företags nackdel som kommissionen har stött sig på.

b) Förstainstansrättens bedömning

- 43 Förstainstansrätten anger inledningsvis att Zicuñagas argumentation är tvetydig. Grundens rubrik ("Åsidosättande av rätten att yttra sig. Beslut att inte lämna ut handlingar till nackdel för företaget") tyder på att sökanden endast har kritiserat kommissionens underlåtenhet att under det administrativa förfarandet lämna ut handlingar till företags nackdel som institutionen har använt sig av i beslutet. I andra avsnitt i ansökan antyds att sökanden även har kritiserat kommissionens

underlåtenhet att under nämnda förfarande lämna ut handlingar som enligt sökanden skulle kunna innehålla bevisning till företagets fördel.

- 44 I den mån som Ziguñaga har kritiserat att kommissionen under det administrativa förfarandet underlät att lämna ut handlingar som enligt företaget anförts till dess nackdel i beslutet, skall det, i likhet med vad kommissionen har uppgett i sina inlagor, påpekas at Ziguñaga inte har identifierat någon handling av detta slag. Sökanden kan inte vinna framgång med sitt påstående, eftersom det helst saknas stöd för detta.
- 45 I den mån som Ziguñaga har kritiserat att kommissionen under det administrativa förfarandet inte gav företaget tillgång till handlingar som enligt detta skulle vara av vikt för dess försvar, eftersom de skulle kunna innehålla bevisning till företagets fördel, skall det erinras om att kommissionen, för att ge berörda företag tillfälle att försvara sig mot de anmärkningar som framställs mot dem i meddelandet om invändningar, enligt rättspraxis är skyldig att ge dem tillgång till hela akten i utredningen, med undantag av sådana handlingar som rör andra företags affärshemligheter, annan konfidentiell information och kommissionens interna handlingar (förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-23/99, LR AF 1998 mot kommissionen, REG 2002, s. II-1705, punkt 170, och där angiven rättspraxis).
- 46 Företagens och företagssammanslutningarnas rätt att få skydd för sina affärshemligheter skall dessutom vägas mot skyddet för rätten att få tillgång till samtliga handlingar i ärendet. Om kommissionen sålunda anser att visa handlingar i akten innehåller affärshemligheter eller annan konfidentiell information skall den framställa icke-konfidentiella versioner av dessa handlingar, eller anmoda de företag från vilka handlingarna härstammar att framställa sådana versioner. Om det är svårt att framställa icke-konfidentiella versioner av samtliga handlingar skall kommissionen tillstålla berörda parter en tillräckligt tydlig förteckning över de handlingar som vållar svårigheter så att dessa kan bedöma huruvida det är lämpligt att begära

tillgång till vissa bestämda handlingar (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 29 juni 1995 i mål T-30/91, Solvay mot kommissionen, REG 1995, s. II-1775, punkterna 88–94).

- 47 Det framgår av Zicuñagas inlagor att företaget särskilt kritiserar kommissionen för att den inte gav företaget tillgång till sådan detaljerad information som avses i skäl 288 i beslutet rörande försäljningen landsvis inom EES för största delen av kartellperioden för flera av de företag som är föremål för utredning, däribland Zicuñaga. Enligt detta företag innehåller denna information sannolikt uppgifter som skulle ha gjort det möjligt för det att visa att det inte har tillämpat en prispolitik som samordnats med de europeiska tillverkarna av självkopierande papper.
- 48 Av den förteckning över handlingarna i mål T-136/02 som kommissionen ingett som svar på en fråga från förstainstansrätten framgår att kommissionen under det administrativa förfarandet gav parterna tillgång till en icke-konfidentiell version av de handlingar som innehöll den information som avses i skäl 288 när nämnda handlingar ansetts icke tillgängliga. Zicuñaga har således kunnat bedöma huruvida det var lämpligt att begära tillgång till specifika handlingar.
- 49 Det skall härvidlag erinras om att kommissionen under ett förfarande för fastställelse av en överträdelse av artikel 81 EG inte är skyldig att på eget initiativ ge parterna tillgång till sådana handlingar som inte ingår i akten i utredningen och som den inte har för avsikt att använda som bevis mot de berörda parterna i det slutliga beslutet. Av detta följer att en part, som under det administrativa förfarandet får kännedom om att kommissionen innehar handlingar som kan vara till nytta för dess försvar, måste tillstå institutionen en uttrycklig begäran om att få tillgång till dessa handlingar. Om parten underlåter att göra detta under det administrativa förfarandet, har den förverkat sin rätt på denna punkt vad avser den talan om ogiltigförklaring som eventuellt kan väckas mot det slutliga beslutet (förstainstansrättens dom av den 15 mars 2000 i de förenade målen T-25/95, T-26/95, T-30/95–

T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 och T-104-95, Cimenteries CBR m.fl. mot kommissionen, REG 2000, s. II-491, nedan kallad domen i Cementmålen, punkt 383).

50 Zicuñaga framställde under det administrativa förfarandet inte någon officiell begäran om att få tillgång till den konfidentiella versionen av den ovannämnda informationen. Företaget har visserligen i sitt svar på en fråga från förstainstansrätten hänvisat till en skriftlig begäran om att få tillgång till nämnda information och har ingett den skrivelse varigenom kommissionen avslog begäran. Denna begäran är emellertid daterad den 3 april 2002 och framställdes således efter det att det administrativa förfarandet avslutades och efter det att beslutet antogs. Eftersom Ziguñaga inte framställde en sådan begäran under det administrativa förfarandet har företaget förverkat sin rätt i detta avseende vad avser talan om ogiltigförklaring.

51 Talan skall således inte bifallas på den av Zicuñaga anförda grunden.

2. Den andra grunden avseende ett åsidosättande av rätten att få tillgång till akten i ärendet till följd av underlåtenheten att lämna ut sådana handlingar som inte ingick i den del av akten som tillhandahållits på cd-rom

a) Parternas argument

52 Koehler har kritiserat kommissionen för att denna inte gav företaget tillgång till vissa handlingar som inte ingick i den akt i utredningen som mottagarna av meddelandet om invändningar den 1 augusti 2000 erhållit på cd-rom. Företaget avser därmed särskilt de andra mottagarnas svar på meddelandet om invändningar liksom bilagorna till dessa svar, bland annat det expertutlåtande som nämns i fotnot 365 i beslutet och som AWA hade sänt till kommissionen. Koehler har gjort gällande att

de talrika hänvisningarna i beslutet till svaren på meddelandet om invändningar visar att kommissionen grundade sig på dessa svar vid sin bedömning av de faktiska omständigheterna och vid beräkningen av böterna. Koehler har tillagt att Mougeots svar på meddelandet om invändningar visar att det var tydligt att akten innehöll information som skulle ha varit av vikt för Koehlers försvar.

- 53 Kommissionen har genmält att det förvisso är riktigt att den endast kan grunda sitt beslut på omständigheter som de berörda företagen har kunnat yttra sig över men att svaren på meddelandet om invändningar inte ingår i den akt i utredningen som dessa företag skall ges tillgång till. Det administrativa förfarandet skall anses avslutat när dessa svar har inkommit och kan inte fortsätta i det oändliga på grund av att varje företag önskar tillkännage sin ståndpunkt i fråga om de övrigas yttranden. Kohler har inte identifierat någon omständighet till företagets nackdel som legat till grund för kommissionens anmärkning och som företaget inte har fått yttra sig över.

b) Förstainstansrättens bedömning

- 54 Koehlers argumentation kan anses bestå av två delar. För det första har företaget gjort gällande att vissa handlingar som inte ingår i den akt i utredningen till vilken företaget fått tillgång har använts till dess nackdel i beslutet, utan att det har fått tillgång till dem under det administrativa förfarandet och utan att det har fått yttra sig över dem. För det andra har kommissionen inte lämnat ut vissa handlingar som inte ingår i den akt i utredningen till vilken Koehler fått tillgång och som skulle ha kunnat innehålla uppgifter till företagets fördel. Dessa två delar skall prövas separat.
- 55 Vad gäller underlåtenheten att lämna ut handlingar som påstås vara till Koehlers nackdel och som inte ingår i den akt till vilken företaget fått tillgång, erinrar förstainstansrätten inledningsvis om att en handling endast kan anses vara till

nackdel för en sökande om kommissionen använder den för att styrka en överträdelse i vilken denna sökande påstås ha deltagit (domen i Cementmålen, punkt 284).

- 56 Handlingar som inte har delgetts berörda parter under det administrativa förfarandet får inte användas som bevis mot dem (se, för ett liknande resonemang domstolens dom av den 3 juli 1991 i mål C-62/86, AKZO mot kommissionen, REG 1991, s. I-3359, punkt 21, svensk specialutgåva, volym 11, s. I-249, förstainstansrättens domar av den 10 mars 1992 i mål T-11/89, Shell mot kommissionen, REG 1992, s. II-757, punkterna 55 och 56, svensk specialutgåva, volym 12, s. II-47, och i mål T-13/89, ICI mot kommissionen, REG 1992, s. II-1021, punkterna 34 och 35, svensk specialutgåva, volym 12, s. II-183). Om det visar sig att kommissionen i det angripna beslutet har grundat sig på handlingar som inte ingår i akten i utredningen och som inte har delgetts sökandena, skall dessa handlingar således inte beaktas som bevisning (domen i Cementmålen, punkt 382, se även, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 25 oktober 1983 i mål 107/82, AEG mot kommissionen, REG 1983, s. 3151, punkterna 24–30, svensk specialutgåva, volym 7, s. 287, domen i det ovan i punkt 46 nämnda målet Solvay mot kommissionen, punkt 57, och domen i det ovannämnda målet ICI mot kommissionen, punkt 36).
- 57 Om kommissionen avser att använda ett avsnitt i ett svar på ett meddelande om invändningar, eller en handling som har bifogats ett sådant svar, för att styrka en överträdelse i ett förfarande om tillämpning av artikel 81.1 EG, måste följaktligen de övriga parter som berörs av detta förfarande ges tillfälle att yttra sig över denna bevisning (se, för ett liknande resonemang, domarna i de ovan i punkt 56 nämnda målen AKZO mot kommissionen, punkt 21, Shell mot kommissionen, punkt 55, och ICI mot kommissionen, punkt 34).
- 58 I förevarande fall har sökanden i ansökan allmänt hävdad att det ”på grund av de talrika hänvisningarna i fotnoterna inte kan råda något tvivel om att kommissionen har använt yttranden av andra parter i förfarandet till stöd såväl för sin redogörelse för de faktiska omständigheterna som för beräkningen av bötesbeloppet”. Det går emellertid inte att med hjälp av ett så allmänt påstående avgöra vilka specifika handlingar som använts som bevis mot Koehler i beslutet. Koehler medgav för övrigt vid förhandlingen att det inte fanns någon specifik handling till företagets nackdel som det inte hade fått tillgång till.

- 59 Koehlers påstående att kommissionen inte lämnade ut handlingar som var till företagets fördel och som inte ingick i den akt till vilken företaget fått tillgång avser svaren från de andra mottagarna av meddelandet om invändningar på detta meddelande samt bilagor till dessa svar. Koehler har emellertid inte visat att företaget uttryckligen begärt att kommissionen skulle lämna ut dessa handlingar utan medgav till och med vid förhandlingen att det inte ingett någon ansökan om att få tillgång till dem. Koehler får följaktligen inte vid förstainstansrätten göra gällande att företaget inte har fått tillgång till dessa handlingar (se, för ett liknande resonemang, domen i Cementmålen, punkt 383, se även punkt 49 ovan).
- 60 Koehler har för övrigt inte visat att företaget, om det hade haft tillgång till svaren från de andra mottagarna av meddelandet om invändningar på detta meddelande, skulle ha kunnat framföra argument som kunde ha påverkat kommissionens slutsatser i beslutet (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 10 juli 1980 i mål 30/78, Distillers mot kommissionen, REG 1980, s. 2229, punkt 26, och förstainstansrättens dom av den 27 november 1990 i mål T-7/90, Kobor mot kommissionen, REG 1990, s. II-721, punkt 30).
- 61 Vad gäller det expertutlåtande som AWA bifogade sitt svar på meddelandet om invändningar, i den mån som Koehler genom sin hänvisning till detta utlåtande har avsett att utpeka en handling som inte ingick i den akt i utredningen till vilken företaget fått tillgång och som skulle ha kunnat vara av vikt för dess försvar, följer det av beslutet (skälen 390, 392 och 396) att kommissionen uttryckligen underkände AWA:s argument att överträdelsen inte haft någon konkret påverkan på marknaden som företaget på grundval av detta utlåtande framfört under det administrativa förfarandet. Koehler kan således inte vinna framgång med sitt argument att den omständigheten att företaget inte fick tillgång till detta utlåtande under det administrativa förfarandet skulle ha varit till förfång för dess försvar.
- 62 Koehler har vidare i sin replik hävdatt att det av Mougeots svar på meddelandet om invändningar tydligt framgick att akten i utredningen innehöll uppgifter som kunde vara till nytta för Koehlers försvar. Koehler har härvidlag hänvisat till det avsnitt i nämnda svar, återgett i skäl 293 i beslutet, i vilket Mougeot tog tillbaka ett tidigare uttalande till kommissionen och påstod att "meddelandet om invändningar inte

bevisar att AEMCP[Association of European Manufacturers of Carbonless Paper]-mötena skulle ha bildat ramen för samverkande mekanismer innan organisationen omstrukturerades i september 1993”. I skäl 295 i beslutet underkände kommissionen emellertid uttryckligen detta argument och uttalade att en jämförelse av Sappis, Mougeots och AWA:s utsagor visar att allmänna kartellmöten hölls åtminstone från år 1992. Med hänvisning till skälen 112 och 113 i beslutet tillade kommissionen att den bevisning som Sappi förebringat visar att samverkan också ägde rum före september 1993 under möten inom Organisationen för tillverkare av självkopierande papper i Europa (AEMCP) eller under möten som hölls i anknytning till dessa möten. Det avsnitt i Mougeots svar på meddelandet om invändningar som Koehler hänvisat till bevisar således inte, i motsats till vad Koehler har gjort gällande, att företaget med hjälp av svaren på meddelandet om invändningar och bilagorna till dessa skulle ha kunnat framföra argument som kunde ha lett till att det administrativa förfarandet skulle ha fått en annan utgång.

63 Av det ovan anförda följer att talan inte skall bifallas på förevarande grund.

3. Den tredje grunden avseende ett åsidosättande av rätten till försvar och av den kontradiktoriska principen till följd av bristande överensstämmelse mellan meddelandet om invändningar och beslutet

a) Parternas argument

64 Bolloré har gjort gällande att kommissionen i meddelandet om invändningar fann att företaget deltagit i överträdelsen endast på grund av att det i egenskap av moderbolag ansvarade för dotterbolaget Copigraphs egna handlande. I beslutet däremot framställde kommissionen däremot en ny anmärkning mot Bolloré och gjorde gällande företagets personliga och självständiga deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan. Bolloré har hävdatt att kommissionen har åsidosatt företagets rätt till försvar under det administrativa förfarandet, eftersom det inte gavs tillfälle att ange sin ståndpunkt i fråga om denna anmärkning.

- 65 Kommissionen har bestritt att det i beslutet ansågs att Bolloré varit personligt delaktigt i överträdelsen. Bolloré hölls ansvarigt för dotterbolagets handlande på grund av att de tillsammans utgjorde ett enda företag. Bolloré kan vinna framgång med förevarande grund endast om det visas att det inte framgår av meddelandet om invändningar att Bolloré hållits ansvarigt för överträdelsen av detta skäl eller om det visas att kommissionen i beslutet grundat sin bedömning på omständigheter beträffande vilka Bolloré inte kunnat yttra sig under det administrativa förfarandet. Enligt kommissionen är detta emellertid inte fallet.

b) Förstainstansrättens bedömning

- 66 Förstainstansrätten erinrar härvidlag om att rätten till försvar, vilken är en grundläggande gemenskapsrättslig princip som i samtliga fall skall beaktas och i synnerhet i förfaranden som kan leda till sanktionsåtgärder även om det är fråga om ett administrativt förfarande, innebär att det berörda företaget skall ges tillfälle att ange sin ståndpunkt vad gäller riktigheten och relevansen i de faktiska omständigheter, anmärkningar och förhållanden som framförts av kommissionen (förstainstansrättens dom av den 16 december 2003 i de förenade målen T-5/00 och T-6/00, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied et Technische Unie mot kommissionen*, REG 2003, s. II-5761, punkt 32, och där angiven rättspraxis).
- 67 Enligt rättspraxis skall meddelandet om invändningar innehålla en redogörelse för anmärkningarna som är tillräckligt klar, om än kortfattad, för att de som berörs verkligen skall kunna få kännedom om vilka beteenden kommissionen klandrar dem för. Det är nämligen endast under denna förutsättning som meddelandet om invändningar kan fylla den funktion som avses i gemenskapsförordningarna, som består i att tillhandahålla samtliga uppgifter som företagen och företagssammanslutningarna behöver för att på ett ändamålsenligt sätt kunna försvara sig innan kommissionen fattar ett slutligt beslut (domstolens dom av den 31 mars 1993 i de förenade målen C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 och C-125/85–C-129/85, *Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mot kommissionen*, REG 1993, s. I-1307,

punkt 42, svensk specialutgåva, volym 14, s. I-111, och förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-352/94, Mo och Domsjö mot kommissionen, REG 1998, s. II-1989, punkt 63).

68 Frågan huruvida rätten till försvar har åsidosatts under det administrativa förfarandet skall dessutom bedömas mot bakgrund av de anmärkningar som kommissionen har framställt i meddelandet om invändningar och i beslutet (förstainstansrättens dom av den 29 juni 1995 i mål T-36/91, ICI mot kommissionen, REG 1995, s. II-1847, punkt 70, och domen i det ovan i punkt 46 nämnda målet Solvay mot kommissionen, punkt 60). För att det skall anses att rätten till försvar har åsidosatts krävs således att kommissionen i det angripna beslutet framställer en anmärkning som enligt företaget inte framställts mot det i meddelandet om invändningar.

69 Mot bakgrund av den rättspraxis som det redogjorts för i de tre föregående punkterna skall det inledningsvis prövas på vilken grund kommissionen fastställde Bollorés ansvar för överträdelsen i beslutet. Relevanta upplysningar återfinns i skälen 353–356 i beslutet (Del II (Rättslig bedömning), punkt 2.3 (Ansvar för överträdelsen) (Copigraph och Bolloré).

70 Dessa skäl har följande lydelse:

”(353) Copigraph SA var ett helägt dotterbolag till [Bolloré] (tidigare känt som Bolloré Technologies SA) vid tidpunkten för överträdelsen och köptes av AWA i november 1998. Copigraph lade ned sin verksamhet den 2 februari 2000 med verkan från och med den 30 december 2000. Bolloré hävdar att det inte kan hållas ansvarigt för Copigraphs beteende, eftersom Copigraph hade full ekonomisk självständighet. Enligt Bolloré har den självständiga ställningen sin grund i följande omständigheter: Copigraph och Bolloré hade strikt separata ledningsstrukturer,

Copigraph hade sin egen infrastruktur och Copigraph hade en självständig affärspolicy eftersom företaget köpte nästan 35% av sitt råvarubehov av leverantörer utanför Bolloré-koncernen, och en av leverantörerna var en konkurrent.

(354) Copigraph ingick i Bollorés '[S]pecialpappersdivision' och den dåvarande divisionschefen, [V.], var samtidigt VD för Copigraph. Dessutom hade den dåvarande chefen för Copigraphs marknadsföringsavdelning, [J.B.], också en position på försäljningsavdelningen vid fabriken i Thonon sedan 1994. Det innebär att [Bolloré] med säkerhet underrättades om sitt dotterbolags deltagande i kartellen.

(355) Det finns också bevis som direkt binder moderbolaget, [Bolloré], vid kartellverksamheten. Bolloré var medlem av AEMCP, vars officiella möten också tjänade som kartellmöten från januari 1992 till september 1993. Bollorés företrädare [V.], chef för företagets '[S]pecialpappersdivision', deltog i dessa kartellmöten tillsammans med Copigraphs marknadsföringschef. Chefen för Bollorés '[S]pecialpappersdivision' deltog också i kartellmötet om den franska marknaden den 1 oktober 1993. I samtliga senare kartellmöten där enskilda företrädare för Copigraph kan identifieras deltog Copigraphs marknadsföringschef i mötet. Alla dessa möten ägde rum 1994 och såsom nämns hade Copigraphs marknadsföringschef samtidigt en position vid Bollorés försäljningsavdelning.

(356) Av dessa skäl anser kommissionen att Bolloré bör hållas ansvarigt inte bara för sitt eget beteende utan också för Copigraphs beteende med avseende på kartellen, för hela den specificerade perioden."

71 Av det ovan återgivna utdraget ur beslutet framgår att Bolloré hölls ansvarigt för överträdelsen dels på grund av att företaget skulle anses ansvarigt för dotterbolagets Copigraphs deltagande i kartellen, dels på grund av att det fanns bevis för att Bolloré direkt hade deltagit i kartellens verksamhet.

- 72 Bollore har inte bestritt att det genom meddelandet om invändningar kunde förstå och yttra sig över det faktum att kommissionen i nämnda meddelande om invändningar höll företaget ansvarigt för överträdelsen på grund av att det i egenskap av helägande moderbolag till Copigraph vid tiden för överträdelsen var ansvarigt för Copigraphs delaktighet i kartellen. Bollore har kritiserat kommissionen för att den inte i meddelandet om invändningar uppgav att den avsåg att hålla företaget ansvarigt för överträdelsen även på grund av att det var direkt delaktigt i kartellens verksamhet.
- 73 De relevanta avsnitten i meddelandet om invändningar återfinns i punkterna 240–245 samt 248 (Del II (Rättslig bedömning), punkt B (Tillämpning av konkurrensreglerna) 8 (Ansvar för överträdelsen)).
- 74 Det skall inledningsvis påpekas att kommissionen i nämnda punkter i meddelandet om invändningar inte på något vis gjorde gällande att Bollore direkt deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan, till skillnad från vad den uppgav beträffande andra moderbolag som det hänvisats till i meddelandet om invändningar, till exempel AWA och Torraspapel. Beträffande AWA uppgav kommissionen att "företaget direkt och självständigt deltagit i den olagliga kartellen via sin division Arjo Wiggins Carbonless Paper Operation". Beträffande Torraspapel uppgav kommissionen att "det även finns bevis för att moderbolaget varit direkt delaktigt i kartellverksamheten".
- 75 Såsom Bollore med rätta har understrukit framgår det av punkt 243 i meddelandet om invändningar att kommissionen har gjort en åtskillnad mellan två situationer:

"När det gäller förhållandet mellan moder- och dotterbolag riktar kommissionen detta meddelande om invändningar till moderbolaget när

— två eller fler av dess dotterbolag har deltagit i överträdelsen,

— moderbolaget har deltagit i överträdelsen.

I övriga fall när ett dotterbolag har deltagit i överträdelsen riktas meddelandet om invändningar till dotterbolaget och till moderbolaget.”

- 76 När det gäller koncernen bestående av Bolloré och Copigraph riktades meddelandet om invändningar inte endast till Bolloré utan även till Copigraph, vilket med hänsyn till de kriterier som angetts i punkt 243 i meddelandet om invändningar gav stöd för Bollorés uppfattning att kommissionen i meddelandet om invändningar inte ansåg att koncernens moderbolag Bolloré varit direkt delaktigt i överträdelsen.
- 77 Det skall således konstateras att det av meddelandet om invändningar framgår att kommissionen avsåg att hålla Bolloré ansvarigt för överträdelsen endast på grund av att detta företag, i egenskap av moderbolag i den koncern som vid tiden för överträdelsen bestod av Bolloré och dess helägda dotterbolag Copigraph, skulle hållas ansvarigt för Copigraphs rättsstridiga beteende. Bolloré kunde inte mot bakgrund av meddelandet om invändningar förutse att kommissionen, då den höll företaget ansvarigt för överträdelsen, även skulle komma att grunda sig på företagets direkta deltagande i kartellverksamheten, vilket kommissionen gjorde i beslutet.
- 78 Det skall vidare tilläggas att de omständigheter som kommissionen hänvisade till i skäl 355 i beslutet som stöd för sitt ställningstagande att Bolloré varit direkt delaktigt i överträdelsen, nämligen att Bolloré var medlem av AEMCP och att företaget vid flera kartellmöten företrätts av V. och J. B. inte nämndes i meddelandet om invändningar. Även om det, i enlighet med kommissionens uppfattning, antas att det av handlingar som bifogats meddelandet om invändningar framgår att Bolloré var medlem av AEMCP, så skall det likväl konstateras att kommissionen i meddelandet om invändningar bland AEMCP:s medlemmar endast nämnde Copigraph och inte Bolloré. Vad gäller V. och J. B. angavs genomgående i meddelandet om invändningar

att de företrädde Copigraph och inte Bolloré vid kartellmötena. Bolloré nämndes inte heller i något avsnitt av meddelandet om invändningar bland de företag som var närvarande vid dessa möten.

- 79 Bolloré har således inte genom meddelandet om invändningar kunnat få kännedom om anmärkningen rörande företagets direkta deltagande i överträdelsen, och inte ens om de omständigheter på vilka kommissionen i beslutet grundade denna anmärkning. Såsom framgår av Bollorés svar på meddelandet om invändningar har företaget under det administrativa förfarandet följaktligen inte kunnat förbereda sitt försvar på ett ändamålsenligt sätt avseende denna anmärkning och dessa omständigheter.
- 80 Det skall emellertid understrykas att även om beslutet innehåller nya faktiska och rättsliga påståenden angående vilka de berörda företagen inte har yttrat sig, kan den konstaterade bristen endast medföra att beslutet ogiltigförklaras på denna punkt om de berörda påståendena inte på ett tillfredsställande sätt kan bevisas på grundval av andra omständigheter som anges i beslutet och över vilka de berörda företagen haft tillfälle att yttra sig (förstainstansrättens dom av den 30 september 2003 i de förenade målen T-191/98, T-212/98–T-214/98, Atlantic Container Line m.fl. mot kommissionen, REG 2003, s. II-3275, punkt 196, se även, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 28 februari 2002 i mål T-86/95, Compagnie générale maritime m.fl. mot kommissionen, REG 2002, s. II-1011, punkt 447). Detta åsidosättande av Bollorés rätt till försvar kan emellertid påverka giltigheten av beslutet i den del det angår Bolloré, endast om beslutet var grundat på enbart detta företags direkta deltagande i överträdelsen (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 67 nämnda målet Mo och Domsjö mot kommissionen, punkt 74). I detta fall skulle Bolloré nämligen inte kunna hållas ansvarigt för överträdelsen, eftersom den nya anmärkning som i beslutet framförts avseende företagets direkta deltagande i kartellverksamheten inte kan godtas.
- 81 Om det däremot vid prövningen i sak (se nedan punkterna 123–150) framkommer att kommissionen med rätta hållit Bolloré ansvarigt för dotterbolaget Copigraphs delaktighet i den konkurrensbegränsande samverkan kan inte kommissionens rättsstridiga handlande ha haft ett avgörande inflytande på institutionens beslut (se,

för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 14 maj 2002 i mål T-126/99, *Graphischer Maschinenbau* mot kommissionen, REG 2002, s. II-2427, punkt 49, och av den 14 december 2005 i mål T-209/01, *Honeywell* mot kommissionen, REG 2005, s. II-5527, punkt 49). Av fast rättspraxis följer nämligen att eftersom vissa skäl i ett beslut i sig är tillräckliga för att i erforderlig utsträckning rättfärdiga beslutet, saknar de fel som andra skäl i rättsakten skulle kunna vara behäftade med under alla förhållanden inverkan på artikeldelen (förstainstansrättens dom av den 21 september 2005 i mål T-87/05, *EDP* mot kommissionen, REG 2005, s. II-3745, punkt 144, se även, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 12 juli 2001 i de förenade målen C-302/99 P och C-308/99 P, kommissionen och Frankrike mot TF1, REG 2001, s. I-5603, punkterna 26–29).

4. Den fjärde grunden avseende ett åsidosättande av rätten till försvar, rätten till en rättvis prövning och av oskuldspresumtionen

a) Parternas argument

- 82 Zicuñaga har gjort gällande att kommissionen har åsidosatt principen om oskuldspresumtion i det att den konstaterade att företaget deltagit i överträdelsen på grundval av blotta antaganden och indirekta uttalanden. Zicuñaga har anförts att avsaknaden av tydliga sanktionsåtgärder om oriktiga eller ofullständiga upplysningar lämnas kan medföra att företagen frestas att ge kommissionen rekonstruerade eller förvanskade upplysningar i syfte att framhäva sitt eget samarbete. Zicuñaga har tillagt att företagen ursprungligen kunde hoppas komma i åtnjutande av kommissionens förmånliga behandling endast om de tillhandahöll avgörande bevisning, men att kommissionen därefter har uppmjukat sin ståndpunkt. Zicuñaga har anförts att Sappis uttalanden mot denna bakgrund skall värderas med försiktighet och endast kan anses tillförlitliga om de styrks av annan bevisning.

83 Zicuñaga har vidare gjort gällande att kommissionen inte kan grunda sin bedömning på utsagor från en person vars identitet inte är känd. I annat fall skulle rätten till försvar åsidosättas i det att tillfälle att bemöta denna persons påståenden inte har getts under hearingen. Med hänvisning till rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har Zicuñaga hävdatt att det är nödvändigt att kunna bemöta vittnets påståenden för att kunna bedöma vittnesmålet och den aktuella personens trovärdighet. Den anklagade måste även få tillfälle att bemöta ett vittnesmål till dennes nackdel och ställa frågor till vittnet, då den anklagade själv avger vittnesmål eller vid ett senare tillfälle.

84 Kommissionen har bestritt att den grundade sig på blotta antaganden eller indirekta uttalanden när den konstaterade att Zicuñaga deltagit i överträdelsen. Kommissionen har betonat att gemenskapsdomstolen aldrig har ifrågasatt rättsenligheten av meddelandet om samarbete eller bevisvärdet av de uttalanden som företag gjort med tillämpning av detta meddelande. Det föreskrivs vidare inte i förordning nr 17 någon möjlighet att höra vittnen under det administrativa förfarandet och sökanden har inte framställt någon sådan begäran vid förstainstansrätten.

b) Förstainstansrättens bedömning

85 I den mån Zicuñaga genom dessa argument har bestritt bevisvärdet av icke identifierade personers utsagor som legat till grund för kommissionens anmärkningar mot Zicuñaga i beslutet, skall dessa argument prövas vid den senare prövningen i sak av huruvida dessa anmärkningar är styrkta.

86 I den mån Zicuñaga genom dessa argument även har gjort gällande ett åsidosättande av rätten till försvar och rätten till en rättvis prövning – på grund av att underlåtenheten att i meddelandet om invändningar namnge de personer vilkas

utsagor utgör stöd för kommissionens konstateranden i fråga om Zicuñaga har hindrat företaget från att bestrida dessa konstateranden genom att begära att denna person eller dessa personer skulle höras under det administrativa förfarandet – skall det erinras om att det föreskrivs i artikel 6.3 d i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) att "[v]ar och en som blivit anklagad för brott har [rätt] att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas emot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom". Det följer emellertid av fast rättspraxis att kommissionen inte är en domstol i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen (domstolens dom av den 29 oktober 1980 i de förenade målen 209/78–215/78 och 218/78, Van Landewyck m. fl. mot kommissionen, REG 1980, s. 3125, punkt 81, svensk specialutgåva, volym 5, s. 345, och av den 7 juni 1983 i de förenade målen 100/80–103/80, Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen, REG 1983, s. 1825, punkt 7, svensk specialutgåva, volym 7, s. 133). Det föreskrivs vidare uttryckligen i artikel 15.4 i förordning nr 17 att böter som kommissionen ålagt för överträdelse av konkurrensrätten inte har straffrättslig karaktär (förstainstansrättens dom av den 6 oktober 1994 i mål T-83/91, Tetra Pak mot kommissionen, REG 1994, s. II-755, punkt 235; svensk specialutgåva, volym 16, s. II-1).

87 Kommissionen är likväl skyldig att iaktta gemenskapsrättens allmänna principer under det administrativa förfarandet (domen i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen, punkt 8). Det skall emellertid betonas att även om kommissionen får höra fysiska eller juridiska personer vid behov, har den inte någon rätt att kalla vittnen emot någon utan att ha fått vittnenas samtycke därtill. Den omständigheten, att det i gemenskapens konkurrensrätt inte föreskrivs någon skyldighet för kommissionen att kalla sådana vittnen som åberopats till någons fördel, strider inte mot nämnda principer (förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-9/99, HFB m.fl. mot kommissionen, REG 2002, s. II-1487, punkt 392).

88 Zicuñaga har vidare inte lämnat några uppgifter som visar att företaget under det administrativa förfarandet begärde att kommissionen skulle uppgge identiteten på de personer vars utsagor utgjort stöd för de anmärkningar som kommissionen framställt mot Zicuñaga i meddelandet om invändningar, i syfte att dessa personer skulle höras i företagets närvaro. Företaget har inte heller styrkt att det under det administrativa förfarandet begärt att vittnen till företagets fördel skulle kallas och höras.

- 89 Talan kan mot bakgrund av det ovan anförda inte bifallas på den grunden att rätten till försvar och rätten till en rättvis prövning har åsidosatts. I den mån förevarande grund innebär att bevisvärdet av de omständigheter som legat till grund för kommissionens anmärkningar mot Zicuñaga i beslutet ifrågasätts, skall den prövas i samband med prövningen i sak.

5. Den femte grunden avseende ett åsidosättande av principen om god förvaltningssed vid ärendets handläggning och bristfällig motivering av beslutet

a) Parternas argument

- 90 Zanders har gjort gällande att kommissionen i sin utredning endast beaktat omständigheter till företagets nackdel. Kommissionen borde ha beaktat de uppgifter som företaget lämnade i december 2000 och i mars 2001 angående den avgörande roll som företaget haft för att den konkurrensbegränsande samverkan upphörde, eller också borde den ha gjort en närmare utredning av dessa uppgifter om den betvivlade värdet av dem. Zanders har även gjort gällande att kommissionen inte beaktade det expertutlåtande som företaget framlagt i mars 2001 i syfte att visa den ringa, eller rent av obefintliga, påverkan av försöken att komma överens om priserna. Beslutet innehåller inte heller någon motivering till att dessa omständigheter inte beaktats. Vidare görs i beslutet inte någon bedömning av Zanders individuella roll.
- 91 Kommissionen har hävdatt att Zanders inte har styrkt sitt påstående att företaget har spelat en särskild roll för överträdelsens upphörande. Kommissionen ägnade vidare ett helt avsnitt åt prisavtalens påverkan på marknaden (skälen 382–402) vid bedömningen av överträdelsens faktiska inverkan. Kommissionen iakttog fullständigt motiveringsskyldigheten i beslutet genom att den i skälen 263–271

bedömde Zanders handlande gemensamt med fem andra företags handlande. Zanders har vidare inte gjort gällande i sitt svar på meddelandet om invändningar att det hade haft en uteslutande passiv roll.

b) Förstainstansrättens bedömning

⁹² Förstainstansrätten erinrar om att det i fall som det förevarande, där institutionerna förfogar över ett utrymme för skönsmässig bedömning för att kunna fullgöra sina uppgifter, i än högre grad är av grundläggande betydelse att de garantier som tillerkänns av gemenskapens rättsordning i administrativa förfaranden iakttas. Till dessa garantier hör bland annat den behöriga institutionens skyldighet att noggrant och opartiskt pröva alla omständigheter som är relevanta för det aktuella fallet (domstolens dom av den 21 november 1991 i mål C-269/90, Technische Universität München, REG 1991, s. I-5469, punkt 14, svensk specialutgåva, volym 11, s. I-453, förstainstansrättens dom av den 24 januari 1992 i mål T-44/90, La Cinq mot kommissionen, REG 1992, s. II-1, punkt 86, och av den 11 juli 1996 i de förenade målen T-528/93, T-542/93, T-543/93 och T-546/93, Métropole télévision m.fl. mot kommissionen, REG 1996, s. II-649, punkt 93).

⁹³ Enligt fast rättspraxis skall det av den motivering som krävs enligt artikel 253 EG klart och tydligt framgå hur den gemenskapsmyndighet som har antagit den angripna rättsakten har resonerat, så att de som berörs därav kan få kännedom om skälen för den vidtagna åtgärden och så att den behöriga domstolen ges möjlighet att utöva sin prövningsrätt. Kravet på motivering skall bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, särskilt rättsaktens innehåll, de anförda skälens karaktär och det intresse som de vilka rättsakten är riktad till, eller andra personer som direkt eller personligen berörs av den, kan ha av att få förklaringar (domstolens dom av den 2 april 1998 i mål C-367/95 P, kommissionen mot Sytraval och Brink's France, REG 1998, s. I-1719, punkt 63, och förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-16/99, Lögstör Rör mot kommissionen, REG 2002, s. II-1633, punkt 368).

- 94 Förstainstansrätten konstaterar härvidlag att det av beslutet klart och tydligt framgår hur kommissionen har resonerat och Zanders kan därigenom få kännedom om skälen för den vidtagna åtgärden och förstainstansrätten kan utöva sin prövningsrätt. Kommissionen gör nämligen i skälen 263–271, samtidigt, en bedömning av Zanders deltagande i kartellen och en bedömning av AWA:s, Koehlers, Sappis, Storas och Torraspaps deltagande.
- 95 Zanders har särskilt gjort gällande att kommissionen inte beaktade den roll företaget spelade för överträdelsens upphörande eller det expertutlåtande det ingav.
- 96 Vad gäller den roll som Zanders spelade för överträdelsens upphörande, skall det påpekas att företaget, i sitt svar av den 12 december 2000 på meddelandet om invändningar, hänvisade till skrivelsen av den 1 april 1996, som verkställande direktören för International Paper ställde till samtliga anställda i koncernen. I denna skrivelse betonades att koncernen fäste största vikt vid att lagar och etik upprätthölls vid kontakterna med kunder, affärspartners, myndigheter och andra organ. Zanders nämnde även det möte som hölls hos företaget och som syftade till att säkerställa att dess tjänstemän iakttog konkurrensrättens regler och till att upprätta ett handlingsprogram i detta avseende. Zanders erinrade vidare om att företagets styrelseordförande, som blev ordförande för AEMCP den 1 januari 1996, i ett offentligt uttalande efter det att han blev ordförande för nämnda sammanslutning otvetydigt hade uppgett att företaget hade upphört med kartellverksamheten.
- 97 Det skall konstateras att Zander åberopade de omständigheter som nämnts i föregående punkt, i sitt svar på meddelandet om invändningar, till stöd för de argument som framförts i syfte att vederlägga kommissionens anmärkning i meddelandet om invändningar, att den hemliga samverkan fortgick efter hösten 1995. Zanders hänvisade närmare bestämt till dessa omständigheter inom ramen för de argument som framförts i syfte att styrka att företaget, från hösten 1995, inte längre deltog i de hemliga kartellmötena eller i samordnade förfaranden avseende priser, att det förde en självständig prispolitik och, särskilt, att den prishöjning som företaget genomförde i september 1996 inte hade föregåtts av något hemligt möte.

- 98 Det råder emellertid inte något tvivel om att kommissionen under det administrativa förfarandet beaktade de argument som det redogjorts för i föregående punkt. Enligt beslutet upphörde Zanders nämligen med överträdelsen i september 1995 och inte i mars 1997, såsom det angavs i meddelandet om invändningar.
- 99 Däremot framgår det varken av Zanders svar, av den 12 december 2000, på meddelandet om invändningar eller av de kompletterande upplysningar som Zanders den 2 mars 2001 gav kommissionen att företaget under det administrativa förfarandet hade åberopat de omständigheter som nämnts ovan i punkt 96, eller andra omständigheter, i syfte att visa, vilket företaget nu söker göra, att det hade spelat en avgörande roll för den rättsstridiga kartellens upphörande, vilket skulle utgöra en förmildrande omständighet vid böternas fastställelse. Zanders kan under dessa omständigheter inte med framgång göra gällande att kommissionen har åsidosatt principen om god förvaltningssed på grund av att den underlät att beakta ovannämnda omständigheter som bevis för att företaget på ett avgörande sätt bidragit till att samverkan upphörde innan kommissionen inledde sin utredning.
- 100 Zanders hävdade inte heller i sitt svar på meddelandet om invändningar att företaget hade spelat en uteslutande passiv roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Företaget kan således inte med framgång göra gällande att beslutet är bristfälligt motiverat i detta avseende. Företaget bestred vidare i sitt svar på meddelandet om invändningar att det mellan år 1992 och hösten 1995 hade spelat en sådan ledande eller framträdande roll som kommissionen hävdade i punkterna 187 och 199 i meddelandet om invändningar. Företaget gjorde följaktligen gällande att det inte förelåg någon försvårande omständighet. Kommissionen fann emellertid inte att det förelåg någon sådan beträffande Zanders.
- 101 Det expertutlåtande som Koehler, MHTP och Zanders beställt hos företaget PricewaterhouseCoopers är daterat den 2 mars 2001 och har rubriken "Konkurrenssituationen på marknaden för självkopierande papper från sommaren eller

hösten 1995 till februari eller mars 1997” (nedan kallat rapporten från PricewaterhouseCoopers).

- 102 Det framgår av den skrivelse som åtföljde rapporten från PricewaterhouseCoopers att denna rapport hade som huvudsyfte att vederlägga kommissionens påståenden i meddelandet om invändningar vad gäller genomförandet av den konkurrensbegränsande samverkan på marknaden för självkopierande papper under tiden mellan sommaren eller hösten 1995 och februari eller mars 1997. Det anges för övrigt uttryckligen i denna rapports slutsats att den ekonomiska analysen visar att de tre aktuella tillverkarna inte hade samordnat sitt handlande mellan sommaren eller hösten 1995 och februari eller mars 1997.
- 103 Rapporten från PricewaterhouseCoopers avser inte samma period som den överträdelseperiod som konstaterades i beslutet. Rapporten kan i detta avseende inte anses relevant.
- 104 Det framgår emellertid av ansökan att Zanders har gjort gällande att kommissionen underlät att beakta uppgifter, som likaså förekom i rapporten från PricewaterhouseCoopers, och som syftade till att visa den ringa, eller rent av obefintliga, påverkan av försöken att komma överens om priserna mellan januari 1992 och hösten 1995.
- 105 Även om kompletterande uppgifter som lämnats till stöd för en irrelevant argumentering skall beaktas kan kommissionen inte kritiseras för att den inte beaktade Zanders argument rörande den påstått begränsade påverkan av den konkurrensbegränsande samverkan.

106 Kommissionen uppgav nämligen följande i skäl 388 i beslutet:

”AWA, Carrs, MHTP (Stora), Koehler, Sappi och Zanders hävdar att kartellens faktiska inverkan på marknaden för självkopierande papper inom EES var mycket begränsad eller att kartellen inte hade någon negativ inverkan överhuvudtaget. De koncentrerar sig i detta sammanhang på att göra gällande att inverkan på priserna var begränsad eller obefintlig, eftersom de faktiska priserna på marknaderna blev lägre än de som överenskommits eller tillkännagetts. Enligt kartelldeltagarna visar detta att de överenskomna prishöjningarna inte genomfördes i praktiken. De har fört fram många argument till stöd för detta påstående, som särskilt omfattar följande: priserna och tillverkarnas marginaler har minskat betydligt; priserna på självkopierande papper speglar i huvudsak förändringar i kostnader för och efterfrågan på massa, och i de senare faserna av kartellen kapacitetsbegränsningar; konkurrensen mellan tillverkarna fortsatte och tillverkare var tvungna att förhandla med kunderna om prishöjningar individuellt.”

107 Även om det inte i detta avsnitt i beslutet uttryckligen hänvisas till rapporten från PricewaterhouseCoopers som Zanders sände till kommissionen under det administrativa förfarandet, framgår det obestriddligen därav att kommissionen under nämnda förfarande beaktade de uppgifter som bland annat Zanders lämnat i syfte att visa den ringa, eller rent av obefintliga, påverkan av försöken att komma överens om priserna under överträdelseperioden. Att kommissionen underkände de argument som företagen framfört med stöd av dessa uppgifter betyder att kommissionen ansåg att dessa argument inte föranledde den att ändra sin ståndpunkt, vilken den redogjort för i skälen 382–387 i beslutet, rörande överträdelsens konkreta påverkan på marknaden. Det kan däremot inte anses att det av detta avsnitt i beslutet framgår att kommissionen vid prövningen av ärendet underlät att på vederbörligt sätt beakta de argument som Zanders framförde till sitt försvar (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 11 mars 1999 i mål T-141/94, Thyssen Stahl mot kommissionen, REG 1999, s. II-347, punkt 118).

108 Av ovanstående analys följer att talan inte kan bifallas på den femte grunden.

6. Den sjätte grunden avseende ett åsidosättande av principen om god förvaltningssed, rätten att få tillgång till akten i ärendet och av rätten till försvar på grund av att vissa handlingar i akten i utredningen var svåra att finna och på grund av att förteckningen över de handlingar som ingick i nämnda akt var oanvändbar

a) Parternas argument

¹⁰⁹ AWA har gjort gällande att den förteckning över handlingar som kommissionen bifogade den cd-rom som AWA mottog under det administrativa förfarandet var oanvändbar. Enligt AWA omfattade denna förteckning varken en innehållsförteckning eller beskrivning av de aktuella handlingarna, utan där angavs endast skälen för att vissa handlingar enligt kommissionen var konfidentiella, liksom var en eventuell icke-konfidentiell version återfanns.

¹¹⁰ Koehler har anfört att kommissionen avlägsnade vissa konfidentiella handlingar från akten och ersatte dem med icke-konfidentiella versioner som infördes på andra platser i akten innan den sände cd-romen till de företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat. Kommissionen hade emellertid varken i meddelandet om invändningar eller i beslutet i enlighet med dessa ändringar ändrat hänvisningarna till de handlingar som flyttats om på detta sätt. Kommissionen hade inte heller angett att det fanns icke-konfidentiella versioner eller uppgett var i akten dessa återfanns. De berörda handlingarna kunde endast mycket ungefärligt identifieras med hjälp av den förteckning över handlingarna som kommissionen upprättat. I vissa fall var det till och med omöjligt att finna ifrågavarande handling.

¹¹¹ Kommissionen anser att den inte har åsidosatt rätten till försvar. Kommissionen hade för det första tillställt företagen en förteckning över de olika handlingarna i akten, samtidigt med cd-romen, och hade därvid på vanligt sätt angett i vilken utsträckning handlingarna var tillgängliga. För det andra hade de omnämnda

handlingarna redan bifogats meddelandet om invändningar tillsammans med en förteckning över vilka icke-konfidentiella versioner som motsvarade de konfidentiella versionerna.

b) Förstainstansrättens bedömning

- 112 Det framgår av de uppgifter som kommissionen lämnat i de båda berörda målen (T-118/02 och T-125/02) att kommissionen, den 26 juli 2000, samtidigt med att den sände meddelandet om invändningar och de handlingar som avsågs i nämnda meddelande, även sände en förteckning över de handlingar som bifogats meddelandet om invändningar till de företag som nämnda meddelande var riktat till. Denna förteckning utgör bilaga till kommissionens svaromål i mål T-125/02. På förstainstansrättens begäran har kommissionen ingett nämnda förteckning även i mål T-118/02.
- 113 I nämnda förteckning ges för varje handling som nämns i meddelandet om invändningar, i samma ordning som i detta meddelande, en kortfattad beskrivning av handlingen, namnet på det företag där handlingen påträffats eller som ingett densamma, handlingens nummer och i förekommande fall numret på den icke-konfidentiella versionen av handlingen.
- 114 De företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat mottog den 1 augusti 2000, det vill säga samtidigt med den cd-rom som innehöll hela akten i kommissionens utredning, dessutom en förteckning med rubriken "Förteckning över handlingar". I denna förteckning angavs för varje handling med iakttagande av den ordningsföljd som följde av akten, handlingens tillgänglighetskod (A för tillgänglig, PA för delvis tillgänglig, NA för icke tillgänglig). Vad gäller de handlingar som klassificerats som icke tillgängliga liksom de avsnitt som inte var tillgängliga i handlingar som klassificerats som delvis tillgängliga, innehöll förteckningen uppgifter om var i akten en icke-konfidentiell version av handlingen eller av den

aktuella delen av den handlingen återfanns och/eller en kortfattad redogörelse för innehållet i handlingen eller i den berörda delen. Kommissionen iakttog sålunda till fullo bestämmelserna i punkt II A 1.4 i kommissionens meddelande om interna förfaranderegler för behandling av förfrågningar om tillgång till handlingar enligt artiklarna [81] och [82] i EG-fördraget, av artiklarna 65 och 66 i Parisfördraget och av rådets förordning (EEG) nr 4064/89 (EGT C 23, 1997, s. 3).

115 AWA och Koehler, som förfogade över dels förteckningen över de handlingar som bifogats meddelandet om invändningar, dels den "Förteckning över handlingar" som nämnts i föregående punkt, kunde i likhet med de andra företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat utan svårigheter finna de eftersökta handlingarna i akten i utredningen antingen i originalversion eller i en icke-konfidentiell version beroende på den tillgänglighetskod som angetts i förteckningarna.

116 Såsom kommissionen själv har uppgett i sina inlagor i mål T-125/02 med avseende på de handlingar som klassificerats som icke tillgängliga eller som delvis tillgängliga, däribland dem som omnämnts i meddelandet om invändningar och till vilka Koehler särskilt har hänvisat, fann de företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat visserligen inte direkt en icke-konfidentiell version eller en kortfattad redogörelse för deras innehåll på det ställe som motsvarade handlingarnas nummer i akten och företagen var tvungna att tillgå en förteckning för att finna denna icke-konfidentiella version eller kortfattade redogörelse i akten. Det är emellertid uppenbart att de mindre olägenheter och den ringa tidsförlust som denna situation kunde ge upphov till för de företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat inte kan påverka beslutets rättsenlighet.

117 Talan skall följaktligen inte bifallas på den sjätte grunden.

7. Den sjunde grunden avseende ett åsidosättande av principen om god förvaltningssed och rätten till försvar på grund av att beslutet delgetts för sent

a) Parternas argument

118 AWA har gjort gällande att beslutet, trots att det tydligen antogs den 20 december 2001, inte delgavs företaget förrän den 8 februari 2002. AWA har tillagt att, oavsett skälen för denna försening, så var det omöjligt för företaget under den period på en och en halv månad som följde beslutets antagande att förklara, bland annat för sina kunder skälen till att det ålagts det högsta individuella bötesbelopp som någonsin ålagts ett företag.

119 Kommissionen har genmält att den antog, den 5 februari 2002, en kort rättelse till sitt beslut av den 20 december 2001 på grund av att sökanden ändrat firma. Det kan därför inte anses att delgivningen av beslutet den 8 februari 2002, tillsammans med en rättelse som förklarade de vidtagna ändringarna, skedde för sent.

b) Förstainstansrättens bedömning

120 Det framgår av skrivelsen av den 7 februari 2002, genom vilken beslutet delgavs de berörda företagen, däribland AWA, från kommissionsledamoten med ansvar för konkurrensfrågor att nämnda beslut antogs den 20 december 2001 och rättades den 5 februari 2002 genom det skriftliga förfarandet E/177/2002. Att beslutet delgavs de företag till vilka det var riktat en och en halv månad efter dess antagande förklaras av denna rättelse. Det kan inte anses att det förflöt orimligt lång tid mellan beslutets antagande och den vidtagna rättelsen.

- 121 I den mån AWA:s argument även skall förstås som en kritik mot att kommissionen offentliggjorde beslutet innan den underrättade de företag till vilka beslutet var riktat om det, vilket skulle ha hindrat AWA från att förklara skälen för detta beslut för utomstående, skall det påpekas att AWA inte har lämnat några uppgifter som styrker att kommissionen yppade innehållet i detta beslut innan det delgavs berörda företag. Även om så hade varit fallet skall det understrykas att hur beklagligt ett sådant förfaringsätt än är så hade beslutet redan antagits och åtgärder som vidtas efter beslutets antagande kan inte påverka dess giltighet (domstolens dom av den 8 november 1983 i de förenade målen 96/82–102/82, 104/82, 105/82, 108/82 och 110/82, IAZ m.fl. mot kommissionen, REG 1983, s. 3369, punkt 16).

B — *Grunderna avseende ett åsidosättande av artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet och kommissionens oriktiga bedömning av vissa företags deltagande i överträdelsen*

- 122 Tre företag, nämligen Bolloré, Divipa och Zicuñaga, har ifrågasatt riktigheten i kommissionens bedömning avseende deras deltagande i överträdelsen.

1. Bolloré

- 123 Förstainstansrätten erinrar inledningsvis om att kommissionen i beslutet (skälen 353–356) höll Bolloré ansvarigt för överträdelsen dels på grund av att företaget personligen och självständigt deltog i kartellverksamheten, dels på grund av att det var ansvarigt för dess dotterbolag Copigraphs deltagande i kartellen. Förstainstansrätten har emellertid slagit fast (se punkterna 66–81 ovan) att Bolloré genom meddelandet om invändningar inte hade kunnat få kännedom om anmärkningen rörande företags personliga deltagande i överträdelsen, och inte heller om de omständigheter på vilka kommissionen i beslutet grundade denna anmärkning. Av

detta skäl behöver inte förstainstansrätten pröva de argument i sak som Bolloré framfört i syfte att ifrågasätta kommissionens slutsatser rörande företagets personliga och direkta deltagande i kartellen.

- 124 Förstainstansrätten skall således pröva Bollorés argument att kommissionen felaktigt hållit företaget ansvarigt för dotterbolaget Copigraphs rättsstridiga deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan.

a) Parternas argument

- 125 Bolloré har understrukit att kommissionen i beslutet grundade sin slutsats att företaget var ansvarigt för Copigraphs agerande på två faktorer, nämligen att Copigraph vid den aktuella tidpunkten för överträdelsen var ett helägt dotterbolag och att Bolloré med säkerhet underrättades om att Copigraph deltog i överträdelsen.

- 126 Bolloré har hävdatt att den första faktorn inte räcker för att företaget skall hållas ansvarigt för Copigraphs rättsstridiga beteende. Det krävs nämligen ytterligare faktorer för att kommissionen skall kunna anta att moderbolaget har ett avgörande inflytande över dotterbolagets beteende. Någon sådan ytterligare faktor föreligger emellertid inte i förevarande fall. Bolloré uppgav nämligen i sitt svar på meddelandet om invändningar att Copigraph i stor utsträckning förde en självständig affärspolicy, vilket kommissionen för övrigt inte har bestritt. Copigraphs verksamhet motsvarade dessutom endast en tredjedel av omsättningen av Bollorés pappersfabrik i Thonon-les-Bains, och affärskontakterna mellan Bolloré och Copigraph medförde inte någon begränsning av Copigraphs affärsmässiga självständighet.

- 127 Bolloré har hävdad att kommissionen grundade sin slutsats angående den andra faktorn på tre omständigheter, nämligen att Copigraph ingick i Bollorés specialpappersdivision, att divisionschefen V. även var verkställande direktör för Copigraph och för pappersfabriken i Thonon-les-Bains och att den dåvarande chefen för Copigraphs marknadsföringsavdelning, J.B., också hade en position på försäljningsavdelningen vid fabriken i Thonon sedan år 1994. Dessa tre omständigheter räcker emellertid inte för att det skall anses att Bolloré med säkerhet underrättades om att Copigraph deltog i överträdelsen.
- 128 Det är enligt kommissionen klarlagt att Copigraph mellan år 1990 och år 1998 var ett helägt dotterbolag till Bolloré, vilket enligt rättspraxis räcker för att det skall anses att Bolloré hade ett avgörande inflytande över dotterbolagets beteende. Denna presumtion styrks även av de omständigheter som det redogjorts för i skälen 353–355 i beslutet.

b) Förstainstansrättens bedömning

- 129 Förstainstansrätten konstaterar inledningsvis att Bolloré har bestritt överträdelsens längd men att företaget emellertid inte har förnekat att Copigraph verkligen var delaktigt i kartellverksamheten.
- 130 Bolloré har genom sina argument i huvudsak gjort gällande att företaget inte kan hållas ansvarigt för dotterbolaget Copigraphs deltagande i den konkurrensbegränsande verksamheten på grundval av de omständigheter som kommissionen har angett i beslutet.
- 131 Det skall erinras om att den omständigheten att dotterbolaget är en fristående juridisk person enligt fast rättspraxis inte räcker för att utesluta att moderbolaget

skall ansvara för dotterbolagets beteende, särskilt när dotterbolaget inte självständigt bestämmer sitt agerande på marknaden, utan i huvudsak tillämpar instruktioner som det får av moderbolaget (domstolens domar av den 14 juli 1972 i mål 48/69, ICI mot kommissionen, REG 1972, s. 619, punkterna 132 och 133, svensk specialutgåva, volym 2, s. 25, och i mål 52/69, Geigy mot kommissionen, REG 1972, s. 787, punkt 44, samt av den 16 november 2000 i mål C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags mot kommissionen, REG 2000, s. I-9925, punkt 26).

- 132 Även om det faktum att moderbolaget äger hela aktiekapitalet i dotterbolaget utgör ett starkt indicium på att det förstnämnda bolaget har ett avgörande inflytande över dotterbolagets agerande på marknaden räcker det inte i sig för att moderbolaget skall hållas ansvarigt för dotterbolagets agerande (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 131 nämnda målet Stora Kopparbergs Bergslags mot kommissionen, punkterna 27–29, och generaladvokaten Mischos förslag till avgörande i nämnda mål, REG 2000, s. I-9928, punkterna 17–62). Det är fortfarande nödvändigt att hänvisa till annat än aktieinnehavets omfattning, men det kan räcka med indicier. Det krävs inte nödvändigtvis att moderbolaget verkligen har gett dotterbolaget instruktioner för att det skall anses att det förstnämnda bolaget deltar i den konkurrensbegränsande samverkan (se, för ett liknande resonemang, det ovannämnda förslaget till avgörande, punkterna 40, 48 och 51).
- 133 Det framgår av skälen 353 och 354 i beslutet att kommissionen inte grundade Bollorés ansvar för Copigraphs deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan uteslutande på den obestridda omständigheten att Bolloré innehade hela aktiekapitalet i Copigraph vid tidpunkten för överträdelsen utan även på andra faktiska omständigheter, som angetts ovan i punkt 127, till styrkande av att Copigraph i allt väsentligt följde de instruktioner som Bolloré gav.
- 134 Bolloré har med hänvisning till de argument som företaget framfört i sitt svar av den 28 november 2000 på meddelandet om invändningar (skäl 353 i beslutet) anfört olika omständigheter i syfte att visa att Copigraph vid tidpunkten för överträdelsen var helt självständigt i affärsmässigt hänseende. Förstainstansrätten skall under dessa omständigheter pröva huruvida det finns grund för dessa påståenden eller om det tvärtom finns indicier på att Bolloré hade ett avgörande inflytande över sitt dotterbolag.

135 Bolloreé uppgav under det administrativa förfarandet att företagets styrelseorgan var helt åtskilt från Copigraphs styrelseorgan.

136 I fotnot 1 i Bolloreés svar på meddelandet om invändningar ges emellertid följande upplysning:

”Till år 1993 hade Bolloreé och Copigraph en gemensam styrelseledamot, G., som företrädde Bolloreé Participation i Conseil de Bolloreé Technologie och som var ständig representant för Copigraph Holding inom Copigraph. Hon frånträdde den sistnämnda funktionen den 25 oktober 1993.”

137 Med förbehåll för den kommande prövningen av huruvida det finns grund för Bolloreés argument att Copigraph inte deltog i överträdelsen före september eller oktober 1993, finner förstainstansrätten att Copigraphs styrelseorgan under en del av överträdelseperioden innefattade en medlem av Bolloreés styrelse.

138 Det framgår dessutom av de uppgifter som Bolloreé lämnat i sitt svar på meddelandet om invändningar att de fyra personer som utgjorde Copigraphs styrelse från september 1993–mars 1997, även om de inte var ledamöter av Bolloreés styrelse, samtliga innehade befattningar (avseende ekonomi, redovisning eller förvaltning), för det mesta på ledningsnivå, i Bolloreé. Såsom kommissionen med rätta konstaterade i skäl 354 i beslutet var V., som var verkställande direktör för Copigraph under överträdelseperioden, enligt Bolloreés svar på meddelandet om invändningar anställd av Bolloreé som direktör för pappersfabriken i Thonon-les-Bains. Enligt de uppgifter som återfinns i nämnda skäl i beslutet, vilka Bolloreé har

bekräftat i sina inlagor, var V. vidare chef för Bollorés "Specialpappersdivision". Att så många personer ur Bollorés ledning ingick i Copigraphs ledning visar i vilken utsträckning som Bolloré medverkade i förvaltningen av sitt dotterbolag. Bolloré har därigenom med nödvändighet kunnat påverka Copigraphs affärspolicy på marknaden på ett avgörande sätt.

139 Vad gäller överträdelseperioden mellan februari och september 1995 bekräftas denna bedömning ytterligare av det intyg som J.B. utfärdat den 2 april 2002 och som bifogats ansökan, enligt vilket han, som var chef för Copigraphs marknadsföringsavdelning från september 1992–mars 1997, samtidigt hade en befattning på Bollorés försäljningsavdelning från och med februari 1995.

140 Förstainstansrätten fastslog i dom av den 14 maj 1998 i mål T-309/94, KNP BT mot kommissionen (REG 1998, s. II-1007, punkterna 47 och 48) att det faktum att en medlem av moderbolagets ledning deltagit i de hemliga mötena kunde styrka att moderbolaget nödvändigtvis kände till och godkände dotterbolagets deltagande i överträdelsen. Detta kan emellertid inte tolkas så att det innebär att de personer från moderbolaget som ingår i dotterbolagets ledning måste vara ställföreträdare för moderbolaget för att det skall anses att dotterbolaget inte är självständigt i förhållande till moderbolaget i affärsmässigt hänseende (se, för ett liknande resonemang, generaladvokaten Mischos förslag till avgörande i det ovan i punkt 132 nämnda målet Stora Kopparbergs Bergslags mot kommissionen, punkt 58). Att en person som är knuten till moderbolaget inte är dess ställföreträdare hindrar inte denna person från att, vid utövandet av sina ledningsuppgifter i dotterbolaget, verka för att dotterbolagets agerande på marknaden överensstämmer med den inriktning som moderbolagets ledning utarbetat.

141 Bolloré underströk vidare under det administrativa förfarandet att Copigraph hade en egen infrastruktur.

142 Såsom Bolloré gjorde gällande i sitt svar på meddelandet om invändningar kan den omständigheten att dotterbolaget inte äger produktionsanläggningarna och inte har några egna anställda och att dess omsättning redovisas i moderbolagets årsredovisning visserligen bidra till att visa att dotterbolaget inte är självständigt i förhållande till moderbolaget (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 67 nämnda målet Mo och Domsjö mot kommissionen, punkterna 89–94). Att Copigraph, såsom Bolloré uppgav i sitt svar på meddelandet om invändningar utan att detta har bestritts av kommissionen, hade egna produktionsanläggningar, egna anställda och redovisade sin omsättning i en egen årsredovisning bevisar inte i sig att Copigraph fastställde sitt agerande på marknaden helt självständigt i förhållande till moderbolaget Bolloré.

143 Bolloré anförde slutligen under det administrativa förfarandet ett flertal omständigheter som enligt företaget visade att Copigraph förde en självständig affärspolicy. För det första var den verksamhet som rörde papper av ringa omfattning och Copigraphs omsättning utgjorde en obetydlig del av koncernens omsättning. För det andra fortsatte Copigraph även efter det att företaget köpts upp av Bolloré att anskaffa nära 35 procent av dess råmaterial utanför Bollorékoncernen, bland annat hos en av Bollorés direkta konkurrenter.

144 Även om det skall antas att Bollorés påståenden angående Copigraphs ringa verksamhet inom papperssektorn och dess obetydliga andel av Bollorékoncernens omsättning är riktiga bevisar detta inte på något vis att Bolloré låtit Copigraph fastställa sitt agerande på marknaden helt självständigt. Att Copigraph under överträdelseperioden delvis anskaffade råmaterial hos leverantörer som inte ingick i Bollorékoncernen möjliggör inte heller en sådan slutsats. Detta konstaterande utesluter nämligen inte på något vis att Copigraph i huvudsak följde instruktioner från sitt moderbolag när det deltog i den konkurrensbegränsande samverkan.

145 Det skall härvidlag för övrigt understrykas att Copigraph, såsom anges i skäl 354 i beslutet utan att detta har bestritts av Bolloré, ingick i Bollorés "Specialpappers-division".

146 Bollorés svar på meddelandet om invändningar innehåller dessutom följande upplysningar rörande omständigheterna vid Bollorés förvärv av Copigraph:

"Pappersfabriken i Thonon-les-Bains (Haute-Savoie) utsattes under år 1990 för hård konkurrens på pappersmarknaden, som kännetecknades av prishöjningar på pappersmassa under fyra år i följd.

[Copigraphs] verksamhet bestod i bearbetning och distribution av självkopierande papper och företaget var i detta hänseende en av de största kunderna till fabriken i Thonon. Copigraph svarade för mer än [en tredjedel] av fabriken omsättning och mer än hälften av försäljningsvolymen.

Det var främst i syfte att garantera avsättningsmöjligheterna för fabriken i Thonon och säkra verksamhetens bestånd (fabriken hade vid den aktuella tidpunkten 340 anställda) som Bolloré förvärvade samtliga aktier i [Copigraph].

Denna vertikala integration föreföll så mycket mer välbetänkt som fabriken i Thonon stod inför en vansklig situation med hänsyn till överkapaciteten på marknaden."

147 Såsom kommissionen med rätta har understrukt i sina inlagor framgår det av ovan återgivna utdrag att Copigraphs införlivning med "Specialpappersdivisionen" var ett led i den vertikala integration inom vilken Bollorés fabrik i Thonon-les-Bains ansvarade för tillverkningen av självkopierande papper och Copigraph för förädling och distribution av produkten. Av nämnda utdrag framgår dessutom att syftet med Bollorés förvärv av Copigraph huvudsakligen var att garantera avsaltningsmöjligheterna för Bollorés fabrik i Thonon-les-Bains och säkra verksamhetens bestånd på en marknad som utmärktes av ekonomiska svårigheter till följd av en stark konkurrens. Kommissionen hade grund för sin uppfattning att dessa omständigheter bidrog till att styrka att Copigraphs deltagande i priskartellen hade sitt ursprung i en allmän policy från Bollorés sida, bland annat i syfte att försöka bevara den ställning som dess fabrik i Thonon-les-Bains hade på marknaden.

148 Av det ovan anförda följer att de omständigheter som Bolloré har anfört inte styrker dess påståenden rörande Copigraphs självständiga ställning. Tvärtom leder de omständigheter som anförts ovan i punkterna 136–140 och 145–147, tillsammans med den omständigheten att Bolloré under överträdelseperioden innehade hela aktiekapitalet i Copigraph, till slutsatsen att Copigraph deltog i priskartellen på grund av att Bolloré hade ett avgörande inflytande över företaget. Kommissionen fann således på goda grunder att Bolloré skulle hållas ansvarigt för Copigraphs deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan.

149 Att Copigraph köptes upp av AWA i november 1998 medför inte att Bolloré, som fortfarande existerar, befrias från ansvar för Copigraphs rättsstridiga agerande före detta uppköp (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 8 juli 1999 i mål C-49/92 P, kommissionen mot Anic Partecipazioni, REG 1999, s. I-4125, punkt 145, och av den 16 november 2000 i mål C-297/98 P, SCA Holding mot kommissionen, REG 2000, s. I-10101, punkt 25).

150 Talan skall mot bakgrund av det ovan anförda inte bifallas på den av Bolloré anförda grunden att artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet har åsidosatts på grund av att kommissionen har hållit företaget ansvarigt för dotterbolaget Copigraphs rättsstridiga agerande. Bollorés ansvar för överträdelsen är således styrkt oberoende av företagets direkta deltagande i densamma, vilket enligt förstainstansrätten inte är för handen (se ovan punkterna 66–81).

2. Divipa och Zicuñaga

a) Parternas argument

151 Divipa och Zicuñaga har gjort gällande att kommissionen utan grund konstaterade att de hade deltagit i kartellmöten avseende den spanska marknaden. De har ifrågasatt bevisvärdet av flera handlingar som kommissionen grundade sig på. De har även gjort gällande att det inte finns grund att anse att de visste eller borde ha vetat att det rörde sig om en kartell på europeisk nivå.

152 Båda företagen har dessutom gjort gällande att kommissionen inte beaktade deras egen särskilda situation. De har båda understrukt att de inte är medlemmar i AEMCP. Divipa har tillagt att det är ett litet familjeföretag som uteslutande är verksamt på den spanska marknaden, och som inte är tillverkare utan ett bearbetnings- och distributionsföretag för självkopierande papper. Företagets försäljningspriser är beroende av de priser som dess huvudleverantör Koehler och dess konkurrenter tillämpar. Zicuñaga har för sin del betonat att företaget aldrig har sålt självkopierande papper.

153 Zicuñaga har vidare anført att kommissionen utan grund fann att företaget deltagit i en övergripande plan som innefattade samordnade prishöjningar och avtal om fastställda försäljningskvoter och marknadsandelar.

154 Kommissionen har tillbakavisat sökandenas påståenden rörande bevisvärdet av de handlingar som låg till grund för kommissionens slutsats. Kommissionen har anfört att bevisningen skall bedömas i sin helhet med beaktande av alla relevanta faktiska omständigheter. Denna bevisning styrker att Divipa och Zicuñaga deltog i den konkurrensbegränsande samverkan på den spanska marknaden. För att kommissionen skall kunna slå fast att de deltog i den europeiska kartellen behöver den inte visa att företagen kände till kartellens samtliga detaljer och komponenter utan det räcker att den styrker ett antal objektiva omständigheter som motiverar slutsatsen att företagen rimligen kunde förutse att kartellen hade en europeisk dimension. Kommissionen har tillagt att medlemskapet i AEMCP inte i sig ansågs utgöra en överträdelse i beslutet. Ett företags storlek eller dess egenskap av grossist, distributör eller bearbetningsföretag kan inte heller befria företaget från ansvar vid överträdelse av konkurrensreglerna. Att kartellen inte alltid nådde de uppställda målen eller att det berörda företaget inte genomgående följde avtalet hindrar inte att företaget skall anses delaktigt i detta. Det är inte nödvändigt att styrka att företaget deltagit i kartellens samtliga aktiviteter.

b) Förstainstansrättens bedömning

155 Förstainstansrätten erinrar inledningsvis om att bevisningen för ett företags deltagande i en konkurrensbegränsande samverkan skall bedömas i sin helhet med beaktande av alla relevanta faktiska omständigheter (se, för ett liknande resonemang, förslag till avgörande av domaren Vesterdorf, tjänstgörande som generaladvokat, inför förstainstansrättens dom av den 24 oktober 1991 i mål T-1/89, Rhône-Poulenc m.fl. mot kommissionen, REG 1991, s. II-867, II-869 – gemensamt förslag till avgörande i de så kallade polypropylen-målen). Kommissionen måste förebringa exakt och överensstämmande bevisning till stöd för att överträdelsen ägt rum. Det är emellertid viktigt att betona att varje del av den bevisning som kommissionen företett inte nödvändigtvis måste motsvara dessa kriterier med avseende på varje del av överträdelsen. Det är tillräckligt att en samlad bedömning av alla de indicier som institutionen åberopat motsvarar detta krav (se förstainstansrättens dom av den 8 juli 2004 i de förenade målen T-67/00, T-68/00, T-71/00 och T-78/00, JFE Engineering mot kommissionen, REG 2004, s. II-2501, punkterna 178 och 180, och där angiven rättspraxis).

- 156 Kommissionen konstaterade i artikel 1 första och andra styckena i beslutet att Divipa och Zicuñaga hade överträtt artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i EES-avtalet genom att ha deltagit i ett "komplex av avtal och samordnade förfaranden inom sektorn för självkopierande papper". Divipa inledde överträdelsen i mars 1992 och Zicuñaga i oktober 1993 och båda företagen upphörde med överträdelsen i januari 1995.
- 157 Det framgår av en samlad bedömning av skälen 77–81, 252, 253, 327, 328, 333 och 334 i beslutet att kommissionen konstaterade att detta komplex av avtal och samordnade förfaranden utgjorde en övergripande konkurrensbegränsande plan som huvudsakligen bestod i att företagen enades om prishöjningar och även om tidsplanen för prishöjningarna och i vissa fall gemensamt fastställde försäljningskvoter och marknadsandelar samt utbytte upplysningar för att lättare kunna komma överens om prishöjningar eller säkerställa att de överenskomna priserna tillämpades.
- 158 I skälen 153–176 i beslutet redogjorde kommissionen för en rad omständigheter som enligt denna visade att det hållits hemliga möten avseende den spanska marknaden mellan februari 1992 och oktober 1994 samt att Divipa och Zicuñaga deltog i flera av dessa möten.
- 159 Kommissionen uppgav därefter i skäl 286 i beslutet att även om det konstaterats att Divipa och Zicuñaga endast deltog i kartellmöten rörande den spanska marknaden så måste de ha förstått att kartellen omfattade hela det område som blev EES år 1994. Till stöd för detta påstående uppgav kommissionen i skäl 287, med hänvisning till skälen 89–94 och till skälen 197, 211, 277 och 280 i beslutet, bland annat att båda mötesnivåerna var nära sammanflätade med varandra och att inte några deltagare i de nationella mötena kunde bortse från att syftet med dessa möten var att utgöra ett komplement till de allmänna kartellmötena.

160 Förstainstansrätten skall därför inledningsvis pröva huruvida det finns grund för kommissionens påstående att det förekom en konkurrensbegränsande samverkan på den spanska marknaden och att Divipa och Zicuñaga deltog i denna. Om det finns grund för dessa påståenden skall det vidare prövas huruvida bevisen för detta deltagande tillsammans med de omständigheter som kommissionen angett i skälen 286–289 i beslutet styrker att Divipa och Zicuñaga även deltog i den allmänna konkurrensbegränsande samverkan som konstaterats i artikel 1 första stycket i beslutet.

Huruvida det förekom hemliga möten avseende den spanska marknaden

161 Det skall konstateras att ett flertal omständigheter styrker att det förekom en konkurrensbegränsande samverkan på den spanska marknaden för självkopierande papper från februari 1992 till år 1995.

162 För det första har Sappi medgett att det, från februari 1992, deltog i kartellmötena rörande den spanska marknaden, och företaget har lämnat olika upplysningar i detta hänseende. Sappi hänvisade i sitt svar till kommissionen av den 18 maj 1999 (dokument 15193–15206) till olika hemliga möten rörande den spanska marknaden som ägde rum den 17 och den 27 februari 1992, den 30 september och den 19 oktober 1993 samt den 3 maj och den 29 juni 1994. En av Sappis anställda har uppgett (dokument 15179 och 15180) att han deltog i sex eller sju möten i Barcelona med andra leverantörer. Dessa möten ägde rum ungefär fyra eller fem gånger per år. Han tror sig ha deltagit för första gången den 19 oktober 1993 och för sista gången år 1995. Enligt honom var syftet med dessa möten att fastställa priserna på den spanska marknaden. Mötena varade ungefär två timmar och utmynnade i ett beslut om en procentuell prishöjning. I mötena deltog Copigraph, Arjo Wiggins, Torraspapel, Zicuñaga, Koehler, Stora-Feldmühle (nu MHTP), Zanders och Divipa. De utdrag ur Sappis uttalanden som återfinns i dessa handlingar hör till de handlingar som bifogats meddelandet om invändningar och samtliga företag har således fått tillgång till dem. Kommissionen har även ingett dem till förstainstansrätten.

163 För det andra har AWA medgett att det deltog i multilaterala kartellmöten mellan tillverkare av självkopierande papper och har ingett en förteckning till kommissionen över möten mellan konkurrenter som ägde rum mellan åren 1992 och 1998. Dokument nr 7828, som är ett utdrag ur AWA:s svar till kommissionen av den 30 april 1999, innehåller ett allmänt uttalande angående ett flertal möten, bland annat i Lissabon och Barcelona mellan åren 1992 och 1994, i vilka deltagarna enligt AWA var företrädare för Sarrió, Binda, Stora-Feldmühle (nu MHTP) och Divipa, eller vissa av dessa företag, samt Zicuñaga som antagligen deltog i endast ett möte. Att vissa av dessa möten rörde hemlig samverkan framgår av AWA:s fortsatta uttalanden, vilka återges i dokument 7829, och enligt vilka vissa av dessa möten var "opassande" (improper) därför att de tjänade som forum för diskussioner om priserna på självkopierande papper, däribland tillkännagivanden om företagets avsikter att höja priserna. AWA:s uttalanden i dessa två handlingar (dokument 7828 och 7829), som ingetts till förstainstansrätten, ingick även bland de handlingar som bifogats meddelandet om invändningar och som Divipa och Zicuñaga har fått tillgång till.

164 I sitt svar på meddelandet om invändningar bifogade AWA en förteckning över de "opassande" möten mellan konkurrenter, vilkas organisation AWA påstår sig ha bidragit till. I denna förteckning anges för enbart den spanska marknaden mötena den 17 februari och den 5 mars 1992, den 30 september 1993, den 3 maj, den 29 juni och den 19 oktober 1994. I denna förteckning, som nämns i skäl 170 i beslutet och som på förstainstansrättens begäran ingetts i mål T-132/02, anges inte vilka företag som deltog i dessa möten. Varken Divipa, Zicuñaga eller något annat sökandeföretag har uppgett att denna förteckning var en handling till deras nackdel som de inte hade fått tillgång till och de har heller inte framställt någon begäran om att få tillgång till den.

165 För det tredje har Mougeot, som likaså har medgett att det deltog i multilaterala kartellmöten mellan tillverkare av självkopierande papper, i sina uttalanden av den 14 april 1999 (dokument 7647–7655) nämnt flera möten och därvid, för vart och ett av dem, angett deras syfte, innehåll och vilka personer som deltagit. Avseende den spanska marknaden kan bland dessa möten nämnas det möte som ägde rum den 19 oktober 1994, i vilket företrädare för Copigraph, Stora, Torraspapel, Divipa, Ekman, Zicuñaga, Koehler, AWA och Mougeot deltog, enligt det sistnämnda företaget. Enligt nämnda handlingar var syftet med mötet att organisera den spanska marknaden, och under rubriken "Mötets innehåll" specificerades följande: "Fast-

ställelse av priserna på den spanska marknaden utifrån kundernas storlek...". Mougeots uttalanden hörde också till de handlingar som bifogats meddelandet om invändningar och som ingetts till förstainstansrätten.

- 166 Mougeots uttalanden gjordes visserligen efter det att de faktiska omständigheterna inträffade och syftet med dessa uttalanden var att meddelandet om samarbete skulle tillämpas. Det kan emellertid inte därför anses att de saknar bevisvärde. Uttalanden som går emot den som avgett dem skall i princip anses utgöra särskilt trovärdig bevisning (domen i det ovan i punkt 155 nämnda målet JFE Engineering mot kommissionen, punkt 211).
- 167 Det följer emellertid av förstainstansrättens rättspraxis att ett uttalande från ett företag som misstänks ha deltagit i en kartell vars riktighet bestritts av flera andra misstänkta företag inte kan anses utgöra tillräcklig bevisning för att de sistnämnda har gjort sig skyldiga till överträdelsen, om detta inte stöds av annan bevisning (domen i det ovan i punkt 155 nämnda målet JFE Engineering mot kommissionen, punkt 219, se även, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-337/94, Enso-Gutzeit mot kommissionen, REG 1998, s. II-1571, punkt 91).
- 168 Det skall härvidlag påpekas att Sappis, AWA:s och Mougeots uttalanden överensstämmer i många avseenden och att de således inbördes styrker varandra. Det framgår även att företagens uttalanden bekräftas av annan bevisning som härrör från samma period som de omtvistade faktiska omständigheterna. Att vart och ett av de hemliga möten som AWA nämnt faktiskt ägt rum bekräftas sålunda av en annan handling som härrör från tiden för överträdelsen och som upprättats av ett annat företag som deltagit däri.
- 169 Vad för det första gäller mötet den 17 februari 1992 uppgav W. (Sappi) för sin chef J., i ett telefax (dokument 4588 som nämnts i skäl 157 i beslutet och i punkt 61 i meddelandet om invändningar) av den 17 februari 1992, att situationen var ganska

osäker på grund av Kohlers och Sarriós beteende och att de berörda parterna höll ett möte samma dag.

- 170 Vad för det andra gäller mötet den 5 mars 1992 uppgav W. (Sappi) för samma person, i en promemoria daterad den 27 februari 1992 (dokument 4589 som nämnts i skäl 158 i beslutet och i punkt 60 i meddelandet om invändningar), att han skulle delta i ett möte i Barcelona följande vecka med övriga berörda parter för att diskutera de senaste händelserna på den spanska marknaden. Han tillade att mötet skulle äga rum den 5 mars 1992. Denna handling liksom den tidigare nämnda handlingen hade bifogats meddelandet om invändningar.
- 171 Promemorian av den 9 mars 1992 (dokument 4703 och 4704 som nämnts i skäl 156 i beslutet och i punkt 60 i meddelandet om invändningar) från Sappis agent i Spanien till Sappi Europe, rubricerades visserligen inte som ett mötesprotokoll, men den innehåller mycket precisa uppgifter angående de nämnda företagens agerande, däribland Divipas. I denna promemoria nämns en prishöjning med tio spanska pesetas (ESP), vilket var den målsättning som distributörerna fastställt men som inte fullständigt uppnåts. Promemorians avsändare uppgav att Divipa inte alls hade höjt sina priser. Enligt honom var det uppenbart att Sappi Europe inte kunde höja sina priser om de andra leverantörerna inte gjorde det. Han nämnde dessutom att Zicuñaga hade tillkännagett att företaget skulle starta tillverkning av självkopierande papper vid den spanska gränsen, på den franska sidan, vilket skulle förstärka konkurrensen ytterligare.
- 172 Vad för det tredje gäller mötet i Barcelona den 30 september 1993 innehåller en promemoria (dokumenten 5 och 9972 som nämnts i skäl 163 i beslutet), som upprättades samma dag av företrädaren för Sappi, uppgifter om deklarerad försäljning från AWA, Binda, Copigraph, Sappi, Divipa, Stora-Feldmühle, Koehler, Sarrió och Zanders för åren 1992 och 1993, och likaså anges en försäljningskvot för fjärde kvartalet år 1993. Deltagarna kom överens om en prishöjning med 10 procent på pappersrullar och ark. De beslutade även att samlas på nytt för att bekräfta att kvoterna iakttagits. Denna promemoria återgavs i sin helhet i punkt 80 i meddelandet om invändningar.

- 173 Vad för det fjärde gäller mötet den 19 oktober 1993, följer det av en promemoria (dokument 4474 som nämnts i skälen 165 och 192 i beslutet), som en av Sappis anställda upprättade på spanska och som har rubriken "Besöksrapport" (informe vista), att det hållits ett möte den 19 oktober 1993, i vilket alla distributörer utom Copigraph deltog. Deltagarna kom vid detta möte överens om att prishöjningen på rullar skulle vara 8 procent för slutanvändarna. De enades också om att underrätta tillverkaren om att de bara godtog en höjning med 7,5 procent av tillverkarnas priser. Det skulle ge en höjning med 0,5 procent i distributörens marginal. Även om denna promemoria inte är daterad skall det betonas att hänvisningen till "dagens pris" visar att den upprättades samtidigt med de faktiska omständigheter för vilka det redogörs. Det är inte förvånande att den varken är undertecknad eller daterad, eftersom det rör sig om en promemoria angående ett möte vars konkurrensbegränsande ämne var skäl för anteckningens upphovsman att lämna efter sig så få spår som möjligt (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 56 nämnda målet Shell mot kommissionen, punkt 86). Med hänsyn till det språk på vilket promemorian avfattades och de övriga uppgifter som Sappi har lämnat, råder det inte något tvivel om att det är den spanska marknaden som avses. Med undantag för den sista meningen återges innehållet i denna promemoria i punkt 84 i meddelandet om invändningar.
- 174 Vad för det femte gäller mötet den 3 maj 1994 innehåller akten en promemoria (dokument 14535) som är daterad samma dag och som likaså har upprättats av en av Sappis anställda och som har rubriken "Besöksrapport". Denna promemoria har underrubriken "Möte mellan tillverkare för att analysera prissituationen". För varje deltagande företag, det vill säga Copigraph, AWA, Torraspapel, Zicuñaga, Koehler, Stora, Zanders, Sappi och Divipa, anges namnet på den person som företrädde det. I promemorian återfinns även en tabell med den aktuella dagens priser och de – högre – priser som skulle gälla den 16 maj. Det anges att dessa priser är resultatet av överenskommelser mellan distributörerna. Denna promemoria hade bifogats meddelandet om invändningar, och dess innehåll angavs detaljerat i punkterna 110–112 i detsamma.
- 175 Vad för det sjätte gäller mötet den 29 juni 1994 finns det en promemoria (dokument 4476 som nämnts i skälen 164 och 166 i beslutet) som är daterad samma dag och som har rubriken "Möte mellan tillverkare av självkopierande papper". Även i denna promemoria namnges den person som företrädde varje deltagande företag, det vill säga Torraspapel, Reacto, Divipa, Stora, AWA, Sappi och Zicuñaga. Denna promemoria inleds med ordet "[r]ullar" åtföljt av preciseringen "alla med

fulltecknade orderböcker och kvoter". I promemorian anges att en prishöjning med 10 procent skall tillämpas från den 1 september. För direkt försäljning till tryckerier anges olika riktpriiser, varvid en uppdelning görs utifrån tre kundkategorier och utifrån produkttyp. Det anges att priserna på ark har återgått till sin tidigare nivå, eftersom det överenskomna priset inte har iakttagits. Det beslutades att priserna skulle höjas i två etapper, den 1 juli och den 1 september 1994, med 5 procent varje gång. I slutet av promemorian anges att "Nästa möte äger rum den 23 september klockan 12.30". Denna handling hade bifogats meddelandet om invändningar, och dess innehåll angavs detaljerat i punkterna 121–123 i detsamma.

176 I ett internt telefax (dokument 4565 som nämnts i skäl 166 i beslutet) från Sappi, daterat den 4 november 1994, anges att det ledande företaget på den spanska marknaden, Torraspapel, hade tillkännagett en prissänkning med tio ESP och att allt tydde på att höjningarna i november inte skulle komma att genomföras, eftersom ingen distributör dittills hade tillkännagett dem. Detta telefax nämndes i punkt 130 i meddelandet om invändningar och hade bifogats detsamma.

177 Vad för det sjunde gäller mötet den 19 oktober 1994 framgår det av den handskrivna promemorian (dokument 1839 som nämnts i skälen 167, 222 och 223 i beslutet) av den 21 oktober 1994 som Mougeot avfattat rörande den spanska marknaden att deltagarna hade kommit överens om de priser som skulle tillämpas från den 3 januari 1995. Zicuñaga och Mougeot "tilläts att sälja till ett pris som var fem ESP lägre per kilo". Promemorians upphovsman uppgav att det föreföll "utopiskt att begära att Zicuñaga skulle sälja till priser som låg 2 procent under de stora tillverkarnas utan att diskutera volymer". Det fastställdes att följande möte skulle äga rum den 24 november 1994 vid samma tid och på samma plats. Denna handskrivna promemoria hade bifogats meddelandet om invändningar.

178 Det framgår således att av de möten som Sappi men inte AWA nämnt, det vill säga mötet den 27 februari 1992 och mötet den 19 oktober 1993, är det endast det förstnämnda som inte styrks av någon annan bevisning. Förstainstansrätten skall emellertid inte pröva kommissionens konstateranden avseende detta möte den 27 februari 1992 vilket inte ägde rum under den överträdelseperiod som gjorts gällande beträffande Divipa och Zicuñaga.

- 179 Utöver nämnda möten den 17 februari och den 5 mars 1992, den 30 september och den 19 oktober 1993 samt den 3 maj, den 29 juni och den 19 oktober 1994, har kommissionen i tabell 3, som återfinns i skäl 129 i beslutet och i dess bilaga II, även gjort gällande att det hållits ett möte i Barcelona den 16 juli 1992 angående den spanska och den portugisiska marknaden och ett möte den 23 september 1994 som endast rörde den spanska marknaden.
- 180 Det framgår av skäl 159 i beslutet att kommissionens konstateranden rörande anordnandet av mötet den 16 juli 1992 och dess konkurrensbegränsande syfte grundas på uppgifterna i dokument 4484, 4501–4503 och 4520, till vilka det hänvisats i fotnoterna 167 och 168 i beslutet och vilka hade bifogats meddelandet om invändningar.
- 181 Sappis agent i Portugal, B.G. från Unipapel, uppgav i sitt muntliga uttalande (dokument 4484) att han den 16 juli 1992 reste till Barcelona för att delta i ett möte i syfte att ”diskutera situationen på marknaden för självkopierande papper i Portugal och Spanien”.
- 182 Detta uttalande styrks av kopior på reseräkningar (dokument 4501–4503) som visar att B.G. gjorde en tur-och-retur-resa från Lissabon till Barcelona den 16 juli 1992.
- 183 I ett annat muntligt uttalande (dokument 4520) uppgav B.G. att syftet med mötet den 16 juli 1992 hade varit att diskutera prishöjningar och marknadsandelar. Han tillade att avtalen främst hade rört rullar. Han medgav även, utan att kunna styrka det, att det förekom samma slags avtal beträffande ark. Han uppgav vidare att det under detta möte hade utbytt information angående varje företags försäljningspolymer och priser.

- 184 Mot bakgrund av de uppgifter som återgetts i de tre föregående punkterna hade kommissionen grund för sitt konstaterande att det hade hållits ett möte i Barcelona den 16 juli 1992 under vilket avtal hade träffats angående prishöjningar och fördelning av marknadsandelar i Spanien och Portugal, åtminstone i fråga om rullar. Det skall emellertid understrykas att kommissionen inte har hävdats att Divipa var närvarande vid detta möte, eftersom B.G. inte har angett detta företag bland deltagarna.
- 185 Vad gäller mötet den 23 september 1994 styrker visserligen den promemoria (dokument 4476) som nämnts ovan i punkt 175 att detta möte hade planerats. Att mötet verkligen ägde rum detta datum bekräftas emellertid inte av någon handling eller något uttalande. Kommissionen har således inte styrkt att det hölls ett möte angående den spanska marknaden den 23 september 1994.
- 186 Det skall inte desto mindre anses att kommissionen på grundval av dessa exakta och överensstämmande indicier har styrkt att det förekom en konkurrensbegränsande samverkan på den spanska marknaden åtminstone från mars 1992–januari 1995. Kartellen hade nämligen verkan efter det att de hemliga mötena formellt upphörde i oktober 1994, eftersom de prishöjningar som beslutats under mötet den 19 oktober 1994 (se ovan punkt 177) skulle tillämpas till den 3 januari 1995 (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 3 juli 1985 i mål 243/83, Binon, REG 1985, s. 2015, punkt 17, och förstainstansrättens dom av den 10 mars 1992 i mål T-14/89, Montedipe mot kommissionen, REG 1992, s. II-1155, punkt 231).
- 187 Denna konkurrensbegränsande samverkan har haft formen av upprepade möten mellan konkurrerande företag under vilka de huvudsakligen kom överens om prishöjningar och tidsplanen för dessa. Kvoter fastställdes vid ett tillfälle, nämligen vid mötet den 30 september 1993 (se ovan punkt 172).

Huruvida Divipa och Zicuñaga deltog i den konkurrensbegränsande samverkan avseende den spanska marknaden

- 188 Enligt rättspraxis behöver kommissionen endast visa att det berörda företaget har deltagit i möten under vilka konkurrensbegränsande avtal slutits, utan att öppet motsätta sig detta, för att styrka att nämnda företag har deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan. När deltagandet vid sådana möten väl har visats, åligger det detta företag att anföra omständigheter som visar att bolaget deltog i nämnda möten utan någon som helst konkurrensfientlig inställning genom att styrka att bolaget förklarat för sina konkurrenter att det deltog i mötena med en annan inställning än dessa (domstolens dom av den 8 juli 1999 i mål C-199/92 P, Hüls mot kommissionen, REG 1999, s. I-4287, punkt 155, och domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 96, samt dom av den 7 januari 2004 i de förenade målen C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, 217/00 P och C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, REG 2004, s. I-123, punkt 81).
- 189 Ett företag som deltar i nämnda möte utan att öppet ta avstånd från det som där avhandlas ger nämligen övriga deltagare intryck av att det instämmer i vad som beslutas på mötet och att företaget kommer att rätta sig därefter (domen i de ovan i punkt 188 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 82).
- 190 Det framgår i förevarande fall att det i den tabell (dokument 15199) innehållande uppgifter om de olika mötena, deras datum, syfte och deltagare som återfinns i Sappis svar av den 18 maj 1999, som nämnts ovan i punkt 162, anges att Divipa och Zicuñaga deltog i det hemliga mötet den 19 oktober 1993. Denna uppgift bekräftas av att det i den promemoria som nämnts ovan i punkt 173 anges att samtliga distributörer utom Copigraph deltog.
- 191 Det framgår vidare av de uttalanden av en av Sappis anställda som det hänvisats till ovan i punkt 162 att Divipa och Zicuñaga var närvarande vid de möten i vilka denne deltog mellan oktober 1993 och år 1995. Denna person har till och med uppgett att

Divipa företrädde av A. och C. och Zicuñaga av E., vid mötena den 3 maj och den 29 juni 1994. Dessa uttalanden styrks, i fråga om vart och ett av mötena, av de promemorior från en av Sappis anställda som härrör från tiden för de omtvistade faktiska omständigheterna och som nämnts ovan i punkterna 174 och 175.

192 Enligt de ovan i punkt 163 nämnda uttalandena av AWA deltog Divipa i mötena avseende den spanska marknaden mellan åren 1992 och 1994, eller åtminstone i vissa av dem. Zicuñaga däremot deltog troligen endast i ett av dessa möten. Det skall härvidlag understrykas att detta uttalande, som i försiktiga ordalag gjorts flera år efter de omtvistade faktiska omständigheterna, inte kan påverka bevisvärdet av de precisa uppgifter som lämnats i handlingar som upprättades vid tiden för Sappis överträdelse och i vilka det uttryckligen anges att Zicuñaga var närvarande vid mötena den 19 oktober 1993, den 3 maj och den 29 juni 1994.

193 Det framgår av de ovan i punkt 165 nämnda uttalandena av Mougeot att Divipa och Zicuñaga var närvarande vid mötet den 19 oktober 1994. Att Zicuñaga deltog i detta möte bekräftas även av den handskrivna promemorian från Mougeot av den 21 oktober 1994 i vilken anges att "Zicuñaga och Mougeot tilläts att sälja till ett pris som var fem ESP lägre per kilo". Med hänsyn till Mougeots precisa uttalanden angående A.:s (Divipa) deltagande i detta möte, sammantagna med de uttalanden av AWA som nämnts i föregående punkt, hade kommissionen grund för sin slutsats att Divipa deltog i nämnda möte.

194 Att Sappi, enligt vad Divipa har hävdat, i sitt svar av den 18 maj 1999 inte nämnde att det hållits ett möte angående den spanska marknaden den 19 oktober 1994 har sin förklaring i att Sappi inte deltog i detta möte, vilket framgår av den deltagarförteckning som Mougeot upprättade. Denna omständighet kan i vart fall inte påverka bevisvärdet av de uppgifter som samstämmigt bekräftar att detta möte ägde rum och att Divipa deltog däri.

195 Det framgår av samtliga ovannämnda omständigheter att kommissionen har styrkt att Divipa och Zicuñaga deltog i hemliga möten som regelbundet ägde rum mellan den 19 oktober 1993 och den 19 oktober 1994.

196 Även om dessa företag för övrigt inte deltog i samtliga möten som enligt kommissionen regelbundet ägde rum, så har varken Divipa eller Zicuñaga anfört några omständigheter till stöd för att de öppet tog avstånd från det som avhandlades vid de möten i vilka de deltog. De skall därför hållas ansvariga för överträdelsen. Eftersom det är styrkt att sökandeföretagen deltog i dessa möten och att mötena, bland annat, hade till syfte att fastställa målpriser, gav nämnda företag i vart fall sina konkurrenter intryck av att de deltog i mötena av samma skäl som de (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 17 december 1991 i mål T-7/89, Hercules Chemicals mot kommissionen, REG 1991, s. II-1711, punkt 232, och av den 10 mars 1992 i mål T-12/89, Solvay mot kommissionen, REG 1992, s. II-907, punkt 98). Det skall understrykas att dessa möten var ett led i de berörda företagens strävanden att nå ett visst ekonomiskt mål, nämligen att snedvrida den normala prisutvecklingen på marknaden för självkopierande papper. Det skulle därför vara onaturligt att betrakta detta fortlöpande beteende, vilket hade en enda målsättning, som flera separata överträdelser (domen i det ovan i punkt 155 nämnda målet Rhône-Poulenc mot kommissionen, punkt 126).

197 Att Divipa deltog i den konkurrensbegränsande samverkan från mars 1992 framgår för det första av de ovan i punkterna 163 och 192 nämnda uttalandena av AWA. Dessa uttalanden styrks dessutom av det faktum att Divipa nämndes i promemorian av den 9 mars 1992, till vilken det hänvisats ovan i punkt 171. Det framgår klart av denna promemoria att Sappis spanska agent däri gjorde en bedömning av de olika företagens tillämpning av prishöjningen på 10 ESP, vilket var den målsättning som distributörerna fastställt. Agenten uppgav uttryckligen att Divipa inte hade höjt sina priser. Bevakningen av Divipas prispolitik, tillsammans med den som tillämpades av Sarrió och AWA, vilka hade egna handelsföretag på den spanska marknaden, utgör ett starkt indicium på att Divipa deltog i den konkurrensbegränsande samverkan vid denna tidpunkt.

- 198 Dessa konstateranden rörande Divipas deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan på den spanska marknaden från mars 1992, och rörande Zicuñagas deltagande från oktober 1993 och i båda fallen fram till januari 1995, kan inte med framgång ifrågasättas genom överväganden som sammanhänger med nämnda företags särskilda situation.
- 199 Det framgår av skälen 17 och 330 i beslutet att kommissionen vederbörligen beaktade att varken Divipa eller Zicuñaga var medlemmar av AEMCP. Kommissionen ansåg för övrigt inte att medlemskapet i AEMCP utgjorde en överträdelse.
- 200 Vad gäller de av Divipa och Zicuñaga påtalade skillnaderna mellan de prishöjningar som beslutades vid de möten i vilka dessa företag deltog och prisutvecklingen under den period då dessa beslut skulle tillämpas, skall det konstateras att, även om de sifferuppgifter som dessa företag har lämnat i syfte att illustrera deras respektive prispolitik under denna period är riktiga, prisskillnaderna på sin höjd kan visa att nämnda företag inte följde de beslut om prishöjningar som fattades under de aktuella mötena. Enligt riktlinjer för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget (EGT C 9, 1998, s. 3) (nedan kallade riktlinjerna) kan den omständigheten att företaget i praktiken inte har tillämpat avtalen utgöra en förmildrande omständighet, och parternas argument i detta avseende skall därför provas inom ramen för yrkandet om upphävande eller nedsättning av böterna (se nedan punkterna 594–635). Att de överenskomna priserna inte har iakttagits motbevisar däremot inte mötenas konkurrensbegränsande syfte och således inte heller sökandens deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan (förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål T-148/89, Tréfilunion mot kommissionen, REG 1995, s. II-1063, punkt 79). Även om det skall anses att dessa skillnader är styrkta kan de inte vederlägga bevisen för att Divipa och Zicuñaga deltog i dessa hemliga möten.
- 201 Zicuñaga har gjort gällande att tillverkning och distribution av självkopierande papper inom koncernen utfördes av Papeteries de l'Atlantique SA. Denna omständighet kan inte medföra att det skall ifrågasättas att Zicuñaga, som är det

enda företag som nämns i de andra kartellmedlemmarnas uttalanden, deltog i överträdelsen. Även om Zicuñaga innehade endast 50 procent av aktiekapitalet i Papeteries de l'Atlantique vid tiden för de omtvistade faktiska omständigheterna, så är det på grund av företagets eget beteende som kommissionen höll det ansvarigt för överträdelsen och inte på grund av att det är moderbolag till nämnda dotterbolag. I den skriftliga bevisning som direkt angår mötena den 3 maj och den 29 juni 1994 (se ovan punkterna 174 och 175) anges för det första uttryckligen att en företrädare för Zicuñaga var närvarande vid dessa två hemliga möten avseende den spanska marknaden. För det andra nämns Zicuñaga uttryckligen i den handskrivna promemorian av den 21 oktober 1994 från Mougeot (se ovan punkt 177). Papeteries de l'Atlantique nämns inte vid något tillfälle. Även om den exakta arten av Zicuñagas agerande inom koncernen inte framgår av beslutet, har företaget inte heller bestritt uppgiften i skäl 365 i beslutet att företaget var ansvarigt för fastställandet av prisstrategin för koncernens alla pappersprodukter.

202 Divipa har också åberopat skillnaderna mellan de uppgifter angående företagets deklarerade försäljning som återfinns i Sappis promemior och de uppgifter som företaget bifogat sin ansökan. Av dessa skillnader framgår att uppgifterna i Sappis promemior inte har lämnats av Divipa. Förstainstansrätten understryker härvidlag att de uppgifter som Divipa har lämnat inte styrks av någon bevisning som gör det möjligt att pröva huruvida de överensstämmer med verkligheten. Under alla omständigheter visar skillnaden mellan dessa uppgifter – om det skall antas att det är korrekta – och uppgifterna i Sappis promemior endast att de sistnämnda inte överensstämmer med verkligheten. Det går däremot inte att därav sluta sig till att de uppgifter om den genomsnittliga försäljningen som anges i Sappis promemior inte hade lämnats av Divipa vid mötet den 30 september 1993.

203 Divipa har även gjort gällande att det skulle vara svårt att förstå varför en liten distributör som Divipa deltog i möten mellan tillverkare. Det skall härvidlag understrykas att den omständigheten att Divipa är distributör inte vederlägger de samlade indicier som styrker att Divipa deltog i den konkurrensbegränsande samverkan på den spanska marknaden. Det är för övrigt inte på grund av företagets distributörsställning som det saknar intresse av att delta i kartellen, vilken enligt kommissionens bedömning i skälen 153 och 165 i beslutet, som Divipa inte har bestritt, nödvändigtvis måste inbegripa distributörerna för att kunna fungera tillfredsställande på den spanska marknaden som kännetecknades av en långtgående

integration av tillverknings- och distributionsnäten i så måtto att ett stort antal tillverkare även var distributörer. Enligt promemorian av den 29 juni 1994 (dokument 4476 som nämnts ovan i punkt 175) avsåg det avtal som slöts vid detta möte konsumentpriserna, vilket med hänsyn till Divipas distributörsställning, räcker för att förklara varför företaget var närvarande vid mötet.

- 204 Den omständigheten att Divipa täcker 60–70 procent av sitt behov av självkopierande papper genom inköp hos Koehler och den återstående andelen hos andra tillverkare visar visserligen att företaget står i en viss beroendeställning i förhållande till sina leverantörer angående inköpspriset. Det rör sig emellertid inte om ett fullständigt beroende. Det framgår nämligen för det första av den tabell som Divipa bifogat sin ansökan att vissa sänkningar av företagets inköpspris år 1993 inte alltid genast återspeglades i dess försäljningspris, vilket medförde att företaget hade en betydande marginal. Nämnada omständighet kan för det andra i vart fall inte frånta företaget allt intresse av att delta i den konkurrensbegränsande samverkan, eftersom alla prishöjningar som därvid beslutades och tillämpades på kunderna kunde leda till en ökning av företagets marginal. Det framgår för övrigt av nämnda tabell att inköpspriset hos Koehler mellan januari och december 1994 steg från 159,25 till 195,70 och att Divipas marginal ökade från 20,38 till 43,81. Det framgår slutligen av den ovan i punkt 173 nämnda promemorian rörande mötet den 19 oktober 1993 att förhandlingarna avsåg dels det pris som distributörerna skulle betala tillverkarna, dels den prishöjning som distributörerna skulle tillämpa gentemot sina kunder, varvid en ökning av distributörernas marginal förutsågs.

Huruvida Divipa och Zicuñaga deltog i den konkurrensbegränsande samverkan avseende den europeiska marknaden

- 205 Det framgår av skäl 286 i beslutet att kommissionen endast konstaterade att Divipa och Zicuñaga deltog i hemliga möten avseende den spanska marknaden. Kommissionen hävdade emellertid att de "måste ... ha förstått att kartellen omfattade hela det område som blev EES 1994".

- 206 Kommissionen grundade sig härvidlag på det nära sambandet mellan de allmänna europeiska kartellmötena och de nationella mötena, särskilt de som gällde Spanien, och på den omständigheten att alla stora europeiska tillverkare av självkopierande papper deltog i kartellverksamheten på den spanska marknaden, liksom på omfattningen av handeln med självkopierande papper inom gemenskapen under referensperioden.
- 207 Ett företag som har deltagit i en komplex överträdelse av konkurrensreglerna genom egna beteenden, som omfattas av begreppen avtal eller samordnat förfarande med en konkurrensbegränsande målsättning i den mening som avses i artikel 81.1 EG och som syftar till förverkligandet av överträdelsen i dess helhet, kan även vara ansvarigt för beteenden som genomförts av andra företag inom ramen för samma överträdelse för hela den period som det deltagit i den nämnda överträdelsen. Så är fallet när det är styrkt att det ifrågavarande företaget kände till de övriga deltagarnas överträdelser eller rimligen kunde förutse dem och var berett att acceptera den risk som detta innebar (domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 158, och där angiven rättspraxis).
- 208 Det framgår bland annat av punkt 187 ovan att de avtal rörande den spanska marknaden i vilka Divipa och Zicuñaga deltog syftade till att en prishöjning skulle fastställas gemensamt. Vid ett tillfälle, nämligen vid mötet den 30 september 1993, vid vilket Zicuñaga som inte ännu deltog i kartellen inte var närvarande, fastställdes dessutom försäljningskvoter på grundval av ett utbyte av information angående tidigare försäljning. Dessa avtal överensstämde följaktligen med den allmänna europeiska kartellen, vars huvudsyfte var att höja priserna på självkopierande papper och i vissa fall att gemensamt fastställa försäljningskvoter och marknadsandelar samt att utbyta konfidentiella upplysningar för att lättare kunna komma överens om prishöjningar eller säkerställa att de överenskomna priserna tillämpades.
- 209 Att ett avtal som ett företag är part i har samma syfte som en övergripande kartell är emellertid enligt rättspraxis inte tillräcklig grund för att företaget skall hållas

ansvarigt för den övergripande kartellen. Det är nämligen bara om företaget, då det är part i avtalet, kände till eller borde ha känt till att det därigenom ingick i den övergripande kartellen som dess deltagande i ifrågavarande avtal kan anses visa att det även var med i den övergripande kartellen (förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-28/99, Sigma Technologie mot kommissionen, REG 2002, s. II-1845, punkt 45).

210 Kommissionen hävdade i beslutet att detta var fallet beträffande Divipa och Zicuñaga, vilket de har bestritt.

211 Det är visserligen klarlagt att Divipa och Zicuñaga inte var medlemmar av AEMCP och att de aldrig deltog i denna sammanslutnings officiella möten, vilka enligt kommissionen utgjorde ramen för den europeiska kartellen till september 1993. De deltog inte heller i de allmänna kartellmötena som hölls vid sidan av AEMCP:s officiella möten från september 1993. Det framgår vidare inte av den bevisning som avser Divipäs och Zicuñagas deltagande i hemliga möten på den spanska marknaden att en europeisk priskartell nämndes vid något av dessa möten.

212 Varken Divipa eller Zicuñaga har emellertid anfört några omständigheter som vederlägger kommissionens konstateranden i skälen 89–94 och 211 i beslutet, liksom Mougeots uttalanden som återgetts i skäl 90. Enligt dessa uttalanden "[ansåg] AWA ... att om inte de chefer som var ansvariga för de lokala marknaderna deltog var chansen liten att man skulle uppnå de önskade resultaten, vilket förklarar varför mötena hölls marknad för marknad". Mougeot hade vidare uppgett att "de lokala cheferna fick order från sina överordnade om att dessa önskade en prishöjning och att de lokala cheferna sinsemellan skulle fatta beslut om hur höjningen skulle säkerställas i praktiken". Av dessa uttalande framgår klart att de företag som deltagit i de allmänna kartellmötena, i syfte att säkerställa att de prishöjningar som beslutats vid dessa möten genomfördes, avsåg att garantera att nämnda beslut allmänt tillämpades på de olika regionala och nationella marknaderna. Med hänsyn till den omfattande handeln mellan medlemsstaterna med den aktuella varan skulle det ha varit mycket ineffektivt att vidta konkurrensbegränsande åtgärder endast inom en medlemsstat.

- 213 Kommissionen har sålunda framlagt två tabeller (tabellerna 5 och 6 som återfinns i skälen 207 och 217 i beslutet samt i punkterna 117 och 127 i meddelandet om invändningar) som påträffats hos Sappi. I dessa tabeller anges de prishöjningar som avtalades för olika länder vid de allmänna mötena den 21 juni och den 22 september 1994. Dessa tabeller innehåller inte några sifferuppgifter avseende Spanien utan anger att dessa "återstår att precisera". Protokollet från mötet den 29 juni 1994 (dokument 4476 som nämnts ovan i punkt 175) rörande den spanska marknaden, liksom Mougeots handskrivna promemoria av den 21 oktober 1994 (dokument 1839 som nämnts ovan i punkt 177, se även nedan punkt 235), som upprättades i anslutning till mötet den 19 oktober 1994 och som likaså rörde den spanska marknaden, visar att vart och ett av dessa allmänna möten åtföljdes av ett nationellt möte vid vilket prishöjningarna på den spanska marknaden preciserades. Formuleringen "med hänsyn till de AEMCP-volymer som tillkännagetts för Spanien" som används i Mougeots handskrivna promemoria liksom den omständigheten att det där talas om en diskussion angående dessa uppgifter stöder dessutom, såsom kommissionen har understrukit i sina inlagor, uppfattningen att Divipa och Zicuñaga nödvändigtvis kände till att de möten rörande den spanska marknaden i vilka de deltog ingick i ett vidare sammanhang, av europeisk dimension.
- 214 De olika handlingar rörande de spanska mötena till vilka kommissionen hänvisat (i skälen 154–171 i beslutet, i bilaga II till nämnda beslut och i därtill hörande fotnoter) styrker otvetydigt att det i dessa möten deltog ett antal företrädare för europeiska tillverkare av självkopierande papper vilkas deltagande i de allmänna kartellmötena mot bakgrund av de omständigheter som kommissionen hänvisade till i skälen 263–276 i beslutet inte kan bestridas, och i de flesta fall inte heller har bestritts.
- 215 Med hänsyn till att det, såsom kommissionen betonade i skäl 176 i beslutet, framgår av de uppgifter som en företrädare för Unipapel lämnade vid undersökningarna (dokument 4525, vars relevanta avsnitt återges i punkt 74 i meddelandet om invändningar), att de portugisiska kunderna anade att en europeisk kartell låg bakom de portugisiska aktörernas prishöjningar, är det svårt att föreställa sig att Divipa och Zicuñaga, som vid mötena rörande den spanska marknaden var i kontakt med de företrädare för de stora europeiska tillverkarna av självkopierande papper

som deltog i de allmänna kartellmötena, inte kände till att de genom att delta i hemliga avtal rörande den spanska marknaden medverkade i en konkurrensbegränsande samverkan av europeisk dimension.

- 216 Divipa och Zicuñaga måste under dessa omständigheter ha känt till existensen och innehållet i den europeiska kartellen (se, för ett liknande resonemang, domen i Cementmålen, punkt 4097). När dessa företag på den spanska marknaden deltog i avtal som hade samma konkurrensbegränsande syfte som nämnda kartell måste de ha vetat att de anslöt sig till denna (se, för ett liknande resonemang, domen i Cementmålen, punkt 4099).
- 217 Zicuñaga har hävdatt att det inte framgår av handlingarna i ärendet att priserna på andra marknader än den spanska marknaden diskuterades vid de spanska mötena. Detta faktum stämmer helt överens med kartellens övergripande konstruktion, som medförde att de förhandlingar som ägde rum på nationell eller regional nivå, bland annat under kartellmöten, syftade till att fastställa hur de beslut om prishöjningar som fattats på europeisk nivå skulle tillämpas på de priser som gällde på den berörda lokala marknaden.
- 218 Zicuñaga har vidare åberopat den omständigheten att företaget inte deltog i mötena eller i den påstått hemliga verksamheten på de franska och italienska marknaderna trots att företaget hade affärsintressen där. Det skall härvidlag erinras om att Zicuñaga vid hearingen uppgav att företaget bar "ansvaret för att fastställa prisstrategin för koncernens alla pappersprodukter och följaktligen fatta[de] alla prisbeslut också beträffande Papeteries de l'Atlantiques produkter" (skäl 365 i beslutet). Uttalandet att Zicuñaga hade affärsintressen inte endast i Spanien utan även i Frankrike och Italien via sitt dotterbolag Papeteries de l'Atlantique kan tolkas så att Zicuñaga, som inte kunde vara ovetande om att vissa av de företag som var

närvarande vid de spanska mötena var verksamma på de franska och italienska marknaderna, när det fastställdes koncernens prispolitik nödvändigtvis hade undersökt huruvida de avtal som företaget ingått var en del av en europeisk kartell och, således, nödvändigtvis kände till förekomsten av en sådan kartell.

219 Den omständighet som nämnts i förgående punkt kan inte under några förhållanden påverka den bedömning som det redogjorts för ovan i punkterna 205–217. Det skulle för övrigt även kunna anses att nämnda omständighet bekräftar att Zicuñaga visste att de avtal som företaget ingått avseende den spanska marknaden var en del av en europeisk kartell och att företaget därför ansåg det onödigt att delta i kartellverksamheten någon annanstans än i Spanien.

220 Det skall vidare understrykas att Zicuñaga i flera avseenden befinner sig i en annan situation än bolaget Sigma Technologie di rivestimento i det ovan i punkt 209 nämnda målet Sigma Technologie mot kommissionen, till vilket Zicuñaga har hänvisat i sina inlagor. Till skillnad från sökandebolaget i nämnda mål, var Zicuñaga, inom den berörda sektorn, verksamt på flera nationella marknader. Även om man godtar Zicuñagas uppfattning att företagets spanska konkurrenter ansåg att det förde en aggressiv prispolitik, har företaget inte anfört någon omständighet till styrkande av att det, i likhet med Sigma Technologie di rivestimento, inte inbjöds till vissa kartellmöten därför att det ansågs "besvärligt" (domen i det ovan i punkt 209 nämnda målet Sigma Technologie mot kommissionen, punkterna 42 och 46). Tvärtom visar den ovan i punkt 177 nämnda promemorian från Mougeot rörande mötet den 19 oktober 1994 att Zicuñaga beraktades som en fullvärdig medlem av den spanska kartellen inom vilken det inträffade att företaget tilläts att sälja till något lägre priser än de som övriga kartellmedlemmar skulle tillämpa.

221 Inom ramen för sitt argument att företaget inte tillämpade de omtvistade prisavtalen har Zicuñaga gjort gällande att kommissionen under det administrativa förfarandet inte gav företaget tillgång till sådan detaljerad information som avses i skäl 288 i beslutet. I detta avseende hänvisas till de överväganden som angetts ovan i punkterna 45–51.

Huruvida Zicuñaga deltog i avtal om fastställelse av försäljningskvoter och marknadsandelar

222 Såsom det har angetts ovan i punkt 153 har Zicuñaga bestritt att företaget har deltagit i avtal om fastställelse av försäljningskvoter och marknadsandelar.

223 Det framgår härvidlag av en samlad bedömning av skälen 77, 81, 252, 253, 326–331, 376, 382 och 383 i beslutet att kommissionen inte betraktade fastställelsen av försäljningskvoter och marknadsandelar som separata överträdelser utan som beståndsdelar i den enda överträdelse som avses i artikel 1 i beslutet för vilken Zicuñaga hållits ansvarigt och vars allmänna syfte var att höja priserna på självkopierande papper inom hela det område som blev EES år 1994 (skäl 327 i beslutet) och vars hörnsten utgjordes av avtal om prishöjningar (skäl 383 i beslutet).

224 Det skall inledningsvis prövas huruvida kommissionen har styrkt att det förekom avtal om fastställelse av försäljningskvoter och marknadsandelar och om kommissionen hade grund för sin uppfattning att dessa avtal var en del av den övergripande konkurrenshämmande plan som kännetecknade den överträdelse som konstaterades i artikel 1 första stycket i beslutet. Kommissionen gjorde därvid i skälen 241–251 i beslutet en åtskillnad mellan de omständigheter som enligt kommissionen visade att det förekom avtal om tilldelning av försäljningskvoter och de omständigheter som enligt kommissionen visade att det förekom avtal om uppdelning av marknaden.

- 225 Vad inledningsvis gäller kommissionens påståenden om tilldelning av försäljningskvoter, framgår det för det första av den handling som Sappi upprättade angående mötet i Barcelona den 30 september 1993 (dokument 5 som nämnts ovan i punkt 172) att deltagarna i detta möte först uppgav sin genomsnittliga försäljning per månad under åren 1992 och 1993 och fördelade försäljningskvoter för fjärde kvartalet år 1993. De kom därefter överens om att tillkännage en prisökning med 10 procent på rullar och ark från den 1 januari 1994 och beslutade slutligen att träffas igen vid ett tillfälle som skulle fastställas senare för att kontrollera huruvida försäljningskvoterna iakttagits.
- 226 Det skall för det andra konstateras att Zicuñaga inte har ifrågasatt kommissionens konstateranden i skälen 138, 242 och 243 i beslutet, enligt vilka det i en "närvarolista" (dokument 6, som återgetts i punkt 87 i meddelandet om invändningar) som Sappi upprättat vid ett möte den 1 oktober 1993 avseende den franska marknaden, anges att deltagarna vid mötet kom överens om en prishöjning samt om en tilldelning av försäljningskvoter för fjärde kvartalet år 1993 "för att möjliggöra prishöjningar".
- 227 Vad vidare gäller kommissionens påståenden angående avtalen om marknadsuppdelning har Zicuñaga inte anfört några omständigheter som kan vederlägga kommissionens konstateranden i skälen 141 och 246 i beslutet enligt vilka mötet i Nogent-sur-Marne som ägde rum under våren 1994 rörande den franska marknaden utgjorde ramen för både ett avtal om prishöjning och ett avtal om marknadsuppdelning (dokument 7651 som nämnts i punkterna 113–115 i meddelandet om invändningar och som bifogats detsamma).
- 228 Av ovannämnda omständigheter följer att kommissionen på goda grunder konstaterade, i skäl 241 i beslutet, att "försäljningskvoter och marknadsandelar fastställdes för var och en av deltagarna i vissa nationella kartellmöten i syfte att stödja genomförandet av de avtalade prishöjningarna". Kommissionen kunde därför på goda grunder anse att avtalen om prishöjningar och den gemensamma

fastställelsen av försäljningskvoter och marknadsandelar var oupplösligen förenade med den övergripande konkurrenshämmande plan som kännetecknade den överträdelse som konstaterades i artikel 1 första stycket i beslutet.

229 Förstainstansrätten skall därefter pröva huruvida kommissionen på goda grunder kunde hålla Zicuñaga ansvarigt för de delar av överträdelsen som rörde avtalen om tilldelning av försäljningskvoter och uppdelning av marknaden.

230 Uttrycket "rullar" åtföljt av uppgiften "alla med fulltecknade orderböcker och kvoter", som förekom i Sappis promemoria av den 29 juni 1994 vilken nämnts ovan i punkt 175, bevisar inte nödvändigtvis att det slöts ett avtal om försäljningskvoter vid mötet den 29 juni 1994. Detta visar likväl att alla deltagarna i mötet, däribland Zicuñaga, vid tidpunkten för mötet hade ingått ett avtal om fördelning av försäljningskvoter avseende marknaden för rullar.

231 Det skall understrykas att uppgiften rörande mötet den 29 juni 1994, vilken nämnts i föregående punkt är den enda omständighet som kan göras gällande mot Zicuñaga som bevis för att företaget direkt deltog i ett avtal om fördelning av försäljningskvoter. Kommissionen har nämligen inte konstaterat att Zicuñaga deltog i mötet i Barcelona den 30 september 1993 under vilket det slöts ett avtal om tilldelning av försäljningskvoter för fjärde kvartalet 1993. Kommissionen hävdade inte i beslutet att avtal om försäljningskvoter slöts vid de andra möten vid vilka Zicuñagas närvaro är styrkt.

232 Kommissionen har likväl i sitt svaromål hävdad att frågan om försäljningskvoter även behandlades vid mötet den 19 oktober 1994.

233 Mougeots handskrivna promemoria daterad den 21 oktober 1994, vilken rörde mötet den 19 oktober 1994 angående den spanska marknaden (se ovan punkt 177) innehåller i detta hänseende följande uppgifter:

”– Med hänsyn till de AEMCP-volymer som tillkännagetts för Spanien (bortsett från Zicuñaga) i slutet av augusti 94, [plus. 4 300 [t], har jag frågat vart våra volymer för 93 (Iminus. 50 procent) tog vägen.

— Sarriós svar: Volymer kommer och går!

— Koehlers svar: AEMCP:s siffror är felaktiga!”

234 Detta skulle visserligen kunna betyda, såsom kommissionen har hävdad i sitt svaromål, att försäljningskvoter och volymer diskuterades vid mötet den 19 oktober 1994. Det framgår emellertid att kommissionen varken i det avsnitt i beslutet som rör mötena angående den spanska marknaden, eller i det avsnitt som rör tilldelningen av försäljningskvoter och uppdelningen av marknaden har hänvisat till dessa uppgifter till stöd för sitt påstående att det under referensperioden slöts avtal om försäljningskvoter eller marknadsandelar. Dessa uppgifter kan under dessa omsändigheter inte beaktas vid prövningen av huruvida Zicuñaga deltog i avtal om försäljningskvoter.

235 Den uppgift som återgetts ovan i punkt 230 styrker likväl att Zicuñaga under mötet den 29 juni 1994 fick kännedom om att det förekom ett avtal om försäljningskvoter.

236 Under dessa omständigheter och eftersom det är styrkt att Zicuñaga deltog i avtal om prishöjningar på den spanska marknaden, varvid företaget kände till eller med nödvändighet borde ha känt till att det därigenom medverkade i en europeisk kartell, kunde kommissionen även hålla det ansvarigt för de avtal om försäljningskvoter som slutits under den period då företaget deltog i avtalen om prishöjningar. Det följer nämligen av fast rättspraxis att ett företag som har deltagit i en komplex överträdelse av konkurrensreglerna genom egna beteenden, som omfattas av begreppen avtal eller samordnat förfarande med en konkurrensbegränsande målsättning i den mening som avses i artikel 81.1 EG och som syftar till förverkligandet av överträdelsen i dess helhet, även kan vara ansvarigt för beteenden som genomförs av andra företag inom ramen för samma överträdelse för hela den period som det deltagit i den nämnda överträdelsen. Så är fallet när det är styrkt att det ifrågavarande företaget kände till de övriga deltagarnas överträdelser, eller rimligen kunde förutse dem, och var berett att acceptera den risk som detta innebar (domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 203).

237 Zicuñaga skall således hållas ansvarigt för det avtal om fördelning av försäljningskvoter som behandlades vid mötet den 29 juni 1994.

238 Vad gäller avtalen om marknadsuppdelning framgår det av skälen 246–251 i beslutet att kommissionen först och främst grundade sina konstateranden angående förekomsten av sådana avtal på uppgifter angående två möten rörande den franska marknaden som ägde rum under våren 1994 och den 6 december 1994. Beslutet innehåller emellertid inte något indicium på att Zicuñaga kände till eller rimligen kunde förutse att möten rörande den franska marknaden tjänade som ram för avtal om marknadsuppdelning. Till skillnad från vad kommissionen konstaterade i fråga om avtalen om prishöjningar fann kommissionen inte i beslutet att de avtal om marknadsuppdelning som gällde den franska marknaden var en del av en decentraliserad tillämpning av ett påstått europeiskt avtal om marknadsuppdelning, om vilket deltagarna underrättade de lokalt ansvariga för de olika berörda marknaderna. Det kan under dessa omständigheter inte anses att ett företag som

Zicuñaga, som obestridligen inte deltog i hemliga möten beträffande andra marknader än den spanska marknaden, kände till eller rimligen kunde förutse att de ovannämnda avtalen om marknadsuppdelning existerade.

239 Enligt kommissionen fanns det tecken på att marknadsandelarna också stod på dagordningen vid de allmänna kartellmötena (skäl 250 i beslutet). Det är emellertid klarlagt att Zicuñaga aldrig deltog i de allmänna kartellmötena. De omständigheter som kommissionen framhöll i skälen 250 och 251 i beslutet, till stöd för sitt påstående, rör det allmänna kartellmötet den 2 februari 1995, det vill säga ett möte som ägde rum efter den överträdelseperiod som Zicuñaga hållits ansvarigt för i artikel 1 andra stycket i beslutet.

240 Det är följaktligen inte styrkt att Zicuñaga deltog i samordnade förfaranden rörande marknadsuppdelning.

241 Av det ovan anförda följer att kommissionen på goda grunder höll Zicuñaga ansvarigt för samordnade förfaranden avseende tilldelning av försäljningskvoter under den tid som företaget deltog i överträdelsen. Det skall däremot konstateras att kommissionen utan grund gjort gällande att Zicuñaga deltog i den del av överträdelsen som bestod i avtal om marknadsuppdelning.

242 Denna oriktiga bedömning påverkar emellertid inte konstaterandet att Zicuñaga vid de möten som rörde den spanska marknaden deltog i avtal om prishöjningar och inte heller bedömningen att Zicuñaga, genom att sluta dessa avtal, deltog i den europeiska priskartellen avseende självkopierande papper som utgjorde den huvudsakliga delen av den överträdelse som konstaterades i artikel 1 första stycket i beslutet. Ovannämnda överväganden angående marknadsuppdelningen medför inte att Zicuñagas deltagande i kartellen skall ifrågasättas. Zicuñaga, som under mer än ett år hade deltagit i nämnda prisinitiativ, kunde rimligen förutse att de medverkande företagen skulle försöka främja dessa initiativ med hjälp av olika

mekanismer och var berett att acceptera denna eventualitet. Förstainstansrätten skall emellertid vid prövningen av Zicuñagas andrahandsyrkanden om nedsättning av de böter som företaget ålagts i artikel 3 i beslutet bedöma huruvida, och i förekommande fall i vilken mån, det är motiverat att sätta ned Zicuñagas böter på grund av att företaget inte skall hållas ansvarigt för marknadsuppdelningen.

- 243 Talan skall mot bakgrund av ovanstående överväganden inte bifallas på den av Divipa anförda grunden att artiklarna 81 EG och 53 i EES-avtalet har åsidosatts, eller på den av Zicuñaga anförda grunden att kommissionen har gjort en oriktig bedömning.

C — Grunderna avseende överträdelsens varaktighet

- 244 Ett antal av sökandena, nämligen Bolloré, MHTP, Koehler, Mougeot, Torraspapel, Divipa och Zicuñaga, har bestritt riktigheten i kommissionens konstateranden avseende hur långvarigt deras deltagande i överträdelsen var. Vissa av dessa sökande (MHTP, Koehler, Mougeot och Torraspapel) har framfört sina argument till stöd för yrkandena om delvis ogiltigförklaring av artikel 1 i beslutet och om nedsättning av de böter som de ålagts i artikel 3 i nämnda beslut medan andra (Bolloré, Divipa och Zicuñaga) har framfört dem till stöd för sina andrahandsyrkanden om nedsättning av böterna. Vad gäller de sistnämnda företagen framgår det emellertid av deras inlagor att de i huvudsak har gjort gällande att beslutet är rättsstridigt i fråga om överträdelsens varaktighet, vilken konstaterats för vart och ett av dem i artikel 1 andra stycket. Deras yrkande skall därför även anses innebära ett yrkande om delvis ogiltigförklaring av artikel 1 andra stycket i beslutet som rör överträdelsens varaktighet.

245 Bolloré, MHTP, Koehler, Mougeot och Torraspapel har genom sina argument, som i huvudsak är identiska, gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att de deltog i den konkurrensbegränsande samverkan före september eller oktober 1993 eller, i fråga om MHTP, före januari 1993. Med förbehåll för vissa särskilda förhållanden i deras respektive situation, har företagen genom sina argument i huvudsak hävdad att det, i motsats till vad kommissionen har påstått, inte är styrkt att de möten på europeisk nivå som hölls inom AEMCP före september eller oktober 1993 hade tjänat som ram för hemliga prisavtal. De har vidare hävdad att det inte är styrkt att de före denna tidpunkt deltog i hemliga möten på nationell eller regional nivå. Förstainstansrätten skall inledningsvis gemensamt pröva de argument som de ovannämnda företagen har framfört, liksom Mougeots ytterligare argument att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i kartellen efter juli 1995. Därefter skall rätten pröva Divipás respektive Zicuñagas argument.

1. De grunder som anförts av Bolloré, MHTP, Koehler, Mougeot och Torraspapel

a) Huruvida sökandeföretagen deltog i överträdelsen före september eller oktober 1993

Parternas argument

246 Bolloré har inom ramen för en grund avseende åsidosättande av artikel 15.2 i förordning nr 17 gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan mellan januari 1992 och september eller oktober 1993. Till stöd för detta påstående har Bolloré för det första hävdad att Copigraph har förnekat att det deltog i någon konkurrensbegränsande samverkan före september 1993. Bolloré har för det andra hävdad att uttalandena av AWA den 5 maj 1999, av Mougeot den 14 april 1999 och av Sappi den 6 januari 1998 helt saknar bevisvärde. Bolloré har även betonat att dessa

uttalanden är motsägelsefulla och har därvid gjort gällande att Mougeots uttalanden rör allmänna kartellmöten som påstås ha ägt rum medan AWA:s uttalanden rör en kartell som avsåg den franska marknaden. Bolloré har också gjort gällande att Copigraph genomförde sin första prishöjning i december 1993, vilket utesluter att företaget deltog i en konkurrensbegränsande samverkan före september eller oktober 1993.

247 MHTP har inom ramen för en grund avseende avsaknad av bevisning gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i en överträdelse före januari 1993. Till stöd för detta påstående har MHTP för det första gjort gällande att de uttalanden av AWA, Sappi och Mougeot som nämns i skälen 107 och 108 i beslutet inte visar att AEMCP:s möten under år 1992 tjänade som ram för en konkurrensbegränsande samverkan. MHTP har för det andra gjort gällande att det, i motsats till vad kommissionen konstaterade, inte är styrkt att företaget deltog i mötet den 5 mars 1992 rörande den spanska marknaden, i det möte som ägde rum under våren 1992 rörande den franska marknaden eller i mötet den 16 juli 1992 rörande de spanska och portugisiska marknaderna.

248 Koehler har inom ramen för en grund avseende avsaknad av bevisning gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i en konkurrensbegränsande samverkan före oktober 1993. Till stöd för detta påstående har företaget för det första anfört att de uttalanden av Mougeot och Sappi till vilka kommissionen hänvisade inte bevisar att det slutits hemliga avtal inom AEMCP före oktober 1993. Koehler har tillagt att den omständigheten att det förekom hemliga möten på vissa nationella eller regionala marknader före oktober 1993 inte visar att det förelåg en samordning på europeisk nivå vid denna tidpunkt. Koehler har för det andra gjort gällande att det, i motsats till vad kommissionen konstaterade, inte är styrkt att företaget deltog i mötena den 17 februari och den 5 mars 1992 rörande den spanska marknaden, i det möte som ägde rum under våren rörande den franska marknaden, i mötet den 16 juli 1992 rörande de spanska och portugisiska marknaderna, i mötet den 14 januari 1993 rörande marknaderna i Förenade kungariket och Irland, i det möte som ägde rum under våren 1993 rörande den franska marknaden och i mötet den 30 september 1993 rörande den spanska marknaden.

- 249 Mougeot har inom ramen för en grund avseende en uppenbart oriktig bedömning gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i en konkurrensbegränsande samverkan före oktober 1993. Mougeot har understrukt att Sappi, i de uttalanden till vilka kommissionen hänvisade, inte nämnde företaget bland deltagarna i de hemliga möten som ägde rum under åren 1992 och 1993. Eftersom Mougeot år 1992 inte var medlem av AEMCP deltog det i denna sammanslutnings möten den 26 maj och den 10 september 1992 endast i egenskap av observatör. Det finns all anledning att anta att deltagarna i AEMCP:s möte den 9 februari 1993, som är det första mötet med denna sammanslutning i vilket Mougeot deltog i egenskap av medlem, inte diskuterade förekomsten eller önskvärdheten av en kartell i företags närvaro.
- 250 Mougeot har vidare hävdad att kommissionen, i skäl 111 i beslutet förvanskade innehållet i företagets uttalande den 14 april 1999. Företaget har dessutom bestritt bevisvärdet av det uttalande av Sappi till vilket kommissionen hänvisade i skäl 112 i beslutet, till stöd för sitt påstående att AEMCP:s officiella möten tjänade som ram för hemliga möten angående priser före den omstrukturering av sammanslutningen som ägde rum i september 1993.
- 251 Torraspapel har inom ramen för en grund avseende felaktig tillämpning av artikel 81.1 EG och åsidosättande av oskuldspresumtionen och en väsentlig formföreskrift gjort gällande att det inte finns något bevis för att företaget deltog i en överträdelse mellan januari 1992 och september 1993. Torraspapel har framfört vissa inledande synpunkter angående risken för strategiskt angiveri med hänsyn till kommissionens nya policy för befrielse från böter och angående avsaknaden av bevisvärde av de uttalanden av AWA, Sappi, Mougeot till vilka kommissionen hänvisade till stöd för sitt påstående. Torraspapel har därefter för det första bestritt att AEMCP:s officiella möten tjänade som ram för samordnade förfaranden avseende priser fram till september 1993. För det andra har företaget gjort gällande att det, i motsats till vad kommissionen konstaterade, inte deltog i mötena den 17 februari och den 5 mars 1992 rörande den spanska marknaden, i de möten som ägde rum under våren 1992 och våren 1993 rörande den franska marknaden och inte heller i mötet den 16 juli 1992 rörande de spanska och portugisiska marknaderna.

- 252 Kommissionen har tillbakavisat påståendena rörande bevisvärdet av AWA:s, Sappis och Mougeots uttalanden. Dessa uttalanden gjorde det möjligt att förstå kartellens organisation, även under år 1992. Kommissionen har vidare punkt för punkt besvarat sökandeföretagens påståenden att de inte deltog i de aktuella nationella och regionala mötena.

Beslutet

- 253 Enligt artikel 1 andra stycket i beslutet deltog Bolloré, MHTP, Koehler och Torraspapel i överträdelsen från januari 1992–september 1995, medan Mougeot enligt samma bestämmelse deltog från maj 1992–september 1995.

- 254 De relevanta avsnitten i beslutet i fråga om de fem berörda företagens deltagande i överträdelsen mellan januari eller maj 1992, beroende på vilket företag det rör sig om, och september eller oktober 1993 är följande:

”83) Kartellens planering och samordning på EES-nivå gjordes på de allmänna kartellmöten som hölls under täckmantel av branschorganisationen AEMCP:s officiella möten.

84) På de allmänna kartellmötena fattade deltagarna i princip beslut om tidpunkt och storlek (i procentandelar) på prishöjningarna för varje EES-land. De enades om flera på varandra följande prishöjningar för några månader framåt.

85) Mötena i AEMCP fungerade som kartellmöten åtminstone från januari 1992 och fram till och med september 1993...

87) AEMCP-mötena var vanligtvis välbesökta och vid tidpunkten för överträdelsen deltog alla AEMCP-medlemmarna i dessa möten: AWA, Binda, Copigraph, Koehler, Mougeot, Sappi, Stora, Torraspapel/Sarrió och Zanders."

255 Det framgår vidare av skälen 107–113 att Sappi medgav att det förekom samverkan mellan de konkurrerande tillverkarna under de regelbundna möten som ägde rum åtminstone från början av år 1992 och framåt. En av Sappis anställda uppgav att sådana möten "som omfattade hela gemenskapen" hölls från år 1991 och framåt. AWA medgav också att sådana möten ägde rum från början av år 1992. Mougeot, som anslöt sig till AEMCP i slutet av år 1992, lämnade en redogörelse (dokument 7647 som nämnts ovan i punkt 165) rörande innehållet av ett officiellt AEMCP-möte som hölls under år 1993, på grundval av vilken kommissionen drog slutsatsen att rekonstruktionen av organisationen också inbegrep en omstrukturering av kartellen. Mougeot uttalade följande:

"Det var förmodligen på det officiella AEMCP-mötet i Frankfurt den 14 september 1993, eller på mötet dessförinnan, men med all säkerhet när [B.] blev chef för AWA:s enhet för självkopierande papper som [han] helt klart beslutade sig för att bjuda in de största tillverkarna av självkopierande papper från varje marknad till dessa 'inofficiella' möten och att ändra de officiella AEMCP-mötenas organisation. [B.] beslutade att hädanefter skulle en jurist närvara vid alla möten i AEMCP för att ge dem en officiell prägel och säkerställa att förfarandena inte kunde kritiseras. Allt som hade med priser att göra skulle inte längre diskuteras under dessa möten, utan bara under de 'inofficiella' mötena."

Förstainstansrättens bedömning

- 256 Beträffande bevisningen för en överträdelse av artikel 81.1 EG erinrar förstainstansrätten inledningsvis om att kommissionen skall förete bevisning för de överträdelser som den har konstaterat och fastställa vilken bevisning som krävs för att på ett tillfredsställande sätt visa att de faktiska omständigheter förelegat som utgör en överträdelse (domstolens dom av den 17 december 1998 i mål C-185/95 P, Baustahlgewebe mot kommissionen, REG 1998, s. I-8417, punkt 58, och domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 86).
- 257 Kommissionen måste förebringa exakt och överensstämmande bevisning till stöd för att överträdelsen ägt rum (se förstainstansrättens dom av den 6 juli 2000 i mål T-62/98, Volkswagen mot kommissionen, REG 2000, s. II-2707, punkt 43, och där angiven rättspraxis).
- 258 Det är emellertid viktigt att betona att varje del av den bevisning som kommissionen företett inte nödvändigtvis måste motsvara dessa kriterier med avseende på varje del av överträdelsen. Det är tillräckligt att en samlad bedömning av alla de indicier som institutionen åberopat motsvarar detta krav (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 15 oktober 2002 i de förenade målen C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P och C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 2002, s. I-8375, punkterna 513–520). Förstainstansrätten har vidare angett ovan i punkterna 155 och 166 att bevisningen skall bedömas i sin helhet och att uttalanden som gjorts inom ramen för meddelandet om samarbete inte endast av detta skäl skall anses sakna bevisvärde.
- 259 Det framgår av beslutet att kommissionen grundade de fem berörda sökandeföretagens ansvar under perioden mellan januari 1992, eller maj 1992 i fråga om

Mougeot, och september eller oktober 1993 på deras deltagande i hemliga kontakter och i ett system med hemliga möten som innebar ett nära samband mellan, å ena sidan, AEMCP:s officiella möten, vilka enligt kommissionen tjänade som ram för hemlig samverkan avseende priser och, å andra sidan, nationella eller regionala kartellmöten.

- 260 Förstainstansrätten skall inledningsvis bedöma systemet för hemliga möten, vilket bestod av AEMCP:s officiella möten och nationella och regionala kartellmöten och därefter pröva huruvida de berörda sökandeföretagen deltog i dessa möten före september eller oktober 1993.

— Systemet med hemliga möten

AEMCP:s officiella möten före september eller oktober 1993

- 261 Det framgår av skälen 107–113, 254–256 och 295 i beslutet att kommissionen, till stöd för sina påståenden att det före september eller oktober 1993 hållits allmänna (europeiska) kartellmöten inom ramen för AEMCP:s officiella möten, för det första hänvisade till Mougeots uttalanden i dokument 7647 (se ovan punkt 255), för det andra till ett vittnesmål av en av Sappis anställda liksom Sappis och AWA:s erkännanden, och för det tredje till den stora mängd bevisning som styrkte att det hållits nationella och regionala kartellmöten från januari 1992, vilka skall behandlas i punkt 281 och följande punkter.

- 262 Det framgår för det första av skälen 113 och 254 i beslutet att Mougeots uttalanden (dokument 7647) vilka återgetts i skäl 108 i nämnda beslut och nämnts ovan i punkt 255 utgör kärnpunkten i kommissionens bevisföring i detta avseende.
- 263 Förstainstansrätten underkänner härvidlag Mougeots påståenden att kommissionen förvanskade innehållet i företagets uttalanden. Det framgår vid en jämförelse mellan skäl 108 i beslutet och dokument 7647, i vilka de aktuella uttalandena återges, att kommissionen i beslutet ordagrant och troget återgav Mougeots uttalanden som återfanns i det ovannämnda dokumentet.
- 264 Som svar på ett argument som Koehler framfört anger förstainstansrätten dessutom att kommissionen, med hänsyn till att innebörden av Mougeots uttalanden var synnerligen klar, inte fäste någon tilltro till den dementi som Mougeot senare framförde i sitt svar på meddelandet om invändningar.
- 265 Torraspapel kan inte heller vinna framgång med sitt argument att uttalandena i fotnot 97 i beslutet visar att kommissionen själv betvivlade bevisvärdet av Mougeots utsagor. Att kommissionen i denna fotnot, mot bakgrund av de handlingar som ingick i akten, tillbakavisade Mougeots påstående att företaget deltog i ett AEMCP-möte för första gången den 9 februari 1993 kan inte tolkas som ett uttryck för ett allmänt tvivel från kommissionens sida beträffande bevisvärdet av Mougeots uttalanden. Till skillnad från vad som gäller det i fotnot 97 nämnda uttalandet av Mougeot motsägs inte de uttalanden som återges i skäl 108 i nämnda beslut av någon omständighet som kan medföra att deras bevisvärde skall ifrågasättas.

- 266 Det framgår av Mougeots uttalanden att B., då han hade blivit chef för enheten "Självkopierande papper", vid ett officiellt AEMCP-möte beslutade att omorganisera AEMCP:s verksamhet och att en jurist hädanefter skulle närvara vid de officiella mötena för att "säkerställa att förfarandena inte kunde kritiseras". "Allt som hade med priser att göra" skulle inte längre diskuteras under dessa möten utan endast under de "inofficiella" mötena. Det framgår klart av Mougeots uttalanden att priser diskuterades vid AEMCP:s officiella möten innan sammanslutningen undergick den omorganisation som B. (AWA) beslutat. Det som kunde kritiseras när det gällde dessa möten var just diskussionerna om priser.
- 267 Inte något av sökandeföretagen har bestritt riktigheten av uppgiften i skäl 110 i beslutet att det första officiella AEMCP-möte som hölls i närvaro av en jurist ägde rum den 18 november 1993. Det var således på goda grunder som kommissionen konstaterade att B:s beslut att omstrukturera AEMCP:s verksamhet och möten fattades på det officiella AEMCP-möte som omedelbart föregick mötet den 18 november 1993, det vill säga mötet den 14 september 1993. Kommissionen ansåg därför med rätta att det fördes prisdiskussioner vid AEMCP:s officiella möten, fram till mötet den 14 september 1993.
- 268 Denna uppfattning finner stöd i skälen 115–121 i beslutet, av vilka det framgår att det efter detta omstruktureringsbeslut vid sidan av AEMCP:s officiella möten hölls inofficiella möten vilka syftade till att deltagarna skulle komma överens om prishöjningar inom EES.
- 269 Kommissionen hänvisade för det andra till ett i skäl 112 i beslutet återgett utdrag ur ett vittnesmål (dokument 5407 som bifogats meddelandet om invändningar) av en person som anställdes av Sappi i februari 1993, enligt vilket dennes kolleger "kom tillbaka från möten, inklusive AEMCP-mötena, med mycket klara åsikter om de prishöjningar som skulle genomföras och att de var relativt oberörda av konkurrenternas reaktioner".

- 270 Till skillnad från vissa sökandeföretags påståenden har Sappis medarbetare inte alls uttryckt sig i tveksamma eller försiktiga ordalag. I avsaknad av uppgifter i motsatt riktning skall hans uttalanden anses omfatta såväl tiden före som efter september 1993. Beträffande tiden mellan februari och september 1993 bekräftar dessa uttalanden att hemliga möten rörande prishöjningar på europeisk nivå ägde rum inom ramen för AEMCP:s officiella möten, vilket för övrigt inte har bestritts av de företag som har medgett att de deltog i den konkurrensbegränsande samverkan från år 1992.
- 271 Det framgår således i detta skede av prövningen att kommissionen med rätta fann att avtal om priser slöts inom ramen för AEMCP:s officiella möten, före september 1993. Det skall därefter prövas huruvida kommissionen hade grund för sitt konstaterande att AEMCP:s officiella möten utgjorde ramen för sådana avtal senast från januari 1992 och att detta pågick oavbrutet till september 1993.
- 272 Det framgår härvidlag av skälen 86 och 113 i beslutet att kommissionen till stöd för sina konstateranden anförde att det första officiella AEMCP-möte från vilket kommissionen förfogar över skriftliga uppgifter är mötet den 23 januari 1992. Mot bakgrund av denna uppgift, sammantagen med de påstått samstämmiga uttalandena från AWA och Sappi som nämndes i skäl 107 i beslutet, vilka enligt kommissionen visar att det hölls hemliga möten på europeisk nivå från början av år 1992, och med bevisning som styrker att regelbundna möten och kontakter på nationell och regional nivå inleddes i januari 1992 (nämnda skäl), är kommissionen av den uppfattningen att den europeiska konkurrensbegränsande samverkan inleddes senast i januari 1992. Kommissionen tillade i skäl 113 i beslutet att det av de handlingar som den förfogade över framgick att det mellan januari 1992 och mötet den 14 september 1993 hölls åtta möten i AEMCP, samtliga i Zürich.
- 273 Inte något sökandeföretag har ifrågasatt riktigheten av uppgifterna i beslutet rörande det officiella AEMCP-mötet den 23 januari 1992.

274 Det skall vidare påpekas att AWA i sitt uttalande (dokumenten 7828 och 7829, se ovan punkt 163), till vilket kommissionen hänvisade i skäl 107 i beslutet, medgav att företaget från början av år 1992 tillsammans med konkurrenter deltog i vissa "opassande" (improper) möten som tjänade som forum för tillkännagivanden om företagets avsikter att höja priserna. AWA:s medgivande angår, enligt företagets svar på kommissionens begäran om upplysningar (dokument 7829), möten i vilka Sarrió, Mougeot, Stora-Feldmühle, Copigraph, Koehler och Zanders deltog och som ägde rum mellan åren 1992 och 1995 i Paris, Zürich och Genève. Enligt vad som framgår av tabell A i bilaga I till beslutet hölls mellan januari 1992 och september 1993 alla AEMCP:s officiella möten i Zürich.

275 Enligt AWA:s svar (dokument 7827) rör det utdrag som avses i skälen 61 och 107 i beslutet detaljerna i de möten som ägde rum från den 1 januari 1992 till dess att nämnda svar utformades, med undantag av AEMCP:s officiella möten, varför nämnda utdrag kunde tolkas så att alla AEMCP:s möten undantogs på grund av att de inte var hemliga. Eftersom det föreligger rimligt tvivel, vilket enligt principen att hellre fria än fälla bör komma sökandeföretagen till godo, finner förstainstansrätten att AWA:s uttalanden i sig inte räcker för att det skall anses att AEMCP:s officiella möte den 23 januari 1992 tjänade som ram för hemlig prissamverkan. Dessa uttalanden utgör likväl ett väsentligt indicium på att det från början av år 1992 förekom konkurrensbegränsande samverkan på europeisk nivå.

276 Vad gäller de i skäl 107 i beslutet nämnda uttalandena av Sappi framgår det av skäl 73 i nämnda beslut att kommissionen hänvisade till "Sappis redogörelser [av vilka] framgår ... att hemliga kontakter förekom mellan de europeiska tillverkarna av självkopierande papper så långt tillbaka som 1981 när deras branschorganisation, AEMCP, grundades och särskilt från och med mitten på 1980-talet och framåt".

277 Kommissionen preciserade i fotnot 64 i beslutet (dokument 4656) följande:

”Sappi har till kommissionen lämnat ett uttalande från en anställd som sedan 1970-talet arbetat inom försäljningsverksamheten av självkopierande papper. Han säger att ’han först misstänkte att det fanns hemliga avtal avseende självkopierande papper ungefär i mitten på 1980-talet på grund av chefernas kommentarer ... Han trodde att de hemliga avtalen bland andra omfattade Arjo Wiggins, Köhler och Stora-Feldmühle. Han hade haft kännedom om bilaterala informationsutbyten från ungefär mitten/slutet på 1980-talet.’”

278 I ett annat uttalande från en annan av Sappis anställda anges att hemliga kontakter och möten mellan konkurrenterna förekom under perioden mellan åren 1991 och 1993 inom hela gemenskapen. Denne medarbetare vid Sappi uppgav att han trodde att hemliga avtal förekom genom dessa kontakter och att prisdiskussioner fördes mellan leverantörerna på gemenskapsnivå.

279 De i föregående punkter nämnda uttalandena av anställda vid Sappi styrker att det redan från slutet av 1980-talet eller början av 1990-talet fanns en prisöverens-kommelse mellan vissa tillverkare, på europeisk nivå. Dessa uttalanden stöder vidare AWA:s uttalanden att det fanns en europeisk kartell från början av år 1992. De utgör däremot inte stöd för slutsatsen att AEMCP:s officiella möte den 23 januari 1992 tjänade som ram för hemliga kontakter. Lika litet som AWA:s uttalanden kan nämnda uttalanden i sig utgöra grund för slutsatsen att kommissionen har styrkt att hemliga prisavtal slöts inom ramen för AEMCP:s officiella möten från och med januari 1992.

280 Förstainstansrätten skall därefter ta ställning till den tredje punkten i kommissionens bevisföring, nämligen huruvida hemliga möten och kontakter genomfördes på nationell och regional nivå i anslutning till AEMCP:s officiella möten från början av år 1992.

Huruvida nationella eller regionala möten ägde rum före september eller oktober 1993

281 Det framgår av tabell 3 som har rubriken "Nationella och regionala kartellmöten och hemliga kontakter" och som återges i skäl 129 i beslutet att kommissionen konstaterade att sju nationella eller regionala möten hållits mellan februari 1992 och den 30 september 1993. Bilaga II till beslutet innehåller följande detaljerade uppgifter angående dessa möten:

- Den 17 februari 1992 hölls ett möte rörande den spanska marknaden vid vilket bland annat Koehler och Torraspapel var närvarande.
- Den 5 mars 1992 hölls ett möte rörande den spanska marknaden vid vilket bland annat Stora (MHTP), Koehler och Torraspapel var närvarande.
- Under våren, antagligen i april, hölls ett möte rörande den franska marknaden vid vilket bland annat Copigraph (dotterbolag till Bolloré), Stora (MHTP), Koehler, Mougeot och Torraspapel var närvarande.
- Den 16 juli 1992 hölls ett möte rörande den spanska marknaden vid vilket bland annat Stora (MHTP), Koehler och Torraspapel var närvarande.
- Den 14 januari 1993 hölls ett möte rörande marknaderna i Förenade kungariket och Irland vid vilket bland annat Stora (MHTP) och Koehler var närvarande.

— Under våren 1993 hölls ett möte rörande den franska marknaden vid vilket bland annat Copigraph (dotterbolag till Bolloré), Stora (MHTP), Koehler, Mougeot och Torraspapel var närvarande.

— Den 30 september 1993 hölls ett möte rörande den spanska marknaden vid vilket bland annat Copigraph (dotterbolag till Bolloré), Stora (MHTP), Koehler, Mougeot och Torraspapel var närvarande.

282 Förstainstansrätten skall pröva huruvida kommissionen hade grund för sina konstateranden i fråga om dessa mötens genomförande och deras konkurrensbegränsande syfte.

283 Vad för det första gäller mötet den 17 februari 1992 rörande den spanska marknaden har förstainstansrätten redan konstaterat ovan i punkterna 161–169 att detta möte, vilket var avsett att säkerställa att ett avtal om prishöjningar efterlevdes på den spanska marknaden, hade haft en hemlig samverkan som syfte, vilket överensstämde med överträdelsens allmänna syfte.

284 Vad för det andra gäller mötet den 5 mars 1992 följer det likaså av förstainstansrättens konstateranden ovan i punkterna 161–170 att det är styrkt att detta möte ägde rum och att det hade en hemlig samverkan som syfte.

285 Vad för det tredje gäller mötena under våren 1992 och våren 1993 rörande den franska marknaden framgår det av de uttalanden av Sappis anställda, som återges i dokumenten 15026, 15027 och 15272 och som nämnts i skäl 137 i beslutet och bifogats meddelandet om invändningar, att dessa möten ägde rum och att de hade ett konkurrensbegränsande syfte.

286 Det utdrag ur Sappis uttalande som återges i dokument 15272 har följande lydelse:

”Försäljningschefen (dåvarande) vid Sappi (UK) Ltd i Frankrike uppgav att han med sin chef, [W.], deltog i två möten med konkurrenter i Frankrike. Det första mötet ägde rum under våren 1992 och det andra ett år senare. Det ena mötet hölls på ett hotell på flygplatsen Charles-de-Gaulle och det andra i centrala Paris. Detta var de enda mötena av detta slag i vilka han deltog och han känner inte till om andra möten ägde rum i Frankrike.

Under dessa möten diskuterades främst ark, som Sappi vid den tidpunkten inte sålde i Frankrike. Man lyckades inte enas under mötena och något avtal om ark slöts inte. I fråga om rullar diskuterades tidigare och aktuella priser men inte kommande.”

287 I den tabell (dokument 15200 som bifogats meddelandet om invändningar) som återges i Sappis svar av den 18 maj 1999 på en begäran om upplysningar från kommissionen anges att möten hölls i Paris på flygplatsen Charles-de-Gaulle och på ett hotell nära Place de l'Étoile vid olika tidpunkter under våren 1992 och våren 1993, antagligen i april. Enligt denna tabell var syftet med dessa möten att utbyta information, diskutera kunder och de priser som togs ut av dessa kunder. Sappi uppgav att företrädare för Sappi, AWA, Sarrió, Zanders, Zanders agent i Frankrike, Europapier och Feldmühle deltog i dessa möten. Sappi uppgav sig inte minnas huruvida Koehler var företrätt vid nämnda möten.

288 Av de uppgifter som återgetts i föregående punkter framgår att den medarbetare vid Sappi från vilka uppgifterna härstammar, som personligen var närvarande när de angivna händelserna ägde rum, i detalj minns att det under våren 1992 och

våren 1993 hölls två möten i Paris mellan konkurrenter, vars syfte bland annat var att diskutera kunder och de priser som togs ut av dessa kunder. Att han inte exakt minns när dessa möten ägde rum förklaras sannolikt av den långa tidsrymd som förflöt mellan de omtvistade faktiska omständigheterna och den tidpunkt då hans minnesbilder efterfrågades, och det påverkar inte hans precisa vittnesmål angående den tidsperiod då mötena ägde rum, platsen för dem och deras syfte. Denna omständighet kan därför inte påverka bevisvärdet av uttalandena av Sappis medarbetare i dessa avseenden.

289 Vad gäller mötet under våren 1993 skall det tilläggas att dokumenten 4798, 4799 och 5034, till vilka kommissionen hänvisade i fotnot 135 i beslutet, utgörs av reseräkningar. Av dessa framgår att F. (Koehler) och W. (Stora-Feldmühle) båda reste till Paris den 14 april 1993. Denna uppgift stöder kommissionens uppfattning att mötet under våren 1993 ägde rum i april.

290 Det framgår visserligen av de ovan i punkt 286 nämnda uttalandena av Sappis medarbetare att något avtal om priser inte slöts vid mötena under våren 1992 och våren 1993. Uppgiften att deltagarna i dessa möten inte lyckades enas och att något avtal om ark inte slöts skall emellertid tolkas så att försök i denna riktning gjordes angående ark, vilket innebär att mötena var av rättsstridig karaktär.

291 Deltagarna i dessa möten måste därför som ett led i dessa försök ha utbytt individuella upplysningar om sina priser och/eller försäljningsvolymen. Det följer av rättspraxis (domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet *Anic Partecipazioni*, punkterna 117 och 121) att det krav på aktörernas självständighet i den policy de driver, som är inneboende i fördragets konkurrensregler, emellertid helt och hållet utesluter att det förekommer direkta eller indirekta kontakter mellan sådana aktörer som kan medföra påverkan på en faktisk eller potentiell konkurrens beteende på marknaden eller att det beteende man har beslutat eller som man överväger att själv

tillämpa på marknaden avslöjas för en sådan konkurrent, när dessa kontakter syftar till eller resulterar i konkurrensvillkor som inte motsvarar de normala villkoren på den relevanta marknaden. Såvida motsatsen inte bevisas, vilket åvilar de berörda aktörerna att göra, måste det antas att de företag som deltar i det samordnade förfarandet och som fortsätter att vara aktiva på marknaden tar hänsyn till de uppgifter som de har lämnat till varandra när de bestämmer sitt beteende på marknaden. Mot bakgrund av denna rättspraxis skall det fastställas att de möten som hölls under våren 1992 och våren 1993, när det gäller ark, tjänade som ram för sådan samverkan som strider mot artikel 81.1 EG.

292 Av de ovan i punkt 286 nämnda uttalandena av Sappis medarbetare framgår dessutom, med avseende på rullar, att företagen under mötena utbytte information, diskuterade kunder och de priser som togs ut av dessa kunder, vilket mot bakgrund av i föregående punkt nämnd rättspraxis visar att det förkom sådan samverkan som är förbjuden enligt artikel 81.1 EG.

293 Det är således styrkt att det hölls möten mellan konkurrenter i Paris under våren 1992 och våren 1993 samt att dessa båda möten hade ett konkurrensbegränsande syfte.

294 Detta gäller för övrigt även om det skulle anses att det vid dessa möten endast utbyttes upplysningar för att lättare uppnå överenskommelser om prishöjningar och försäljningskvoter samt för att övervaka att avtalen följdes (skäl 97 i beslutet).

295 Med beaktande av, för det första, utdraget ur Sappis uttalande av vilket det framgår att det under de aktuella mötena gjordes försök att nå en överenskommelse på

marknaden för ark, för det andra, omständigheter som visar att avtal om prishöjningar slöts på europeisk nivå vid AEMCP:s officiella möten åtminstone från januari 1992, och, för det tredje, det faktum att ett antal företag (bland annat Sappi, AWA, Zanders) var närvarande både vid mötet våren 1992 och vid mötet våren 1993, hade kommissionen nämligen grund för sin slutsats att syftet med utbytet av affärsupplysningar under de franska mötena nödvändigtvis hade samband med ett avtal om höjda priser på självkopierande papper.

296 Vad för det fjärde gäller mötet den 16 juli 1992 framgår det av förstainstansrättens konstateranden i punkterna 180–184 ovan att det är styrkt att detta möte ägde rum och att det hade en hemlig samverkan som syfte.

297 Vad för det femte gäller mötet den 14 januari 1993 hänvisade kommissionen till de icke-konfidentiella handlingarna nr 15026, 15175 och 15176, 15271 och 15272 samt 4752, vilka bifogats meddelandet om invändningar, för att styrka att detta möte ägde rum och att det hade ett konkurrensbegränsande syfte.

298 Dokument nr 15026 innehåller bland annat följande uppgifter:

”Den förste medarbetaren uppgav att ... han trodde att två möten hade ägt rum på Heathrow Business Centre och ett på hotell Intercontinental i London, men han mindes inte vilka ... Den andre medarbetaren uppgav att ... det fanns en anteckning i hans agenda, den 14 januari 1993, om ett möte på Heathrow Business Centre vid terminal 2 klockan tio. Han kunde inte se något annat skäl till att han varit där än att han deltog i ett möte med konkurrenter ...”

299 Dokumenten nr 15175 och 15176 innehåller följande preciseringar:

”... har kunnat avge följande utsaga. ... Såsom han uppgav i sina uttalanden den 11 november och den 20 december 1996 deltog han i ett möte med konkurrenter i Förenade kungariket, antagligen torsdagen den 14 januari 1993 på Heathrow Business Centre vid terminal 2 klockan tio. En kopia på den aktuella sidan i hans agenda utgör bilaga 5. Försäljnings- och marknadsföringschefen vid Sappi (UK) Ltd, I., hade bett honom att delta. Under mötet utbyttes främst upplysningar om vilka leverantörer som sålde till vilka kunder, marknadstrender och förväntningar. Något avtal slöts inte ... Arjo Wiggins ledde mötet. Mötet bestod snarare i utbyte av upplysningar än i avtal om framtida ageranden.”

300 I dokumenten 15271 och 15272 återges följande uttalanden:

”Den förste medarbetaren sade att ... Ibland hölls emellertid informella ad hoc-möten mellan konkurrenter i Förenade kungariket. Syftet med dessa möten var att få kännedom om marknaden, särskilt i fråga om den tidigare verksamheten och inhämta konkurrenternas åsikt, snarare än att uppnå enighet eller inleda ett samordnat förfarande för att försöka uppnå en prisökning. Sappis syfte med att delta i dessa möten var att inhämta upplysningar även om det är möjligt att andra använde sig av mötena för att vidarebefordra uppgifter eller snedvrída marknaden. Syftet med diskussionerna vid dessa möten var inte att dela upp marknaden mellan företagen eller fördela kunder sinsemellan ... han bekräftade att han deltog i sådana möten en gång per år under åren 1992, 1993 och 1994. Det är även möjligt att han deltog i ett eller två andra möten (men inte fler). Han deltog inte i något möte under åren 1995 och 1996. Inom denna industri var det redan vanligt med sådana möten när han började arbeta med försäljning av självkopierande papper... Mötena ägde vanligtvis rum på Heathrows flygplats eller på ett hotell i London ...”

- 301 Dokument nr 4752 utgörs av utdraget ur en agenda, tillhörande en av Sappis medarbetare, i vilken det för den 14 januari 1993 anges följande uppgift: "T2 Heathrow klockan 10 Bus. Centre".
- 302 Det framgår av den bevisning som nämnts ovan i punkterna 298–301 att kommissionen på goda grunder konstaterade att ett möte mellan konkurrenter ägde rum på Heathrows flygplats den 14 januari 1993 kl tio på förmiddagen. Visserligen framgår det av det ovan i punkt 299 återgivna utdraget att deltagarna vid detta möte inte slöt något avtal. Förutom att detta utdrag kan tolkas så att det visar att det gjordes försök att nå en överenskommelse som strider mot artikel 81.1 EG, vilket av de skäl som angetts ovan i punkt 291 medför att nämnda möte var rättsstridigt, visar emellertid det utdrag av Sappis uttalande som återgetts ovan i punkt 299 att mötet utgjorde forum för utbyte av upplysningar angående deltagarnas respektive kunder.
- 303 Det skall erinras om att kommissionen ansåg att utbytet av upplysningar utgjorde en överträdelse därför att det hade gjort det lättare att sluta ett avtal om prishöjningar eller att säkerställa att avtalet efterlevdes.
- 304 Ett flertal indicier stöder uppfattningen att syftet med informationsutbytet vid det brittiska mötet hade samband med ett avtal om prishöjningar. Det framgår, för det första, av utdraget ur Sappis uttalande att det under det aktuella mötet gjordes försök att sluta ett avtal. Ett flertal omständigheter visar, för det andra, att det slöts avtal om prishöjningar på europeisk nivå inom ramen för AEMCP:s officiella möten. Vid mötet den 14 januari 1993 samlades, för det tredje, ett antal företag som var företrädare vid AEMCP:s officiella möten, vilka tjänade som ram för allmänna kartellmöten avseende avtal om prishöjningar.

305 Det skall dessutom understrykas att det av skäl 183 i beslutet framgår att AWA i sitt svar på meddelandet om invändningar bekräftade att mötet av den 14 januari 1993 var ett av de "opassande" mötena mellan konkurrenter (se även ovan punkt 164).

306 Vad för det sjätte gäller mötet i Barcelona den 30 september 1993 som nämnts i skäl 163 i beslutet har förstainstansrätten redan i punkt 172 slagit fast att kommissionen har styrkt att detta möte ägde rum och att de tjänade som forum för utbyte av affärsupplysningar om företagens individuella försäljning under åren 1992 och 1993 och för avtal om tilldelning av försäljningskvoter för fjärde kvartalet år 1993 och om en prishöjning som skulle tillämpas från den 1 januari 1994. Den omständigheten att deltagarna vid detta möte den 30 september 1993 utbytte affärsupplysningar angående sin genomsnittliga försäljning, kom överens om en fördelning av försäljningskvoter, beslutade en gemensam prishöjning och bestämde att åter samlas för att kontrollera att försäljningskvoterna iakttagits, utgör dessutom stöd för kommissionens uppfattning att det vid vissa tillfällen förekom utbyte av upplysningar om försäljning och avtal om försäljningskvoter, vilket skulle göra det lättare att sluta avtal om prishöjningar och säkerställa deras tillämpning.

307 Kommissionen har således styrkt att det hölls hemliga möten rörande den spanska marknaden den 17 februari, den 5 mars och den 16 juli 1992 samt den 30 september 1993, rörande den franska marknaden under våren 1992 och våren 1993 och rörande marknaderna i Förenade kungariket och Irland den 14 januari 1993. Med hänsyn till Mougéots uttalande som återgetts i skäl 90 i beslutet, innebärande att dessa möten motiverades av en önskan att garantera att de prishöjningar som beslutats på europeisk nivå allmänt tillämpades, bekräftar den omständigheten att dessa hemliga möten hölls på nationell eller regional nivå kommissionens beskrivning av överträdelsen i skäl 77 i beslutet, särskilt det faktum att den metod som användes för att nå kartellens målsättning bestod i anordnandet av möten på olika nivåer (allmän, nationell eller regional).

308 Vad gäller tidpunkten för när överträdelsen påbörjades hade kommissionen grund för sitt konstaterande att det under samma period som AEMCP:s officiella möte den 23 januari 1992 förekom hemliga kontakter i Spanien som hade samma syfte som de allmänna kartellmöten som fram till september 1992 ägde rum i samband med AEMCP:s officiella möten. Detta konstaterande, sammantaget med flera företags medgivanden att de från januari 1992 deltog i en europeisk kartell och med AWA:s förklaring att det från januari 1992 deltog i "opassande" möten på olika nationella eller regionala marknader avseende utbyten av upplysningar rörande företagens avsikter att höja priserna (dokument 7828), föranleder förstainstansrätten att konstatera att kommissionen hade grund för att anse att AEMCP:s officiella möte den 23 januari 1992 tjänade som ram för ett allmänt kartellmöte, och rätten slår fast att överträdelsen, beträffande de företag som deltog i detta möte, påbörjades i januari 1992.

309 Såsom angetts ovan i punkt 272 visar de handlingar som kommissionen förfogade över, enligt skäl 113 i beslutet, att det mellan mötet i januari 1992 och mötet den 14 september 1993 hölls åtta AEMCP-möten, samtliga i Zürich, vilkas exakta tidpunkt anges i tabell A i bilaga I till beslutet. Med hänsyn till denna uppgift, vilken sökandeföretagen inte har bestritt – och mot bakgrund av Sappis och AWA:s medgivanden, liksom det uttalande av Mougeot som återges i skäl 108 i beslutet, av vilket det framgår att samtliga allmänna kartellmöten fram till september 1993 ägde rum i samband med AEMCP:s officiella möten, vilket får stöd av uttalandena av en av Sappis anställda (se ovan punkt 269) – hade kommissionen grund för sitt konstaterande att den europeiska priskartellen utan avbrott fortgick mellan januari 1992 och september 1993. Detta gäller även om det skall anses att endast vissa av de ovannämnda åtta officiella mötena utgjort ramen för hemliga prisavtal på europeisk nivå.

310 Förstainstansrätten finner således att kommissionen har styrkt att det från januari 1992 till september 1993 träffades hemliga avtal om prishöjningar på europeisk nivå i samband med AEMCP:s officiella möten vilka åtföljdes av ett antal nationella eller regionala kartellmöten som syftade till att säkerställa att prishöjningarna genomfördes marknad för marknad.

- 311 Förstainstansrätten skall därefter pröva huruvida kommissionen har styrkt att fem sökandeföretag före september eller oktober 1993 deltog i en övergripande konkurrenshämmande plan, vars huvudsakliga mål var att genom möten på olika nivåer enas om prishöjningar och även om tidsplanen för prishöjningarna.

— Huruvida sökandeföretagen deltog i möten före september eller oktober 1993

- 312 Förstainstansrätten erinrar inledningsvis om att kommissionen endast behöver visa att det berörda företaget har deltagit i möten under vilka konkurrensbegränsande avtal slutits, utan att öppet motsätta sig detta, för att styrka att nämnda företag har deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan. När dessa möten är ett led i de berörda företagens strävanden att nå ett visst ekonomiskt mål, nämligen att snedvrida den normala prisutvecklingen på den berörda marknaden, skulle det vara onaturligt att betrakta detta beteende, vilket har en enda målsättning, som flera separata överträdelser (se den rättspraxis som nämnts ovan i punkterna 188 och 186).

- 313 Förstainstansrätten konstaterar att varken Koehler eller Torraspapel har bestritt uppgifterna i tabell B i bilaga I till beslutet, enligt vilka båda företagen deltog i samtliga officiella AEMCP-möten som ägde rum mellan januari 1992 och september 1993. Även om det antas att det endast vid vissa av dessa möten träffades hemliga prisavtal, räcker detta för att det skall anses att kommissionen med rätta fann att företagen utan avbrott deltog i hemliga prisavtal och således mellan januari 1992 och september 1993 deltog i den överträdelse som kommissionen konstaterade i artikel 1 första stycket i beslutet.

- 314 MHTP har inte bestritt uppgifterna i den tabell som nämnts i föregående punkt, enligt vilka företag inom Stora-koncernen deltog i de officiella AEMCP-möten som hölls mellan januari 1992 och september 1993. MHTP har vidare inte bestritt kommissionens påståenden i skälen 360–362 i beslutet, att företaget skall hållas ansvarigt för det rättsstridiga beteende som företagen i Stora-koncernen gjort sig skyldiga till, och kommissionen fann därför med rätta att MHTP deltog i hemliga prisavtal och att företaget således deltog i den överträdelse som kommissionen konstaterade i artikel 1 första stycket i beslutet, mellan januari 1992 och september 1993.
- 315 MHTP har inte heller bestritt att det är ansvarigt för överträdelsen från januari 1993. Företaget har inte bestritt de faktiska omständigheter som ligger till grund för konstaterandet av överträdelsen för tiden mellan januari 1993 och mitten av år 1995 – vilket har medfört att företagets böter satts ned med 10 procent – (skälen 456 och 458 i beslutet), och har därigenom medgett att det förekom hemliga möten på europeisk nivå mellan januari 1993 och september eller oktober 1993. Vid förhandlingen uppgav företaget dessutom att det var fullt rimligt att det hållits europeiska kartellmöten under denna tid. Företaget medgav dessutom vid förhandlingen att det var fullt troligt, om man tolkade Mougeots uttalande bokstavligt, att AEMCP:s möte utgjorde kartellens forum vid denna tid. Varken MHTP eller de andra företag som har bestritt att AEMCP:s möten var hemliga innan sammanslutningen omstrukturerades i september eller oktober 1993 har anfört några omständigheter som styrker att det skedde någon som helst förändring i AEMCP:s organisation eller struktur i januari 1993. MHTP har inte heller gett någon annan förklaring än den som kommissionen har gett beträffande platsen för och genomförandet av kartellens hemliga möten före AEMCP:s omstrukturering i september eller oktober 1993.
- 316 Bolloré har inte bestritt uppgifterna i tabell B i bilaga I till beslutet, enligt vilka Copigraph var närvarande vid AEMCP:s officiella möte den 23 januari 1992 och därefter vid fyra av de sju senare möten som hölls före mötet den 14 september 1993. Av uppgiften att Copigraph var närvarande vid AEMCP:s officiella möte den 23 januari 1992 framgår att företaget vid denna tidpunkt deltog i ett hemligt prisavtal på europeisk nivå.

317 Även om det inte är säkert att samtliga officiella AEMCP-möten som ägde rum mellan januari 1992 och september 1993 tjänade som ram för ett hemligt prisavtal, framgår det av konstaterandet att Copigraph deltog i fem av de åtta officiella mötena att detta företag utan avbrott deltog i hemliga prisavtal på europeisk nivå mellan januari 1992 och september 1993. Copigraph tog nämligen inte öppet avstånd från det som avhandlades vid de möten i vilka företaget deltog (se den rättspraxis som nämnts ovan i punkterna 188 och 196).

318 Vad slutligen gäller Mougeot är det utrett att företaget inte deltog i mötet den 23 januari 1992 och att det första AEMCP-möte i vilket företaget deltog var mötet den 26 maj 1992. Mougeot deltog därefter i samtliga AEMCP-möten fram till september 1993, det vill säga i sex av de åtta möten som föregick mötet den 14 september 1993. Mougeot tog inte öppet avstånd från det som avhandlades vid mötena i större utsträckning än Copigraph (se den rättspraxis som nämnts ovan i punkterna 188 och 196). Företaget har inte visat att det, även i de fall när det endast deltog som observatör, uppgav för sina konkurrenter att det deltog i mötet med en annan inställning än de (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovan i punkt 188 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 81). Det framgår inte av någon bevisning att Mougeot hade svårt att bli accepterat eller marginaliserades inom AEMCP. Tvärtom hade det enligt protokollet från AEMCP:s möte den 26 maj 1992 vid det föregående mötet beslutats att Mougeot skulle erbjudas medlemskap i AEMCP. AEMCP:s ordförande bad dessutom vid detta möte Mougeots företrädare att presentera sitt företag som en ny medlem och inte som en tillfällig gäst. I protokollen från AEMCP:s möten, den 10 september och den 25 november 1992, anges företrädaren för Mougeot bland deltagarna, utan åtskillnad, tillsammans med de andra företagen. I protokollet från mötet den 25 november 1992 betonas att företrädaren för Mougeot upplyste deltagarna om att hans företag borde kunna foga sina siffror till sammanslutningens siffror i december, det vill säga siffrorna avseende andra halvåret 1992. Även om Mougeot blev medlem av AEMCP först år 1993 visar de omständigheter att företaget deltog i AEMCP:s hemliga möten på samma sätt som de andra medlemmarna från maj 1992 och att det lämnade upplysningar avseende andra halvåret 1992, i avsaknad av bevis för motsatsen, att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan från den 26 maj 1992.

- 319 Dessa konstateranden angående de berörda sökandeföretagens deltagande i den europeiska kartellen före september eller oktober 1993 räcker för att de skall hållas ansvariga för överträdelsen för denna period.
- 320 Det kan dessutom konstateras att omständigheter som visar att flera av dessa företag deltog i nationella eller regionala möten utgör stöd för att de utan avbrott deltog i överträdelsen.
- 321 Kommissionen konstaterade sålunda att Koehler och Torraspapel deltog i mötet den 17 februari 1992. Kommissionen grundade sig därvid på Sappis interna promemoria med samma datum (dokument 4588), i vilken ett möte mellan "berörda parter" nämns. Det var med rätta som kommissionen på grundval av denna uppgift, sammantagen med uppgifterna i nämnda promemoria rörande den osäkerhet som uppstod till följd av Koehlers och Sarriós agerande på den spanska marknaden, konstaterade att Koehler och Sarrió hörde till de "berörda parter" som deltog i detta möte. Syfte med mötet var att ta ställning till de problem som uppstått på grund av att nämnda företag inte följde ovannämnda avtal i vilket de, i egenskap av distributör eller leverantör av självkopierande papper på den spanska marknaden, var parter enligt vad som framgår av promemorian av den 9 mars 1992 (dokumenten 4703 och 4704 som nämnts ovan i punkt 171).
- 322 Torraspapel har inte bestritt uppgiften i skäl 363 i beslutet att Sarrió var och fortfarande är Torraspapels helägda dotterbolag och inte heller kommissionens påstående i nämnda skäl att företaget under det administrativa förfarandet inte har bestritt sitt ansvar för Sarriós beteende. Kommissionen höll därför på goda grunder Torraspapel ansvarigt för Sarriós deltagande i det hemliga mötet den 17 februari 1992.
- 323 Det framgår av fotnoterna 7 och 10 i bilaga II till beslutet att kommissionen, när den konstaterade att Koehler och Torraspapel deltog i mötet den 5 mars 1992, grundade sig på Sappis interna promemoria av den 9 mars 1992 som nämnts i skäl 156 i

beslutet (dokumenten 4703 och 4704 som nämnts ovan i punkt 171). Även om det av denna promemoria visserligen framgår att de båda företagen var parter i ett avtal om en prishöjning med 10 ESP per kilo på den spanska marknaden i början av februari 1992, innehåller den däremot inte någon uppgift som visar att nämnda företag deltog i ett hemligt möte den 5 mars 1992.

- 324 Det framgår emellertid av AWA:s svar av den 30 april 1999 på en begäran om upplysningar från kommissionen (dokument 7828 som nämnts ovan i punkt 163) att företrädare för Sarrió (Torraspapel), Koehler och Stora (MHTP) var närvarande vid de "opassande" mötena, till vilka hörde mötet den 5 mars 1992 enligt vad AWA bekräftade i sitt svar på meddelandet om invändningar (skäl 170 i beslutet).
- 325 Kommissionen konstaterade vidare att de fem berörda sökandeföretagen deltog i två möten rörande den franska marknaden.
- 326 Det framgår av Sappis uttalanden till vilka det hänvisats ovan i punkterna 276–279 och i punkterna 285–293, sammantagna med AWA:s påstående som återges i dokument 7828, enligt vilket företrädare för detta företag mellan åren 1992 och 1995 deltog i "opassande" möten, bland annat i Paris, i vilka företrädare för Sarrió deltog, att kommissionen på goda grunder konstaterade att Sarrió (Torraspapel) deltog i de båda aktuella mötena. Det tvivel som Sappis medarbetare (dokument 15027 som utgör bilaga 1 till meddelandet om invändningar) uttryckte i frågan huruvida den företrädare för Sarrió som deltog i dessa möten var företagets försäljningschef i Frankrike eller ej påverkar inte den omständigheten att han inte gav uttryck för något tvivel vad gäller Sarriós deltagande i mötena, till skillnad från de försiktiga ordalag i vilka han uttalade sig i frågan huruvida Koehler var företrätt vid desamma.

- 327 Vad gäller Stora (MHTP) utgör uppgiften i det ovan i punkt 287 nämnda uttalandet enligt vilken Feldmühle var företrätt vid mötet våren 1992 – sammantagen med AWA:s påstående i dokument 7828 att detta företag var närvarande vid "opassande" möten tillsammans med företrädare för Stora-Feldmühle, bland annat i Paris, mellan åren 1992 och 1995 – stöd för kommissionens uppfattning att Stora-Feldmühle var närvarande vid mötet våren 1992 och att MHTP således skall hållas ansvarigt för detta deltagande.
- 328 MHTP har understrukt i sina inlagor att den medarbetare vid Sappi som lämnade uppgiften som nämnts i föregående punkt även har hävdad att Stora-Feldmühle inte var närvarande vid mötet i Paris våren 1993 trots att kommissionen har påstått sig förfoga över bevisning som visar att detta företag deltog i nämnda möte. MHTP har gjort gällande att det under dessa omständigheter inte är uteslutet att Sappis medarbetare misstog sig när han uppgav vid vilket franskt möte Stora-Feldmühle deltog. Sappis medarbetare var emellertid så säker när han uppgav att Stora-Feldmühle deltog i det första av de två franska möten som han beskrev i sitt vittnesmål att MHTP:s påstående förefaller helt osannolikt.
- 329 Vad gäller mötet våren 1993, har MHTP inte bestritt att företaget deltog i överträdelsen från januari 1993 och har inte framfört någon kritik mot kommissionens konstateranden rörande mötet våren 1993 och företags deltagande i detta möte. Förstainstansrätten behöver därför inte pröva huruvida kommissionen hade grund för sitt konstaterande avseende Stora-Feldmühles deltagande i mötet i Paris våren 1993.
- 330 Sappis medarbetare har inte nämnt att Mougeot eller Copigraph (dotterbolag till Bolloré) deltog i dessa båda möten. Det allmänna påståendet i AWA:s uttalande i dokument 7828, att det mellan åren 1992 och 1995 anordnades "opassande" möten i Paris, Zürich och Genève mellan företrädare för AWA, Sarrió, Mougeot, Stora-

Feldmühle, Copigraph, Koehler och Zanders, utgör emellertid ett indicium på att Mougeot och Copigraph deltog i mötena i Frankrike våren 1992 och våren 1993.

331 Detta indicium styrker visserligen inte i sig att Mougeot och Copigraph deltog i dessa båda möten. Eftersom Mougeot och Copigraph var två av de viktigaste aktörerna på den franska marknaden för självkopierande papper innebär emellertid AWA:s hänvisning till dem, i företagets allmänna uttalande att möten mellan konkurrenter ägde rum bland annat i Paris mellan åren 1992 och 1995, att åtminstone det ledande företaget på europamarknaden ansåg att de deltog i de rättsstridiga beteendena på den franska marknaden under denna period, oavsett om de deltog i de båda ovannämnda mötena eller ej. Detta indicium på att de deltog i den konkurrensbegränsande samverkan på den franska marknaden under denna period förstärks av Mougeots uttalande att företaget "mottog telefonsamtal från ett eller annat företag, oftast från AWA, som tillkännagav de närmare uppgifterna om prishöjningarna per marknad", huvudsakligen "fram till mitten av 1995" (dokument 11598, skäl 95 i beslutet och punkt 41 i meddelandet om invändningar).

332 B.G. har med avseende på mötet den 16 juli 1992 hävdad (se dokument 4484 som nämnts ovan i punkt 180) att Sarrió (Torraspapel), AWA (företrätt av F. och B.) och Koehler (företrätt av F.) var närvarande. Denna uppgift, som bekräftas av AWA:s allmänna uttalande i dokument 7828 rörande företags deltagande i "opassande" möten i Barcelona tillsammans med företrädare för, bland annat, Sarrió (Torraspapel) och Koehler, styrker att de sistnämnda båda företagen deltog i det hemliga mötet den 16 juli 1992 rörande de spanska och portugisiska marknaderna.

333 Till styrkande av att Stora (MHTP) deltog i mötet den 16 juli 1992 grundade kommissionen sig på AWA:s uttalanden (dokument 7828) enligt vilka det sistnämnda företaget mellan åren 1992 och 1994 deltog i flera möten i Lissabon och Barcelona tillsammans med företrädare för Sarrió, Unipapel, Koehler, Ekman och Stora-Feldmühle, eller vissa av dessa företag.

- 334 Det skall påpekas att B.G. i sina detaljerade uttalanden angående mötet den 16 juli 1992 inte nämnde Stora bland deltagarna däri. Mot denna bakgrund skulle det kunna anses att AWA:s allmänna påstående inte räcker för att styrka att Stora (MHTP) deltog i mötet den 16 juli 1992.
- 335 Såsom kommissionen har påpekat i sina inlagor i mål T-122/02 framgår det emellertid av B.G:s uttalanden att det var tydligt att mötet den 16 juli 1992 motiverades av den omständigheten att Sarrió och Stora-Feldmühle tillämpade mycket låga priser i Portugal vilka var lägre än kostnaden för papper. Såsom kommissionen med rätta har betonat kan denna anspelning på den politik med mycket låga priser som bland annat Stora-Feldmühle tillämpade tolkas så att nämnda företag inte följde de regler, i fråga om priser, som det skulle följa enligt ett avtal på marknaden. Med andra ord kan det anses att denna uppgift, sammantagen med AWA:s påstående som återges i dokument 7828, styrker att Stora-Feldmühle under denna period deltog i ett prisavtal avseende marknaderna i Spanien och Portugal trots att företaget inte deltog i mötet den 16 juli 1992.
- 336 Kommissionen har konstaterat att Stora (MHTP) och Koehler deltog i mötet den 14 januari 1993. MHTP har inte bestritt att företaget deltog i överträdelsen från början av januari 1993. Under dessa omständigheter behöver förstainstansrätten inte pröva huruvida kommissionen hade grund för sitt konstaterande avseende detta företags deltagande i mötet den 14 januari 1993.
- 337 Vad gäller frågan huruvida Koehler deltog i detta möte framgår det av utdraget ur Sappis uttalande som återges i dokument 15026 att "[D] (Koehler)", enligt den förste medarbetare vars vittnesmål ingår i detta uttalande, var närvarande vid samtliga eller en del av de möten som hölls på Heathrows flygplats eller på ett hotell i London. Den andre medarbetare vars vittnesmål också ingår i ovannämnda uttalande uppgav att han trodde att "[D] (Koehler)" hade deltagit i mötet den 14 januari 1993. I dokumenten 15176 och 15178, vilka utgörs av ett annat uttalande av Sappi, återfinns även den ovannämnda uppgiften liksom uppgiften att "utöver de konkurrenters

namn som kommissionen fått i december 1996 har [den berörde medarbetaren] bland deltagarna kunnat identifiera ... [K.] från Koehler". AWA uppgav slutligen (dokument 7828) att dess företrädare i Förenade kungariket under åren 1992–1994 deltog i "opassande" möten i vilka, bland annat, företrädare för Koehler deltog.

338 Mot bakgrund av samtliga dessa uppgifter hade kommissionen grund för sitt konstaterande att Koehler var företrätt vid mötet den 14 januari 1993.

339 Vad gäller frågan huruvida Copigraph, Koehler, Stora-Feldmühle och Torraspapel deltog i mötet den 30 september 1993 framgår det av fotnoterna 40, 42, 44 och 45 i bilaga II till beslutet att kommissionen grundade sina konstateranden på dokument 5 och 7828. Uppgiften angående "deklarerad" försäljning som förekommer i Sappis "anteckningar" (notes for the file) från detta möte, liksom de uppgifter som likaledes hämtats från dessa anteckningar rörande tilldelningen av exakta försäljningskvoter för fjärde kvartalet år 1993 (se ovan punkt 172), utgör starka indicier på att de företag som nämns i punkt 1 i dessa anteckningar, det vill säga Copigraph, Stora-Feldmühle, Koehler och Sarrió var närvarande vid detta möte.

340 I fråga om Sarrió, Koehler och Stora-Feldmühle bekräftas dessa starka indicier dessutom av det allmänna påståendet i AWA:s uttalande som återges i dokument 7828 att chefer vid AWA i Spanien mellan åren 1992 och 1994 deltog i flera "opassande" möten, bland annat i Barcelona, vid vilka företrädare för Sarrió, Koehler och dess agent Ekman samt Stora-Feldmühle enligt AWA var närvarande.

- 341 Vad gäller Koehler skall det dessutom påpekas att det av fotnot 186 i beslutet framgår att kommissionen förfogar över en reseräkning, en flygbiljett och en hotellräkning avseende F. (Koehler) som visar att han var i Barcelona den 30 september 1993. Kommissionen har på förstainstansrättens begäran ingett dessa handlingar i mål T-125/02.
- 342 Även om det skall antas att vissa av de berörda sökandeföretagen faktiskt inte deltog i mötet den 30 september 1993 bevisar uppgifterna att de tilldelats försäljningskvoter för sista kvartalet år 1993 utifrån deras deklarerade försäljning för åren 1992 och 1993 att de vid denna tidpunkt ingick i den kartell avseende den spanska marknaden som utgjorde ramen för de konkurrensbegränsande beteenden som bekräftas av Sappis "anteckningar".
- 343 Såsom Koehler med rätta har påpekat i sina inlagor framgår det slutligen av bilaga II till beslutet att kommissionen grundade sin slutsats att nämnda företag deltog i ovannämnda möte på konstaterandet att Ekman var närvarande. Detta konstaterande förefaller vara grundat på AWA:s uttalande som återges i dokument 7828 enligt vilket "Ekman (Koehlers agent)" var närvarande vid de spanska möten i vilka AWA deltog mellan åren 1992 och 1994.
- 344 Koehler har gjort gällande i sina inlagor att Ekman var en oberoende distributör och att det därför inte kan anses att Koehler och Ekman utgjorde en ekonomisk enhet, varför Koehler inte kan hållas ansvarigt för Ekmans beteende. Det framgår emellertid av det i föregående punkt nämnda uttalandet av AWA att de andra deltagarna var av den uppfattningen att Ekman deltog i mötet i egenskap av agent till Koehler och inte som oberoende distributör. I Sappis "anteckningar" från mötet den 30 september 1993 (dokument 5 som nämnts ovan i punkt 172) omtalas "Koehlers" "deklarerade försäljning". Detta visar att Ekman vid mötet åtföljdes av en av Koehlers anställda, vilket antyds i AWA:s ovannämnda uttalande jämfört med de handlingar som bekräftar att F. (Koehler) var närvarande vid mötet i Barcelona den

30 september 1993, eller att Ekman deltog i mötet i egenskap av företrädare för Koehler och därvid agerade i enlighet med Koehlers instruktioner, vilket framgår av den uppfattning som AWA fick av Ekmans ställning vid detta möte. Kommissionen hade under alla omständigheter grund för sitt konstaterande att Koehler deltog i mötet den 30 september 1993.

- 345 Förstainstansrätten finner sammanfattningsvis att kommissionen har styrkt att Bolloré (via Copigraph), Koehler, Mougeot och Torraspapel deltog i överträdelsen före september eller oktober 1993 och att MHTP deltog däri före januari 1993.

b) Huruvida Mougeot deltog i överträdelsen efter den 1 juli 1995

- 346 Mougeot har inom ramen för en grund avseende en uppenbart oriktig bedömning gjort gällande att kommissionen inte har styrkt att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan efter den 1 juli 1995. Företaget har bestritt att det deltog i AEMCP:s inofficiella möte den 2 februari 1995, som nämnts i skäl 273 i beslutet. Företaget har även gjort gällande att de omständigheter som kommissionen grundade sig på inte bevisar att företaget anslöt sig till det prisavtal som enligt kommissionen träffades vid detta möte. Mougeot har tillagt att kommissionens påstående i skäl 273 i beslutet, att företaget anslöt sig till prishöjningarna på den italienska marknaden i september 1995, inte får stöd av någon omständighet som nämnts i beslutet.

- 347 Kommissionen konstaterade att Mougeot deltog i överträdelsen till september 1995. Det framgår av skälen 126, 237, 250, 251 och 273 i beslutet att detta konstaterande grundades dels på att Mougeots volymbehov hade diskuterats vid det allmänna kartellmötet den 2 februari 1995, dels på den omständigheten att företaget anslöt sig till de överenskommelser som träffats vid detta möte.

- 348 Vad gäller frågan huruvida detta möte ägde rum och huruvida det syftade till hemlig samverkan konstaterar förstainstansrätten att kommissionen har framlagt protokollet från mötet (dokument 7, som bifogats meddelandet om invändningar, och punkterna 144–146 i nämnda meddelande). Av detta protokoll framgår att det den 2 februari 1995 hölls ett allmänt kartellmöte i Frankfurt, varvid en rad prishöjningar avseende rullar och ark liksom datum för deras genomförande beslutades för olika marknader inom EES (Frankrike, Tyskland, Österrike, Spanien, Portugal, Förenade kungariket, Italien, Finland, Danmark, Norge, Sverige, Grekland, Belgien, Nederländerna och Island). Dessa datum låg mellan den 1 februari 1995 (prishöjning med 10 procent på rullar och med 5 procent på ark på den spanska marknaden) och den 1 september 1995 (prishöjning med 8 procent på rullar och med 5 procent på ark på marknaden i Förenade kungariket, prishöjning med 10 procent på rullar och ark på den italienska marknaden).
- 349 Det framgår vidare med avseende på Mougeots deltagande i detta möte att P.B. (Mougeot) anges på den deltagarförteckning som återfinns i nämnda protokoll och som delvis återges i skäl 124 i beslutet. Även Sappi uppgav i sitt uttalande av den 18 maj 1999 att denna person var närvarande vid detta möte (dokument 15200 i dess icke-konfidentiella version som nämnts ovan i punkt 162).
- 350 Mougeot har emellertid företett P.B.:s boardingkort för en flygning klockan 15.30, vilket enligt företaget visar att dess företrädare lämnade Frankfurt omedelbart efter AEMCP:s officiella möte som hölls där samma dag.
- 351 Såsom kommissionen har påpekat framgår det av skäl 123 i beslutet att detta inte utesluter att företrädaren för Mougeot deltog i början av mötet som ägde rum klockan 14.00 på flygplatsen.
- 352 Även om Mougeot inte var närvarande vid detta allmänna kartellmöte den 2 februari 1995 styrker emellertid ett flertal omständigheter, vid en samlad bedömning, att företaget var delaktigt i de beslut som fattades där och anslöt sig till dessa.

- 353 För det första, även om det skall anses att företrädaren för Mougeots angetts på deltagarförteckningen av misstag, visar denna förteckning ändå att Mougeot, enligt de andra företagens uppfattning, deltog i nämnda möte eller att företaget ingick i den snäva grupp som deltog i kartellen.
- 354 För det andra diskuterades Mougeots volymbehov vid detta möte, enligt vad som framgår av mötesprotokollet. I detta protokoll anges nämligen att "Mougeot behöver en andel av marknaden" och "AWA kommer att föreslå att Mougeot skall tilldelas en viss mängd". Diskussionen om Mougeots behov vid det allmänna mötet och den föreslagna lösningen leder till slutsatsen att företaget fortfarande deltog i den konkurrensbegränsande samverkan och stöder inte uppfattningen att det rörde sig om en rent bilateral diskussion mellan Mougeot och AWA.
- 355 För det tredje har Mougeot, såsom förstainstansrätten redan har angett ovan i punkt 331, självt uppgett (dokument 11598) att företaget "mottog telefonsamtal från ett eller annat företag, oftast från AWA, som tillkännagav de närmare uppgifterna om prishöjningarna per marknad ... fram till mitten av 1995". Detta var således fallet under februari 1995.
- 356 För det fjärde uppgav Mougeot i ett telefax daterat den 2 februari 1995 (dokument 1378, skäl 237 i beslutet) som avsänts dagen därpå till den brittiske distributören J & H Paper att "[e]n prishöjning på 8% kommer att genomföras på ... marknaden i Förenade kungariket den 6 mars, så vi ger er vårt bästa anbud". Denna uppgift sammantagen med uppgiften i protokollet från mötet den 2 februari 1995, att det slutits ett avtal om en prishöjning med 8 procent på rullar på marknaden i Förenade kungariket den 1 mars 1995, leder till slutsatsen att Mougeot med nödvändighet samma dag som mötet hölls underrättades om att det där slutits ett avtal om en prishöjning med 8 procent på rullar på marknaden i Förenade kungariket i början av mars 1995 och att företaget omedelbart avspeglade denna höjning i de priser som angavs för den distributör som mottog det ovannämnda telefaxet.

- 357 Såsom kommissionen med rätta har gjort gällande i sina inlagor kan Mougeot inte vinna framgång med sitt argument att detta telefax inte var en följd av tillämpningen av ett avtal om prishöjning utan ett ensidigt beslut som Mougeot fattat före mötet den 2 februari 1995.
- 358 Visserligen anges i inledningen i nämnda telefax att "[s]åsom jag sa till er förra veckan måste vi höja våra priser på grund av en [pris]höjning på massa i januari". Såsom kommissionen med rätta har anfört framgår det emellertid av detta utdrag ur telefaxet att Mougeots underrättelse till J & H Paper under den vecka som föregick avsändandet av detta telefax endast rörde nödvändigheten av en prishöjning. Den omständigheten att Mougeot först den 3 februari 1995 meddelade den exakta storleken på denna höjning (8 procent) leder till uppfattningen att Mougeot avsåg att inledningsvis underrätta J & H Paper om en nära förestående prishöjning på papper för att därefter ange storleken på höjningen på grundval av upplysningarna angående den prishöjning som vid det allmänna kartellmötet den 2 februari 1995 avtalats rörande marknaden i Förenade kungariket med verkan den 1 mars 1995. Dessutom talas i nämnda telefax om en prishöjning med 8 procent den 6 mars 1995 på den "brittiska marknaden" och inte om en prishöjning som endast Mougeot skulle tillämpa, vilket bekräftar att detta beslut att höja priserna härrör från en hemlig samverkan.
- 359 För det sjätte skall det slutligen konstateras att Mougeot inte alls tog avstånd från den konkurrensbegränsande samverkan och därigenom från de beslut som fattades vid detta allmänna kartellmöte den 2 februari 1995. Mougeot har tvärtom inte förnekat att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan till juli 1995. Företaget har medgett att det var närvarande vid ett möte våren 1995 som syftade till att fastställa priserna för juli månad.
- 360 Det framgår av dessa omständigheter att kommissionen på goda grunder fann att Mougeot hade anslutit sig till de avtal som slutits vid det allmänna mötet den 2 februari 1995, däribland beslutet att höja priserna i Förenade kungariket och Italien. Frågan huruvida Mougeot genomförde dessa prishöjningar eller ej har inte någon betydelse för frågan huruvida företaget skall hållas ansvarigt för överträdelsen. Den omständigheten att ett företag underlåter att rätta sig efter resultaten av ett

möte med konkurrensbegränsande syfte innebär nämligen inte att företagets ansvar på grund av att det har deltagit i överenskommelsen bortfaller, så länge det inte öppet tagit avstånd från mötets innehåll (domstolens dom av den 16 november 2000 i mål C-291/98 P, *Sarrió mot kommissionen*, REG 2000, s. I-9991, punkt 50, och domen i det ovan i punkt 188 nämnda målet *Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen*, punkt 85).

361 Med tillämpning av den fasta rättspraxis som nämnts ovan i punkt 186, enligt vilken artikel 81 EG även är tillämplig på avtal som har verkan efter det att de formellt upphörde att gälla, har kommissionen således styrkt att Mougeot deltog i den konkurrensbegränsande samverkan till september 1995, då den sista prishöjning som beslutats vid mötet den 2 februari 1995 genomfördes.

362 Talan skall följaktligen inte bifallas på den av Mougeot anförda grunden att företaget inte deltog i den konkurrensbegränsande samverkan efter juli 1995.

2. Den av Divipa anförda grunden

363 Inom ramen för sina grunder avseende en felaktig tillämpning av artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet liksom en oriktig bedömning har Divipa gjort gällande att kommissionen utan grund ålade företaget böter avseende tiden mellan mars 1992 och januari 1995. Divipa har hävdat att företaget inte deltog i något av de möten mellan mars 1992 och oktober 1994 i vilka det enligt kommissionen deltog. Företaget har tillagt att de priser som det tillämpade i januari 1995 inte överensstämde med de priser som enligt kommissionen avtalades vid mötet den 19 oktober 1994. Det kan därför inte anses att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan efter detta möte.

364 Det framgår härvidlag av punkt 185 ovan att det inte finns bevis för kommissionens konstateranden avseende ett påstått hemligt möte den 23 september 1994 rörande den spanska marknaden och således inte heller för att Divipa deltog däri. Det följer däremot av den prövning som gjorts ovan i punkterna 170–195 att det finns bevis för kommissionens konstateranden avseende Divipas deltagande i de hemliga möten som hållits rörande den spanska marknaden den 30 september och den 19 oktober 1993 samt den 3 maj, den 29 juni och den 19 oktober 1994.

365 Även om det inte är direkt styrkt att Divipa deltog i det hemliga mötet den 5 mars 1992 framgår det av en mängd överensstämmande indicier (se särskilt punkterna 170–195 och 205–215 ovan) att Divipa var medlem av kartellen sedan mars 1992, och kommissionen hade således grund för att anse att Divipa deltog i överträdelsen från denna tidpunkt.

366 Vad gäller den tidpunkt då Divipa upphörde med överträdelsen framgår det av punkterna 162 och 177 ovan att kommissionen har styrkt att Divipa den 19 oktober 1994 deltog i ett möte rörande den spanska marknaden vid vilket de priser som skulle tillämpas från den 3 januari 1995 fastställdes. Även om Divipas påstående, att de priser som företaget tillämpade inte överensstämde med dem som hade avtalats vid det ovannämnda mötet, skall godtas, visar detta påstående på sin höjd att Divipa i januari 1995 inte följde avtalet av den 19 oktober 1994. Denna omständighet sammantagen med avsaknaden av bevis för att Divipa deltog i ett hemligt avtal efter januari 1995 leder till slutsatsen att Divipa upphörde med överträdelsen i januari 1995, vilket kommissionen konstaterade i beslutet. Dessa omständigheter kan däremot inte vederlägga konstaterandet att Divipa vid mötet den 19 oktober 1994 deltog i ett avtal om fastställelse av priser och kom överens med de andra deltagarna om att tillämpa detta den 3 januari 1995, vilket visar att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan fram till detta datum. Kommissionen konstaterade således på goda grunder att Divipa deltog i överträdelsen fram till januari 1995.

367 Förstainstansrätten finner att Divipas deltagande i hemliga möten rörande den spanska marknaden visar att företaget deltog i den allmänna europeiska kartellen (se ovan punkterna 205–215) och, följaktligen, att företaget deltog i den överträdelse som konstaterats i artikel 1 första stycket i beslutet.

3. Den av Zicuñaga anförda grunden

368 Inom ramen för en grund avseende oriktiga bedömningar har Zicuñaga gjort gällande att kommissionens påståenden endast rör företagets deltagande i möten mellan oktober 1993 och oktober 1994. Företaget har tillagt att det inte finns något bevis för att företaget deltog i mötet i oktober 1993, vilket innebär att företaget deltog i överträdelsen under högst fem månader.

369 Det framgår härvidlag av förstainstansrättens konstateranden ovan i punkterna 161–201 att kommissionen har styrkt att Zicuñaga deltog i hemliga möten rörande den spanska marknaden den 19 oktober 1993, den 3 maj, den 29 juni och den 19 oktober 1994. Den omständigheten att Zicuñaga deltog i dessa möten visar att företaget deltog i den överträdelse som konstaterats i artikel 1 första stycket i beslutet.

370 Det har avseende mötet den 19 oktober 1994 angetts ovan i punkt 193 att Zicuñaga vid detta möte deltog i ett avtal om fastställelse av priser och kom överens med de andra deltagarna att tillämpa detta avtal den 3 januari 1995, vilket i enlighet med den rättspraxis som nämnts ovan i punkt 188 visar att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan fram till detta datum.

- 371 Förstainstansrätten finner mot bakgrund av det ovan anförda att kommissionen på goda grunder konstaterade i artikel 1 andra stycket i beslutet att Zicuñaga deltog i överträdelsen mellan oktober 1993 och januari 1995. Talan skall följaktligen inte bifallas på den anförda grunden.

II — Grunderna för yrkandena om upphävande eller nedsättning av de böter som fastställts i artikel 3 första stycket i beslutet

- 372 Samtliga sökandeföretag har yrkat nedsättning av de ålagda böterna. AWA har i första hand yrkat upphävande av de böter som företaget ålagts. Sökandeföretagens argumentation består huvudsakligen av åtta grunder eller grupper av grunder.

A — Grunden avseende ett åsidosättande av rätten till försvar och principen om skydd för berättigade förväntningar på grund av att meddelandet om invändningar är ofullständigt och vagt angående böterna

1. Parternas argument

- 373 Denna grund sönderfaller i tre delar. AWA har för det första gjort gällande att kommissionen fastställde de böter som företaget ålades på grundval av en rad omständigheter som inte angetts i meddelandet om invändningar och beträffande vilka företaget således inte fick yttra sig under det administrativa förfarandet. För det andra har AWA hävdatt att kommissionen ålade företaget högre böter än vad den gjort enligt sin tidigare beslutspraxis. För det tredje har AWA hävdatt att kommissionen inte beaktade riktlinjerna när den fastställde bötesbeloppet och att den inte i meddelandet om invändningar uppgav att den avsåg att avvika från dessa riktlinjer.

374 Kommissionen anser att AWA genom meddelandet om invändningar fick kännedom om de omständigheter som var relevanta för fastställelsen av de böter som ålades. Kommissionen har vidare anfört att den till fullo följde riktlinjerna. Att kommissionen tidigare tillämpat en viss bötesnivå för vissa typer av överträdelser hindrar den inte från att höja denna nivå inom de gränser som föreskrivs i förordning nr 17.

2. Förstainstansrättens bedömning

375 Förstainstansrätten skall inledningsvis pröva den andra och den tredje delen av denna grund varigenom AWA har gjort gällande att kommissionen har åsidosatt företagets rätt att yttra sig och dess berättigade förväntningar genom att avvika från sin tidigare beslutspraxis och riktlinjerna.

a) Huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig och skyddet för berättigade förväntningar genom att avvika från sin tidigare beslutspraxis

376 Vad gäller kommissionens tidigare beslutspraxis skall det erinras om att det följer av fast rättspraxis att den omständigheten att kommissionen tidigare har tillämpat en viss bötesnivå för vissa typer av överträdelser inte hindrar den från att höja denna nivå inom de gränser som föreskrivs i förordning nr 17, om detta är nödvändigt för att säkerställa genomförandet av gemenskapens konkurrenspolitik (domen i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française* m.fl. mot kommissionen, punkt 109, förstainstansrättens dom av den 10 mars 1992 i det ovan i punkt 196 nämnda målet *Solvay* mot kommissionen, punkt 309, och av den 14 maj 1998 i mål T-304/94, *Europa Carton* mot kommissionen, REG 1994, s. II-869, punkt 89). En effektiv tillämpning av gemenskapens konkurrensregler kräver nämligen att kommissionen vid varje tillfälle kan anpassa bötesnivån efter vad denna politik kräver (domarna i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique*

diffusion française m.fl. mot kommissionen, punkt 109, och i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 237).

377 Av domstolens fasta rättspraxis följer dessutom att ekonomiska aktörer inte med fog kan förvänta sig att rådande förhållanden skall bestå när dessa kan ändras av gemenskapsinstitutionerna inom ramen för deras utrymme för skönsmässig bedömning (domstolens dom av den 15 juli 1982 i mål 245/81, Edeka, REG 1982, s. 2745, punkt 27, och av den 14 februari 1990 i mål C-350/88, Delacre m.fl. mot kommissionen, REG 1990, s. I-395, punkt 33). Härav följer att de företag som är föremål för ett administrativt förfarande som kan utmynna i böter inte kan ha berättigade förväntningar på att kommissionen inte skall överskrida den tidigare tillämpade bötesnivån (förstainstansrättens dom av den 12 juli 2001 i de förenade målen T-202/98, T-204/98 och T-207/98, Tate & Lyle m.fl., REG 2001, s. II-2035, punkt 146, och domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 243).

378 AWA kan följaktligen inte vinna framgång med sitt argument att kommissionen har överstigit den bötesnivå som den tillämpat i sin tidigare beslutspraxis. Det förefaller för övrigt som om AWA i sin replik medgav att kommissionens tidigare beslutspraxis inte kunde ge upphov till några berättigade förväntningar hos företaget.

b) Huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig och principen om skydd för berättigade förväntningar genom att avvika från riktlinjerna

379 AWA har gjort gällande att kommissionen avvek från riktlinjerna utan att ange att den hade för avsikt att göra det och att den sålunda åsidosatte de berättigade förväntningar som företaget hade på att dessa bestämmelser skulle tillämpas. Kommissionen avvek från riktlinjerna för det första i det att den inte beaktade att överträdelsen inte hade några verkningar, eller på sin höjd begränsade verkningar. Efter bedömningen av överträdelsens allvar fastställde kommissionen vidare böternas utgångsbelopp till 70 miljoner euro, det vill säga ett belopp som är tre

och en halv gång så högt som det belopp på 20 miljoner euro som nämns i riktlinjerna för "mycket allvarliga överträdelser". AWA har slutligen anfört att kommissionen borde ha meddelat sin avsikt att ålägga böter med ett belopp som, före nedsättning enligt meddelandet om samarbete, var två och en halv gång så högt som det bötesbelopp som kommissionen någonsin ålagt ett enskilt företag.

380 Förstainstansrätten erinrar om att riktlinjerna offentliggjordes i januari 1998, det vill säga efter överträdelsen men innan meddelandet om invändningar sändes den 26 juli 2000.

381 Enligt AWA skulle kommissionen ha kunnat avvika från riktlinjerna och ålägga högre böter om den hade ändrat riktlinjerna eller om den åtminstone hade tillkännagett en sådan avsikt i meddelandet om invändningar, vilket den inte gjorde.

382 AWA har emellertid inte visat på vilket sätt kommissionen avvek från riktlinjerna när den fastställde böterna. Den tolkning av såväl riktlinjerna som beslutet som AWA har gjort då företaget utvecklade sin grund är nämligen felaktig.

383 Vad för det första gäller överträdelsens inverkan förklarade kommissionen i skälen 382–409 i beslutet på vilket sätt den vid bedömningen av överträdelsens allvar beaktade överträdelsens faktiska inverkan på marknaden och den faktiska verkan av varje deltagares rättsstridiga beteende på konkurrensen. Kommissionen behandlade de argument rörande kartellens mycket begränsade inverkan på marknaden som vissa företag, däribland AWA, framfört under det administrativa förfarandet. Därefter förklarade kommissionen varför dessa argument inte kunde godtas. Kommissionen fann således i beslutet att överträdelsen faktiskt hade haft inverkan på marknaden och fastställde böterna på grundval av detta konstaterande. AWA kan

därför inte med framgång göra gällande att kommissionen inte beaktade överträdelsens inverkan. Mot bakgrund av detta kan det inte heller göras gällande att kommissionen inte tillkännagav sin avsikt att inte beakta att överträdelsen inte hade någon inverkan eller att den hade en begränsad inverkan.

384 Om det antas att AWA i själva verket har ifrågasatt kommissionens bedömning av överträdelsens inverkan på marknaden, sammanfaller företagets argument i detta avseende med de argument som framförts inom ramen för grunden avseende överträdelsens allvar och skall därför prövas i samband härmed.

385 Det skall dessutom konstateras att kommissionen hade tillkännagett sin avsikt att beakta överträdelsens inverkan. Kommissionen uppgav nämligen i meddelandet om invändningar att den vid bedömningen av överträdelsens allvar skulle ta hänsyn till dess "verkliga påverkan på marknaden" (punkt 262).

386 För det andra, i den mån som AWA har gjort gällande att kommissionen har överskridit det utgångsbelopp som nämns i riktlinjerna skall det erinras om att det däri föreskrivs "[m]öjliga belopp" på "över 20 miljoner ecu" för "mycket allvarliga överträdelser", till exempel "horisontella begränsningar såsom priskarteller och karteller för uppdelning av marknader". Med hänsyn till att kommissionen har möjlighet att fastställa ett utgångsbelopp på över 20 miljoner euro kan det inte anses att kommissionen i detta avseende har avvikit från riktlinjerna.

387 När kommissionen fastställde AWA:s utgångsbelopp till 70 miljoner euro grundade den sig på företagets särskilda vikt och på den faktiska påverkan på konkurrensen som företagets rättsstridiga beteende haft, såsom dessa faktorer återspeglas av sökandeföretagets omsättning inom EES avseende den berörda varan. Det skall härvidlag erinras om att kommissionen i punkt 266 i meddelandet om invändningar

uppgav att den skulle ta hänsyn till respektive deltagande företags betydelse på den relevanta marknaden liksom den påverkan på konkurrensen som dess beteende hade.

388 Vad för det tredje gäller nivån på böterna före nedsättningen enligt meddelandet om samarbete, har AWA inte visat på vilket sätt riktlinjerna utgör hinder för en sådan bötesnivå. Det skall dessutom erinras om att AWA, enligt den rättspraxis som nämnts ovan i punkt 377, inte kunde ha några berättigade förväntningar på att kommissionen inte skulle överskrida den tidigare tillämpade bötesnivån.

389 AWA har även mer allmänt hävdad att kommissionen borde ha tillkännagett sin avsikt att tillämpa sin ”nya politik avseende böter”.

390 Det är svårt att se på vilket sätt den beräkningsmetod som kommissionen tillämpade i beslutet är ny i förhållande till tidigare praxis annat än i det att kommissionen tillämpade riktlinjerna, vilka i sig utgör en förändring jämfört med dess tidigare praxis för beräkning av böter. Till skillnad från sökandeföretagen i de ärenden som gav upphov till domarna i de så kallade fjärrvärme-målen (bland annat domen i det ovan i punkt 209 nämnda målet Sigma Technologie mot kommissionen), har AWA inte ifrågasatt de förändringar av tidigare praxis som följer av riktlinjerna. Det förefaller som om företaget endast har kritiserat att kommissionen i fråga om AWA tillämpade en metod för beräkning av böter som enligt företaget strider mot såväl administrativ praxis som kommissionens riktlinjer.

391 Eftersom kommissionen hade angett de faktiska och rättsliga omständigheter som skulle ligga till grund för dess beräkning av böterna var den enligt rättspraxis inte

skyldig att precisera hur den skulle värdera var och en av dessa omständigheter när den fastställde bötesnivån (domen i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkt 21, och dom av den 9 november 1983 i mål 322/81, *Michelin mot kommissionen*, REG 1983, s. 3461, punkt 19, svensk specialutgåva, volym 7, s. 351).

392 Även om det skall anses att kommissionen i detta ärende tillämpade en ny metod jämfört med befintlig administrativ praxis så var kommissionen följaktligen inte skyldig att under det administrativa förfarandet underrätta de berörda företagen om sin avsikt att tillämpa en ny metod vid beräkningen av bötesbeloppet (domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 207).

393 Det skall dessutom erinras om att sökandeföretaget inte kan ha haft berättigade förväntningar på att kommissionen inte skulle överskrida den tidigare tillämpade bötesnivån, med hänsyn till dess utrymme för skönsmässig bedömning när den ålägger böter (domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 243).

394 Den hänvisning som AWA i detta sammanhang gjorde till förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-334/94, *Sarrió mot kommissionen* (REG 1998, s. II-1439), med åberopande av kommissionens underlåtenhet att i meddelandet om invändningar ange att den skulle tillämpa en fullständigt ny och strängare politik vid fastställelsen av böter saknar helt relevans, eftersom nämnda dom inte rör innehållet i meddelandet om invändningar utan beslutets motivering.

395 Kommissionen har följaktligen inte åsidosatt rätten att yttra sig eller principen om skydd för berättigade förväntningar genom sin tillämpning av riktlinjerna.

c) Huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig genom att vid fastställelsen av böterna grunda sig på omständigheter som inte angetts i meddelandet om invändningar

396 Förstainstansrätten skall pröva argumentet att kommissionen fastställde de böter som AWA ålades på grundval av en rad omständigheter som inte angetts i meddelandet om invändningar och beträffande vilka företaget således inte fick yttra sig under det administrativa förfarandet. AWA har kritiserat kommissionen för att den inte tillkännagav sin avsikt att öka böternas utgångsbelopp för att säkerställa en tillräckligt avskräckande effekt och för att den inte klargjorde på vilket sätt den avsåg att ta hänsyn till den avskräckande effekten, bland annat med hänsyn till AWA:s storlek. Kommissionen uppgav inte heller på vilket sätt den avsåg att beakta de inblandade företagens ledande roll.

397 Förstainstansrätten erinrar härvidlag om att enligt fast rättspraxis uppfyller kommissionen sin skyldighet att iaktta företagets rätt att yttra sig genom att i sitt meddelande om invändningar uttryckligen ange att den har för avsikt att undersöka huruvida de berörda företagen skall åläggas böter och de huvudsakliga faktiska och rättsliga grunder som kan medföra att böter åläggs, såsom hur allvarlig den påstådda överträdelsen varit och hur länge den pågått, samt huruvida den begåtts uppsåtligen eller av oaksamhet. Kommissionen ger därigenom företagen nödvändiga upplysningar för att dessa skall kunna försvara sig, inte bara mot att en överträdelse konstaterats, utan även mot att böter ålagts (domarna i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkt 21, och i det ovan i punkt 45 nämnda målet *LR AF 1998 mot kommissionen*, punkt 199).

398 Det är således genom möjligheten att ge synpunkter på hur länge överträdelsen pågått och hur allvarlig den är samt på överträdelsens konkurrensbegränsande verkan som de berörda företagen garanteras rätt till försvar gentemot kommissionen vad gäller fastställelsen av bötesbeloppet. Företagen har vidare en ytterligare garanti när det gäller fastställelsen av bötesbeloppet, såtillvida att förstainstansrätten har full prövningsrätt och kan upphäva eller sätta ned bötesbeloppet i enlighet med

artikel 17 i förordning nr 17 (domarna i det ovan i punkt 86 nämnda målet Tetra Pak mot kommissionen, punkt 235, och i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 200).

399 Förstainstansrätten skall pröva huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig i de båda avseenden som AWA har gjort gällande.

400 Vad gäller AWA:s ledande roll i den konkurrensbegränsande samverkan angavs det i meddelandet om invändningar att denna omständighet skulle komma att beaktas. Kommissionen uppgav nämligen i punkt 198 i meddelandet om invändningar att "AWA utgjorde kartellens drivkraft" och uppgav i det avsnitt i meddelandet om invändningar som rörde böterna att de böter som varje enskilt företag skulle komma att åläggas skulle återspegla bland annat den roll som de haft i varje "ovan beskriven" hemlig samverkan. Det framgår dessutom av beslutet att AWA under det administrativa förfarandet bestred att företaget haft en ledande roll i den konkurrensbegränsande samverkan, vilket visar att företaget hade uppfattat den anmärkning som riktades mot det i detta avseende i meddelandet om invändningar och att det hade yttrat sig däröver.

401 Vad gäller det argument som rör böternas avskräckande effekt uppgav kommissionen uttryckligen i punkt 264 i meddelandet om invändningar att den hade för avsikt att "fastställa böterna på en tillräckligt hög nivå för att säkerställa deras avskräckande effekt". I enlighet med rättspraxis angav kommissionen vidare i punkterna 262–266 i meddelandet om invändningar de huvudsakliga faktiska och rättsliga omständigheter som skulle ligga till grund för dess beräkning av de böter som sökandeföretaget skulle åläggas, vilket innebär att företagets rätt att yttra sig vederbörligen har iakttagits.

402 Mot denna bakgrund kan AWA inte rimligen hävda att kommissionen borde ha angett på ett ännu mer detaljerat sätt de faktorer som den avsåg att beakta för att säkerställa böternas avskräckande effekt. Eftersom kommissionen inte kunde fastställa bötesbeloppet förrän företagen hade yttrat sig och det administrativa

förfarandet hade avslutats, kunde den nämligen inte under det administrativa förfarandet förutse vilka bötesbelopp de berörda företagen skulle åläggas eller uppskatta den avskräckande effekten av dessa belopp och ange huruvida det eventuellt skulle bli nödvändigt att justera beloppen för att uppnå en sådan effekt.

403 Det skall härvidlag erinras om att det följer av rättspraxis att eftersom kommissionen hade angett de faktiska och rättsliga omständigheter som skulle ligga till grund för dess beräkning av böterna så var den inte skyldig att precisera hur den skulle värdera var och en av dessa omständigheter när den fastställde böternas storlek. Det skulle nämligen innebära ett oriktigt föregripande av kommissionens beslut att uttala sig om nivån på de avsedda böterna innan företagen beretts tillfälle att yttra sig över anmärkningarna mot dem (domarna i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkt 21, och i det ovan i punkt 391 nämnda målet *Michelin mot kommissionen*, punkt 19).

404 Talan skall av samtliga ovannämnda skäl inte bifallas på den av AWA anförda grunden att rätten till försvar och principen om skydd för berättigade förväntningar har åsidosatts.

B — *Grunden avseende ett åsidosättande av förbudet mot retroaktiv tillämpning*

1. Parternas argument

405 Påståendet att kommissionen i förevarande fall tillämpade en ny politik i fråga om böter är likaså utgångspunkten för AWA:s grund avseende ett åsidosättande av förbudet mot retroaktiv tillämpning. Förbudet mot retroaktiv tillämpning har

åsidosatts på grund av att de böter som AWA ålagts var mycket högre än de böter som hade ålagts vid tiden för överträdelsen. Enligt AWA fick kommissionen inte tillämpa en ny politik i fråga om böter utan att underrätta företagen om denna ändring av sin politik.

406 Kommissionen har hävdat att den till fullo följde riktlinjerna och att den därför inte kan kritiseras för att ha tillämpat en ny politik i fråga om böter retroaktivt.

2. Förstainstansrättens bedömning

407 Det skall erinras om att de företag som är föremål för ett administrativt förfarande som kan utmynna i böter inte kan ha berättigade förväntningar på att kommissionen inte skall överskrida den tidigare tillämpade bötesnivån eller tillämpa en viss metod för beräkning av dessa böter. Nämnade företag skall följaktligen beakta att kommissionen när som helst kan besluta om att höja bötesnivån i förhållande till den nivå som tillämpats tidigare. Detta gäller inte endast när kommissionen höjer bötesnivån vid åläggandet av böter genom individuella beslut, utan även när denna höjning sker genom tillämpning på enskilda fall av förhållningsregler med allmän räckvidd, såsom riktlinjerna.

408 Härav kan slutsatsen dras att riktlinjerna, och särskilt den nya metoden för beräkning av bötesbelopp som anges däri, om det antas att denna nya metod medförde en höjning av nivån på böterna, i rimlig grad var förutsebara för sådana företag som sökandeföretagen då de berörda överträdelserna begicks.

- 409 Kommissionen åsidosatte följaktligen inte förbudet mot retroaktiv tillämpning när den tillämpade riktlinjerna i det omtvistade beslutet på överträdelser som begicks innan riktlinjerna antogs (domstolens dom av den 28 juni 2005 i de förenade målen C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P och C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, REG. 2005, s. I-5425, punkterna 228–232).
- 410 I den mån som AWA i själva verket har gjort gällande att kommissionen åsidosatte förbudet mot retroaktiv tillämpning, inte på grund av att den tillämpade riktlinjerna, utan på grund av att den avvek från dessa då den ålade sökandeföretaget böter, hänvisar förstainstansrätten till punkterna 379–395 av vilka följer att talan inte skall bifallas på denna grund.
- 411 I den mån det skall anses att grunden avseende ett åsidosättande av förbudet mot retroaktiv tillämpning även innebär kritik mot kommissionen för att den avvek från sin tidigare beslutspraxis, hänvisar förstainstansrätten till punkterna 376–378 ovan i vilka rätten slog fast att talan inte skulle bifallas på denna grund.
- 412 Talan skall av samtliga ovannämnda skäl inte bifallas på den grunden att förbudet mot retroaktiv tillämpning har åsidosatts.

C — Grunderna avseende bristande bevisning, åsidosättande av principerna om oskuldspresumtion, proportionalitet, likabehandling samt avseende oriktiga bedömningar, i fråga om kommissionens konstateranden rörande vissa företags deltagande i den europeiska kartellen

- 413 Divipa och Zicuñaga har yrkat nedsättning av de böter som ålagts dem och har därvid gjort gällande att kommissionen ansåg att de deltog i en europeisk kartell

medan de i själva verket endast deltog i en nationell kartell. Nämnda företag har härvidlag upprepat de argument som de även har framfört inom ramen för sin materiella grund till stöd för sina yrkanden om ogiltigförklaring av beslutet. Divipa har inom ramen för samma grund återigen gjort gällande att kommissionen vid fastställelsen av de böter som företaget ålagts inte beaktade att detta inte deltagit i en rättsstridig konkurrensbegränsande samverkan och att det inte direkt deltagit i besluten om priserna.

- 414 Vad gäller företagets deltagande i en europeisk kartell hänvisar förstainstansrätten till punkterna 205–215 ovan av vilka följer att varken Divipa eller Zicuñaga kunde ha varit ovetande om att den nationella kartell i vilken de deltog ingick i en vidare europeisk kartell. De kan därför inte med framgång yrka nedsättning av böterna av detta skäl.
- 415 Vad gäller Divipas deltagande i kartellen framgår det av punkterna 155–204 ovan att kommissionen, i fråga om den spanska marknaden, har bevisat att Divipa deltog i kartellen mellan mars 1992 och januari 1995, vilket framgår bland annat av företagets deltagande i en rad möten vid vilka de företag som var verksamma på den spanska marknaden kom överens om prishöjningar samt, vid mötet den 30 september 1993, om en tilldelning av försäljningskvoter. Divipa kan därför inte med framgång yrka en nedsättning av de böter som företaget ålagts av det skälet att företaget inte deltagit i en rättsstridig kartell.
- 416 Vad gäller Divipas argument att företaget inte direkt deltagit i beslutet om priserna skall det understrykas att Divipa inte har visat att företaget öppet tog avstånd från det som avhandlades vid de möten som det deltog i. Företaget gav således övriga deltagare intryck av att det instämde i vad som beslutades på mötet och att det skulle rätta sig därefter (domen i de ovan i punkt 188 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 82). I den mån som Divipa genom sitt argument har gjort gällande att företaget hade en passiv roll skall det prövas vid bedömningen av de förmildrande omständigheterna (se nedan punkterna 596–635).

- 417 Vad gäller Zicuñaga skall det prövas huruvida, och i förekommande fall i vilken mån, den omständigheten att det inte har styrkts att företaget deltog i förfaranden rörande marknadsuppdelning (se ovan punkterna 238–240) motiverar en nedsättning av de böter som det ålagts.
- 418 I den sammanfattning av överträdelsen som gjordes i beslutets introduktion nämns "fortlöpande avtal och/eller samordnade förfaranden ... [genom vilka berörda tillverkare och distributörer] har ... fastställt prishöjningar, fördelat försäljningskvoter och fastställt marknadsandelar samt inrättat mekanismer för att övervaka det konkurrensbegränsande avtalets genomförande" (skäl 2 i beslutet). I beskrivningen av överträdelsens art uppgav kommissionen i skäl 376 i beslutet att det rörde sig om en överträdelse som "bestod av metoder för fastställande av priser och uppdelning av marknader, vilka är av den arten att de utgör den allvarligaste tänkbara överträdelsen av artikel 81.1 [EG] och artikel 53.1 i EES-avtalet".
- 419 I artikeldelen i beslutet beskrivs den överträdelse som sökandeföretaget hållits ansvarigt för emellertid endast i allmänna ordalag som ett "komplex av avtal och samordnade förfaranden inom sektorn för självkopierande papper" (artikel 1 första stycket i beslutet).
- 420 Det framgår vidare av beslutet att avtalet om prishöjningar var kartellens "huvudsakliga mål" (skäl 77) och "hörnsten" (skäl 383). I beskrivningen av kartellens målsättning i skälen 77–81 i beslutet uppgav kommissionen att det rörde sig om en "övergripande konkurrenshämmande plan som framför allt syftade till att förbättra deltagarnas lönsamhet genom kollektiva prishöjningar" och preciserade att "[i]nom ramen för denna övergripande plan var det kartellens huvudsakliga mål att enas om prishöjningar och även om tidsplanen för prishöjningarna". Enligt skäl 81 i beslutet var syftet med tilldelningen av försäljningskvoter och marknadsandelar "att säkerställa att de avtalade prishöjningarna genomfördes", att "undvika avvikelser från den gemensamma planen" samt att "avstå från konkurrens när det gällde andra affärsaspekter".

- 421 Det skall härvidlag anmärkas att de avtal och samordnade förfaranden som avses i artikel 81.1 EG med nödvändighet endast kan vara resultatet av överenskommelser mellan flera företag, som tillsammans deltar i överträdelsen men på olika sätt, bland annat beroende på den berörda marknadens egenheter och varje enskilt företags ställning på marknaden, de eftersträlvade målen eller de valda eller planerade åtgärderna för genomförande.
- 422 Att varje företag deltar i överträdelsen under individuella förutsättningar räcker inte för att företaget inte skall kunna hållas ansvarigt för hela överträdelsen, inbegripet åtgärder som materiellt sett genomförs av andra deltagande företag, men som vidtas i samma konkurrensbegränsande syfte eller som har samma konkurrensbegränsande verkan.
- 423 Det skall dessutom erinras om att artikel 81 EG innebär ett förbud mot avtal mellan företag och beslut av företagssammanslutningar, inbegripet beteenden som utgör åtgärder för genomförande av avtal, beslut eller samordnade förfaranden, när dessa kan påverka handeln inom gemenskapen och har konkurrensbegränsande syfte eller verkningar. Av detta följer att denna artikel kan åsidosättas inte bara genom en enstaka handling utan även genom en serie handlingar eller genom ett fortlöpande beteende. Denna tolkning kan inte ifrågasättas med motiveringen att ett eller flera led i denna serie handlingar eller i detta fortlöpande beteende även i sig kan utgöra ett åsidosättande av artikel 81 EG (domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkterna 79–81).
- 424 I förevarande fall anser förstainstansrätten att de olika avtal och samordnade förfaranden som konstaterats, på grund av sitt identiska syfte och nära inbördes samverkan, ingick i en övergripande plan som i sin tur ingick i en rad bemödanden från de ifrågavarande företagens sida varigenom ett enda ekonomiskt mål eftersträvades, nämligen att snedvrída den normala prisutvecklingen. Såsom kommissionen med rätta uppgav i skäl 253 i beslutet vore det därför onaturligt att dela upp detta fortlöpande beteende, som karakteriseras av ett enda syfte, genom att behandla det som ett antal separata överträdelser, trots att det rörde sig om en enda

överträdelse, vilken successivt konkretiserade sig genom såväl rättsstridiga avtal som rättsstridiga samordnade förfaranden. Att det är fråga om en enda överträdelse följer nämligen av det faktum att alla parterna i avtalet eftersträvade samma syfte, och inte av det sätt på vilket avtalet tillämpades (domen i Cementmålen, punkt 4127).

425 Ett företag som har deltagit i en sådan överträdelse genom egna beteenden, som omfattades av begreppen avtal eller samordnat förfarande med en konkurrensbegränsande målsättning i den mening som avses i artikel 81.1 EG och som syftade till förverkligandet av överträdelsen i dess helhet, var även ansvarigt för beteenden som genomförts av andra företag inom ramen för samma överträdelse för hela den period som det deltagit i den nämnda överträdelsen. Så är nämligen fallet när det är styrkt att det ifrågavarande företaget kände till de övriga deltagarnas överträdelser eller rimligen kunde förutse dem och var berett att acceptera den risk som detta innebar.

426 Det skall därför anses att kommissionen har styrkt att Zicuñaga deltog i systemet med kartellmöten, i prishöjningarna samt i vissa åtgärder som var avsedda att underlätta genomförandet av prishöjningarna under hela den period som det deltagit i överträdelsen (se ovan punkterna 155–243).

427 Det faktum att Zicuñaga sålunda avsåg att bidra till förverkligandet av överträdelsen i dess helhet medför att det är ansvarigt för beteenden som planerats eller genomförts av andra företag och som utgör beståndsdelar i överträdelsen. Zicuñaga kände nämligen till dessa beståndsdelar eller kunde rimligen förutse dem på grund av att företaget under mer än ett år deltog i de regelbundna mötena mellan tillverkare och distributörer av självkopierande papper.

428 Vad gäller de åtgärder som syftade till att underlätta genomförandet av prishöjningarna räcker det att konstatera att samtliga de typer av beteenden som nämns i skäl 2 i beslutet var avsedda att komplettera prishöjningarna i det att de syftade till att skapa gynnsamma förutsättningar för genomförandet av de målpriser som tillverkarna och distributörerna av självkopierande papper fastställt. Zicuñaga, som under mer än ett år hade deltagit i nämnda prisinitiativ, kunde rimligen förutse att de medverkande företagen skulle försöka främja dessa initiativ med hjälp av olika mekanismer och var berett att acceptera denna eventualitet. Även om det inte är bevisat att Zicuñaga konkret deltog i antagandet eller genomförandet av samtliga dessa åtgärder är företaget inte desto mindre ansvarigt för andra företags konkreta beteenden för att genomföra dessa inom ramen för den enda överträdelsen i vilken företaget varit delaktig och till vilken det har bidragit (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Participazioni, punkterna 205–207).

429 Det skall emellertid erinras om att kommissionen inte har styrkt att Zicuñaga deltog i de samordnade förfarandena rörande marknadsuppdelning (se ovan punkterna 238–240). Att ett företag inte har deltagit i samtliga led i en konkurrensbegränsande samverkan är visserligen irrelevant vid påvisandet av att det har begått en överträdelse. Dessa förhållanden skall emellertid beaktas vid bedömningen av hur allvarlig överträdelsen är och i förekommande fall vid fastställelsen av böterna (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom i de ovan i punkt 188 nämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 292). Kommissionen har inte visat att den beaktade det faktum att Zicuñaga inte deltog i de samordnade förfarandena rörande marknadsuppdelning bland alla de faktorer som bedömdes vid fastställelsen av det slutliga bötesbelopp som ålades Zicuñaga, och förstainstansrätten finner därför med utövande av sin fulla prövningsrätt att det slutliga bötesbelopp som åläggs Zicuñaga skall sättas ned med 15 procent.

D — Grunderna avseende bristande bevisning, åsidosättande av artikel 253 EG, artikel 15.2 i förordning nr 17, av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen, underlåtenhet att fastställa böterna individuellt, felaktiga konstateranden avseende de faktiska omständigheterna, oriktiga bedömningar och felaktig rättstillämpning vid bedömningen av överträdelsens allvar

430 Flera företag har bestritt den bedömning av överträdelsens allvar som kommissionen gjorde på grundval av de faktorer som angavs i beslutet, nämligen överträdelsens art och dess konkreta påverkan. De har även bestritt klassificeringen av kartellmedlemmarna på grundval av överträdelsens allvar liksom ökningen av böterna i avskräckande syfte.

1. Överträdelsens art

431 Kommissionen fann att överträdelsen utgjordes av fastställelse av priser och uppdelning av marknader, vilka är av den arten att de utgör den allvarligaste tänkbara överträdelsen av artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i EES-avtalet.

432 AWA har bestritt de omtvistade avtalens allvar och har därvid gjort gällande att de främst begränsade sig till diskussioner angående tidsplanen och med vilka belopp som prishöjningar skulle meddelas och att de inte avsåg fördelning av marknadsandelar eller tilldelning av försäljningskvoter, eller att detta skett endast i ringa omfattning och på ett mycket ineffektivt sätt. Enligt AWA bekräftar vissa uttalanden av Sappi att mötena inte tjänade som ram för överenskommelser om marknadsandelar. AWA har tillagt att den konkurrensbegränsande samverkan på pappersmarknaden inte var fullständigt institutionaliserad och att den inte omfattade någon effektiv mekanism för att övervaka avtalen. Dessa omständigheter medför sammantagna att överträdelsen är mindre allvarlig än överträdelser som konstaterats i andra ärenden.

- 433 Torraspapel har hävdatt att kommissionen felaktigt ansåg att den konkurrensbegränsande samverkan avsåg fastställelse av priser och uppdelning av marknader och att det således var fel att beteckna denna konkurrensbegränsande samverkan som en mycket allvarlig överträdelse.
- 434 Det skall inledningsvis erinras om att enligt fast rättspraxis skall vid bedömningen av överträdelsens allvar hänsyn särskilt tas till konkurrensbegränsningarnas art (se förstainstansrättens dom av den 22 oktober 1997 i de förenade målen T-213/95 och T-18/96, SCK och FNK mot kommissionen, REG 1997, s. II-1739, punkt 246, och där angiven rättspraxis).
- 435 Vidare "[skall] de överträdelser som består i att fastställa priser och uppdelna marknader ... anses vara särskilt allvarliga, eftersom de innebär ett direkt ingripande i de parametrar som är väsentliga för konkurrensen på den berörda marknaden" (domen i det ovan i punkt 107 nämnda målet Thyssen Stahl mot kommissionen, punkt 675).
- 436 Förstainstansrätten har preciserat begreppet mycket allvarlig överträdelse bland annat i dom av den 9 juli 2003 i mål T-224/00, Archer Daniels Midland Company och Archer Daniels Midland Ingredients mot kommissionen (REG 2003, s. II-2597, punkterna 117–131) (nedan kallad domen i målet ADM mot kommissionen). Därav framgår att det inte är nödvändigt att en överträdelse medfört en avskärmning av marknader för att den skall klassificeras som mycket allvarlig. Tvärtom presumeras horisontella överenskommelser som priskarteller och karteller för uppdelning av marknader hindra den gemensamma marknadens funktion, och andra förfaranden som är av den arten att de ger sådana verkningar kan också klassificeras som mycket allvarliga överträdelser.
- 437 Det framgår varken av denna rättspraxis eller av riktlinjerna att flera av dessa förfaranden skall kumuleras för att en överträdelse skall klassificeras som mycket allvarlig. En horisontell priskartell kan ensam utgöra en överträdelse av sådant slag om den hindrar marknadens funktion. Det är i förevarande fall styrkt att de berörda

företagen träffade prisavtal och därigenom hindrade marknadens funktion. Detta räcker för att överträdelsen skall anses mycket allvarlig, även om de omtvistade avtalen endast hade rört fastställelse av priser.

438 Det skall dessutom påpekas att AWA egentligen inte har bestritt att det förekom avtal om uppdelning av marknaden eller om tilldelning av försäljningskvoter utan företaget har snarare gjort gällande att denna verksamhet skedde i ringa omfattning och bedrevs på ett mycket ineffektivt sätt.

439 Vad gäller påståendet att den konkurrensbegränsande samverkan inte var institutionaliserad och inte omfattade någon kontrollmekanism skall det påpekas att den struktur som inrättats räckte för att kartellen skulle fungera under flera år. Det framgår av flera avsnitt i beslutet att deltagarna i kartellmötena utbytte detaljerade och individuella uppgifter om sina priser och försäljningsvolymerna och att bland annat AWA övervakade avtalens tillämpning. I Mougeots redogörelse från mötet den 1 oktober 1993 (dokument 7648 som nämnts i skäl 104 i beslutet och som bifogats meddelandet om invändningar) anges att sanktioner förekom om företagen underlät att uppfylla avtalen ("[B.] sade uttryckligen att han inte tolererade några underlåtelser att genomföra denna prishöjning och att han personligen skulle ta hand om dem som inte följde spelets regler."). När Mougeot ombads beskriva kontrollmekanismen och orsakerna till [B.:s] och AWA:s maktbefogenheter, svarade Mougeot följande (dokument 11494 som nämnts i skäl 104 i beslutet och som bifogats meddelandet om invändningar):

"Vad vi känner till fanns inga avtal, handlingar eller rättsliga omständigheter som gav AWA några befogenheter. Men de hade en ledande moralisk och ekonomisk position på marknaden. ... AWA:s finansiella och industriella betydelse gjorde det möjligt för honom att säga att om dessa höjningar inte genomfördes skulle AWA se till att köra marknaden i botten genom att tillämpa en prisstrategi som skulle utestänga merparten av aktörerna. Han visade tydligt vad han var kapabel till genom att krossa Binda i Italien."

- 440 AWA hade också kritiserat Mougeot för att det inte hade följt AWA:s instruktioner (skäl 143 i beslutet). Att likaledes Sappi noga följde utvecklingen av kartellmedlemmarnas priser och försäljningskvoter i förhållande till de fastställda målsättningarna framgår av promemorian av den 9 mars 1992 och av den promemoria rörande mötet den 30 september 1992 som nämnts ovan i punkterna 171 och 172.
- 441 Det framgår i vart fall varken av riktlinjerna eller av rättspraxis att en konkurrensbegränsande samverkan skall omfatta en särskild institutionell struktur för att klassificeras som en mycket allvarlig överträdelse.
- 442 Det följer av det ovan anförda att kommissionen på goda grunder slog fast att den aktuella konkurrensbegränsande samverkan är av sådan art att den utgjorde en mycket allvarlig överträdelse.

2. Överträdelsens konkreta påverkan

- 443 Flera av sökandeföretagen (AWA, MHTP, Zanders och Torraspapel) har gjort gällande att kartellen hade en mycket begränsad inverkan på marknaden för självkopierande papper. Kommissionen gjorde inte en korrekt bedömning av prisutvecklingen avseende denna vara och beaktade endast prisökningarna men inte sänkningarna. Enligt sökandeföretagen var de priser som verkligen erhöles på marknaden lägre än de beslutade eller tillkännagivna höjningarna, vilket visar att de i praktiken inte genomfördes. Vissa sökandeföretag har hävdade att priserna på självkopierande papper har utvecklats negativt och att deras vinstmarginaler har sjunkit och att vinsterna är ytterst låga. Priserna på självkopierande papper speglar i huvudsak förändringar i kostnader för och efterfrågan på massa.

- 444 AWA har framlagt två expertrapporter som utarbetats av bolaget National Economic Research Associates (nedan kallade Nera-rapporterna). Den första rapporten, som var från december 2000, hade framlagts under det administrativa förfarandet. Den andra rapporten, som var från april 2002, upprättades inför det rättsliga förfarandet. Båda rapporterna syftar till att visa att de priser som fastställdes i de avtal som utgjorde överträdelser inte har kunnat höjas utöver vad som skulle ha gällt under normala konkurrensvillkor. Under det administrativa förfarandet framlade Koehler och Zanders rapporten från PricewaterhouseCoopers, vilken de även har ingett till förstainstansrätten. I denna rapport ges en beskrivning av situationen på den europeiska marknaden för självkopierande papper från sommaren eller hösten 1995 till februari eller mars 1997 (se ovan punkterna 101–103).
- 445 Kommissionen underkände i skälen 382–402 i beslutet sökandeföretagens argument och anförde därvid att blott det faktum att aviseringarna av priserna gjordes efter det att parterna i samförstånd fastställt belopp och tidpunkter är tillräckligt för att påvisa en inverkan på marknaden. Kommissionen medgav att marknaden för självkopierande papper var på nedgång men ansåg att detta inte uteslöt att kartellen lyckades kontrollera eller begränsa prissänkningen. De meningsskiljaktigheter som förekom styrker enligt kommissionen inte att avtalen inte alls hade kunnat genomföras. Vissa höjningar som beslutats sköts upp och ibland tillämpades mindre omfattande höjningar än planerat.
- 446 Det skall inledningsvis erinras om att bland annat det rättsliga och ekonomiska sammanhanget för det kritiserade uppträdandet skall beaktas vid bedömningen av hur allvarlig överträdelsen är (domstolens dom av den 16 december 1975 i de förenade målen 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 och 114/73, Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, REG 1975, s. 1663, punkt 612, och av den 17 juli 1997 i mål C-219/95 P, Ferriere Nord mot kommissionen, REG 1997, s. I-4411, punkt 38). Det följer härvidlag av rättspraxis att kommissionen vid bedömningen av en överträdelser konkreta påverkan på marknaden skall jämföra med den konkurrenssituation som skulle ha förelegat om överträdelsen inte hade begåtts (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovannämnda förenade målen Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, punkterna 619 och 620, förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-347/94, Mayr-Melnhof mot kommissionen, REG 1998, s. II-1751, punkt 235, och domen i det ovan i punkt 107 nämnda målet Thyssen Stahl mot kommissionen, punkt 645).

- 447 I riktlinjerna anges härvidlag att man vid bedömningen av överträdelsens allvar skall beakta överträdelsens art, dess konkreta påverkan på marknaden, om den är mätbar, och omfattningen av den relevanta geografiska marknaden. Under överskriften "Mycket allvarliga överträdelser" ges exempel på olika slags överträdelser och deras syften utan att deras konkreta påverkan nämns annat än genom den mycket allmänna uppgiften att de hindrar den inre marknads funktion. I riktlinjerna anges inte något direkt samband mellan överträdelsens allvar och dess påverkan. Den konkreta påverkan är en bland flera faktorer, vilken det till och med skall bortses från när påverkan inte är mätbar.
- 448 Vid bedömningen av överträdelsens allvar grundade kommissionen sig likväl på den omständigheten att överträdelser, enligt kommissionen, hade haft en konkret påverkan på EES-marknaden för självkopierande papper (skälen 382–402 i beslutet), vilket kommissionen enligt punkt 1 A första stycket i riktlinjerna är skyldig att göra när denna påverkan är mätbar.
- 449 De konkreta indicier som kommissionen framlagt visar med rimlig sannolikhet att kartellen hade en inte oväsentlig påverkan på den relevanta marknaden.
- 450 Det framgår, för det första, bland annat av skälen 203, 204, 213, 214, 215, 225, 227, 235, 236, 237 och bilaga V till beslutet att prisavtalen ofta genomfördes genom att kunderna underrättades om de prishöjningar som beslutats vid mötena. Enligt Mougeots uttalanden av den 14 april 1999 (dokument 7649 som bifogats meddelandet om invändningar) preciserade B. under mötet den 1 oktober 1993 att "cirkulärskrivelser med information om prishöjningarna skulle skickas till kunderna för att dessa höjningar skulle genomföras effektivt". Såsom det anges i skäl 384 i beslutet tjänade de samordnade prishöjningarna nödvändigtvis som referenspunkt vid fastställelsen av individuella transaktionspriser.

451 Den omständigheten att företagen faktiskt har tillkännagett de överenskomna prishöjningarna och att de tillkännagivna priserna har utgjort grund för fastställelsen av individuella transaktionspriser räcker för att denna prissamverkan skall anses ha haft såväl till syfte som till resultat att allvarligt begränsa konkurrensen (förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-308/94, Cascades mot kommissionen, REG 1998, s. II-925, punkt 194). Kommissionen var således inte skyldig att i detalj bedöma de argument som parterna framfört till styrkande av att de aktuella avtalen inte har medfört att priserna höjdes utöver vad som skulle ha gällt under normala konkurrensvillkor och att besvara dessa argument punkt för punkt. Såsom kommissionen förklarade i skälen 390–401 i beslutet var den i synnerhet inte skyldig att vederlägga den analys i denna fråga som gjordes i den första Nera-rapport som AWA framlagt. I motsats till vad AWA förefaller påstå kan det inte anses att kommissionen har åsidosatt sin motiveringsskyldighet i detta avseende.

452 Den omständigheten att vissa av sökandeföretagens prisinstruktioner inte alltid helt motsvarade de prismål som fastställts vid mötena kan inte vederlägga konstatandet att det förekommit påverkan på marknaden till följd av att tillkännagivandena om avtalade priser beaktades vid fastställelsen av individuella priser, eftersom de verkningar som kommissionen tar hänsyn till vid fastställelsen av den allmänna bötesnivån inte är de som framgår av det faktiska beteende som ett bestämt företag anser sig ha uppvisat utan de verkningar som är resultatet av hela den överträdelse i vilken företaget deltagit tillsammans med de övriga (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 196 nämnda målet Hercules Chemicals mot kommissionen, punkt 342).

453 Detta konstaterande att det förekommit påverkan på marknaden till följd av att tillkännagivandena om avtalade priser beaktades gentemot kunderna kan inte vederläggas av den omständigheten att den skriftliga bevisning som kommissionen har insamlat inte täcker hela den aktuella perioden. Det framgår klart av skälen 383 och 384 i beslutet att kommissionen uttryckligen beaktade denna omständighet vid bedömningen av påverkan på marknaden. Kommissionen beaktade vidare andra omständigheter vid sin bedömning av påverkan på marknaden och – därutöver – av överträdelsens allvar.

- 454 Kommissionen uppgav, för det andra, att det förekom enstaka avtal om fördelning av kvoter och uppdelning av marknader som hade följts åtminstone i viss utsträckning.
- 455 Det framgår av handlingarna i ärendet att försäljningskvoter tilldelades vid mötet i Barcelona den 30 september 1993 (dokument 5 som nämnts ovan i punkt 172) och vid mötet i Paris den 1 oktober 1993 (dokument 6). De upplysningar som vissa företag lämnat om de faktiska försäljningssiffrorna för åren 1992 och 1993 visar ett starkt samband mellan de överenskomna kvoterna och den information om försäljningsvolymerna som utbyttes vid dessa möten (se bilaga III till beslutet). I protokollet från mötet den 29 juni 1994 (se ovan punkt 175) talas likaledes om kvoter. Det framgår vidare av Mougeots uttalanden av den 14 april 1999 (dokument 7651–7653 som nämnts ovan i punkt 165) och bilagorna till dessa (dokument 7657 och 7658 som bifogats meddelandet om invändningar) att det slutits avtal om marknadsandelar vid mötet i Nogent-sur-Marne den 31 maj 1994 och vid mötet i Genève den 6 december 1994. Kommissionen fann således på goda grunder att dessa tilldelningar av kvoter och marknadsandelar utgör ytterligare ett indicium i fråga om överträdelsens påverkan på marknaden.
- 456 Kommissionen har för det tredje hävdats att dess slutsats i fråga om kartellens konkreta påverkan på marknaden bekräftas av den omständigheten att tillämpningen av prishöjningarna övervakades och kontrollerades.
- 457 Det skall konstateras att de omständigheter som kommissionen anförde i skälen 97–106 visar att en sådan kontroll verkligen utfördes, framför allt av AWA. Detta framgår särskilt av Mougeots uttalanden av den 14 april 1999, som återges i skäl 104 i beslutet och som nämnts ovan i punkt 439, enligt vilka "[B.] ... uttryckligen [sade] att han inte tolererade några underlåtelser att genomföra denna prishöjning och att han personligen skulle ta hand om dem som inte följde spelets regler". Flera promemorior som Sappi upprättat (se ovan punkterna 169, 171, 175 och 176) visar att kartellmedlemmarnas agerande övervakades, särskilt i fråga om tillämpningen av de överenskomna priserna.

- 458 Det skall understrykas att det endast är förekomsten av denna kontroll eller övervakning som är relevant vid bedömningen av överträdelsens allvar, och frågan huruvida ett visst företag därvid har haft en framträdande roll är irrelevant. Kontrollen av att de överenskomna priserna genomfördes var ett led i den plan som kartellmedlemmarna antagit. Torraspapel kan därför inte med framgång kritisera kommissionen för att den beaktade förekomsten av dessa kontrollmekanismer vid bedömningen av överträdelsens art, eftersom varje deltagares individuella ansvar bedömdes i ett senare skede.
- 459 Vad gäller det sista indicium avseende överträdelsens påverkan som kommissionen hänvisat till, och som rörde överträdelsens långa varaktighet trots de risker som var förknippade med den, skall det påpekas att de påtalade förfarandena i de flesta fall varade under mer än tre år och att det därför inte är särskilt sannolikt att tillverkarna under den aktuella tiden ansåg att dessa förfaranden var helt ineffektiva och till ingen nytta (förstainstansrättens dom av den 20 april 1999 i de förenade målen, T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 och T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 1999, s. II-931, punkt 748).
- 460 Mot bakgrund av samtliga ovannämnda omständigheter finner förstainstansrätten att kommissionen med rätta fann att den aktuella överträdelsen har haft en konkret påverkan på marknaden.
- 461 Kommissionen kan inte heller kritiseras för att den i detta skede inte beaktade nedgången på marknaden för självkopierande papper. Kommissionen nämnde nämligen denna omständighet i skäl 392 i beslutet just i samband med bedömningen av överträdelsens konkreta påverkan och förklarade tydligt varför denna nedgång inte utesluter att överträdelsen har haft påverkan på marknaden. Kommissionen medgav att priserna kunde förväntas sjunka i en sådan marknadssituation, men den ansåg att ”detta inte utesluter att kartellen lyckades kontrollera eller begränsa prissänkningen”. Enligt kommissionen kunde därför ”kartellen ha hindrat produktionskapaciteten från att på ett naturligt sätt anpassa sig till efterfrågan genom att hålla ineffektiva konkurrenter på marknaden under en längre tid än de annars skulle ha kunnat hålla sig kvar på normala konkurrensvillkor”.

462 Det skall härvidlag understrykas att blott den omständigheten att den relevanta marknaden är på nedgång och att vissa företag gör förluster inte utgör hinder för att en konkurrensbegränsande samverkan inleds eller att artikel 81 EG tillämpas. Tvärtom har vissa företag medgett att denna situation förmådde dem att ansluta sig till kartellen. Även om det skall anses klarlagt att marknadssituationen var svår medför inte detta att kartellen inte hade någon påverkan. Såsom kommissionen har hävdad har de överenskomna prishöjningarna möjliggjort att prissänkningen kontrollerades eller begränsades, vilket ledde till en snedvridning av konkurrensen. Att det kan ha förekommit prissänkningar på grund av marknadsvillkoren påverkar inte bedömningen av anmärkningen rörande de samordnade prishöjningarna. Den omständigheten att prisökningen på pappersmassa kan ha föranlett företagen att höja priserna på självkopierande papper påverkar inte bedömningen av anmärkningen att detta inte skett självständigt utan genom samordning mellan företagen och genom avtal dem emellan. Den omständigheten att priserna på självkopierande papper kunde följa prisökningarna på pappersmassa på en nedåtgående marknad, som kännetecknades av en hög strukturell överkapacitet och där det snarast kunde förväntas prissänkningar, skulle för övrigt snarast kunnas ses som ett indicium på att det förekom en konkurrensbegränsande samverkan.

463 Förstainstansrätten finner sammanfattningsvis i fråga om överträdelsens allvar att kommissionen på goda grunder klassificerade de omtvistade avtalen som en mycket allvarlig överträdelse. Det rör sig nämligen om en överträdelse som till sin natur är mycket allvarlig, har haft påverkan på marknaden och omfattade hela den gemensamma marknaden och senare hela EES, när detta bildats.

3. Klassificering av kartellmedlemmarna vid fastställelsen av bötesbeloppen

464 Enligt riktlinjerna "gör sanktionsskalorna det möjligt att variera behandlingen av företagen alltefter arten av de överträdelser de begått" inom var och en av de kategorier av överträdelser som föreskrivits. Detta gäller särskilt kategorierna allvarliga och mycket allvarliga överträdelser.

- 465 Med utgångspunkt i omsättningen från försäljningen av den aktuella varan inom EES under år 1995 placerade kommissionen företagen i fem kategorier beroende på deras relativa betydelse på den relevanta marknaden. AWA, som är den största tillverkaren av självkopierande papper, utgör ensamt den första kategorin. I den andra kategorin ingår MHTP, Zanders och Koehler, i den tredje ingår Torraspapel och Bolloré, i den fjärde ingår Sappi och Mougeot och slutligen ingår i den femte Divipa, Zicuñaga och Carrs.
- 466 Sökandeföretagens argument i detta hänseende avser ett flertal faktorer, nämligen valet av referensår, beaktandet av en felaktig omsättning och det oproportionerliga resultat som är en följd av den metod som kommissionen tillämpade.
- 467 Innan dessa faktorer provas erinrar förstainstansrätten om den rättspraxis som nämnts ovan i punkt 376 av vilken det framgår att kommissionen enligt förordning nr 17 har ett utrymme för skönsmässig bedömning när den fastställer bötesbeloppet, för att kunna styra företagens beteende så att de iakttar konkurrensreglerna. En effektiv tillämpning av gemenskapens konkurrensregler kräver att kommissionen vid varje tillfälle kan anpassa bötesnivån efter vad denna politik kräver och i förekommande fall höja denna nivå.
- 468 Det följer vidare av fast rättspraxis att bland de faktorer som skall beaktas vid bedömningen av överträdelsens allvar hör, alltefter omständigheterna, volymen av och värdet på de varor som överträdelsen gäller samt företags storlek och ekonomiska styrka och följaktligen det inflytande som det kunde utöva på marknaden. Av detta följer å ena sidan att det vid fastställandet av böterna är tillåtet att ta hänsyn till såväl företags totala omsättning, vilken ger en antydning, om än ungefärlig och ofullständig, om företags storlek och ekonomiska styrka, som den del av denna omsättning som härrör från de varor som är föremål för överträdelsen, och som därmed kan ge en antydning om denna överträdelses omfattning. Å andra sidan framgår härav att varken den ena eller den andra av dessa sifferuppgifter avseende omsättningen får ges en oproportionerlig betydelse i förhållande till andra bedömningskriterier, och att därför fastställelsen av ett

lämpligt bötesbelopp inte kan ske genom en enkel beräkning som grundas på den totala omsättningen (domen i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkterna 120 och 121, förstainstansrättens dom av den 14 juli 1994 i mål T-77/92, *Parker Pen mot kommissionen*, REG 1994, s. II-549, punkt 94, och av den 14 maj 1998 i mål T-327/94, *SCA Holding mot kommissionen*, REG 1994, s. II-1373, punkt 176, samt domen i det ovannämnda målet *ADM mot kommissionen*, punkt 188).

a) Valet av referensår

469 Torraspapel och Divipa har kritiserat valet av referensår. Divipa anser att kommissionen borde ha grundat sig på 1994 års omsättning. Ett flertal företag, däribland Divipa, deltog nämligen inte längre i den konkurrensbegränsande samverkan år 1995. Torraspapel har för sin del gjort gällande att företagets omsättning år 1995 var ovanligt hög i förhållande till omsättningen under föregående år och att den således inte gav en sann bild av företagets storlek på marknaden under överträdelseperioden.

470 Såsom Divipa självt har medgett följer det av förstainstansrättens fasta rättspraxis att kommissionen inte är skyldig att beräkna det bötesbelopp som skall fastställas utifrån överträdelsens allvar på grundval av de inblandade företagens omsättning, eftersom bedömningen av hur allvarliga överträdelserna är skall göras med hänsyn till ett stort antal omständigheter, såsom bland annat de särskilda omständigheterna i ärendet, dess kontext och böternas avskräckande effekt, utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som absolut skall tas i beaktande (domstolens beslut av den 25 mars 1996 i mål C-137/95 P, *SPO m.fl. mot kommissionen*, REG 1996, s. I-1611, punkt 54, domen i de ovan i punkt 446 nämnda målet *Ferriere Nord mot kommissionen*, punkt 33, och förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-295/94, *Buchmann mot kommissionen*, REG 1998, s. II-813, punkt 163).

471 Det framgår av skäl 407 i beslutet att kommissionen använde omsättningen för år 1995 – som var det sista året i överträdelseperioden – avseende försäljning av varan inom EES när den jämförde företagets relativa betydelse på den relevanta marknaden och klassificerade dem i olika kategorier utifrån det enskilda företagets kapacitet att snedvrída konkurrensen.

472 Det skall härvidlag konstateras att även om det finns grund för Torraspapel och Divipas argument så skulle kommissionen inte ha nått ett annat resultat vad dem beträffar om den hade grundat sig på 1994 års omsättning. Det framgår nämligen av tabell 1 b som återges i skäl 18 i beslutet att Torraspapel, vars omsättning och marknadsandel kunde jämföras med Bollorés (Copigraph), skulle kvarstå i den tredje kategorin och Divipa i den sista kategorin. Beslutet kan således inte ifrågasättas i detta avseende. Denna anmärkning saknar följaktligen verkan.

b) Huruvida en felaktig total omsättning beaktades

473 AWA och Koehler har anfört att kommissionen beaktade den sammanlagda omsättningen inom respektive koncern medan den i fråga om MHTP och Zanders endast beaktade det berörda företagets omsättning.

474 AWA har gjort gällande att kommissionen inte skulle ha funnit att det förelåg en avsevärd storleksskillnad mellan AWA och de andra berörda företagen om den endast hade beaktat AWA:s egen omsättning. Böternas utgångsbelopp skulle då ha varit lägre och det slutliga bötesbeloppet skulle ha varit 141,75 miljoner euro lägre. Koehler har hävdatt att kommissionen utan grund klassificerade företaget i samma kategori som MHTP och Zanders på grund av att den inte beaktade skillnaden i ekonomisk vikt mellan de koncerner som MHTP, Zanders och Koehler tillhör.

475 AWA och Koehler kan inte vinna framgång med sin grund i den mån de därigenom har gjort gällande att kommissionen har klassificerat kartellmedlemmarna på grundval av en oriktig total omsättning.

476 Det framgår nämligen tydligt av skälen 406–409 i beslutet att kommissionen har gjort en indelning av de berörda företagen "enligt [deras] relativa betydelse på den relevanta marknaden" på grundval av "produktomsättningen i EES". Företagens eller koncernernas totala omsättning beaktades således inte i detta skede.

477 Det kan för fullständighetens skull påpekas att AWA:s och Koehlers argument inte rör deras egen omsättning i lika hög grad som underlåtenheten att beakta MHTP- och Zanderskoncernernas omsättning. Även om kommissionen skulle ha haft fel i fråga om de båda sistnämnda kan emellertid ingen, till förmån för sig själv, åberopa en rättsstridig åtgärd som gynnat någon annan (domen av den 14 maj 1998 i det ovan i punkt 468 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen, punkt 160). Argumentet att MHTP och Zanders ålagts för låga böter kan inte leda till en nedsättning av AWA:s och Koehlers böter. Talan skall ogillas såvitt angår denna grund.

478 Det kan, likaså för fullständighetens skull, dessutom påpekas att kommissionen, i avsaknad av bevis för att de koncerner i vilka Zanders och MHTP ingick deltog i överträdelsen, på goda grunder underlät att beakta dessa koncerners totala omsättning. Eftersom kommissionen inte fann tillräckliga indicier för att hålla nämnda koncerner ansvariga för överträdelsen ålåg det sökandeföretagen, i den mån de ansåg att dessa koncerners deltagande framgick av handlingarna, att förebringa bevisning härom (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-31/99, Asea Brown Boveri mot kommissionen, REG 2002, s. II-1881, nedan kallad domen i målet ABB mot kommissionen, punkt 1819). Varken AWA eller Koehler har förebringat någon sådan bevisning. Talan skall således inte bifallas på den av dem anförda grunden.

c) Huruvida kommissionens metod ledde till ett oproportionerligt resultat

479 Flera företag har gjort gällande att det bötesbelopp som kommissionen fastställde utifrån överträdelsens allvar är oproportionerligt, beroende på vilket företag det gäller, i förhållande till deras egen omsättning, till de andra kartellmedlemmarna eller i förhållande till de böter som ålagts i andra beslut eller i förhållande till flera av dessa omständigheter sammantagna. Metoden för beräkning av böternas grundbelopp innebär således enligt dem ett åsidosättande av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen.

Huruvida proportionalitetsprincipen har åsidosatts

480 MHTP har gjort gällande att det inte framgår att kommissionen beaktade företagets omsättning på den relevanta marknaden. Kommissionen klassificerade nämligen de berörda företagen i olika kategorier utifrån deras andelar av den relevanta marknaden. Användningen av marknadsandelar som underlag för att särskilja de företag som deltar i en överträdelse från varandra medför inte automatiskt att proportionalitetsprincipen iakttas. Kommissionen beaktade endast relativa skillnader i omsättningen men inte omsättningens absoluta omfattning på marknaden för den relevanta varan i det att den uteslutande grundade sig på marknadsandelar.

481 Det skall inledningsvis erinras om att bedömningen av hur allvarliga överträdelserna är skall göras med hänsyn till ett stort antal omständigheter, såsom bland annat de särskilda omständigheterna i ärendet, dess kontext och böternas avskräckande effekt, utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som absolut skall tas i beaktande (se domen i det ovan i punkt 87 nämnda målet HFB m.fl. mot kommissionen, punkt 443, och där angiven rättspraxis).

482 Blott den omständigheten att kommissionen, mot denna bakgrund, inte uteslutande grundade sig på varje företags omsättning på den relevanta marknaden, utan beaktade andra faktorer som rörde företagets betydelse på nämnda marknad kan inte medföra att det skall anses att kommissionen ålade oproportionerliga böter. Det framgår nämligen av rättspraxis att varken ett företags totala omsättning eller den omsättning som härrör från de varor som är föremål för överträdelsen får ges en oproportionerlig betydelse i förhållande till andra bedömningskriterier (domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 303).

483 Kommissionen uppgav tydligt i skälen 370–408 vilka faktorer den beaktade i förevarande fall. Till dessa faktorer hör omsättningen på den relevanta marknaden. Den omständigheten att de utgångsbelopp som kommissionen fastställde inte var grundade på en viss procentandel av omsättningen, såsom fallet var i det mål som gav upphov till förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags mot kommissionen (REG 1998, s. II-2111), kan inte i sig medföra att dessa belopp skall anses oproportionerliga.

484 När kommissionen fastställer bötesbelopp på grundval av överträdelsens allvar och varaktighet är den inte skyldig att göra sin bötesberäkning utifrån belopp som grundas på de berörda företags omsättning. För det fall kommissionen ålägger flera företag som är inblandade i samma överträdelse böter är den inte heller skyldig att säkerställa att de slutliga bötesbeloppen för de berörda företagen återspeglar de skillnader som finns beträffande företags totala omsättning eller deras omsättning på ifrågavarande produktmarknad (domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 278).

485 Talan skall således inte bifallas på den av MHTP anförda grunden.

- 486 Koehler har för sin del gjort gällande att kommissionen har åsidosatt proportionalitetsprincipen genom att ålägga företaget böter med ett belopp som är fullständigt oproportionerligt med hänsyn till dess ekonomiska styrka och den nytta det haft av överträdelsen. Koehler har understrukit att domstolen och förstainstansrätten vid många tillfällen har bekräftat hur väsentligt kriteriet avseende det berörda företags ekonomiska styrka är vid bedömningen av överträdelsens allvar. Det aktuella företags storlek är även mycket viktig enligt riktlinjerna.
- 487 Det skall härvidlag erinras om att kommissionen, då den för varje enskilt företag beaktade det lagstridiga beteendets särskilda vikt och därmed dess faktiska påverkan på konkurrensen, indelade företagen i fem kategorier utifrån deras relativa betydelse på den relevanta marknaden (skäl 406 i beslutet). Kommissionen gjorde således en differentiering på grundval av företagens storlek.
- 488 Koehler har för övrigt medgett detta och har anfört att kommissionen korrekt angav att en differentierad metod för beräkning av böterna måste tillämpas men att den inte på ett övertygande sätt lyckades tillämpa de regler som den själv ålade sig i det konkreta fallet. Koehler har i sin replik tillagt att kommissionen inte gjorde den differentiering som var nödvändig till följd av kommissionens metod för fastställelse av böterna.
- 489 Det förefaller som om Koehler genom sitt argument främst har anfört att det är ett familjeföretag som inte har tillgång till kapitalmarknaden och som, med avseende på såväl dess storlek som dess resurser, i jämförelse med de andra deltagarna som ålagts böter skall anses som ett litet företag.
- 490 För att styrka att proportionalitetsprincipen har åsidosatts har Koehler jämfört de böter som företaget ålagts med de böter som MHTP, Zanders och AWA ålagts.

- 491 Vid sin bevisföring inkluderade Koehler i MHTP:s och Zanders totala omsättning den omsättning som är hänförlig till de koncerner i vilka dessa företag enligt Koehler ingår. Förstainstansrätten har emellertid ovan i punkt 478 slagit fast att kommissionen på goda grunder underlät att beakta den totala omsättningen som är hänförlig till de koncerner i vilka MHTP och Zanders ingår.
- 492 Vad gäller jämförelsen mellan Koehlers böter och AWA:s böter skall det erinras om att kommissionen då den i skäl 409 i beslutet fastställde utgångsbeloppet uttryckligen beaktade företagets relativa betydelse på den relevanta marknaden på grundval av produktomsättningen i EES. Det utgångsbelopp för böterna som fastställts för vart och ett av dessa två företag återspeglar således i detta skede i sin helhet skillnaden mellan deras omsättning på marknaden för självkopierande papper.
- 493 Kommissionen fördubblade därefter i avskräckande syfte AWA:s, Sappis och Bollorés utgångsbelopp för att beakta deras storlek och samlade resurser. Genom att på detta sätt fördubbla AWA:s böter men inte Koehlers beaktade kommissionen skillnaden mellan dessa båda företag vad gäller storlek och samlade resurser.
- 494 Det skall tilläggas att det inte räcker att endast jämföra den procentandel som böterna utgör av de berörda företagens totala omsättning för att styrka att Koehlers böter är oproportionerliga. Fastställelsen av ett lämpligt bötesbelopp kan nämligen inte ske genom en enkel beräkning som grundas på den totala omsättningen (se den rättspraxis som nämnts ovan i punkt 468).
- 495 Dessa jämförelser bevisar vidare inte att det grundbelopp för böterna som fastställts för Koehler är oproportionerligt mot bakgrund av företagets storlek och dess

samlade resurser. Sökandeföretaget har inte framlagt någon uppgift som bevisar att böternas grundbelopp är orimligt högt i förhållande till företagets särskilda vikt. Även om Koehler är ett familjeföretag kan det, med hänsyn till företagets omsättning avseende försäljning av självkopierande papper, inte klassificeras bland de små företagen inom denna sektor.

496 När kommissionen fastställer bötesbelopp är den slutligen inte, för det fall den ålägger flera företag som är inblandade i samma överträdelse böter, skyldig att säkerställa att de slutliga bötesbeloppen återspeglar alla de skillnader som föreligger mellan de berörda företagen i fråga om deras totala omsättning (förstainstansrättens dom av den 29 april 2004 i de förenade målen T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 och T-252/01, Tokai Carbon m.fl., REG 2004, s. II-1181, punkt 217).

497 Koehler kan således inte vinna framgång med sin anmärkning att proportionalitetsprincipen har åsidosatts.

Huruvida likabehandlingsprincipen har åsidosatts

498 AWA har gjort gällande att det bötesbelopp som fastställts för företaget på grundval av överträdelsens allvar är orimligt högt i förhållande till det belopp som fastställts för de andra deltagarna i den konkurrensbegränsande samverkan. Kommissionen följde riktlinjerna i fråga om MHTP, Zanders och Koehler men följde i fråga om AWA det tidigare systemet som var grundat på de berörda företagens respektive betydelse på marknaden.

499 Zanders har gjort gällande att kommissionens klassificering innebar att Zanders diskriminerades i förhållande till de konkurrenter som var betydligt mer aktiva i den konkurrensbegränsande samverkan som till exempel Koehler, MHTP och Torras-papel.

- 500 Koehler har gjort gällande att den allmänna likabehandlingsprincipen åsidosätts när de böter som åläggs ett företag, mot bakgrund av dess ekonomiska styrka, innebär att det bestraffas mycket hårdare än andra berörda företag. Koehler har bestritt att det skall klassificeras i samma kategori som MHTP och Zanders på grund av att det är ett familjeföretag. I stor utsträckning sammanfaller dess argument med de argument som redan prövats inom ramen för prövningen av anmärkningen att proportionalitetsprincipen har åsidosatts. Förstainstansrätten hänvisar i detta hänseende till punkterna 486–497 ovan.
- 501 Det följer av fast rättspraxis att principen om likabehandling endast åsidosätts när lika situationer behandlas olika och olika situationer behandlas lika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling (förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-311/94, BPB de Eendracht mot kommissionen, REG 1998, s. II-1129, punkt 309, och där angiven rättspraxis).
- 502 I riktlinjerna föreskrivs att om en överträdelse begås av flera företag (till exempel en kartell) kan det vara nödvändigt att i vissa fall variera de belopp som fastställs inom den fastställda kategorin för att ta hänsyn till den särskilda vikten, och således den faktiska påverkan på konkurrensen, av varje företags förfarande i samband med överträdelsen, särskilt när det är stor skillnad i storlek på de företag som begått en överträdelse av samma slag.
- 503 För detta fall föreskrivs i riktlinjerna att ”principen om lika sanktioner för samma beteenden kan, om omständigheterna kräver det, leda till att olika belopp tillämpas på de berörda företagen utan att denna skillnad följer en enkel beräkningskalkyl”.
- 504 När kommissionen delar in företagen i kategorier för att fastställa bötesbeloppet skall gränsvärdena enligt rättspraxis följaktligen fastställas på ett sammanhängande

och sakligt motiverat sätt för var och en av de angivna kategorierna (domen i de ovan i punkt 496 nämnda förenade målen Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen, punkt 220).

505 Detta är utgångspunkten för prövningen av huruvida kommissionen iakttog likabehandlingsprincipen vid sin klassificering.

506 Det skall erinras om att kommissionen i beslutet (skälen 406 och 407), då den för varje enskilt företag "beaktade det lagstridiga beteendets särskilda vikt och därmed dess faktiska påverkan på konkurrensen", indelade företagen i kategorier "utifrån deras relativa betydelse på den relevanta marknaden". Kommissionen tog därvid "produktomsättningen i EES ... som grund för jämförelsen av ett företags relativa betydelse på den relevanta marknaden". I skäl 408 hänvisas även till företagens marknadsandelar. Klassificeringen är således klart motiverad.

507 I den mån som dessa omständigheter, det vill säga företagets produktomsättning i EES liksom dess marknadsandelar, kan ge en upplysning om företagets betydelse kan kommissionen i enlighet med den rättspraxis som angetts ovan i punkt 468 beakta dem i detta sammanhang.

508 Såsom det anges i skäl 407 i beslutet utgick kommissionen vid fastställelsen av de olika kategorierna från de uppgifter som angavs i tabell 1 b som återges i skäl 18 i beslutet.

- 509 De uppgifter som anges i nämnda tabell grundas på upplysningar som företagen gav i sina svar på begäran om upplysningar. AWA kan därför inte i förevarande förfarande vinna framgång med argumentet att företaget självt har lämnat oriktiga uppgifter. Det har i vart fall visat sig att de nya sifferuppgifter som AWA har angett i sin ansökan är i samma storleksordning och att de följaktligen inte skulle ha lett till ett annat resultat.
- 510 I motsats till vad AWA har hävdat framgår det inte heller vid en jämförelse mellan uppgifterna i den aktuella tabellen och de kategorier som kommissionen fastställt att denna tillämpade ett annat system i fråga om AWA än i fråga om de andra företagen.
- 511 Användningen av företagens marknadsandelar som en faktor vid differentieringen dem emellan skulle visserligen strida mot likabehandlingsprincipen om den inte tillämpades i fråga om samtliga berörda företag. AWA har emellertid självt i sin ansökan tillhandhållit en tabell av vilken det enligt AWA framgår att "de belopp som fastställts för överträdelsens allvar i allmänhet överensstämmer med deltagarnas marknadsandelar på den relevanta marknaden". I motsats till vad AWA har hävdat har likabehandlingsprincipen således iakttagits.
- 512 Zanders anser att företaget diskriminerats på grund av att det placerades i samma kategori som MHTP och Koehler trots att dessa var betydligt mer aktiva i den konkurrensbegränsande samverkan än Zanders eller på grund av att det inte placerades i samma kategori som Torraspapel trots att det inte fanns något sakligt skäl för att behandla företaget annorlunda.
- 513 Enligt de uppgifter som kommissionen beaktade var Zanders marknadsandel under åren 1994 och 1995 cirka 12 procent, MHTP:s cirka 14 procent och Koehlers cirka

10 procent, medan Torraspapel's marknadsandel var 5,4 procent under år 1994 och 6,9 procent under år 1995. Mot bakgrund av detta kriterium innebär kommissionens indelning i kategorier inte att Zanders diskrimineras och för övrigt inte heller Koehler trots att detta företag anser sig vara ett familjeföretag (se även ovan punkt 487 och följande punkter).

- 514 Zanders har emellertid försökt styrka att det innehade en mindre marknadsandel än Torraspapel på vissa marknader, särskilt i Frankrike, Spanien och Förenade kungariket.
- 515 Det skall härvidlag understrykas att kommissionen i fråga om samtliga kartellmedlemmar grundade sig på deras produktomsättning och marknadsandelar inom EES. Kommissionen ansåg nämligen att kartellen omfattade hela den gemensamma marknaden och senare hela EES, när detta bildats (skäl 403 i beslutet). Zanders bevisföring är alltså inte relevant i den mån som den endast är tillämplig på vissa marknader.
- 516 Vad gäller Zanders påstående att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan i mindre utsträckning, vilket kommissionen för övrigt har bestritt, kan det eventuellt beaktas som en förmildrande omständighet enligt riktlinjerna. Denna omständighet kan emellertid inte beaktas vid fastställelsen av böternas utgångsbelopp på grundval av överträdelsens allvar då viktningen görs utifrån objektiva kriterier som syftar till att "ta hänsyn till den särskilda vikten, och ... den faktiska påverkan på konkurrensen, av varje företags förfarande ...".
- 517 Förstainstansrätten skall slutligen pröva AWA:s argument att nivån på de bötesbelopp som fastställts på grundval av överträdelsens allvar för den aktuella kartellen allmänt sett är för hög jämfört med de belopp som fastställts i andra nyligen handlagda ärenden.

- 518 AWA har hävdad att de utgångsbelopp som fastställts i förevarande fall och de som fastställts för varje överträdelse i andra ärenden rörande mycket allvarliga överträdelser i stor utsträckning är liknande, med undantag för det anmärkningsvärda bötesbelopp som här fastställts för AWA. Enligt AWA borde utgångsbeloppen ha varit betydligt lägre därför att avtalen inte ledde till några prisökningar jämfört med vad som skulle ha gällt under normala konkurrensvillkor, inte hindrade deltagarna från att endast göra minimala vinster, begränsades till att gälla diskussioner om priser och inte omfattade någon kontrollmekanism.
- 519 AWA:s argument riktar sig emot att kommissionen i förevarande fall klassificerade den aktuella överträdelsen som mycket allvarlig och inte emot de belopp som fastställts med hänsyn till att överträdelsen ansetts mycket allvarlig, vilka belopp enligt AWA i stor utsträckning liknar dem som fastställts i andra ärenden för samma slags överträdelse.
- 520 Kommissionen fann med rätta att överträdelsen var mycket allvarlig (se ovan punkterna 431–442) och AWA kan inte vinna framgång med sin anmärkning att ärendet inte behandlats på samma sätt som andra nyligen handlagda ärenden rörande detta slags överträdelse, eftersom AWA har medgett att det aktuella beloppet motsvarar de belopp som fastställts i andra ärenden för denna typ av överträdelse.
- 521 Det skall dessutom med avseende på det belopp som fastställts för AWA erinras om att det följer av fast rättspraxis att den omständigheten att kommissionen tidigare har tillämpat en viss bötesnivå för vissa typer av överträdelser inte hindrar den från att höja denna nivå inom de gränser som föreskrivs i förordning nr 17, om detta är nödvändigt för att säkerställa genomförandet av gemenskapens konkurrenspolitik.
- 522 Talan skall således inte bifallas på de grunder som syftar till att ifrågasätta klassificeringen av kartellmedlemmarna och de utgångsbelopp som fastställts på grundval härav.

4. Ökning av böterna i avskräckande syfte

523 AWA och Bolloré har kritiserat fördubblingen av böternas utgångsbelopp i avskräckande syfte. Denna ökning leder enligt dem till att böterna är fullständigt oproportionerliga i förhållande till de försäljningsvolymerna som berördes av den konkurrensbegränsande samverkan. Genom denna ökning beaktas inte heller allvaret i den överträdelse som varje företag hålls ansvarigt för eller deras specifika roll däri. AWA har även gjort gällande att denna ökning i avskräckande syfte inte har motiverats vare sig i meddelandet om invändningar eller i beslutet och att den står i strid med meddelandet om samarbete.

524 Kommissionen uppgav i skälen 410–412 i beslutet att behovet av en avskräckande effekt i fråga om AWA, Sappi och Bolloré krävde ”att det lämpliga [utgångs]beloppet för böter som är en följd av kriteriet om den relativa betydelsen på den relevanta marknaden kräver en ytterligare justering uppåt för att beakta dessa företags storlek och samlade resurser”. Kommissionen hade redan i meddelandet om invändningar tillkännagett sin avsikt att fastställa böterna till ett tillräckligt högt belopp för att säkerställa deras avskräckande effekt.

525 I riktlinjerna föreskrivs att det är nödvändigt att ”fastställa bötesbeloppet till en nivå som säkerställer att böterna är tillräckligt avskräckande”. Det kan vidare beaktas att ”stora företag i flertalet fall förfogar över en juridisk och ekonomisk kunskap och infrastruktur som gör det möjligt för dem att bättre bedöma den olagliga karaktären av deras beteenden och de konsekvenser dessa får ur konkurrenssynpunkt”.

526 Det skall erinras om att kommissionen kan höja bötesnivån i syfte att förstärka deras avskräckande effekt (domen av den 10 mars 1992 i det ovan i punkt 196 nämnda målet Solvay mot kommissionen, punkt 309). Kommissionen kan dessutom utan att åsidosätta likabehandlingsprincipen ålägga ett företag högre böter om det har stark ställning på marknaden och om dess handlande därför har inneburit större påverkan

än andra företags handlande vid samma överträdelse. En sådan metod för att fastställa bötesbeloppet uppfyller även kravet på att böterna skall vara tillräckligt avskräckande (förstainstansrättens dom av den 11 december 2003 i mål T-66/99, Minoan Lines mot kommissionen, REG 2003, s. II-5515, punkt 284, se även, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 8 oktober 1996 i de förenade målen T-24/93–T-26/93 och T-28/93, Compagnie maritime belge transports m.fl. mot kommissionen, REG 1996, s. II-1201, punkt 235).

527 Enligt vad som framgår av domen i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française* (punkt 106) skall den avskräckande effekten vara både specifik och allmän. Böterna utgör en sanktionsåtgärd för en individuell överträdelse men utgör även ett led i en allmän politik som syftar till att företagen skall iaktta konkurrensreglerna. Även i förhållande till det berörda företaget avser den avskräckande effekten inte endast den relevanta marknaden utan skall omfatta företagets hela verksamhet. Bolloré kan således inte med framgång yrka att de böter som företaget ålagts skall sättas ned på grund av att det avyttrat verksamhetsgrenen "Självkopierande papper" och på grund av att det inte är möjligt att företaget på nytt gör sig skyldigt till en överträdelse i denna sektor.

528 AWA har bestritt att böterna har avskräckande effekt *erga omnes*. Det skall härvidlag påpekas att även om böterna är avsedda att ha en avskräckande effekt både i förhållande till det företag som ålagts böter och i förhållande till andra företag som skulle kunna vara benägna att överträda konkurrensreglerna, så har de i förevarande fall fastställts med beaktande av det berörda företags specifika situation och omständigheterna i det enskilda fallet. Om böterna i så måtto inte är oproportionerliga i förhållande till det berörda företaget kan de inte anses vara det heller endast på grund av att de har en avskräckande effekt *erga omnes*.

529 Sökandeföretagen har i förevarande fall emellertid främst gjort gällande att ökningen i avskräckande syfte är oproportionerlig och oförklarlig.

- 530 Vad gäller den påstått oproportionerliga multipliceringsfaktor som i avskräckande syfte tillämpats i förevarande fall, har förstainstansrätten i domen i målet ABB mot kommissionen (punkt 162) godtagit att kommissionen fördubblade böterna i avskräckande syfte, för att därigenom, med hänsyn till dess ställning som en av de största europeiska koncernerna, illustrera sökandeföretagets betydelse inom sektorn för förisolerade rör.
- 531 Det framgår av tabell 1 b som återges i skäl 18 i beslutet att AWA, Bolloré och Sappi är de största europeiska koncernerna. Deras sammanlagda omsättning, som ligger inom samma intervall, överstiger i väsentlig mån de andra berörda företagens omsättning. Det kan därför med hänsyn till AWA-koncernens och Bolloré-koncernens ställning inte anses oproportionerligt att AWA:s och Bollorés böter fördubblades.
- 532 Det skall härvidlag understrykas att, i motsats till AWA:s och Bollorés uppfattning enligt vilken kommissionen vid denna ökning i avskräckande syfte grundade sig på koncernernas globala omsättning, multipliceringsfaktorn inte har fastställts enligt en matematisk formel och den saknar samband med sökandeföretagets globala omsättning (se, för ett liknande resonemang, domen i målet ABB mot kommissionen, punkt 180). Vid en jämförelse i fallande ordning av uppgifterna i tabell 1 b rörande AWA:s, Sappis, Bollorés och Torraspapelns globala omsättning framgår det att Bollorés och AWA:s totala omsättning är mellan fem och sju gånger högre än Torraspapelns, medan kommissionen endast tillämpade multipliceringsfaktorn 2 och detta utan åtskillnad mellan AWA och Bolloré.
- 533 Vad gäller argumentet att denna ökning är klart oproportionerlig i förhållande till den omsättning som berörts av överträdelsen påpekar förstainstansrätten att böternas utgångsbelopp som fastställs utifrån överträdelsens allvar fastställdes på grundval av produktomsättningen på den berörda marknaden. Kommissionen beaktade således vederbörligen denna faktor i det inledande skedet. Ökningen av

bötesbeloppet i avskräckande syfte syftar för sin del till att i ett senare skede beakta företagets storlek och samlade resurser.

534 Det skall härvidlag erinras om att kommissionen får ta hänsyn till såväl företagets totala omsättning, vilken ger en antydning, om än ungefärlig och ofullständig, om företagets storlek och ekonomiska styrka, som den del av denna omsättning som härrör från de varor som är föremål för överträdelsen (domen i de ovan i punkt 86 nämnda förenade målen *Musique diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkt 121).

535 AWA har likväl gjort gällande att kommissionen redan då den fastställde utgångsbeloppet tillämpade en multipliceringsfaktor på 3,5 på grund av sökandeföretagets betydelse på marknaden för självkopierande papper och att den i ett senare skede tillämpade en multipliceringsfaktor på 2 i avskräckande syfte.

536 Såsom det har redogjorts för ovan är de båda ökningarna inte orsakade av samma faktorer. Den första ökningen är hänförlig till företagets betydelse på marknaden för den aktuella varan och den andra till företagets eller dess koncerns samlade verksamhet, i syfte att beakta dess samlade resurser.

537 Vad gäller påståendet att ökningen i avskräckande syfte är oförklarlig skall det konstateras att kommissionen i beslutet uppgav att det i fråga om AWA, Sappi och Bolloré krävdes "att det lämpliga [utgångs]beloppet för böter som är en följd av kriteriet om den relativa betydelsen på den relevanta marknaden kräver en ytterligare justering uppåt för att beakta dessa företags storlek och samlade resurser". Ökningen är således vederbörligen motiverad i motsats till vad AWA har hävdad.

- 538 AWA har emellertid bestritt riktigheten av att företagets storlek och dess samlade resurser beaktades för att säkerställa böternas avskräckande effekt. AWA har hävdad att böterna, enligt en rimlig ekonomisk teori avseende avskräckande effekt, borde fastställas på grundval av de vinster som förväntas uppstå till följd av överträdelsen på den relevanta marknaden och med hänsyn till sannolikheten av att överträdelsen upptäcks. Det finns enligt företagets uppfattning inte något rationellt samband mellan frågan huruvida böterna är avskräckande och den globala omsättningen inom den koncern som företaget tillhör.
- 539 Vad gäller beaktandet av de berörda företagens storlek och samlade resurser finner förstainstansrätten att kommissionen inte har gjort en oriktig bedömning i det att den anser att stora företag i allmänhet har bättre möjlighet att känna till kraven i och konsekvenserna av konkurrensrätten än mindre företag (domen i målet ABB mot kommissionen, punkt 169).
- 540 Eftersom hänsyn till böternas avskräckande effekt utgör en av de faktorer som enligt rättspraxis skall beaktas vid fastställelsen av överträdelsens allvar kan AWA inte heller med framgång kritisera kommissionen för att den beaktade böternas avskräckande effekt när den fastställde utgångsbeloppet på grundval av överträdelsens allvar. Vid justeringen av böterna med hänsyn till överträdelsens allvar skall nämligen hänsyn tas till att böterna skall ha avskräckande effekt (domen i målet ABB mot kommissionen, punkt 167). AWA har således utan grund hävdad att kommissionen inte fick göra en ökning i avskräckande syfte förrän i det sista skedet av fastställelsen av böterna.
- 541 Vad gäller påståendet att ökningen i avskräckande syfte är oförenlig med tillämpningen av meddelandet om samarbete skall det påpekas att det rör sig om två uppenbart olika etapper och att en samtidig tillämpning av dessa faktorer inte kan anses motstridig. Ökningen av böterna i avskräckande syfte utgör nämligen ett led i fastställelsen av böterna för den begångna överträdelsen. När detta belopp har fastställts är syftet med tillämpningen av meddelandet om samarbete att belöna de företag som har beslutat att samarbeta med kommissionen. I motsats till vad AWA

har hävdat utgör den omständigheten att ett företag har beslutat att samarbeta i en undersökning för att erhålla en nedsättning av de böter som det ålagts i detta förfarande inte på något vis en garanti för att företaget i framtiden kommer att avstå från att begå en liknande överträdelse.

542 Sådana faktorer som skulle kunna leda till en nedsättning av ett företags böter på grundval av förmildrande omständigheter som kan hänföras till detta företag skall, i förekommande fall, beaktas vid bedömningen av sådana förmildrande omständigheter men inte i det skede då böterna ökas i avskräckande syfte. Detta gäller till exempel den efterföljande roll som Copigraph (Bolloré) påstår sig ha haft och den omständigheten att nämnda företag upphörde med överträdelsen innan kommissionen inledde sin undersökning.

543 Innan denna prövning av sökandeföretagens argument rörande ökningen av böterna i avskräckande syfte avslutas skall förstainstansrätten i detta avseende återkomma till deras påståenden att de behandlats olika på grund av att kommissionen i deras fall beaktade omsättningen inom den koncern som de tillhör medan den i fråga om andra kartellmedlemmar inte gjorde det. Eftersom kommissionen uppgav att den avsåg att beakta de berörda företagens storlek och samlade resurser (skäl 411 i beslutet) vid ökningen av böterna i avskräckande syfte kan nämligen frågan om företaget ingår i en koncern eller ej vara av avgörande betydelse.

544 Det skall med avseende på AWA erinras om att koncernens moderbolag direkt och självständigt deltog i den konkurrensbegränsande samverkan, vilket för övrigt inte har bestritts, och att kommissionen därför med rätta beaktade koncernens omsättning.

545 Vad gäller Bolloré har förstainstansrätten ovan i punkterna 66–81 underkänt kommissionens anmärkning att företaget varit direkt delaktigt, eftersom det inte

hade kunnat få kännedom om denna anmärkning genom meddelandet om invändningar och förbereda sitt försvar i detta avseende. Efter prövningen av Bollorés situation (se ovan punkterna 129–150) slog förstainstansrätten emellertid fast att kommissionen på goda grunder hade funnit att Bolloré skulle hållas ansvarigt för Copigraphs deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan.

546 Av detta följer att de båda företagen kunde anses solidariskt ansvariga för det beteende som de lastats för, eftersom det ena företaget hölls ansvarigt för det andra företags beteende (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 87 nämnda målet HFB m.fl. mot kommissionen, punkterna 54, 524 och 525). Det skall understrykas att det framgår av tabell 1 b som återges i skäl 18 i beslutet att den omsättning avseende självkopierande papper som beaktats i Bollorés fall är Copigraphs omsättning, eftersom endast detta företag hade en sådan omsättning. Det var således riktigt av kommissionen att fastställa Bollorés böter med beaktande av Copigraphs omsättning. Copigraph och Bolloré utgjorde ett enda företag i den mening som avses i artikel 81 EG och det var därför berättigat att beakta koncernens samlade resurser för att säkerställa att böterna var tillräckligt avskräckande.

547 Mot bakgrund av denna bedömning finner förstainstansrätten att kommissionen hade grund för att höja utgångsbeloppet för AWA:s och Bollorés böter för att säkerställa att böterna hade en tillräckligt avskräckande effekt.

548 Det var dessutom riktigt av kommissionen att tillämpa den gräns på 10 procent av omsättningen som föreskrivs i artikel 15.2 i förordning nr 17 på Bollorés globala omsättning. Denna gräns skall nämligen beräknas utifrån den sammanlagda omsättningen i samtliga bolag som utgör den ekonomiska enhet som agerar såsom "företag" i den mening som avses i artikel 81 EG (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 87 nämnda målet HFB mot kommissionen, punkt 528).

549 Talan skall således inte bifallas på de grunder som avser bristande bevisning, åsidosättande av artikel 253 EG, artikel 15.2 i förordning nr 17, av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen, underlåtenhet att fastställa böterna individuellt, felaktiga konstateranden avseende de faktiska omständigheterna, oriktiga bedömningar och felaktig rättstillämpning vid bedömningen av överträdelsens allvar.

E — *Grunderna avseende överträdelsens varaktighet*

550 Överträdelsens varaktighet är enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 en av de faktorer som skall beaktas vid fastställandet av böter som skall åläggas företag som har brutit mot konkurrensreglerna.

551 Vad gäller den faktor som angår överträdelsens varaktighet görs det i riktlinjerna åtskillnad mellan överträdelser med kort varaktighet (normalt kortare än ett år), för vilka det utgångsbelopp som fastställs med hänsyn till svårighetsgraden inte får ökas, överträdelser med medellång varaktighet (normalt ett till fem år), för vilka utgångsbeloppet kan ökas med 50 procent och överträdelser med lång varaktighet (normalt längre än fem år), för vilka utgångsbeloppet kan ökas för varje år med 10 procent (punkt 1 B första stycket första–tredje strecksatserna).

552 Kommissionen uppgav följande i skälen 414–416 i beslutet:

”(414) ... överträdelsen hade en medellång varaktighet (mellan ett och fem år) för alla inblandade företag.

(415) AWA, Copigraph (Bolloré), Koehler, Sappi, MHTP (Stora), Torraspapel och Zanders begick en överträdelse i tre år och nio månader. Böternas [utgångs]belopp, som bestäms på grundval av överträdelsens allvar ... höjs därför för vart och ett av företagen med sammanlagt 35%.

(416) När det gäller Mougeot, Carrs, Divipa och Zicuñaga varierade överträdelsen mellan ett år och fyra månader och tre år och fem månader. [Utgångs]beloppen för böterna, som bestäms på grundval av överträdelsens varaktighet, höjs därför med 30% för Mougeot, med 25% för Carrs, med 25% för Divipa och med 10% för Zicuñaga.”

553 Flera av sökandeföretagen har bestritt kommissionens konstateranden avseende varaktigheten av den överträdelse de hade begått. Det kan i detta hänseende hänvisas till punkterna 256–371 ovan av vilka det framgår att kommissionen hade grund för att öka bötesbeloppet med hänsyn till överträdelsens varaktighet.

554 Likaså med avseende på ökningen på grund av överträdelsens varaktighet, har AWA dessutom gjort gällande att kommissionen inte tillämpade denna ökning på böternas utgångsbelopp, såsom den uppgav i skäl 415 i beslutet, utan på ett belopp som var dubbelt så högt som utgångsbeloppet.

555 Det är riktigt att det i skäl 415 i beslutet hänvisas till "[b]öternas [utgångs]belopp, som bestäms på grundval av överträdelsens allvar" och att det inom parentes hänvisas till skäl 409 i vilket utgångsbeloppen på grundval av överträdelsens allvar före ökningen i avskräckande syfte anges.

556 Kommissionen har medgett att det rör sig om ett tryckfel och att den borde ha hänvisat till skäl 412 i vilket bötesbeloppen inklusive ökningen i avskräckande syfte anges.

557 Det slutliga resultatet är i vart fall oförändrat. För att följa beslutets systematik hade det visserligen varit lämpligare att hänvisa till det utgångsbelopp som redan ökats i avskräckande syfte. Resultatet skulle emellertid inte ha förändrats om beräkningen hade gjorts i motsatt ordning, det vill säga genom att öka utgångsbeloppet på 70 miljoner euro med 35 procent på grundval av överträdelsens varaktighet och sedan fördubbla detta i avskräckande syfte. Grundbeloppet för AWA:s böter skulle ändå ha varit det belopp som anges i skäl 417.

558 Talan skall således inte bifallas på de grunder som avser överträdelsens varaktighet.

F — Grunden avseende ett åsidosättande av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen samt en oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna

559 Grundbeloppet för AWA höjdes med 50 procent på grund av den försvårande omständigheten att detta företag hade varit ledare för kartellen (skäl 424 i beslutet).

560 Det är i överensstämmelse med rättspraxis och riktlinjerna att den omständigheten att ett företag har haft en ledande roll beaktas.

561 När flera företag har deltagit i en överträdelse skall det enligt rättspraxis vid fastställelsen av bötesbeloppet för vart och ett av företagen prövas hur allvarlig den enskilda överträdelsen var (domen i de ovan i punkt 446 nämnda förenade målen Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, punkt 623), vilket innebär att deras respektive roller under den tidsperiod som de deltog i överträdelsen skall bedömas (domen i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 150, och förstainstansrättens dom av den 17 december 1991 i mål T-6/89, Enichem Anic mot kommissionen, REG 1991, s. II-1623, punkt 264,

svensk specialutgåva, volym 11, s. 1). Därav följer att den "ledande roll" som ett eller flera företag har spelat i en kartell skall beaktas vid fastställelsen av bötesbeloppet, eftersom de företag som spelat en sådan roll bär ett särskilt ansvar i förhållande till de andra företagen (domen i de ovan i punkt 121 nämnda förenade målen IAZ m.fl. mot kommissionen, punkterna 57 och 58, domstolens dom av den 16 november 2000 i mål C-298/98 P, Finnboard mot kommissionen, REG 2000, s. I-10157, punkt 45, och domen i det ovan i punkt 446 nämnda målet Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 291). I enlighet med dessa principer har det i punkt 2 i riktlinjerna under rubriken "Försvårande omständigheter" upprättats en icke uttömmande förteckning över omständigheter som kan leda till en höjning av böternas grundbelopp, och där anges bland annat att företaget har haft "en ledande roll eller uppmuntrat till överträdelsen" (domen i målet ADM mot kommissionen, punkterna 238–240).

562 AWA har emellertid hävdatt att det inte finns bevis, eller att det finns bevis endast i ringa omfattning, för att företaget har haft en ledande roll i överträdelsen och att en ökning med 50 procent under alla omständigheter är oproportionerlig och strider mot likabehandlingsprincipen i förhållande till andra företag som har haft en ledande roll i överträdelsen.

1. Oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna

563 Enligt skälen 418 och 419 i beslutet visar en mängd omständigheter att AWA hade en ledande roll i överträdelsen, bland annat att företaget kallade till och ledde vissa möten, att det var initiativtagare till kartellens omstrukturering, att det tog initiativ till prishöjningar och att det övervakade genomförandet av kartellens verksamhet.

564 AWA har besvarat dessa påståenden punkt för punkt. Att företaget rent praktiskt organiserade vissa möten innebär inte att det var kartellens ledare, särskilt som andra företag ombesörjde att lokaler reserverades för kartellens allmänna eller lokala möten. AWA har, i avsaknad av tydliga uppgifter, utgått ifrån att kommissionen

ansåg att företaget var initiativtagare på grund av den funktion som B. under den aktuella tiden hade inom AEMCP, och har hävdad att denna omständighet inte på något sätt bevisar att företaget hade en ledande roll. Påståendena att AWA tog initiativ till prishöjningar har inte styrkts av någon bevisning och grundas endast på Mougeots uttalanden som inte är tillförlitliga. Det var inte bara AWA som tillkännagav prishöjningar och det faktum att AWA var först med sådana tillkännagivanden beror på att det hade en marknadsledande ställning och medför inte att företaget var ledande i överträdelser. AWA har bestritt att det utövade press på någon av tillverkarna och har gjort gällande att det inte finns bevis för att företaget verkligen utnyttjade sin marknadsledande ställning för att tillse att avtalen efterlevdes eller för att det framförts hotelser i detta avseende. Även om Mougeots uttalanden skall anses riktiga, visar de på sin höjd att AWA ibland uttalade sig i bestämda ordalag till de andra tillverkarna.

565 Det skall påpekas att AWA inte har bestritt alla omständigheter i sig utan snarare kommissionens tolkning av dem. AWA har sålunda inte bestritt att företaget rent praktiskt organiserade vissa möten eller att B. ledde AEMCP under sammanslutningens omstrukturering och inte heller att företaget tillkännagav prishöjningar och att det var först med att göra detta, eller att företaget begärde och erhöll tillstånd att i Sarriós lokaler kontrollera upplysningarna angående detta företags försäljningspolymer.

566 Det framgår på följande sätt av skäl 423 att det är samtliga dessa omständigheter som föranledde kommissionen att slå fast att AWA hade en ledande roll:

”En sammanhängande bevisning visar att AWA, som hade en ekonomiskt ledande roll på marknaden för självkopierande papper och kunde utöva press på sina konkurrenter genom att det förvärvade eller distribuerade stora andelar av vissa små tillverkares produktion, också hade en nyckelroll när det gällde att övervaka avtalen och se till att de efterlevdes.”

567 Kommissionen uppgav redan i meddelandet om invändningar följande:

”Det råder inte något tvivel om att AWA, som är den främsta tillverkaren av självkopierande papper i Europa, var kartellens huvudsakliga ledare inom hela EES, utom i Spanien. Det framgår av bevisningen ... angående de hemliga mötena att flera av dessa möten sammankallades och leddes av företrädare för AWA. ... Vissa omständigheter antyder dessutom att de prishöjningar som överenskommits vid åtminstone två allmänna möten och vid flera nationella möten härrörde från AWA och att detta företag krävde av de andra deltagarna att de genomförde samma höjningar. Att AWA hade en ledande roll i kartellen bekräftas dessutom av vissa handlingar som visar att AWA var först med att tillkännage höjningar av marknadspriserna och att andra konkurrenter följde dem. Det anges uttryckligen i protokollet från det allmänna kartellmötet den 2 februari 1995 att AWA skulle vara först med att tillkännage de prishöjningar som överenskommits vid mötet.”

568 Det skall inledningsvis konstateras att även om, såsom AWA har gjort gällande, andra företag vid enstaka tillfällen reserverade lokaler, kallade till vissa möten eller tillkännagav prishöjningar så föreligger inte beträffande något annat enskilt företag än AWA så många omständigheter som styrker en ledande roll. Härvidlag kan till exempel påpekas att även om likaså Koehler ledde AEMCP från januari 1995 så kan inte den roll som F. (Koehler) hade jämföras med den ställning som B. (AWA) hade. Denne förändrade nämligen kartellens funktionssätt.

569 Det framgår vidare att kartellmedlemmarna inte har anfört några omständigheter som vederlägger AWA:s ledande roll. Mougeots uttalanden som nämnts i skälen 95, 97, 104, 108, 120, 141, 143, 193, 194, 210, 234 och 246 i beslutet, och särskilt de uttalanden som nämnts ovan i punkt 439 bekräftar tvärtom att AWA hade en ledande roll.

- 570 AWA har emellertid bestritt bevisvärdet av Mougeots uttalanden, vilka motiverades av företagets intresse av att framstå som ett offer för AWA:s påtryckningar och av dess önskan att åtnjuta en mildare behandling av kommissionen i utbyte mot sådana upplysningar.
- 571 Det skall härvidlag konstateras att även om det förekommer vissa meningsskiljaktigheter mellan Mougeot och AWA så överensstämmer Mougeots uttalanden allmänt i många avseenden med AWA:s, särskilt i fråga om kartellens struktur och historia. Syftet med AWA:s uttalanden var för övrigt också att detta företag skulle omfattas av bestämmelserna i meddelandet om samarbete (se bland annat punkterna 163–168 och 261 ovan). Trovärdigheten i Mougeots uttalanden kan därför inte ifrågasättas endast beträffande AWA:s ledande roll, särskilt som denna ledande roll bekräftas av en sammanhängande och samstämmig bevisning.
- 572 Det skall vidare understrykas att denna bevisning, utöver Mougeots uttalanden, även omfattar handlingar som kommissionen påträffade hos Sappi (skäl 103 i beslutet) samt uttalanden och meddelanden från detta företag (se skäl 181 och hänvisningen i skälen 228 och 233 till sidan 7 i kommissionens akt innehållande Sappis uttalanden). Det kan därför inte med framgång hävdas att kommissionens uppfattning endast har stöd i Mougeots uttalanden.
- 573 Beträffande de påtryckningar som AWA utövade på andra företag har kommissionen slutligen i sitt svaromål klargjort att den inte har hävdat att AWA tvingade andra företag att delta i den konkurrensbegränsande samverkan även om vissa av dem, till exempel Carrs och Torraspapel, i sina svar på meddelandet om invändningar påstod att de hade handlat under påtryckningar från AWA.

574 I samband med bedömningen av huruvida det förelåg förmildrande omständigheter till följd av en uteslutande passiv roll, nämnde kommissionen visserligen i skäl 425 i beslutet att "Carrs, Copigraph och Torraspapel hävdar att de bara har haft en passiv roll i överträdelsen och att de tvingades delta i kartellen på grund av den press de utsattes för av kartelledaren AWA" och att "Koehler ... också [uppgir] att AWA:s hotelser var en faktor som drev det att delta i samverkan". Detta är emellertid endast en redogörelse för de argument som nämnda parter framförde i sina svar på meddelandet om invändningar så att kommissionen skulle anse att det förelåg förmildrande omständigheter, vilka argument kommissionen därefter underkände i skälen 426 och 427 i beslutet.

575 Kommissionen har inte, genom de omständigheter som den redogjorde för i skälen 418–423 i beslutet, för att styrka AWA:s ledande roll, hävdad att AWA genom sådana incitament eller hotelser sökte förmå andra företag att delta i den konkurrensbegränsande samverkan. AWA kan därför inte med framgång göra gällande att företaget med orätt har lastats för att ha framställt sådana hotelser och inte heller att det inte har fått tillgång till de uttalanden i vilka företagen påstod detta. Det framgår av skälen 420–422 i beslutet och av AWA:s inlagor att företaget har uppfattat alla aspekter av anmärkningen att det hade en ledande roll och att det har utövat sin rätt till försvar genom att bestrida denna anmärkning. AWA kan därför inte med framgång åberopa ett åsidosättande av rätten till försvar i detta hänseende.

576 Förstainstansrätten finner mot bakgrund av samtliga ovannämnda skäl att kommissionen inte gjorde en oriktig bedömning när den på grundval av sammanhängande och samstämmiga indicier slog fast att AWA hade en ledande roll i överträdelsen.

577 Det skall prövas huruvida denna ledande roll motiverade en höjning med 50 procent av AWA:s böter.

2. Huruvida proportionalitetsprincipen har åsidosatts

- 578 AWA har gjort gällande att även om företaget hade haft en ledande roll i överträdelsen så motiverar inte denna omständighet en ökning av böterna med 50 procent. För att styrka att denna ökning är oproportionerlig har företaget grundat sig på kommissionens beslutspraxis och det har jämfört sin egen situation med situationen för de företag vars böter har ökats av samma skäl.
- 579 Argumentet att en ökning med 50 procent skulle innebära en större ökning än vad som varit normal i kommissionens beslutspraxis, utgör inte grund för att anse att proportionalitetsprincipen har åsidosatts (se, för ett liknande resonemang, domen i målet ADM mot kommissionen, punkt 248).
- 580 Det räcker härvidlag att erinra om att kommissionen enligt fast rättspraxis vid fastställelsen av varje bötesbelopp har ett utrymme för skönsmässig bedömning och att den således inte är skyldig att tillämpa en exakt matematisk formel (förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål T-150/89, Martinelli mot kommissionen, REG 1995, s. II-1165, punkt 59, och domen i det ovan i punkt 67 nämnda målet Mo och Domsjö mot kommissionen, punkt 268, fastställd efter överklagande genom domstolens dom av den 16 november 2000 i mål C-283/98 P, Mo och Domsjö mot kommissionen, REG 2000, s. I-9855, punkt 47).
- 581 Som svar på argumentet att denna ökning med 50 procent är den högsta procentuella ökning som någonsin påförts ett företag för dess ledande roll och den i absoluta tal näst högsta ökningen som grundats på denna omständighet, skall det för fullständighetens skull påpekas att denna procentsats inte kan betraktas som ett undantag.
- 582 SGL Carbon AG påfördes nämligen en ökning med 85 procent för försvårande omständigheter i kommissionens beslut 2002/271/EG av den 18 juli 2001 om ett

förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.490 – Grafitielektroder) (EGT L 100, 2002, s. 1). Den ledande rollen var emellertid inte den enda försvårande omständigheten, eftersom SGL Carbon även lastades för att ha hindrat kommissionens undersökning och för att ha vägrat att upphöra med överträdelsen. I fråga om UCAR International Inc. gjordes en ökning med 60 procent på grund av företagets roll som ledare och initiativtagare och på grund av att överträdelsen fortsatte efter kommissionens undersökningar. I kommissionens beslut 1999/210/EG av den 14 oktober 1998 om ett förfarande enligt artikel 85 i EG-fördraget (ärende nr IV/F-3/33.708 – British Sugar plc, ärende nr IV/F-3/33.709 – Tate & Lyle plc, ärende nr IV/F-3/33.710 – Napier Brown & Company Ltd, ärende nr IV/F-3/33.711 – James Budgett Sugars Ltd) (EGT L 76, 1999, s. 1) gjordes en ökning med 75 procent. Denna åtgärd vidtogs på grund av att British Sugar plc hade varit initiativtagare och ”drivkraften bakom överträdelsen”, men även därför att företaget hade åsidosatt sina åtaganden att iaktta gemenskapsrätten och hade gjort sig skyldig till två överträdelser av konkurrensreglerna på samma marknad.

583 En ökning med 50 procent har dessutom påförts andra företag som har haft en ledande roll, till exempel F. Hoffmann-La Roche AG i kommissionens beslut 2003/2/EG av den 21 november 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/37.512 – Vitaminer) (EGT L 6, 2003, s. 1) och Archer Daniels Midland och Ajinomoto i kommissionens beslut 2001/418/EG av den 7 juni 2000 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/36.545/F3 – Aminosyror) (EGT L 152, 2001, s. 24).

584 AWA anser emellertid att det för en ökning med 50 procent enligt kommissionens beslutspraxis krävs att företaget varit initiativtagare eller att det förekommit tvång.

585 Vad gäller den faktor som rör företagets roll som initiativtagare skall det påpekas att kommissionen i beslut 2001/418 ökade ADM:s böter med 50 procent trots att den

tydligt ansåg att Ajinomoto var drivkraften. Detta exempel motsäger således AWA:s uppfattning att det krävs att företaget varit initiativtagare för att en ökning med 50 procent skall kunna vidtas.

586 Även om AWA:s uppfattning att det krävs en roll som initiativtagare för att en ökning med 50 procent skall kunna vidtas godtas, kan det inte anses att så inte är fallet i förevarande mål. Flera kartellmöten sammankallades och leddes nämligen av AWA, företaget var "initiativtagare till kartellens omstrukturering" (skäl 418 i beslutet), tog initiativ till flera prishöjningar och var ofta först med att tillkännage prishöjningar på marknaden. Ökningen med 50 procent kan således inte anses oproportionerlig (se ovan punkterna 568–576).

587 Det skall för fullständighetens skull påpekas att vad gäller ett eventuellt tvång nämns även i riktlinjerna som en försvårande omständighet att ett företag har vidtagit bestraffningsåtgärder mot andra företag i syfte att få dem att respektera de olagliga förfarandena. Dessa åtgärder är således i sig en annan försvårande omständighet än det faktum att företaget har haft en ledande roll eller uppmuntrat till överträdelsen.

588 Det framgår dessutom av skäl 104 i beslutet att Mougeot i sina uttalanden uppgav att det förekom hotelser, eftersom "[B.] [uttryckligen sade] att han inte tolererade några underlåtelser att genomföra denna prishöjning och att han personligen skulle ta hand om dem som inte följde spelets regler".

589 Det kan inte heller uteslutas att AWA:s obestridliga, ekonomiskt ledande roll på marknaden för självkopierande papper gav företaget en viss makt att utöva tvång. Detta framgår även av Mougeots uttalanden som nämnts ovan i punkt 439.

590 Ökningen av AWA:s böter med 50 procent på grund av att företaget hade en ledande roll utgör således inte ett åsidosättande av proportionalitetsprincipen.

3. Huruvida likabehandlingsprincipen har åsidosatts

591 Enligt AWA innebär ökningen av böterna med 50 procent på grund av företagets ledande roll även ett åsidosättande av likabehandlingsprincipen, eftersom flera företag har spelat en roll som är identisk med AWA:s. Koehler anordnade ett flertal möten. Torraspapel, Mougeot och MHTP var drivkrafter i fråga om de nationella avtalen i det att de rent praktiskt organiserade vissa möten. I beslutet framställs Torraspapel som kartellens ledare på den spanska marknaden. Att inte öka även dessa företags böter skulle således utgöra en ooberättigad diskriminering.

592 Förstainstansrätten påpekar att det inte beträffande något av dessa företag föreligger några sammanhängande och samstämmiga uppgifter av samma art och betydelse som dem genom vilken AWA utpekas som ledare för den aktuella överträdelsen. Den omständigheten att dessa företag kan ha haft en viss funktion i den konkurrensbegränsande samverkan medför inte att de skall anses som ledare. Det är ett visst antal omständigheter, vilka bekräftas av flera företags uttalanden, som sammantagna medför att AWA hade denna ställning (se ovan punkterna 568–576).

593 Det var följaktligen på goda grunder som kommissionen ökade AWA:s böter med 50 procent på grund av försvårande omständigheter.

G — Grunderna avseende ett åsidosättande av artikel 253 EG, artikel 15.2 i förordning nr 17 samt av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen, underlåtenheten att fastställa böterna individuellt, en alltför restriktiv tolkning av riktlinjerna angående böter, samt uppenbart oriktiga bedömningar till följd av underlåtenheten att beakta vissa förmildrande omständigheter

1. En uteslutande passiv eller efterföljande roll i den konkurrensbegränsande samverkan

594 Flera sökandeföretag (Bolloré, Zanders, Mougeot, Divipa och Zicuñaga) har gjort gällande att de endast har haft en passiv, efterföljande eller marginell roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Kommissionen borde följaktligen ha minskat deras böter på grund av förmildrande omständigheter.

595 Kommissionen har tillbakavisat deras påståenden på grund av att alla de företag som ingick i kartellen var aktiva medlemmar därav.

596 Det skall erinras om att när flera företag har deltagit i en överträdelse, skall det för vart och ett av företagen prövas hur allvarlig den enskilda överträdelsen var (domarna i de ovan i punkt 446 nämnda förenade målen Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, punkt 623, och i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 150), för att bedöma huruvida det förelegat försvårande eller förmildrande omständigheter för ett visst företag.

597 I punkterna 2 och 3 i riktlinjerna föreskrivs att grundbeloppet kan anpassas med beaktande av vissa försvårande och förmildrande omständigheter. Om det visas att företaget har haft en "uteslutande passiv eller efterföljande roll" anses detta enligt punkt 3 första strecksatsen i riktlinjerna särskilt som en förmildrande omständighet.

Denna passiva roll innebär att det berörda företaget har hållit en "låg profil", det vill säga att det inte aktivt har deltagit i utarbetandet av det eller de konkurrensbegränsande avtalet eller avtalen (förstainstansrättens dom av den 9 juli 2003 i mål T-220/00, Cheil Jedang mot kommissionen, REG 2003, s. II-2473, punkterna 165–167).

598 Sökandeföretagen kan inte heller med framgång göra gällande att deras böter borde ha minskats på grund av att de inte hade en ledande roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Påståendet att de inte har spelat en aktiv roll innebär nämligen endast att de anser att det inte förelåg en försvårande omständighet (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom i det ovan i punkt 93 nämnda målet Lögstör Rör mot kommissionen, punkt 322, och av den 20 mars 2002 i mål T-21/99, Dansk Rørindustri mot kommissionen, REG 2002, s. II-1681, punkt 230).

599 Bolloré har anfört att den omständigheten att Copigraph regelbundet deltog i kartellmötena och i prisinitiativen enligt kommissionens uppfattning innebar att företaget inte hade haft en uteslutande passiv roll. Enligt Bolloré hindrar inte det faktum att det berörda företaget regelbundet deltagit i möten och i prishöjningar att det endast hade en efterföljande roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Kommissionen är skyldig att konkret undersöka i vilken utsträckning det berörda företaget har deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan, i både kvantitativt och kvalitativt hänseende. Bolloré var nämligen den AEMCP-medlem som var minst aktiv vid mötena.

600 Såsom Bolloré har medgett i sin ansökan deltog Copigraph i 15 av de 21 AEMCP-mötena, i 8 av de 11 möten som ägde rum mellan den 14 september 1993 och september 1995 och i 3 av de 4 allmänna mötena, för att inte nämna dess deltagande i de nationella mötena på den franska marknaden och i 4 av de 6 mötena rörande den spanska marknaden. Copigraphs deltagande i mötena var således inte obetydligt. Det kan i vart fall inte anses klarlagt att Copigraph deltog i mötena betydligt mer sporadiskt än de andra ordinarie kartellmedlemmarna i den mening som avses i domen i det ovan i punkt 501 nämnda målet BPB de Eendracht mot kommissionen (punkt 343). Företagets deltagande i nämnda möten och i prisinitiativ liksom dess medgivande att det deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan vittnar således inte om att det hade en uteslutande passiv eller efterföljande roll.

- 601 Det förefaller emellertid som om Bolloré anser att kommissionen, när ett företag har hävdad att det haft en passiv roll, skall anse att det föreligger en förmildrande omständighet och minska företagets böter om den inte visar att företaget faktisk har haft en aktiv roll. Denna uppfattning kan inte godtas.
- 602 Det anges nämligen inte i riktlinjerna att kommissionen alltid måste beakta var och en av de förmildrande omständigheter som uppräknas i punkt 3. Även om de omständigheter som räknas upp i den förteckning som återfinns i punkt 3 visserligen utgör sådana omständigheter som kan beaktas av kommissionen i ett givet fall, är denna inte automatiskt skyldig att bevilja en ytterligare nedsättning på denna grund när ett företag framför påståenden som kan indikera att det föreligger sådana omständigheter. Frågan huruvida det eventuellt är lämpligt att sätta ned böterna på grund av förmildrande omständigheter skall avgöras mot bakgrund av en helhetsbedömning med beaktande av samtliga relevanta omständigheter. Eftersom det inte finns några tvingande anvisningar i riktlinjerna vad gäller de förmildrande omständigheter som kan beaktas, anser förstainstansrätten att kommissionen har behållit ett visst utrymme för att skönsmässigt göra en helhetsbedömning av storleken på en eventuell nedsättning av bötesbeloppet på grund av förmildrande omständigheter.
- 603 Bland de förmildrande omständigheterna nämns i riktlinjerna att företaget har haft en "uteslutande" passiv eller efterföljande roll i genomförandet av överträdelsen. Ett företag som har deltagit i flertalet hemliga möten har därigenom varit så aktivt att det inte har haft en "uteslutande" passiv eller efterföljande roll.
- 604 Mougeot har gjort gällande att de böter som företaget ålagts är oproportionerliga mot bakgrund av dess del av ansvaret i den konkurrensbegränsande samverkan. De argument som företaget har framfört styrker emellertid inte att det har haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll, vilket det för övrigt inte har hävdad. Det faktum att Mougeot inte har haft en ledande roll kan av det skäl som angetts ovan i punkt 598 inte heller medföra en nedsättning av böterna.

- 605 Divipa har anfört att kommissionen inte beaktade företagets uteslutande passiva och underordnade roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Företaget har hävdad att det inte deltog i något möte med tillverkarna av självkopierande papper eller i något av de beslut som de fattade och att det i egenskap av distributör endast hade en rent vertikal relation med tillverkarna. Förstainstansrätten har emellertid slagit fast att Divipas talan inte skall bifallas på den grunden att företaget inte deltog i överträdelsen (se ovan punkterna 155–221). Det kan inte anses att företaget har haft en uteslutande passiv roll, eftersom det är styrkt att det deltog i hemliga möten på den spanska marknaden. Det har härvidlag inte någon betydelse att företaget deltog i dessa möten i egenskap av distributör.
- 606 Zicuñaga har gjort gällande att kommissionen vid fastställelsen av företagets böter borde ha funnit att det faktum att företaget har haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll i överträdelsen utgjorde en förmildrande omständighet. Till stöd för detta påstående har Zicuñaga endast åberopat andra beslut av kommissionen i vilka den har behandlat ledarna och de vanliga medlemmarna på olika sätt.
- 607 Kommissionen har emellertid styrkt att Zicuñaga deltog i hemliga möten rörande den spanska marknaden (se ovan punkterna 155–243), och om Zicuñaga inte anför några omständigheter som bevisar att företaget har haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll finns det därför inte någon grund för att sätta ned de böter som företaget ålagts endast därför att det har påstått att så var fallet.
- 608 Zanders har inte bestritt att företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan mellan januari 1992 och september 1995, vilket för övrigt har medfört att företagets böter sattes ned enligt meddelandet om samarbete. Det har däremot förnekat att det, såsom kommissionen har hävdad, hade en aktiv, eller till och med ledande, roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Zanders har gjort gällande att det inte deltog i vissa möten och har tillagt att det, genom viss direkt bevisning som kommissionen förfogar över, styrks att företaget inte deltog i vissa viktiga delar av den konkurrensbegränsande samverkan eller, åtminstone, att det deltog i mindre utsträckning än andra företag genom att det endast hade en efterföljande roll. Zanders har särskilt bestritt att företaget deltog i AEMCP:s inofficiella möten efter sammanslutningens omstrukturering hösten 1993.

609 Det skall påpekas att det faktum att det inte har kunnat styrkas att Zanders deltog i vissa möten och att företaget var mer aktivt i de hemliga avtalen på nationell nivå än på europeisk nivå inte bevisar att företaget har haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll. Zanders har för övrigt uppgett att det i princip inte förnekar att det hållits överläggningar med företaget efter vissa möten vid vilka det inte var närvarande. Zanders medgav dessutom vid förhandlingen att det, trots sitt beslut att inte längre delta i AEMCP:s inofficiella möten efter sammanslutningens omstrukturering, inte underrättade de andra medlemmarna om att företaget tog avstånd från den konkurrensbegränsande samverkan eller att det inte längre deltog däri. De andra deltagarna ansåg således även i fortsättningen att Zanders var en fullvärdig medlem och företaget underrättades om resultatet av de hemliga mötena. Det framgår slutligen av Zanders uttalanden vid förhandlingen att företaget, utom i ett fåtal fall, tillämpade de beslut som fattades vid möten i vilka det inte deltog. Dessa omständigheter vederlägger följaktligen påståendet att Zanders hade en uteslutande passiv roll.

610 Det förefaller som om Zanders främst har försökt visa att företaget inte hade en "ledande roll". Det följer emellertid av den rättspraxis som nämnts ovan i punkt 598 att företaget därigenom endast har hävdat att det inte förelåg en försvårande omständighet.

611 Vad gäller Zanders påstående att företaget har diskriminerats i förhållande till andra företag som enligt Zanders var betydligt mer aktiva i den konkurrensbegränsande samverkan, skall det för varje företag göras en individuell bedömning av huruvida det har haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll i den konkurrensbegränsande samverkan. Den omständigheten att andra företag kan ha varit mer aktiva betyder inte automatiskt att Zanders har haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll. Det är endast företagets totala passivitet som kan beaktas, vilken inte är styrkt.

612 Förstainstansrätten finner sammanfattningsvis att kommissionen med rätta har gjort gällande att de företag som deltog i den konkurrensbegränsande samverkan har varit aktiva medlemmar i det att de deltog i möten varunder de utbytte upplysningar och

fattade beslut om prishöjningar som de därefter aviserade för sina kunder. Även om inte alla företag har varit lika aktiva i fråga om överträdelsens alla delar och på hela marknaden, har inte något företag haft en uteslutande passiv eller efterföljande roll i egentlig mening. Kommissionen har således gjort en korrekt tillämpning av riktlinjerna, vilka endast innehåller föreskrifter avseende en ledande roll och en uteslutande passiv eller efterföljande roll men inte avseende något däremellan.

2. Företagets storlek och inflytande på marknaden

613 Divipa anser att det inte borde ha klassificerats i samma kategori som Carrs och Zicuñaga, eftersom det är ett litet familjeföretag som endast lokalt bedriver bearbetnings- och distributionsverksamhet. Den överträdelse som företaget hållits ansvarigt för har inte haft någon konkurrensbegränsande verkan.

614 Kommissionen har hävdad att den beaktade Divipas begränsade inflytande genom att klassificera företaget i den femte kategorin. Eftersom samtliga kartellmedlemmar har överträtt konkurrensreglerna, skall Divipas argument inte medföra att företaget klassificeras i en lägre kategori än Carrs och Zicuñaga.

615 Det skall härvidlag konstateras att kommissionen vederbörligen beaktade att Divipa var ett litet företag, eftersom det klassificerades i den sista kategorin och ålades böter vars utgångsbelopp fastställdes till 1,4 miljoner euro trots att detta belopp kunde ha överstigit 20 miljoner euro för en mycket allvarlig överträdelse. Förstainstansrätten har dessutom redan slagit fast att det faktum att sökanden är ett medelstort familjeföretag inte under några omständigheter utgör en förmildrande omständighet (domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 338).

- 616 Vad gäller Divipas påstående att den överträdelse som företaget hållits ansvarigt för inte har haft någon konkurrensbegränsande verkan, skall det påpekas att bedömningen av verkningarna av den konkurrensbegränsande samverkan inte endast får avse den marknad på vilken Divipa påstår sig vara verksamt, eftersom nämnda samverkan omfattade hela den gemensamma marknaden och senare EES när det bildats. Det har således förekommit påverkan på handeln mellan medlemsstaterna och artikel 81 EG är därför tillämplig. Om Divipas argument skulle tolkas så att företaget därigenom har hävdatt att den överträdelse för vilken företaget hållits ansvarigt inte har haft någon konkret påverkan på konkurrensen, hänvisas det till punkterna 445–459 ovan.
- 617 Det föreligger således inte någon förmildrande omständighet för Divipa på grund av företagets storlek och begränsade inflytande.

3. Företagens uppträdande på marknaden under överträdelseperioden

- 618 Divipa har hävdatt att företaget aldrig tillämpade de avtal som enligt kommissionen slöts vid möten i vilka företaget inte deltog. Företagets uppträdande i affärsmässigt hänseende var helt motsatt innehållet i nämnda avtal. Företagets beteende har haft försumbar, eller till och med obefintlig, påverkan på marknaden.
- 619 Torraspapel har gjort gällande att kommissionen inte beaktade att företaget inte följde prisavtalen trots de påtryckningar som det utsattes för. Utvecklingen av företagets prispolitik överensstämde inte alls med de påstådda prisavtalen. Dess agerande i prishänseende hade regelbundet utgjort hinder för kartellens konkurrensbegränsande verkningar, vilket räcker för att kommissionen skall vara skyldig att anse att det föreligger en förmildrande omständighet.
- 620 Zicuñaga har påstått att den omständigheten att det förbjudna avtalet inte har tillämpats eller endast delvis har tillämpats skall betraktas som en förmildrande omständighet enligt riktlinjerna och kommissionens praxis.

- 621 Kommissionen har hävdats att den inte är skyldig att betrakta det faktum att ett rättsstridigt avtal inte har följts som en förmildrande omständighet. Den har i detta hänseende hänvisat till domen av den 14 maj 1998 i det ovan i punkt 468 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen (punkt 142).
- 622 När flera företag har deltagit i en överträdelse, skall det, såsom det redan erinrats om, för vart och ett av företagen prövas hur allvarlig den enskilda överträdelsen var (domarna i de ovan i punkt 446 nämnda förenade målen Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, punkt 623, och i det ovan i punkt 149 nämnda målet kommissionen mot Anic Partecipazioni, punkt 150), för att bedöma huruvida det förelegat försvårande eller förmildrande omständigheter för ett visst företag.
- 623 I punkt 3 i riktlinjerna återfinns under rubriken "Förmildrande omständigheter" en icke uttömmande förteckning över omständigheter som kan leda till en minskning av böternas grundbelopp, och där anges bland annat att företaget i praktiken inte har tillämpat avtalen (punkt 3 andra strecksatsen).
- 624 Denna bestämmelse innehåller inte någon tvingande uppräkningslista av de förmildrande omständigheter som kommissionen är skyldig att beakta. Kommissionen har följaktligen behållit ett visst utrymme för att skönsmässigt göra en helhetsbedömning av storleken på en eventuell minskning av bötesbeloppet på grund av förmildrande omständigheter.
- 625 Det är i detta sammanhang väsentligt att avgöra huruvida det framgår av de omständigheter som sökandeföretagen har anfört att de, under den period då de omfattades av de avtal som utgjorde överträdelser, i praktiken inte tillämpade dessa utan uppträdde marknadsmässigt (domen i målet ADM mot kommissionen, punkt 268, se även, för ett liknande resonemang, domen i de ovan i punkt 49 nämnda Cementmålen, punkterna 4872–4874).

626 De uppgifter som sökandeföretagen har lämnat i förevarande fall utgör inte grund för att anse att de i praktiken inte tillämpade de rättsstridiga avtalen och uppträdde marknadsmissigt.

627 Även om det beträffande Torraspapel kan utläsas av skälen 157, 166 och 216 i beslutet att detta företag inte alltid genomförde de överenskomna prishöjningarna eller att det genomförde dem för sent, styrker en rad andra omständigheter (se, bland annat, skälen 204, 206, 215, 225–227 och 236–238 i beslutet) att företaget i stor utsträckning tillämpade dessa avtal. Det framgår exempelvis av skälen 204 och 206 att AWA, Koehler, Sappi, Stora och Torraspapel under tiden mellan januari och maj 1994 tillkännagav prishöjningar som var identiska med dem som beslutats vid det allmänna mötet den 19 januari 1994. Likaledes tillkännagav AWA, Sappi, Stora, Torraspapel och Zanders avseende september och oktober 1994 prishöjningar som var identiska med dem som överenskommits vid mötet den 21 juni 1994 (skäl 215). Beträffande tiden mellan december 1994 och februari 1995 uppgav kommissionen, i skäl 225 i beslutet, att den hade upptäckt att samtliga deltagare på det allmänna kartellmötet den 22 september 1994 – AWA, Koehler, Sappi, Stora, Torraspapel och Zanders – hade tillkännagett prishöjningar som var identiska med dem man hade kommit överens om under nämnda möte. I en handling daterad den 16 februari 1995, som Sappi överlämnat och som nämns i skäl 238, anges slutligen att ”höjningen om 6% [papper på rulle] den 1 mars 1995 aviseras av marknadsledarna Sarrió/Stora/AWA”. Det framgår även av handlingar som kommissionen framlagt att Torraspapel i vissa fall slöt särskilda avtal med vissa stora kunder och därvid sköt upp den överenskomna prishöjningen. I de sifferuppgifter som Torraspapel har framlagt till stöd för sitt argument att de avtalade prishöjningarna inte har genomförts, har företaget jämfört de månatliga genomsnittspriserna utan att ange dessa förseningar eller uppskov med tillämpningen.

628 Vad gäller Divipa finns det inte grund för företagets påstående att det endast var en distributör som inte konkurrerade med de andra inblandade företagen. Även om det köpte stora rullar av tillverkarna, tillverkade det självt också ark och små rullar som det i likhet med andra inblandade företag sålde till utomstående. Vissa tillverkare handhade själva distributionen av sina produkter på de spanska och portugisiska marknaderna medan andra anlätade oberoende distributörer (skäl 153 i beslutet). De integrerade tillverkarna kontrollerade hela processen och fastställde priserna till

tryckerierna medan de tillverkare som inte var vertikalt integrerade var tvungna att förhandla fram försäljningspriset med distributörerna. I dessa fall var det nödvändigt att fastställa två prisnivåer: det pris som distributörerna skulle betala tillverkarna och det pris som distributörerna skulle ta ut av utomstående. Promemorian avseende mötet i Barcelona den 19 oktober 1993 (dokument 4474 som nämnts i skäl 192 och i punkt 173 ovan) visar att den konkurrensbegränsande samverkan omfattade även det sistnämnda priset. Genom att delta i den konkurrensbegränsande samverkan hade Divipa således möjlighet att påverka sin vinstmarginal.

629 Kommissionen har dessutom styrkt att Divipa hade deltagit i hemliga möten på den spanska marknaden varunder prishöjningar beslutades. Divipa har dock hävdade att företaget inte tillämpade dessa avtal. De uppgifter som sökandeföretaget har framlagt utgör emellertid inte grund för slutsatsen att det inte tillämpade de omtvistade avtalen genom att anta ett uppträdande på marknaden som motverkade de konkurrensbegränsande verkningarna av den överträdelse som konstaterats. De tabeller som Divipa har bifogat sin ansökan visar nämligen exempelvis att dess marginaler och försäljningspriser ökade i avsevärd mån under år 1994, trots den strukturella överkapaciteten och den nedåtgående marknaden. Även om det visas att Divipa uppträdde på ett sätt som inte helt överensstämmer med avtalen räcker för övrigt inte blott denna omständighet för att kommissionen skall vara skyldig att anse att det föreligger förmildrande omständigheter beträffande detta företag. Sökandeföretaget skulle genom sin mer eller mindre självständiga politik på marknaden helt enkelt kunna försöka utnyttja avtalet för egen vinning (domen av den 14 maj 1998 i det ovan i punkt 468 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen, punkt 142, och domen i det ovan i punkt 451 nämnda målet Cascades mot kommissionen, punkt 230).

630 Den bedömning som det redogjorts för i föregående punkt beträffande Divipa är även tillämplig på Zicuñaga. Kommissionen har styrkt att Zicuñaga deltog i hemliga möten på den spanska marknaden varunder prishöjningar beslutades. Zicuñaga har som förmildrande omständighet åberopat att det inte tillämpade dessa prishöjningar, men har inte styrkt detta påstående. Företaget har till stöd för sin argumentation angående förmildrande omständigheter endast hänvisat till ett flertal kommissionsbeslut, varav de flesta för övrigt antogs innan riktlinjerna trädde i kraft. Zicuñaga har gjort gällande att kommissionen i dessa beslut vid bedömningen av överträdelsens

allvar beaktade huruvida de aktuella avtalen hade tillämpats eller tillämpats i begränsad omfattning. I syfte att avgöra huruvida det föreligger förmildrande omständigheter skall, i enlighet med principen att straff och påföljder skall vara individuella, allvaret i det enskilda företags deltagande i överträdelsen prövas (domen i målet ADM mot kommissionen, punkt 265).

631 De uppgifter som Zicuñaga har lämnat i andra avsnitt sin ansökan, vilka inte rör eventuella förmildrande omständigheter, bekräftar under alla omständigheter att Zicuñagas och Divipas priser utvecklades parallellt. Det framgår dessutom likaledes av ansökan att Zicuñagas priser steg från 174,99 ESP i november 1993 till 210,99 ESP i december 1994. Den omständigheten att de priser som Zicuñaga tillämpade inte exakt motsvarar de priser som beslutades vid de olika hemliga mötena bevisar inte i sig att Zicuñaga inte genomförde de aktuella avtalen.

632 Det skall i detta hänseende understrykas att kommissionen i skäl 397 i beslutet uppgav att "[b]evisen för möten och prishöjningar ... visar att de överenskomna höjningarna ibland uppsköts till senare tidpunkter, något mindre höjningar genomfördes ... eller ytterligare möten ordnades för att se över avtalet". Kommissionen drog härav den slutsatsen att kartellen hade haft "en inverkan på kartellmedlemmarnas prissättningsstrategi även om de genomförda höjningarna ibland stannade under de överenskomna nivåerna eller genomfördes senare".

633 Kommissionen har således inte påstått att samtliga beslutade prishöjningar hade genomförts med det belopp som fastställts vid det aktuella mötet. Det faktum att en prishöjning inte genomfördes med exakt det belopp som beslutats vid ett visst möte bevisar inte att kartellen inte hade någon påverkan på den prispolitik som fördes av medlemmarna i den kartell vari Zicuñaga ingick. Det kan för övrigt inte uteslutas att Zicuñaga, genom att tillämpa priser som inte motsvarade dem som följde av en tillämpning av avtalen samtidigt som företaget fortsatte att delta i de hemliga mötena på den spanska marknaden, försökte få de andra kartellmedlemmarnas

tillåtelse att sälja till lägre priser än de som fastställts i det allmänna beslutet (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 342, fastställd efter överklagande genom domen i de ovan i punkt 409 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen). Mougeots handskrivna promemoria av den 21 oktober 1994 som nämnts ovan i punkt 177 bekräftar att Zicuñaga fick denna tillåtelse, vilket kan vara ett annat sätt att dra fördel av kartellen.

634 Förstainstansrätten finner under dessa omständigheter att uppgifterna i beslutet och de uppgifter som Zicuñaga har lämnat räcker för att rätten, utan att behöva begära kompletterande upplysningar från kommissionen, skall slå fast att det inte föreligger någon förmildrande omständighet för Zicuñaga på grund av att företaget i praktiken inte har tillämpat avtal eller förfaranden som utgör överträdelser.

635 Kommissionen fann således med rätta att det inte förelåg några förmildrande omständigheter för sökandeföretagen på grund av att de i praktiken inte har tillämpat avtal eller förfaranden som utgör överträdelser.

4. Förekomsten av hotelser och påtryckningar

636 Flera sökandeföretag (Koehler, Bolloré för Copigraphs och Torrasspels räkning) har gjort gällande att kommissionen inte beaktade att de utsatts för hotelser och påtryckningar, främst från AWA:s sida.

637 Kommissionen redogjorde visserligen i skälen 104, 106 och 425 i beslutet för hotelser som AWA uttalat men uppgav följande i skäl 427:

”[H]otelserna (i det här fallet från kartelledaren) [kan inte] berättiga överträdelserna av gemenskapens och EES:s konkurrensregler. I stället för att ansluta sig till kartellen borde företagen ha underrättat de behöriga myndigheterna, däribland kommissionen, om sina konkurrenters olagliga beteende för att få detta att upphöra.”

638 Det skall konstateras att hotelser och påtryckningar inte förekommer bland de förmildrande omständigheter som anges, förvisso på ett icke uttömmande sätt, i riktlinjerna.

639 Oavsett omfattningen av sådana påtryckningar utgör de nämligen inte en förmildrande omständighet. Att sådana påtryckningar har förekommit påverkar inte alls det faktum att en överträdelse faktiskt har begåtts och inte heller hur allvarlig denna överträdelse är (domen i de ovan i punkt 409 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkt 370). Sökandeföretagen hade kunnat anmäla påtryckningarna till de behöriga myndigheterna och enligt artikel 3 i förordning nr 17 framställa en ansökan till kommissionen i stället för att delta i kartellen (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 339). Detta gäller för samtliga i förevarande förfarande berörda företag och det finns inte skäl att göra någon åtskillnad dem emellan på grundval av den påstådda omfattningen av påtryckningarna.

640 Kommissionen var följaktligen inte skyldig att finna att de hotelser som vissa sökandeföretag gjort gällande utgjorde en förmildrande omständighet.

5. Företagens upphörande med överträdelsen

- ⁶⁴¹ Bolloré, MHTP och Zanders har gjort gällande att kommissionen inte fann att det faktum att företagen upphörde med överträdelsen vid kommissionens första ingripanden utgjorde en förmildrande omständighet. Zicuñaga har för sin del gjort gällande att kommissionen i flera tidigare beslut har satt ned böterna på grund av att överträdelsen hade upphört innan det slutliga beslutet antogs.
- ⁶⁴² Kommissionen besvarade MHTP i skäl 429 i beslutet att den vid bedömningen av denna överträdelse beaktade endast den begränsade period för vilken den ansåg sig ha tillräckliga bevis. Kommissionen uppgav vidare att eftersom detta är en uppenbar överträdelse så måste MHTP:s begäran att ett tidigt upphörande skall ses som en förmildrande omständighet avvisas.
- ⁶⁴³ Att företagen upphör med överträdelsen vid kommissionens första ingripanden anges uttryckligen som en förmildrande omständighet i punkt 3 i riktlinjerna.
- ⁶⁴⁴ Det skall emellertid understrykas att kommissionen inte har en allmän skyldighet att anse att det är en försvårande omständighet att överträdelsen fortsatt, ej heller att anse att det är en förmildrande omständighet att överträdelsen upphört (domen i målet ABB mot kommissionen, punkt 213).
- ⁶⁴⁵ I förevarande fall upphörde den överträdelse som berörda sökandeföretag lastats för senast i september 1995, det vill säga före kommissionens första ingripanden och kontroller vilka inleddes i januari 1997.

- 646 En nedsättning av böterna skulle i detta fall vara överflödigt med hänsyn till att överträdelsens varaktighet enligt riktlinjerna beaktas i samband med beräkningen av böterna. Detta beaktande har särskilt till syfte att vidta hårdare sanktionsåtgärder mot de företag som bryter mot konkurrensreglerna under längre tid än mot de företag där överträdelserna har pågått en kortare tid. Om bötesbeloppet nedsattes på grund av att ett företag har upphört med sina rättsstridiga beteenden innan kommissionen inledde sina första kontroller skulle det få till följd att de som har gjort sig skyldiga till överträdelser som pågått en kortare tid gynnades två gånger.
- 647 Det framgår emellertid av skäl 348 i beslutet att kommissionen inte har kunnat fastställa vid vilken tidpunkt kartellen hade upphört. Kommissionen utgick ifrån att överträdelsen upphörde i september 1995 därför att den endast hade skriftlig bevisning fram till denna tidpunkt. Kommissionen uteslöt emellertid inte att det hemliga samförståndet fortsatte efter den tidpunkten. De händelser som inträffade efter september 1995 beaktades likväl inte vid fastställelsen av böterna, varför alla yrkanden om nedsättning av böterna på denna grund skall ogillas.
- 648 Det kan för fullständighetens skull tilläggas att utgången inte skulle bli en annan om parternas argument till stöd för yrkandet om nedsättning av böterna på grund av att de upphörde med överträdelsen före kommissionens ingripande prövades.
- 649 Till stöd för sitt yrkande om nedsättning av böterna på grund av att företaget upphörde med överträdelsen före kommissionens ingripande har Zicuñaga nämligen endast hänvisat till kommissionsbeslut där sådan nedsättning har medgetts.
- 650 Det följer av fast rättspraxis att kommissionen inte är bunden av sina tidigare beslut, i synnerhet som samtliga åberopade beslut antogs innan riktlinjerna trädde i kraft. Zicuñaga har inte heller åberopat någon omständighet som är specifik för detta

företags situation och som motiverar att de ålagda böterna sätts ned på grund av att företaget tidigt upphörde med överträdelsen. Den omständigheten att företaget hållits ansvarigt för en överträdelse med kortare varaktighet än de andra företagen har redan beaktats, eftersom ökningen av böterna på grund av varaktigheten var lägre för Zicuñaga än för de andra företagen.

651 Bollore och MHTP har inte heller framfört några omständigheter som visar att de med avseende på överträdelsens upphörande befinner sig i en särskild situation som motiverar en nedsättning av deras böter.

652 Zanders däremot har inte bara åberopat överträdelsens upphörande utan även den aktiva roll som företaget har spelat i detta avseende. Företaget har härvidlag hänvisat till ett flertal omständigheter. Företagets styrelse hade vid ett möte hösten 1995 med berörda tjänstemän krävt att konkurrensrättens regler skulle iakttas strikt. Detta möte var inledningen på ett handlingsprogram under vilket företagets anställda undergick en utbildning i konkurrensrätt. Verkställande direktören för International Paper hade i en skrivelse (bilaga 8 till ansökan) under våren 1996 uppmanat företagets samtliga medarbetare att följa konkurrensreglerna. Till denna skrivelse hade fogats anvisningar för efterlevnaden av gemenskapens konkurrensrätt. Zanders styrelseordförande, som blev ordförande för AEMCP den 1 januari 1996, hade i detta sammanhang otvetydigt uppgett för konkurrenterna att Zanders hade "dragit ett streck" över kartellen. Antalet AEMCP-möten sjönk under år 1996 och Zanders hade inte längre varit företrätt vid de hemliga mötena.

653 Även om det är viktigt att sökandeföretaget vidtog åtgärder för att förhindra att dess anställda begick nya överträdelser av gemenskapens konkurrensrätt, ändrar detta inte det faktum att en överträdelse faktiskt har konstaterats i detta fall. Denna omständighet medför inte såsom förmildrande omständighet någon skyldighet för kommissionen att nedsätta sökandeföretagets bötesbelopp (domen av den 28 juni 2005 i det ovan i punkt 409 nämnda målet Dansk Rørindustri m.fl. mot

kommissionen, punkt 373, genom vilken domstolen fastställde domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 345). Denna slutsats gäller så mycket mer i förevarande fall som kommissionen vid beräkningen av böterna inte beaktade den period under vilken Zanders har påstått att företaget vidtog åtgärder för att få överträdelsen att upphöra.

654 Det skall för fullständighetens skull tilläggas att den aktiva roll som Zanders påstår sig ha spelat för att få överträdelsen att upphöra, särskilt i dess egenskap av ordförande för AEMCP, svårigen är förenlig med den passiva och uteslutande efterföljande roll som företaget anser sig ha haft i överträdelsen.

655 Vad gäller samtliga företag som har anfört denna grund anger förstainstansrätten att kommissionen inte under några omständigheter är skyldig att inom ramen för sin skönsrättsliga bedömning medge en nedsättning av böter på grund av att de har upphört med en uppenbar överträdelse, oavsett om de upphörde före eller efter kommissionens ingripanden.

656 Fastställelsen av priser inom sektorn för självkopierande papper var otvivelaktigt en uppenbar överträdelse, vilken kommissionen med rätta ansåg vara "mycket allvarlig" (se ovan punkterna 434–442). Sökandeföretagen har därför inte grund för att kritisera kommissionen för att den inte satte ned deras böter på grund av att de upphörde med överträdelsen innan kommissionen inledde sin undersökning.

6. Den ekonomiska situationen inom sektorn för självkopierande papper

657 Ett flertal sökandeföretag (Bolloré, Zanders, Mougeot, AWA, med stöd av Konungariket Belgien, Koehler) har kritiserat kommissionen för att den, i motsats till vad som följer av fast beslutspraxis, inte beaktade den kris som rådde inom sektorn för självkopierande papper under den aktuella perioden.

- 658 I punkt 5 i riktlinjerna, som har rubriken "Allmänna anmärkningar", föreskrivs att det, allt efter omständigheterna, är nödvändigt att beakta "vissa objektiva uppgifter, såsom t.ex. det särskilda ekonomiska sammanhanget".
- 659 Det framgår av skälen 24, 25 och 392 i beslutet att marknaden för självkopierande papper kännetecknades av en strukturell överkapacitet och sjunkande efterfrågan på grund av användningen av elektroniska hjälpmedel. Flera företag har uppgett att de gjorde betydande förluster under den omtvistade perioden.
- 660 Kommissionen medgav i skäl 392 i beslutet att "marknaden för självkopierande papper [var] på nedåtgående" under den period som omfattas av beslutet. I skäl 431 uppgav kommissionen emellertid att den information som lämnats i svaren på meddelandet om invändningar och i rapporten från företaget Mikulski Hall Associates (nedan kallad MHA-rapporten) som beställts av AEMCP inte möjliggjorde slutsatsen att sektorn för självkopierande papper under överträdelseperioden åren 1992–1995 befann sig i en svår kris, jämförbar med de berörda sektorerna i tidigare konkurrensärenden som företagen nämnt.
- 661 Kommissionen har gjort gällande att karteller ofta har sitt ursprung i en ekonomisk kris och att ekonomiska svårigheter inom den berörda sektorn därför kan beaktas endast i undantagsfall. Det kan emellertid inte anses att det under överträdelseperioden rådde en särskilt allvarlig kris. Även om perioden utgjorde inledningen på en nedgång låg försäljningen på en hög nivå.
- 662 Kommissionen har anfört att bedömningen av huruvida den berörda sektorn befinner sig i kris och omfattningen av denna inbegriper komplicerade ekonomiska bedömningar beträffande vilka gemenskapsdomstolens prövning är begränsad till en

granskning av att förfarandereglerna iakttas, att motiveringen är tillräcklig, att bedömningen av omständigheterna är materiellt riktig, samt att det inte har förekommit någon uppenbart oriktig bedömning eller något maktmissbruk.

663 När det gäller sektorn för självkopierande papper räcker det att erinra om att förstainstansrätten, i domen i det ovan i punkt 93 nämnda målet Lögstör Rör mot kommissionen (punkterna 319 och 320), slog fast att kommissionen inte är skyldig att betrakta den svåra ekonomiska situationen i den aktuella sektorn som en förmildrande omständighet. Förstainstansrätten har även slagit fast att det faktum att kommissionen i tidigare ärenden har beaktat den ekonomiska situationen i sektorn som en förmildrande omständighet inte innebär att den är skyldig att följa denna praxis (domen av den 10 mars 1992 i det ovan i punkt 56 nämnda målet ICI mot kommissionen, punkt 372). Såsom kommissionen har påpekat uppstår nämligen karteller i allmänhet när en sektor drabbas av svårigheter. Om man följde sökandeföretagens resonemang skulle böterna sättas ned i nästan samtliga fall. Det är därför onödigt att ytterligare undersöka huruvida omständigheterna i förevarande fall verkligen var lika dem som rådde i de ärenden som utmynnat i andra beslut i vilka strukturella kriser har ansetts som förmildrande omständigheter (domen av den 29 april 2004 i det ovan i punkt 496 nämnda målet Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen, punkt 345).

664 För fullständighetens skull konstaterar förstainstansrätten att kommissionen beaktade situationen inom sektorn för självkopierande papper och att sökandeföretagen inte har visat att kommissionens bedömning av marknadssituationen var uppenbart oriktig eller att det har förekommit maktmissbruk. Det skall i detta hänseende erinras om domstolens rättspraxis (dom av den 11 juli 1985 i mål 42/84, Remia m.fl. mot kommissionen, REG 1985, s. 2545, punkt 34, svensk specialutgåva, volym 8, s. 277, och av den 17 november 1987 i de förenade målen 142/84 och 156/84, BAT och Reynolds mot kommissionen, REG 1987, s. 4487, punkt 62, svensk specialutgåva, volym 9, s. 247), enligt vilken gemenskapsdomstolen, även om den generellt sett gör en fullständig prövning av huruvida villkoren för tillämpning av artikel 81.1 EG är uppfyllda, begränsar sin prövning till en granskning av att förfarandereglerna iakttas, att motiveringen är tillräcklig, att bedömningen av omständigheterna är materiellt riktig, samt att det inte har förekommit någon uppenbart oriktig bedömning eller maktmissbruk (domstolens dom av den 28 maj 1998 i mål C-7/95 P, Deere mot kommissionen, REG 1998, s. I-3111, punkt 34).

665 Det framgår dessutom av MHA-rapporten (skälen 25–28 i beslutet) att ökningen av efterfrågan visserligen avtog från åren 1990 och 1991 men att den egentliga nedgången inträffade under år 1995, det vill säga i slutet av den överträdelse som konstaterats i beslutet. Parterna har inte anfört några omständigheter som vederlägger dessa uppgifter. Av dessa uppgifter framgår att, även om marknaden var på nedgång, början på krisen sammanfaller med överträdelsens upphörande.

666 Kommissionen fann således på goda grunder att situationen på marknaden för självkopierande papper inte utgjorde en förmildrande omständighet.

7. Avsaknaden av vinst av överträdelsen och de överträdande företagens ekonomiska situation

667 Flera sökandeföretag har gjort gällande att de under överträdelseperioden endast gjorde minimala vinster och till och med gick med förlust.

668 Mougeot och Bolloré har hänvisat till sina förluster inom ramen för en grund avseende kommissionens underlåtenhet att beakta den svåra ekonomiska situationen. Härvidlag hänvisas därför till punkterna 657–666 ovan.

669 Enligt Koehler skall det vid bedömningen av den vinst som kartellen har medfört för företaget samtidigt beaktas de förluster som det lidit. Detta medför enligt företaget att kommissionen, av billighetsskäl, borde ha satt ned de böter som företaget ålagts, eftersom det under i stort sett hela överträdelseperioden led avsevärda förluster och därför endast gjorde en obetydligt, om ens någon, vinst till följd av sitt deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan.

670 Denna grund kan inte godtas.

- 671 Förstainstansrätten har nämligen slagit fast i domen i Cementmålen (punkt 4881) att den omständigheten att överträdelsen inte har medfört någon vinst för ett företag inte kan hindra att företaget åläggs böter, eftersom böterna annars skulle förlora sin avskräckande verkan. Av detta följer att kommissionen vid fastställelsen av bötesbeloppet inte är skyldig att styrka att överträdelsen har medfört en otillåten fördel för de berörda företagen eller att i förekommande fall beakta att överträdelsen inte medförde någon vinst.
- 672 Den omständigheten att de sifferuppgifter som sökandeföretaget har lämnat visar på förluster inom sektorn för självkopierande papper under överträdelseperioden utesluter, såsom kommissionen med rätta har anfört, emellertid inte att företags situation skulle ha varit svårare om kartellen inte hade existerat och att denna således har medfört en viss vinst trots allt. Enligt de uppgifter som Koehler lämnade i sin ansökan var företags förluster betydande under år 1992 men minskade avsevärt under år 1993. Företaget gjorde därefter vinst år 1994 och led sedan på nytt förluster år 1995, vilka emellertid var lägre än förlusterna år 1993. Det är alltså inte uteslutet att kartellen bidrog till att begränsa Koehlers förluster.
- 673 Av detta följer att kommissionen inte begick något fel när den fann att det inte förelåg några förmildrande omständigheter i förevarande fall.

H — Grunderna avseende ett åsidosättande av principerna om skydd för berättigade förväntningar, proportionalitet och likabehandling vid tillämpningen av meddelandet om samarbete samt avseende en oriktig tillämpning av detta meddelande

- 674 Flera sökandeföretag (Zicuñaga, MHTP, Mougeot, AWA och Koehler) har kritiserat kommissionens tillämpning av meddelandet om samarbete och har därvid gjort gällande att likabehandlingsprincipen har åsidosatts.

1. Zicuñaga

⁶⁷⁵ Zicuñaga har gjort gällande att tillämpningen av denna ordning för nedsättning eller upphävande av böter på grundval att ett samarbete med kommissionen utgör ett åsidosättande av likabehandlingsprincipen, vilken kräver lika sanktioner för samma beteenden.

⁶⁷⁶ Förstainstansrätten påpekar inledningsvis att Zicuñaga, i den mån som företaget har avsett att ifrågasätta rättsenligheten av meddelandet om samarbete, inte har gjort gällande, med stöd av artikel 241 EG, att rättsakten inte skall tillämpas.

⁶⁷⁷ Det är endast befogat att sätta ned ett företags böter till följd av dess samarbete under det administrativa förfarandet när det berörda företaget har uppträtt på ett sådant sätt att kommissionen lättare har kunnat fastställa att det föreligger en överträdelse och i förekommande fall fått den att upphöra (domen av den 16 november 2000 i det ovan i punkt 149 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen, punkt 36). Av detta följer att det inte föreligger diskriminering mellan det företag som frivilligt väljer att samarbeta och det som vägrar att göra detta, eftersom det förstnämndas beteende är annorlunda än det sistnämndas, vilket motiverar en annorlunda sanktionsåtgärd.

⁶⁷⁸ Det skall härvidlag påpekas att även Zicuñaga hade möjlighet att samarbeta (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovan i punkt 409 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkt 419). Företaget har emellertid inte utnyttjat denna möjlighet. Det kan därför inte med framgång göra gällande att det har diskriminerats i detta avseende.

⁶⁷⁹ Talan skall således inte bifallas på den av Zicuñaga anförda grunden.

2. MHTP

680 MHTP har gjort gällande att kommissionen har åsidosatt principerna om skydd för berättigade förväntningar och likabehandling genom att sätta ned företagets böter med endast 10 procent trots att det erkände de faktiska omständigheterna och överträdelsen. MHTP har hävdad att kommissionen, vid tidpunkten för företagets samarbete, i de beslut där den tillämpade meddelandet om samarbete beviljade en nedsättning av böterna med minst 20 procent. De företag som inte erkände överträdelsen beviljades en nedsättning med 10 procent. MHTP hade således berättigade förväntningar på att beviljas en nedsättning med 20 procent, eftersom företaget hade avstått från att utöva sin rätt till försvar och erkänt att det hade deltagit i överträdelsen innan kommissionen sände meddelandet om invändningar.

681 MHTP omfattas av punkt D i meddelandet om samarbete i vilken det föreskrivs att "[o]m ett företag samarbetar utan att alla de villkor som anges i [punkterna] B eller C är uppfyllda kommer det att beviljas en nedsättning med 10–50% av det bötesbelopp som det skulle ha ålagts om det inte hade samarbetat". Meddelandet om samarbete innehåller följande precisering:

"Detta kan ske i till exempel följande fall:

- Ett företag förser kommissionen med upplysningar, dokument eller annat bevismaterial som bidrar till att fastställa att överträdelsen har begåtts, innan ett meddelande om anmärkningar [*] sänds ut. [* I enlighet med terminologin i denna dom används begreppet meddelande om invändningar. *Övers. anm.*]
- Ett företag informerar kommissionen om att det inte bestrider de faktiska omständigheter som kommissionen grundar sina anklagelser på, efter det att det har tagit emot ett meddelande om [invändningar]."

682 I förevarande fall beviljade kommissionen, med stöd av punkt D.2 andra strecksatsen i meddelandet om samarbete, MHTP en nedsättning med 10 procent på grund av att företaget inte hade bestritt de faktiska omständigheterna (skäl 458 i beslutet). Kommissionen beviljade inte någon nedsättning enligt punkt D.2 första strecksatsen i nämnda meddelande. Kommissionen uppgav i skäl 446 i beslutet att MHTP hade översänt information innan kommissionen antog meddelandet om invändningar men den framhöll likväl följande i skäl 450:

”Storas svar var det dunklaste; det medgav diskussioner mellan konkurrenser om priser, men hävdade att man inte hade kommit överens om några höjningar. Detta vaga och dåligt underbyggda tillkännagivande duger inte som information eller dokument som bidrog till att fastställa överträdelsens existens och berättigar därför inte till någon nedsättning av bötesbeloppet.”

683 MHTP har inte framfört någon omständighet som styrker att den information som företaget lämnade till kommissionen innan denna antog meddelandet om invändningar bidrog till att fastställa att överträdelsen hade begåtts.

684 Vad gäller jämförelsen mellan förevarande fall och kommissionens tidigare beslutspraxis skall det betonas att endast den omständigheten att kommissionen i sin tidigare beslutspraxis har beviljat en viss nedsättning för ett visst beteende inte innebär att den är skyldig att ge samma proportionella nedsättning vid bedömningen av ett liknande beteende inom ramen för ett senare administrativt förfarande (domen i det ovan i punkt 446 nämnda målet Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 368, och domen i målet ABB mot kommissionen, punkt 239).

685 Förstainstansrätten utgick från detta konstaterande när den i domen i målet ABB mot kommissionen slog fast att det inte hade skett något åsidosättande av likabehandlingsprincipen i förhållande till kommissionens tidigare beslut, utan att

rätten bedömde innehållet i dessa. Den ingående prövningen i punkterna 240–245 i nämnda dom av huruvida likabehandlingsprincipen hade iakttagits rör nämligen endast en jämförelse av den situation som de olika kartelldeltagarna befann sig i.

686 MHTP har hänvisat till domen i de ovan i punkt 459 nämnda förenade målen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen (punkt 1232), till styrkande av att förstainstansrätten redan har prövat yrkanden som grundas på en olika behandling i förhållande till andra ärenden. Det är förvisso riktigt att denna fråga behandlas i nämnda dom, men förstainstansrätten underkände därvid argumentet att kommissionen hade åsidosatt likabehandlingsprincipen i förhållande till sin tidigare beslutspraxis. Enligt förstainstansrätten grundas fastställelsen av böterna på en mängd kriterier, som skall bedömas från fall till fall med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Dessutom innebär den omständigheten att kommissionen tidigare har tillämpat en viss bötesnivå för vissa överträdelse inte att den fråntas möjligheten att höja denna nivå inom de gränser som anges i förordning nr 17, om detta är nödvändigt för att säkerställa genomförandet av konkurrenspolitiken. Nämnda dom utgör således inte stöd för MHTP:s påståenden.

687 Det skall under alla omständigheter konstateras att det intervall som föreskrivs i punkt D i meddelandet om samarbete sträcker sig från 10 procent till 50 procent och det fastställs inte några särskilda kriterier för hur nedsättningen kan variera inom detta intervall. Ett företag kan således inte ha några berättigade förväntningar på att beviljas en nedsättning med en viss procentsats.

688 Förstainstansrätten finner mot bakgrund av dessa överväganden att talan inte skall bifallas såvitt avser denna grund.

3. Mougeot

689 Det skall inledningsvis påpekas att det följer av fast rättspraxis att kommissionen vid bedömningen av kartellmedlemmarnas samarbete inte får bortse från likabehand-

lingsprincipen (se domen av den 29 april 2004 i de ovan i punkt 496 nämnda förenade målen Tokai Carbon m.fl. mot kommissionen, punkt 394, och där angiven rättspraxis). Kommissionen har emellertid ett stort utrymme för skönsmässig bedömning vid värderingen av kvaliteten och nyttan av kartellmedlemmarnas samarbete och det är endast om kommissionen uppenbart överskrider detta utrymme som åtgärder kan vidtas emot den.

690 Mougeot har hävdat att företaget har diskriminerats i förhållande till Sappi som beviljades en nedsättning med 100 procent av bötesbeloppet och att kommissionen borde ha tillämpat punkt B i meddelandet om samarbete och beviljat en nedsättning med 75 procent.

691 Det framgår av skälen 436–445 i beslutet att Sappi, som hade anmält kartellen, var det enda företaget som uppfyllde de kumulativa villkoren i punkt B i meddelandet om samarbete. Mougeot hade ingett bevisning angående kartellens existens först efter det att kommissionen fattade beslut om och påbörjade en undersökning och företaget omfattades därför inte av bestämmelserna i nämnda punkt B. Det krävdes att Mougeot uppfyllde villkoren i punkt B b–e för att företaget skulle omfattas av bestämmelserna i punkt C. Mougeot har medgett i sin ansökan att företaget inte var först med att inge bevismateriel angående kartellen till kommissionen. I motsats till Sappi som på eget initiativ anmälde kartellen till kommissionen under hösten 1996 samarbetade dessutom Mougeot först som svar på kommissionens begäran om upplysningar i mars 1999.

692 Det skall härvidlag understrykas att det framgår av ordalydelsen av punkt B b i meddelandet om samarbete att det företag som var ”först” inte behöver ha tillfört hela det bevismaterial som bevisar samtliga detaljer rörande kartellens verksamhet utan det räcker att det har tillfört avgörande ”bevismaterial”. I synnerhet krävs det inte enligt dessa bestämmelser att det bevismaterial som tillförs skall vara ”tillräcklig [t]” i sig för att kommissionen skall kunna utarbeta ett meddelande om invändningar, eller för att anta ett slutligt beslut vari förekomsten av en överträdelse konstateras. Blott den omständigheten att Mougeot i sin tur hade tillfört bevismaterial som visade sig vara avgörande för att kommissionen skulle kunna

bevisa att överträdelsen begåtts påverkar inte det faktum att Sappi var först med att anmäla kartellen och medför inte att en bestämmelse som avser det företag som sålunda var först med att anmäla kartellen innan kommissionen påbörjade sin undersökning skall tillämpas på Mougeot.

⁶⁹³ Kommissionen tillämpade således på goda grunder punkt D i meddelandet om samarbete i fråga om Mougeot. Kommissionen, som beviljade en nedsättning med 50 procent, det vill säga den största möjliga nedsättningen, beaktade vederbörligen betydelsen av det bevismaterial som Mougeot ingett och av företagets samarbete vid undersökningarna på platsen och under handläggningen av ärendet.

4. AWA

⁶⁹⁴ AWA har gjort gällande att företaget borde ha beviljats en lika stor nedsättning som Mougeot, eftersom det tog kontakt med kommissionen före Mougeot och eftersom det bevismaterial som AWA tillförde var till större nytta än Mougeots bevismaterial.

⁶⁹⁵ Förstainstansrätten skall således pröva, mot bakgrund av den rättspraxis som nämnts ovan i punkt 689, om kommissionen genom att bevilja AWA en nedsättning med 35 procent jämfört med 50 procent för Mougeot uppenbart har överskridit det utrymme för skönsmässig bedömning som kommissionen förfogar över på detta område.

696 Vad gäller den ordning i vilken kommissionen mottog upplysningarna skall det konstateras att AWA visserligen uppgav för kommissionen att företaget avsåg att samarbeta före Mougeot. Mougeot var emellertid först av de båda företagen med att verkligen sända information till kommissionen, vilket skedde den 14 april 1999. AWA:s faktiska bidrag gjordes nämligen den 30 april 1999.

697 Det skall härvidlag understrykas att kommissionen inte var skyldig att anse det avgörande att ett av företagen gav sig till känna en aning snabbare än de andra. Det framgår nämligen klart av meddelandet om samarbete att det är i fråga om tillämpningen av punkterna B och C som det är av vikt att vara först med att tillföra bevismaterial som är avgörande. Detta villkor uppfylldes i förevarande fall av Sappi (se ovan punkterna 691 och 692). AWA och Mougeot omfattades således båda två av punkt D, i vilken den omständigheten att ett företag samarbetar tidigare än ett annat inte omnämns eller belönas.

698 Det faktum att AWA önskade underrätta de andra kartellmedlemmarna om sin avsikt att samarbeta innan företaget tog kontakt med kommissionen saknar dessutom betydelse för dess samarbete med kommissionen.

699 Eftersom AWA och Mougeot sände upplysningar till kommissionen efter Sappis upplysningar och efter kommissionens undersökning skall det däremot prövas huruvida de är "likvärdiga".

700 Härvidlag hänvisas till skälen 447 och 448 i beslutet som har följande lydelse:

"Mougeot översände frivilligt redogörelser och dokument med detaljerad information om kartellmöten (främst gällande sin hemmamarknad Frankrike), däribland information om när mötena ägt rum, vilka som deltagit, vad som avhandlats och vilka avtal som ingåtts.

AWA översände frivilligt information till kommissionen om kartellmöten med detaljerade upplysningar om under vilka perioder sådana möten hölls i olika medlemsstater i gemenskapen och räknade upp vilka företag som deltog. Beträffande mötenas innehåll uppgav AWA att 'under en del av dessa möten ... diskuterades priserna på självkopierande papper ... vilket utsträckte sig till ett utbyte av avsikter när det gäller tillkännagivandet av prishöjningar'."

701 I skäl 252 redogjorde kommissionen dessutom för de bevis som gällde kartellen som helhet. Bland dessa nämndes Mougeots och Sappis redogörelser samt de bevis om "opassande" möten som AWA hade lagt fram i sitt svar på kommissionens begäran om upplysningar samt de detaljerade rapporteringar och redogörelser om de nationella eller regionala kartellmötena som Mougeot och Sappi tillhandahållit.

702 Det framgår vid en jämförelse mellan dessa beslutsskäl att de upplysningar som Mougeot lämnat var mer detaljerade än AWA:s upplysningar. Mougeot hade bland annat angett datum för mötena medan AWA endast hade angett under vilken period de ägt rum. Även om AWA:s ursprungliga redogörelse inte var lika precis som Mougeots följer det av skäl 61 i beslutet att AWA tillhandahöll kommissionen "en förteckning över 'opassande' möten eller grupper av möten mellan konkurrenter från 1992 till 1998". I denna förteckning angavs möten, med exakta datumangivelser, vilkas förekomst bevisades med hjälp av AWA. AWA:s redogörelser omfattade dessutom en längre period än Mougeots. De möten som det sistnämnda företaget

uppgav i sitt uttalande av den 14 april 1999 (dokument 7647–7655 som nämnts ovan i punkt 165) ägde nämligen rum mellan den 1 oktober 1993 och sommaren 1995. Det föreligger således inte någon tydlig skillnad mellan Mougeot och AWA i fråga om de upplysningar som lämnats angående de hemliga mötena.

703 Vad gäller deltagarna i de hemliga mötena är det knappast någon skillnad mellan Mougeots uppgift om "vilka som deltagit" och AWA:s uppgift om "vilka företag som deltog". Det framgår under alla omständigheter av bilaga II till beslutet att AWA:s redogörelser (dokument 7828) var till mycket stor nytta för att kommissionen skulle kunna styrka varje företags deltagande i mötena. Detta bekräftas av att nämnda dokument är det som omnämns flest gånger i fotnoterna till stöd för förteckningen över mötena och mötesdeltagarna.

704 Av skälen 447 och 448 framgår slutligen att Mougeots redogörelser främst rörde dess "hemmamarknad Frankrike" medan AWA:s upplysningar rörde "olika medlemsstater i gemenskapen". Den omständigheten att flera företag har bestritt att kartellen hade en europeisk dimension förstärker vikten av AWA:s upplysningar i detta hänseende.

705 Kommissionen har således gjort en uppenbart oriktig bedömning i det att den beviljade Mougeot en nedsättning med 50 procent och AWA en nedsättning med 35 procent. Även om Mougeot, till skillnad från AWA, tillhandahöll handlingar som härrör från den omtvistade perioden och även om Mougeots redogörelser i vissa avseenden är mer detaljerade så avser nämligen AWA:s upplysningar en längre period och omfattar ett större geografiskt område. AWA:s och Mougeots samarbete skall således anses likvärdigt. Det kan inte heller anses att deras samarbete var till

olika stor nytta för kommissionen. Det framgår för övrigt av förstainstansrättens prövning rörande den spanska marknaden (se ovan punkterna 161–168) eller rörande den hemliga karaktär som kännetecknade AEMCP:s officiella möten före september eller oktober 1993 (se ovan punkterna 256–310) att AWA:s och Mougeots upplysningar i stor utsträckning överensstämmer och tillsammans med Sappis upplysningar utgör en helhet av en bevisning som är oundgänglig för att förstå kartellens verksamhet och styrka dess existens.

706 Av detta följer att förstainstansrätten godtar AWA:s grund att den nedsättning som företaget beviljats på grund av att det samarbetat är för liten och innebär en diskriminering av företaget.

707 Förstainstansrätten finner inom ramen för sin fulla prövningsrätt att den bevisning som Mougeot och AWA har tillhandahållit är likvärdig och AWA skall därför på grund av sitt samarbete beviljas en lika stor nedsättning som Mougeot, det vill säga 50 procent. De böter som AWA ålagts skall således sättas ned med motsvarande belopp.

5. Koehler

708 Koehler anser att kommissionen inte beaktade att företaget samarbetade förbehållslost både innan meddelandet om invändningar sändes och därefter. Enligt Koehler strider det mot likabehandlingsprincipen att Carrs, MHTP och Zanders åtnjöt en förmånlig behandling men inte Koehler.

709 Skälen 457 och 458 i beslutet har följande lydelse:

”(457) Koehler uppger att det inte förnekar några av de fakta som anförs i meddelandet om invändningar. Koehler bestrider dock väsentliga delar av faktabevisningen om att det skulle ha deltagit i kartellen under hela perioden. Koehler bestrider särskilt kommissionens beskrivning av överenskommelserna om försäljningskvoter och marknadsandelar och förekomsten av ett övervaknings-system. Kommissionen drar därför slutsatsen att inget fungerande samarbete förekommer från Koehlers sida.

(458) Kommissionen beviljar Carrs, MHTP/Stora och Zanders en nedsättning på 10% för att det inte bestridit fakta i någon större utsträckning.”

710 Koehler har hävdat att företaget samarbetade förbehållslöst under perioden innan meddelandet om invändningar sändes. Företaget har tillagt att ”undersökningen hos Koehler den 9 och den 10 december 1997 sålunda har kunnat genomföras utan tvång, eftersom styrelseledamoten [F.] hade gett sitt samtycke i förväg”.

711 Blott den omständigheten att ett företag samtycker till en undersökning kan inte anses som ett förbehållslöst samarbete. I meddelandet om samarbete föreskrivs en väsentlig nedsättning av böterna när ett företag förser kommissionen med upplysningar, dokument eller annat bevismaterial som bidrar till att fastställa att överträdelsen har begåtts, innan ett meddelande om invändningar sänds ut. Koehler har inte tillhandahållit något sådant material och har för övrigt inte heller påstått det. Koehlers ståndpunkt kan följaktligen inte godtas.

- 712 Vad gäller tiden efter det att meddelandet om invändningar sändes ut föreskrivs i meddelandet om samarbete en väsentlig nedsättning av böterna när ett företag informerar kommissionen om att det inte bestrider de faktiska omständigheter som kommissionen grundar sina anklagelser på. Förstainstansrätten skall pröva huruvida detta, såsom Koehler har hävdad, är fallet beträffande detta företag, även vid en jämförelse med andra företag på vilka denna bestämmelse tillämpats.
- 713 Koehler uppgav i sitt yttrande över meddelandet om invändningar att företaget erkände de "faktiska omständigheter och anmärkningar som kommissionen vederbörligen hade granskat och bevisat". Företaget tillade i sin ansökan att "[i] den mån som företaget uttryckte ett förbehåll i samband med sina erkännanden så var det på grund av att det inte kunde godta att intyga riktigheten av något som var oriktigt endast i syfte att beviljas en nedsättning av böterna".
- 714 Även om Koehler senare försökte motivera vissa av sina förbehåll med att kommissionen därefter ändrat sin ståndpunkt, skall det emellertid konstateras att företaget har medgett att det uttryckt förbehåll och att det "relativiserade kommissionens konstateranden avseende avtalen om tilldelning av försäljningskvoter och marknadsuppdelning". Dessutom har Koehler hävdad att det rörde sig om undantag avseende förfluten tid, när företaget medgav att det förekom utbyte av upplysningar om försäljningsvolymerna på regional nivå, samtidigt som företaget förnekade att så skedde på europeisk nivå.
- 715 Det är riktigt att Koehler vid förhandlingen gjorde gällande att bestridandet endast avsåg tiden före oktober 1993 och att företaget i fråga om tiden därefter hade samarbetat med kommissionen trots att det kanske vid några tillfällen uttryckt sig vagt eller oklart. Det framgår emellertid inte av Koehlers yttrande över meddelandet om invändningar att bestridandet endast skulle gälla den förstnämnda perioden. Tvärtom uppgav företaget i sina inledande anmärkningar att det inte hade för avsikt att bestrida vissa faktiska omständigheter, nämligen dem som kommissionen korrekt

hade konstaterat och bedömt i meddelandet om invändningar. Avsnitt III, som rör bestridandet av de påtalade faktiska omständigheterna, innehåller en punkt 3 som har rubriken "Avtal om tilldelning av försäljningskvoter eller om marknadsuppdelning på europeisk nivå förekom inte", och en punkt 4 som har rubriken "Kontrollsystem förekom inte". Dessa i tiden obegränsade bestridanden kan inte anses vaga eller inexakta.

716 Det skall erinras om att det endast är befogat att reducera bötesbeloppet om det berörda företags agerande har underlättat för kommissionen att fastställa överträdelsen och i förekommande fall få den att upphöra (se förstainstansrättens dom av den 13 december 2001 i de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless och Acciai speciali Terni mot kommissionen, REG 2001, s. II-3757, punkt 270, och där angiven rättspraxis). Kommissionen förfogar över ett utrymme för skönsmässig bedömning i detta avseende, såsom framgår av ordalydelsen i punkt D 2 i meddelandet om samarbete och särskilt av de inledande orden "Detta kan ske i till exempel följande fall...". Dessutom är en nedsättning på grundval av meddelandet om samarbete endast motiverad när de uppgifter som lämnats och, mer allmänt, det berörda företags beteende visar att företaget verkligen samarbetat (domen av den 28 juni 2005 i de ovan i punkt 409 nämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkterna 394 och 395).

717 Erkännanden som förenats med förbehåll eller tvetydiga uttalanden visar inte att företaget verkligen har samarbetat och underlättar inte kommissionens arbete, eftersom det krävs undersökningar. Detta gäller i än högre grad när förbehållen avser sådana frågor som i förevarande fall, det vill säga överträdelsens varaktighet, förekomsten av försäljningskvoter, marknadsandelar eller utbyte av upplysningar.

718 I den mån som Koehler genom dessa förbehåll har bestritt ett flertal av kartellens beståndsdelar, eller åtminstone inte har bistått kommissionen i dess uppgift att undersöka kartellen och vidta sanktionsåtgärder med anledning av denna, kan företaget inte med framgång yrka en väsentlig nedsättning av böterna på den grunden att det inte har bestritt de faktiska omständigheterna.

- 719 Slutligen skall det prövas huruvida underlåtenheten att bevilja företaget en sådan nedsättning, såsom Koehler har hävdad, innebär ett åsidosättande av likabehandlingsprincipen, eftersom Carrs, MHTP och Zanders har beviljats en nedsättning av böterna med 10 procent.
- 720 I den mån som Koehler därigenom har kritiserat storleken på den nedsättning som dessa företag beviljats för att de inte bestred de påstådda faktiska omständigheterna, skall det erinras om att, även om det antas att kommissionen satte ned böterna för mycket för dessa företag, likabehandlingsprincipen skall tillämpas mot bakgrund av rättssäkerhetsprincipen, enligt vilken ingen till sin egen förmån kan åberopa en rättsstridig åtgärd som gynnat någon annan (domarna av den 14 maj 1998 i det ovan i punkt 468 nämnda målet SCA Holding mot kommissionen, punkt 160, och i det ovan i punkt 446 nämnda målet Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 334, samt domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen, punkt 367).
- 721 I den mån som Koehler har kritiserat att företaget inte beviljats någon nedsättning av böterna enligt meddelandet om samarbete hänvisas vidare till punkterna 708–718 ovan av vilka det framgår att företaget under förevarande omständigheter inte har rätt till någon sådan nedsättning.
- 722 Vad dessutom gäller frågan huruvida de andra företag som har beviljats en nedsättning av böterna med 10 procent har bestritt de faktiska omständigheterna, skall det påpekas att Carrs har erkänt att kartellen existerade och att företaget deltog i den under hela den överträdelseperiod som angetts i beslutet. Företaget har däremot uppgett att det inte deltog i mötena rörande marknaderna i Förenade kungariket och Irland och att det inte kände till den europeiska kartellen. Därigenom har företaget inte bestritt de faktiska omständigheterna. Den omständigheten att Carrs har hävdad att kartellen hade begränsad påverkan står inte heller i strid med företagets erkännande av de faktiska omständigheterna.

- 723 Koehler har hävdat att skälen 455 och 456, enligt vilka Zanders och MHTP inte bestred de faktiska omständigheterna, inte är förenliga med konstaterandet i skäl 395 att MHTP och Zanders förnekade att avtalen om prisfastställelse och fördelning av försäljningskvoter hade genomförts.
- 724 Genom de argument som återges i skäl 395 avsåg MHTP och Zanders att ifrågasätta avtalens verkan för att kommissionen skulle finna att de var av mindre allvarlig art. Företagen ifrågasatte därigenom inte kartellens existens, och dessa argument är således inte oförenliga med konstaterandet att de faktiska omständigheterna inte hade bestritts.
- 725 Kommissionen beaktade den omständigheten att MHTP medgav att företaget deltog i kartellen först från och med slutet av år 1992 (skälen 270 och 271). I skäl 456 anges nämligen att "MHTP uppger att det på grundval av Storas svar på kommissionens begäran om upplysningar inte bestrider de fakta som konstaterandet av en överträdelse från 1992 till mitten av 1995 baserar sig på".
- 726 MHTP:s ståndpunkt kan inte anses jämförbar med Koehlers. Det förstnämnda företaget har nämligen endast bestritt tidpunkten då överträdelsen påbörjades medan det sistnämnda har uttryckt förbehåll angående flera av kartellens beståndsdelar.
- 727 Under dessa förhållanden har Koehler inte styrkt att företaget har blivit utsatt för olika behandling. Det följer av samtliga dessa överväganden att kommissionen med rätta beslutade att inte sätta ned Koehlers böter med stöd av meddelandet om samarbete.

III — AWA:s yrkande att handlingar skall företes

728 AWA har yrkat att förstainstansrätten skall förordna om att kommissionen skall förete interna handlingar rörande beräkningen av de böter som företaget ålagts liksom alla de handlingar som nämns i beslutet med undantag för dem som överlämnades till företaget den 1 augusti 2000.

729 Det skall inledningsvis erinras om att rätten enligt artikel 49 i rättegångsreglerna när som helst under rättegången kan besluta om sådana åtgärder för processledning och bevisupptagning som avses i artiklarna 64 och 65 i rättegångsreglerna. Till dessa åtgärder hör att begära att handlingar företes.

730 För att förstainstansrätten skall kunna avgöra om det är ändamålsenligt för att säkerställa att förfarandet förlöper väl att förordna om företeende av vissa handlingar, skall den part som har framfört detta yrkande uppge vilka handlingar det gäller och tillhandahålla förstainstansrätten åtminstone några upplysningar som bekräftar att dessa handlingar är av vikt för förfarandet (domen i det ovan i punkt 256 nämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 93).

731 AWA har i ansökan yrkat att förstainstansrätten skall förordna om att kommissionen skall förete dels interna handlingar rörande beräkningen av böterna, dels alla de handlingar som nämns i beslutet med undantag för dem som överlämnades till företaget den 1 augusti 2000. I detta yrkande anges inte någon av de önskade handlingarna med sådan precision att förstainstansrätten kan avgöra huruvida de skulle vara av vikt för förfarandet.

732 Detta yrkande skall således inte bifallas i någon del.

733 AWA har inte heller styrkt att dessa handlingar skulle vara av vikt för förfarandet.

- 734 AWA har yrkat att förstainstansrätten skall förordna om att kommissionen skall förete interna handlingar rörande beräkningen av de böter som företaget ålagts och har därvid anfört att förstainstansrätten bland annat i flera av de mål som gett upphov till domarna i de så kallade Kartongmålen (bland annat domen i det ovan i punkt 483 nämnda målet Stora Kopparbergs Bergslags mot kommissionen) förordnade om att kommissionen skulle förete sådana handlingar. Blott denna omständighet visar emellertid inte att handlingarna skulle vara av vikt i förevarande fall och förstainstansrätten är inte skyldig att förordna om sådana åtgärder.
- 735 Såsom kommissionen har understrukit meddelades dessutom domarna i de så kallade Kartongmålen innan riktlinjerna trädde i kraft. Syftet med dessa riktlinjer är just att säkerställa öppenheten och objektiviteten i kommissionens beslut genom att ange den nya metod som tillämpas vid beräkningen av böter. Beslutet, i vilket riktlinjerna klart tillämpas, innehåller en tydlig redogörelse för hur böterna har fastställts.
- 736 Det framgår slutligen av fast rättspraxis att kommissionens interna handlingar skall lämnas ut till parterna endast om det är nödvändigt på grund av synnerliga omständigheter i det enskilda fallet, vilket skall framgå av seriösa uppgifter som parterna skall framlägga (domstolens beslut av den 18 juni 1986 i de förenade målen 142/84 och 156/84, BAT och Reynolds mot kommissionen, REG 1986, s. 1899, punkt 11, förstainstansrättens dom i de ovan i punkt 716 nämnda förenade målen Krupp Thyssen Stainless och Acciai speciali Terni mot kommissionen, punkt 34, se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 27 oktober 1994 i mål T-35/92, Deere mot kommissionen, REG 1994, s. II-957, punkt 31, svensk specialutgåva, volym 15, s. II-129). AWA har inte framlagt några sådana seriösa uppgifter.
- 737 AWA har hävdatt att dess yrkande att förstainstansrätten skall förordna om att kommissionen skall förete alla de handlingar som nämns i beslutet med undantag för dem som överlämnades till företaget den 1 augusti 2000 syftar till att ge företaget kännedom om och möjlighet att granska all den bevisning som kommissionen grundade sig på i beslutet.

738 AWA har visserligen i detta avseende gjort gällande att förteckningen över handlingar inte var användbar (se ovan punkterna 109–117) men har inte bestritt att företaget fick tillgång till kommissionens akt i utredningen under det administrativa förfarandet. Förutsatt att kommissionen i beslutet inte använder andra handlingar än de som det berörda företaget har fått tillgång till under det administrativa förfarandet som grund för sina anmärkningar mot nämnda företag, är kommissionen inte skyldig att ge det tillgång till samtliga handlingar som nämns i beslutet (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovan i punkt 45 nämnda målet LR AF 1998 mot kommissionen och där angiven rättspraxis).

739 Det yrkande som framförts vid förstainstansrätten avser alla de handlingar som nämns i beslutet med undantag för dem som överlämnades till AWA den 1 augusti 2000. I motsats till vad AWA angav i den skrivelse som företaget sände till kommissionen den 22 februari 2002, anges inte i detta yrkande att det särskilt avser svaren från de andra företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat samt rapporten från PricewaterhouseCoopers.

740 Även om dessa preciseringar av det allmänna yrkande som framställts vid förstainstansrätten skulle beaktas, och det sålunda skulle kunna anses att de önskade handlingarna identifieras med tillräcklig precision i ett yrkande som allmänt omfattar svaren från de andra företag till vilka meddelandet om invändningar var riktat, finner förstainstansrätten emellertid att AWA i vart fall inte har visat att dessa handlingar skulle vara av vikt för förfarandet.

741 AWA:s yrkande att förstainstansrätten skall vidta åtgärder för processledning skall således ogillas.

742 Förstainstansrätten finner mot bakgrund av samtliga dessa överväganden att talan i målen T-109/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02 och T-132/02 skall ogillas. I mål T-118/02 skall de böter som AWA åläggs sättas ned till 141, 75 miljoner euro. I mål T-136/02 skall de böter som Zicuñaga åläggs sättas ned till 1,309 miljoner euro.

Rättegångskostnader

- 743 Enligt artikel 87.2 i rättegångsreglerna skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Enligt artikel 87.3 första stycket i rättegångsreglerna kan förstainstansrätten, om parterna ömsom tappar målet på en eller flera punkter, besluta att kostnaderna skall delas. Enligt artikel 87.2 i rättegångsreglerna skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats.
- 744 I målen T-109/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02 och T-132/02 har sökandeföretagen tappat respektive mål. De skall följaktligen ersätta rättegångskostnaderna i enlighet med svarandens yrkanden.
- 745 Eftersom talan delvis bifallits i mål T-118/02 leder en rättvis bedömning av omständigheterna i målet till att sökandeföretaget skall bära två tredjedelar av sin rättegångskostnad och ersätta två tredjedelar av kommissionens rättegångskostnad. Kommissionen skall bära en tredjedel av sin rättegångskostnad och ersätta en tredjedel av AWA:s rättegångskostnad. Konungariket Belgien som har intervenerat till stöd för sökandeföretagets yrkanden att böterna skall sättas ned på grund av att det föreligger förmildrande omständigheter till följd av svårigheterna inom sektorn för självkopierande papper skall, i enlighet med kommissionens yrkanden, bära sin rättegångskostnad och ersätta den rättegångskostnad som uppstått för kommissionen till följd av interventionen.
- 746 Eftersom talan delvis bifallits i mål T-136/02 leder en rättvis bedömning av omständigheterna i målet till att sökandeföretaget skall bära två tredjedelar av sin rättegångskostnad och ersätta två tredjedelar av kommissionens rättegångskostnad. Kommissionen skall bära en tredjedel av sin rättegångskostnad och ersätta en tredjedel av sökandeföretagets rättegångskostnad.

Mot denna bakgrund beslutar

FÖRSTAINSTANSRÄTTEN (femte avdelningen)

följande:

1) I mål T-109/02, Bolloré mot kommissionen:

— **Talan ogillas.**

— **Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.**

2) I mål T-118/02, Arjo Wiggins Appleton mot kommissionen:

— **Det bötesbelopp som sökandeföretaget ålagts i artikel 3 i kommissionens beslut 2004/337/EG av den 20 december 2001 om ett förfarande**

enligt artikel 81 i EG fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.212 – Självkopierande papper) fastställs till 141,75 miljoner euro.

— **Talan ogillas i övriga delar.**

— **Sökandeföretaget skall bära två tredjedelar av sin rättegångskostnad och ersätta två tredjedelar av kommissionens rättegångskostnad. Kommissionen skall bära en tredjedel av sin rättegångskostnad och ersätta en tredjedel av sökandeföretagets rättegångskostnad.**

— **Intervenienten skall bära sin rättegångskostnad och ersätta den rättegångskostnad som uppstått för kommissionen till följd av interventionen.**

3) I mål T-122/02, Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld mot kommissionen:

— **Talan ogillas.**

— **Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.**

4) I mål T-125/02, Papierfabrik August Koehler mot kommissionen:

— **Talan ogillas.**

— Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.

5) I mål T-126/02, M-real Zanders mot kommissionen:

— Talan ogillas.

— Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.

6) I mål T-128/02, Papeteries Mougeot mot kommissionen:

— Talan ogillas.

— Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.

7) I mål T-129/02, Torraspapel mot kommissionen:

— Talan ogillas.

— Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.

8) I mål T-132/02, Distribuidora Vizcaína de Papeles mot kommissionen:

— **Talan ogillas.**

— **Sökandeföretaget skall ersätta rättegångskostnaderna.**

9) I mål T-136/02, Papelera Guipuzcoana de Zicuñaga mot kommissionen:

— **Det bötesbelopp som sökandeföretaget ålagts i artikel 3 i kommissionens beslut 2004/337/EG av den 20 december 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.212 – Självkopierande papper) fastställs till 1,309 miljoner euro.**

— **Talan ogillas i övriga delar.**

— **Sökandeföretaget skall bära två tredjedelar av sin rättegångskostnad och ersätta två tredjedelar av kommissionens rättegångskostnad. Kommissionen skall bära en tredjedel av sin rättegångskostnad och ersätta en tredjedel av sökandeföretagets rättegångskostnad.**

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 26 april 2007.

E. Coulon

Justitiesekreterare

H. Legal

Ordförande

Innehållsförteckning

Bakgrund till tvisten	II - 969
Förfarande och parternas yrkanden	II - 975
Rättslig bedömning	II - 980
I — Grunderna för yrkandet om ogiltigförklaring av beslutet	II - 980
A — Grunderna angående det administrativa förfarandets förlopp	II - 980
1. Den första grunden avseende ett åsidosättande av rätten att yttra sig, vilket var en följd av att kommissionen under det administrativa förfarandet inte lämnade ut handlingar som institutionen ansett vara konfidentiella	II - 980
a) Parternas argument	II - 980
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 981
2. Den andra grunden avseende ett åsidosättande av rätten att få tillgång till akten i ärendet till följd av underlåtenheten att lämna ut sådana handlingar som inte ingick i den del av akten som tillhandahållits på cd-rom	II - 984
a) Parternas argument	II - 984
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 985
3. Den tredje grunden avseende ett åsidosättande av rätten till försvar och av den kontradiktoriska principen till följd av bristande överensstämmelse mellan meddelandet om invändningar och beslutet	II - 988
a) Parternas argument	II - 988
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 989
4. Den fjärde grunden avseende ett åsidosättande av rätten till försvar, rätten till en rättvis prövning och av oskuldspresumtionen	II - 995
a) Parternas argument	II - 995
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 996
	II - 1189

5. Den femte grunden avseende ett åsidosättande av principen om god förvaltningssed vid ärendets handläggning och bristfällig motivering av beslutet	II - 998
a) Parternas argument	II - 998
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 999
6. Den sjätte grunden avseende ett åsidosättande av principen om god förvaltningssed, rätten att få tillgång till akten i ärendet och av rätten till försvar på grund av att vissa handlingar i akten i utredningen var svåra att finna och på grund av att förteckningen över de handlingar som ingick i nämnda akt var oanvändbar	II - 1004
a) Parternas argument	II - 1004
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 1005
7. Den sjunde grunden avseende ett åsidosättande av principen om god förvaltningssed och rätten till försvar på grund av att beslutet delgetts för sent	II - 1007
a) Parternas argument	II - 1007
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 1007
B — Grunderna avseende ett åsidosättande av artikel 81 EG och artikel 53 i EES-avtalet och kommissionens oriktiga bedömning av vissa företags deltagande i överträdelsen	II - 1008
1. Bolloré	II - 1008
a) Parternas argument	II - 1009
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 1010
2. Divipa och Zicuñaga	II - 1017
a) Parternas argument	II - 1017
b) Förstainstansrättens bedömning	II - 1018
Huruvida det förekom hemliga möten avseende den spanska marknaden	II - 1020

Huruvida Divipa och Zicuñaga deltog i den konkurrensbe- gränsande samverkan avseende den spanska marknaden	II - 1028
Huruvida Divipa och Zicuñaga deltog i den konkurrensbe- gränsande samverkan avseende den europeiska marknaden . . .	II - 1033
Huruvida Zicuñaga deltog i avtal om fastställelse av försälj- ningskvoter och marknadsandelar	II - 1039
C — Grunderna avseende överträdelsens varaktighet	II - 1045
1. De grunder som anförts av Bolloré, MHTP, Koehler, Mougeot och Torraspapel	II - 1046
a) Huruvida sökandeföretagen deltog i överträdelsen före septem- ber eller oktober 1993	II - 1046
Parternas argument	II - 1046
Beslutet	II - 1049
Förstainstansrättens bedömning	II - 1051
— Systemet med hemliga möten	II - 1052
— Huruvida sökandeföretagen deltog i möten fö- re september eller oktober 1993	II - 1068
b) Huruvida Mougeot deltog i överträdelsen efter den 1 juli 1995	II - 1078
2. Den av Divipa anförda grunden	II - 1082
3. Den av Zicuñaga anförda grunden	II - 1084
II — Grunderna för yrkandena om upphävande eller nedsättning av de böter som fastställts i artikel 3 första stycket i beslutet	II - 1085
A — Grunden avseende ett åsidosättande av rätten till försvar och principen om skydd för berättigade förväntningar på grund av att meddelandet om invändningar är ofullständigt och vagt angående böterna	II - 1085
1. Parternas argument	II - 1085

2. Förstainstansrättens bedömning	II - 1086
a) Huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig och skyddet för berättigade förväntningar genom att avvika från sin tidigare beslutspraxis	II - 1086
b) Huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig och principen om skydd för berättigade förväntningar genom att avvika från riktlinjerna	II - 1087
c) Huruvida kommissionen har åsidosatt rätten att yttra sig genom att vid fastställelsen av böterna grunda sig på omständigheter som inte angetts i meddelandet om invändningar	II - 1092
B — Grunden avseende ett åsidosättande av förbudet mot retroaktiv tillämpning	II - 1094
1. Parternas argument	II - 1094
2. Förstainstansrättens bedömning	II - 1095
C — Grunderna avseende bristande bevisning, åsidosättande av principerna om oskuldspresumtion, proportionalitet, likabehandling samt avseende oriktiga bedömningar, i fråga om kommissionens konstateranden rörande vissa företags deltagande i den europeiska kartellen	II - 1096
D — Grunderna avseende bristande bevisning, åsidosättande av artikel 253 EG, artikel 15.2 i förordning nr 17, av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen, underlåtenhet att fastställa böterna individuellt, felaktiga konstateranden avseende de faktiska omständigheterna, oriktiga bedömningar och felaktig rättstillämpning vid bedömningen av överträdelsens allvar	II - 1102
1. Överträdelsens art	II - 1102
2. Överträdelsens konkreta påverkan	II - 1105
3. Klassificering av kartellmedlemmarna vid fastställelsen av bötesbeloppen	II - 1111
a) Valet av referensår	II - 1113
b) Huruvida en felaktig total omsättning beaktades	II - 1114

c)	Huruvida kommissionens metod ledde till ett oproportionerligt resultat	II - 1116
	Huruvida proportionalitetsprincipen har åsidosatts	II - 1116
	Huruvida likabehandlingsprincipen har åsidosatts	II - 1120
4.	Ökning av böterna i avskräckande syfte	II - 1126
E —	Grunderna avseende överträdelsens varaktighet	II - 1133
F —	Grunden avseende ett åsidosättande av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen samt en oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna	II - 1135
1.	Oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna	II - 1136
2.	Huruvida proportionalitetsprincipen har åsidosatts	II - 1141
3.	Huruvida likabehandlingsprincipen har åsidosatts	II - 1144
G —	Grunderna avseende ett åsidosättande av artikel 253 EG, artikel 15.2 i förordning nr 17 samt av proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen, underlåtenheten att fastställa böterna individuellt, en alltför restriktiv tolkning av riktlinjerna angående böter, samt uppenbart oriktiga bedömningar till följd av underlåtenheten att beakta vissa förmildrande omständigheter	II - 1145
1.	En uteslutande passiv eller efterföljande roll i den konkurrensbe-gränsande samverkan	II - 1145
2.	Företagets storlek och inflytande på marknaden	II - 1150
3.	Företagets uppträdande på marknaden under överträdelseperioden	II - 1151
4.	Förekomsten av hotellser och påtryckningar	II - 1156
5.	Företagets upphörande med överträdelsen	II - 1158
		II - 1193

6. Den ekonomiska situationen inom sektorn för självkopierande papper	II - 1161
7. Avsaknaden av vinst av överträdelsen och de överträdande företagens ekonomiska situation	II - 1164
H — Grunderna avseende ett åsidosättande av principerna om skydd för berättigade förväntningar, proportionalitet och likabehandling vid tillämpningen av meddelandet om samarbete samt avseende en oriktig tillämpning av detta meddelande	II - 1165
1. Zicuñaga	II - 1166
2. MHTP	II - 1167
3. Mougeot	II - 1169
4. AWA	II - 1171
5. Koehler	II - 1175
III — AWA:s yrkande att handlingar skall företas	II - 1181
Rättegångskostnader	II - 1184